

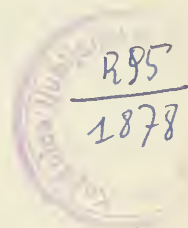
Letopis
MATICE SLOVENSKE

za

leto 1878.

I. in II. del.

Vredil
dr. Janez Bleiweis.



Založila in na svitlo dala
MATICA SLOVENSKA.

V Ljubljani.
Natisnili J. Blaznikovi nasledniki.
1878.

OBSEG

prvega snopiča:

druzega snopiča:



Letopisa

Matice slovenske

za leto 1878.

I. snopič.



Običaji slovanski.

Spisuje Fr. Hubad.

Spomlád in odnašanje smrti.

Stari Slovani so leto delili na dvoje: na poletje in na zimo.

Leto se je počenjalo z zimo, a zima ob času, ko se začnó krajšati dnevi. Po nekaterih krajih počenjalo se je pa leto še le koncem zime, početkom meseca marta, kakor nekdaj pri Rimljanih.

Razlika med zimo in poletjem je velika, tolika skoro, kakor med smrtjo in živenjem. Priroda se veselí, a na jedenkrat nastane mrtvaška tišina, bel prt ogrne zemljo, priroda zaspí, pred snegom in ledom beží veselje in živenje, smrt vlada po zemlji.

Tako so že mislili tudi drugi stari národi. Že Grki so praznovali smrt Dionyzovo (boga veselja in živenja prirode), po noči; ob svitu bakelj praznovali so žalostni odhod njegov. Po Parnasu, po Taygetu, po Idi in po gorah Kretiških iskale so žene in device umrlega Dionyza, kateri je zbežal k Muzam, kakor so pravile. Možki niso se smeli kazati pri ponočnih praznicih, le ženske so žalovale po njem. Ali v žalosti ni manjkalo veselega upanja. Solnce, katero je izgubilo svojo moč po zimi, prerodí se skoro, zadobí si novih močí, da začne boj z mrazom. Poletni bog spaval je po zimi, odišel je k Hyperborejcem, k Muzam ali je ležal zvezan, a skoro potrga vezí, vrne se iz tujega, priroda oživí, bog poletní oslepi boga zimskega in pride nazaj s svojim spremstvom, z nimfami, sileni, veselje prihaja ž njim. Z veselo godbo, petjem in plesom slavili so Grki prihod spomladi. Tedaj so vozili po nekaterih krajih friziško ‚mater bogov‘ okolo, darovali so jej, s cvetjem so jej posipali pot.

Tudi pri drugih národih, pri Germanih in Slovanih, nahajamo jednake običaje. Germani so vozili ‚Nerthus‘ po deželi, veselim krikom, obilnimi darovi častili so jo ljudjé. Ko je prihajala nazaj v svoj tempelj, čistili so jo v jezeru. Kdor je pa videl boginjo, ni smel živeti več. Valovje, katero je opiralo prej boginjo, pogoltnilo je vse one, kateri so jo pomagali opirati. Na otok Rau

(Rügen) stavili so mnogi učenjaki ta obred, tamo našli so jezero, v katerem so jo opirali nekdaj, ali vednost dokazala je, da na tem otoku ni sledú germanskega. Odbor, izvoljen ravno za taka preiskavanja, preiskaval je leta 1868. ves otok, premotraval razvaline, a našel je, da tamošnji ostanki nimajo značaja nemškega, ampak popolnoma slovanski. [1])

Častili so Grki tudi oznanovalce spomladi. Kdor je zagledal prvi kanjo, padel je na tla; [2]) kdor je poročal prvi, da je priletela štorklja, dobival je plačilo. [3]) Na Rodu so nosili otroci lastavico od hiše do hiše in so pevali veselo pesem, pesem spomladansko, da je prišla lastavica, prinašajoča veselih dni! Pred vsako hišo so peli in prosili malega darú, smokev, vina, sira in kruha. [4]) Pri Bolgarih pa nosijo dečki še dandanes na Martinke (t. j. sproti marta meseca) leseno lastavico po hišah in pojó: ‚Lastavica ideše, cr̥no more plivaše . . .‘ [5])

Po Atenah so nosili dečki oljkino ali lovorikovo vejico, olepšano s trakovi, sadjem in pecívom v raznih podobah, imenovali so jo ‚ejresione‘ (εἰρεσιώνη). [6]) Pred tempeljnom Apolovim so jo postavljali ali jo pa obešali pred kako hišo in so pevali pesem, v kateri so slavili sadje in žito, katero donaša leto. [7]) Životopis Homerov, kateri pripisujejo krivično Herodotu in Suida (s. v. Ὅμηρος) pripovedujeta, da so vodili dečki slepega Homerja po Samu od hiše do hiše, da je prosil darov in je peval pesem, katero so imenovali ‚ejresione‘.

Tako so slavili Grki prihod spomladi; pri njih je obnebje jasno in milo, ali vendar jim je bila zima podoba smrti. Proti severu, kjer so stanovali nekdanji Slovani, je nasprotje med zimo in letom še veče, mislili so si zatorej dedi naši zimo mnogokrat v podobi smrti, Nemci pa orjaka. Do današnjega dné so se ohranile med národom slovanskim pravljice, katere pripovedujejo o lepi kraljičini, katera spi trdo spanje, uklenjena med skalami ali kje drugod, katero varuje strašen orjak, tako dolgo, da pride junak (solnce), ki jo osvobodi.

Po Šleskem, Češkem, Moravskem, Saksonskem, Turinškem pri lužičkih in polabskih Slovanih, pri Poljacih i. dr. so praznovali in praznujejo še do današnjega dné

---

[1]) Gl. „Die Insel Rügen sonst und jetzt“. Von V. B. von Cotta, Ausland 1875, N. 40. str. 785, kateri pravi: ‚Der Burgwall auf Stubenkammer (Herthaburg) ist ein slavischer Burg- und Tempelwall‘ i. t. d.

[2]) Aristophanes, Aves, 501. 713.

[3]) Grimm, die Mith. 723.

[4]) Athenaeus VIII, 360. Bergk, Poetae lyrici, III [3], 1311.

[5]) Miladinovci, bolg. nar. pěsni str. 522.

[6]) Suidas s. v. in K. Fr. Hermann, griech. Altertümer, §. 56, 9

[7]) Plut. Theseus, c. 22. in Suidas.

v nedeljô ‚laetare‘, (na Češkem v nedeljo „judica“, katero imenujejo „smrtna nedele“, na Slovenskem „tiha nedelja“) prihod spomladi z običajem odnošenja smrti. Na to nedeljo se zbirajo po mestih in vaseh odrastli in otroci. Iz cunj in slame napravijo si podobo stare, grde babe, privežejo jo na drog in jo nosijo pevajoči veseli po ulicah in po vrtih. Končno jo nesó pred mesto ali pred vas, jo vržejo v vôdo ali naložé grmado in jo sežgó. A mnogokrat nesó babo le do meje bližnje vasí in jo vržejo čez mejo, potem bežé hitro domú, da bi jih ne vjela baba. A sosedom navadno ni po volji, da bi ležala baba na njih svetu, branijo se tako, da nastane mnogokrat tepež. Slamnato podobo nazivajo ‚smrt‘ in ves obred ‚pojanje‘ ali ‚odnašanje smrti‘, (‚vynášení Moraný‘ ali ‚smrti‘).

Na Češkem pevajo, kedar mečejo smrt v vôdo:

„Smrt plove po vodě
nové léto k nám jede.“ (Čelakovský, n. p. str. 209).

Kedar prihajajo v vas nazaj, pojó:

„Smrt sme vynesli ze vsi
nové léto nesem do vsi;
v itej léto libezne
obilčko zelene.“ (Grimm. deutsche Mythol. 4. izd. 642.)

Ali:

„Smrtisko sme zanesly,
Praporec sme přinesly.
Hody dó, kvety dó.“ (Sušil, n. p. str. 772.)

Na Moravskem pojó:

„nesem, nesem Mařenu,“

a drugod:

„vyneseme, vyneseme Mamuriendu;
vynesli sme Murienu ze vsi,
přinesly sme maj novy do vsi.“ (J. Kollar zpiev. I. 4. 400.)

V Bielsku na Poljskem nâpravljajo podobo iz konopnine ali iz slame. Na ‚smrtno nedeljo‘ jo nosijo po mestu in jo mečejo v jezero. Pri obredu pojó:

„Smierć vieie się po płotu,
szukaiąc klopotu.“ (Wiszniewski, Lit. I. str. 210.)

Na to tekó domú, kdor pade na potu, bode umrl še to leto.

Srbi po gornjih Lužicah napravljajo smrt tudi iz cunj in slame; hiša, v kateri je ležal zadnji mrtvec, mora dati srajco, a zadnja nevesta ogrinjalo in druge cunje. Na to privežejo ‚smrt‘ na visok drog, najmočneje dekle jo nese v teku dalje, drugi tekajo za njo in mečejo palice in kamenje na podobo. Kdor jo zadene, ne umre to leto. Pri tem pevajo:

„lecž hore, lecž hore!
jatabate voko
pan dele, pan dele!“ (Grimm. d. M. l. e.)

V kraljevem gaju (Königshain) blizu mesta Görlitz (luž. srb. Zgorelec) je gora imenovana ‚smrtni kamen‘ (Todtenstein). Med pečinami se mora plaziti človek, da pride na vrh. Še početkom 18. stoletja so hodili stari in mladi iz vasí na goro s slamnatimi baklami. Na gori užigali so bakle in se vračali na to domú. Na potu so pevali:

„Smrt smo spodili
Leto prinašamo.“

(Den Tod haben wir ausgetrieben,
Den Sommer bringen wir wieder.)

Na kamenu je stala menda v poganskih časih podoba malikova, še sedaj se vidijo v njem štirivoglate luknje. [1])

Južni Srbi praznujejo početek spomladi „prvega maja,“ t. j. na praznik sv. Jeremije. Že pred solncem ustajajo žene in prinašajo vode iz sedem studencev ter čistijo vso hišo. Detca zbere kotle, zvonce in drugo bakreno ali železno posodo, tolče po njej in poje z ženami po Macedoniji, Tesaliji, dolnji Albaniji in Traciji in po jednem delu Bolgarske:

„Pobegaj, pobegaj, begaj,
Begaj, begaj poganijo!
Ete ti go Jeremija!“ i. t. d. [2])

Pesem pripoveduje, da proganja svetnik kače:

„Sve mi zmije pobegnale
Toko jedna ostanala.

Na trn ni se nabodnala,
A vo ognja izgorela.“

Po stari Srbiji napravljajo tudi púnico ‚ludkicu‘, iz protja ali slame, jo mečejo v vôdo in pevajo. Imenujejo jo ‚Maja‘. Ta čas se ne smejo ženiti in možiti, da se mladeniči ‚ne maju‘, [3]) to j. ne polené in ne poslabé.

Kedar spuščajo ‚Majo‘ v vôdo, pojó:

„Jeremija u more
Zmijurine za more.
Jedna samo ostala,

---

[1]) Anton. Versuch ü. d. Slaven, I. 73.

[2]) Gl. Milojević, pesme i običaji ukupnog naroda srbskog, u Beogradu 1869, str. 171. Grimm. Krek, Einleitung in die slav. Literaturgesch. I. 320.

[3]) Majiti se, pravijo ljudje po Gorenjskem o mladikah, kedar so mužéne, da se olupi vsa koža lehko za piščalke.

Oba oka izbola
Od dva trna glogova.
Na vatri se spržila
Mrtva nam ostala."

Jednako pevajo tudi v Starem Vlahu.

Kedar plava ,ludkica' po vodi, se umivajo, tolčejo po sodih ali po železni posodi in pevajo:

„Begaj, begaj gadurio,
Begaj, begaj poganio" i. t. d.

A kedar je odplavala ,Maja':

„Jeremija u polje
Zmijurine u more."

Tudi Vuk Stefanović Karagjić (rječ. s. v. Jeremijev dan) ve povedati o tem. V Grblju, pravi, hodi oni, kateri noče, da bi mu to leto kače silile v hišo, okolo nje, tolče na kako črepinjo in pravi:

„Jeremija u polje,
O vse zmiju u more."

Po Bolgarskem okolo Prilepa pevajo ta dan: „Begaj, begaj, gatu, so tvoi-te gadištica! eto ti go Jeremija, ke ti motitъ čereva-ta so železno motoelo." [1])

Na Srbskem, okolo Drine in drugod ob Bojani napravljajo púnico iz ivanjskega in petranjskega cvetja (o Ivan-danu in Petrovem danu). Púnici denejo venec na glavo in jo spusté v reko, da plava. Nekodjo imenujejo Mureno, Morano ali Čojčole. [2]) Kedar jo spuščajo v vôdo, pevajo:

„Oj ti naša Mureno
Oj ti naš mili Čojčole!
Plovi, plovi niz vodu
Tamo dalje u more." i. t. d. (Milojević. l. c.)

Početek tega običaja je gotovo prastar; poljski zgodovinar Dlugosz [3]) in za njim drugi pripovedujejo, da je zapovedal kralj poljski Miečislav razdrobiti vse malike in pometati kosove v vôdo. Hilscher pripoveduje: ,Pisatelji, kateri hočejo povedati izvor te navade, opominjajo navadno zgodovine kneza poljskega Miečislava I. Miečislav se je rodil slep. V devetem letu svoje starosti zadobi nenadejano svoj vid. Vedeži prorokovali so zatorej,

---

[1]) Miladinovci, bolg. n. p. str. 524.

[2]) Milojević, o. c. str. 8.

[3]) Historia Poloniae, lib. II. ad annum 965. Matth. de Mechovia, chron. Polon. II. 1, 22. Mart. Cromer, l. 3. ad an. 965. Mart. Hanke, de Silesiorum nominibus, p. 122, 123. M. Paul Christian Hilscherii curioese Gedanken, von dem Gebrauche am Sonntage Laetare, welchen man insgemein nennet Den Todt austreiben. Dresden und Leipzig, 1701, §. 2.

da bode razsvetljena in oslavljena vsa Poljska za vladanja mladega kneza. Kasneje se oženi Miečislav z Dobrovko (Dombronica), hčerjo kralja češkega Boleslava. Ž njo rodil je sina in odpovedal se je krivoverstvu. Leta 965 po rojstvu Kristovem, na četrto postno nedeljo 17,7 marta izginili so maliki iz Poljske, pometali so jih v vôdo.

Tako se je zgodilo tudi na Ruskem. Vladimir, knez Kijevski, dal je privezati podobo Perunovo konju za rep; ljudjé tepli so podobo malikovo s palicami in so jo vrgli v Dnepr. Tudi v Novgorodu so vrgli kristijani Peruna v Volhov. Še dolgo so pravili ljudjé, da je začel tožiti bog v vodi o nehvaležnosti človeški. Jednako so delali oznanovalci vere Kristove tudi drugod. Životopis sv. Gal-a (Pertz, monum. Germ. II. 7) in še obširneje Walafrid Strabo v životopisu istega svetnika (acta Benedict. sec. II. p. 233) pripovedujeta, da sta prišla sv. Kolumban in sv. Gal leta 612. k Bregenzu ob jezeru Bodensee in sta našla tamo starih malikov: „Našla sta pa v svetišču (sv. Avrelije) tri podobe, bronaste, pozlačene, pribite na steno, katere je molilo ljudstvo, opustivši češčenje pravega Boga.“ Čudno je, kako se je mešalo krščanstvo in poganstvo; celo na svetišču krščanskem bile so zatorej še podobe poganske. ‚Ko so praznovali cerkven god in se je zbralo mnogo ljudi od vsih strani, zgrabi Gal podobe, jih zdrobi s kamenjem in jih vrže v jezero.‘

A Miečislavu ni bilo dovolj, da je odstranil malike. „Da bi se ohranil spomin,“ pripoveduje Dlugosz dalje, „zapovedal je tudi, naj potegujejo vitezi in plemenitaši sablje na pol iz nožnic, kedar se bode brál sv. evangelij, da bi kazali prvaki v kraljestvu, da so pripravljeni, bojevati se za keršćanstvo. Druga naprava ‚odpojanja smrti‘ naj bi opominjala mladino, da so malikovalci vredni smrti. Podoba ženska, katero so nosili pri tej priliki, naj bi kazala Poljcem stari boginji ‚Marzano‘ in ‚Ziewonio‘, katerima so slavili že prej praznik spomladi in ob žetvi.‘

Ta navada, misli Hilscher, razširila se je s Poljskega v druge pokrajine, a značaj njen, prvotno krščansk, pravi, služil je kasneje le prazni veri. Ljudjé mislijo, da varuje smrti. Mnogokrat kazali so mladeniči slamnato babo skoz okno v hišo, kjer je stanoval kak člověk, malo priljubljen, češ, da bode moral umreti, ker mu je pogledala Marzana v sobo. Taki nepriliki odkupi se pa lehko vsak, ako pokloni mladini kaj novcev ali pijače; onda, pravijo, ne škoduje pogled Marzanin.

Kedar se je vračala mladina z vode, v katero so vrgli smrt, stregli so jim vaščani s préstami (nekdaj bile so kakor kolo [1])

[1]) Gl. Preller, gr. Mythol. II. 13; I. 73, 3. Grimm, d. Myth. 1. zid. str. 35. Krek, Einleitung in die slav. Lit. Gesch. 200. 4. Kuhn, Zeitschr. f. vgl. Sprchf. I. 522. 535.

znamenje solnca, kasneje pa križanega spasitelja) in s kuhanim bobom, jedjo navadno pri pojedinah za mrtveci.

Dlugosz pravi, da je bila Marzana boginja žetve, Frencel in Šafařík[1]) mislita, da je boginja smrti. Da je pravo, kar trdita zadnja dva, kaže nam etymologija,[2]) katera nas učí, da je korenika mr, mar, katero nahajamo tudi v slovenski besedi, mreti, lat. mori, mors (mortis), s skr. mârajâmi. V sanskritščini je tudi márana = smrt. Zatorej pomenja Marzana, Mořena, Murena, dolnolužička Murava toliko kakor smrt.

Národna pesem češka poje: „Optám se tě na Mořani, máš-li pro mně srdce věrny." Navaden je rek: „Půjdeš na moraň = umrl boš," in: „Prati Mořeně není kořeně, in: „Mořena na něj sahla." V „Zaboju", pesmi rokopisa kraljedvorskega, nahajamo vrstici:

„I jedinu družu (ženo) nam imieti
po púti vsěj z Vesny po Mořanu."

O Vlaslavu, smrtno ranjenem, pravi isti rokopis: „Mořana jej sýpáše v noc črnu."

Iste korenike je tudi srbska Morija (kuga) in slovenska ‚mora', katera po Kreku ni drugega, nego posebna stran Morenina.

Gotovo je zatorej Morena isto kar smrt, a rokopis kraljedvorski jo kaže tudi v nasprotju z Vesno, boginjo spomladi in živenja.

Po zimi spava priroda smrtno spanje, zato je postala Morana tudi zimska boginja, vladala je od ravnodneva jesenskega do spomladanskega. Litvani jo imenujejo zato tudi ‚veliko mater božjo'.

Na Češkem pevajo pri opisani svečanosti mnogokrat tudi:

„Mařena, Mařena
Kde' s kluče poděla?
Dala jsem jich dala
Tej květnej neděli,
Aby odmykala
Ze země kořeni." [3])

Prašajo dakle Morene, kam je dela ključe spomladi. A v tej pesmi že vidimo upliv krščanski, kateri je postavil na mesto nekdanje poganske boginje, spomladanske ‚Vesne', ‚cvetno nedeljo' katera ima svoje imé ravno zato, ker jo praznujemo o času, k se odeva zemlja zopet cvetjem in zelenjem.

V drugi národni pesmi češki nahajamo sv. Jurja, sv. J

---

[1]) Gesch. d. slav. Spr. str. 12.

[2]) Gl. Krek, Einltg. str. 107, 7; V. Brandl, časopi moravské, VIII, 1876, str. 59.

[3]) V Sušilovi zbirki nar. pesmi. 771. Gl. tudi V. B sopis matice moravské, VIII, 1876. str. 67.

namestnika starega solnčnega boga ‚Jarovit-a', a v drugi sv. Ivana krstnika, ‚sv. Jan křestitel', kateri je stopil mnogokrat tudi na mesto solnčnega boga, ker praznujemo god njegov ravno o času, o katerem so praznovali že pogani glavni poletni praznik solnčni.

„Smrtolenko, Smrtolo,
Kam' s kliče děla?
Dala jsem je dala
Svatému Janu,
Aby otevřel
Do nebe bránu (vrata).
Dala jsem je dala
Svatemu Jiři,
Aby otevřel
Do nebe dveři." (Sušil, n. p. str. 769).

V tej pesmi nahajamo na mestu Moraninem ‚Smrtolenko' — smrt, nov dokaz, da je pomenjala Morana smrtno boginjo. Daljni upliv krščanski je pa postavil na njeno mesto celo praznik, o katerem praznujejo obred odnašanja smrti.

„Smrtná neděle
Kam' s kliče děla?
Dala jsem je dala
Svatemu Jiři.
Svatý Jiři vstává
Zem odmykává (= odpira)
Aby trava růstla" (ibid. str. 768).

Zemlja ne more pustiti rasti trave in cvetja, če ‚solnce' ne odpre vrat, t. j., če ne premaga zimine moči. Národna pesem pravi odločno:

„Fiala, růže
Kvésti nemůže
Až jí sam Pán Bůh
S nebe pomůže." (Ibid. str. 773).

A druga pesem praša, zakaj je umrla Morena. Najstarejo misel, gotovo še pogansko, naznanja pesem tako-le:

„Mořena, Mořena,
Pro koho's umřela?
Pro teho, pro teho
Šohaja švarného." (Ibid. str. 771).

‚Šohaj švarný' pomenja po V. Brandlu (l. c. str. 68) mla-
-a ali spomladanskega solnčnega boga. Krščanstvo predrugačilo
-nisel tudi tú, druga nam pravi naravnost, da so kristijani uzrok
i solnčevi:

„Mořena, Mořena,
Za koho's umřela?
Ne za ny, ne za ny,
Než za ty krest'any." (Kollarjeva zbirka str. 3.)

Národne pesmi srbske nam kažejo iste misli. V Milojevićevi zbirki, katere omenjam, ker pravda o nji še ni dognana, je natisnena pesem ‚ivan-danska‘ (str. 2.), katera pravi:

„Ivan ga (cveće) bere te bere
Daje za bratu do sebe,
Svom mlagjem bratu koledu.
Dajući brata moljaše:
‚Aj mio brate koledo!
Evo ti cvetak moj dajem,
Čuvaj ga divni koledo.
Čuvaj ga paga sačuvaj,
Do moga čudna regjenja (=rojenja)
Do tvoga strašna umrenja,
Umrenja brata koleda
Starijeg brata Božića
Sinova starog Svaroga.“

Ker opominja pesem Svaroga, je sumna, a nekaj jednakega nahajamo vendar le tudi pri Vuku: [1])

„Ivanjsko cveće, Petrovsko,
Ivan ga bere te bere:
Majci ga baca u krilo,
A majka s krila na zemlju —“

Te vrste nahajamo pri Milojeviću tudi v šesti pesmi (str. 2.) Žalibože, da nimam pri roci Vukove prve knjige ‚srpskih národnih pesmi‘, morda bi našel tamo še kaj. A kdo vé tudi, ni li še mnogo národnega blaga srbskega nenabranega? V popisovanji ‚života in običajev‘ srbskih (str. 6.) nahajamo poročilo, da mislijo tudi Srbi, kakor vsi drugi rodovi, da se rodi solnce (‚Božič‘) o božići. V svojem detinstvu slišal je Vuk pesem, v kateri prosijo ljudjé, naj bodejo krave mlečne. Zato namolzejo poln ‚kabao‘ mleka:

„Da okupam, koledo!
Malog Boga, koledo!
I Božića, koledo!“

Prislov srbski pravi: ‚Pitali kurjaka (volk), kadje naj veča zima (mraz). Kad se sunce ragja (rodí).‘ O istem času so praznovali tudi Rimljani ‚dies natalis solis invicti‘ (t. j. rojstni dan solnca nepremaganega). Zato umevamo lehko, zakaj so solnčni junaki, o katerih pripovedujejo pravljice, da rešijo zakleto princezinjo, navadno v mladosti slabi, ali od dné do dné jim raste moč, dokler so tako krepki, da se jim ne more ustavljati nikdo. Jednako pripovedujejo tudi o konjih njegovih. Ruska pripovedka pravi na primer, da je dobil Ivan, najmlajši med tremi brati, kateri so varovali po redu očetovo njivo, da bi ujeli onega, kateri jo je po-

---

[1]) Život i običaji, str. 67.

teptal vsako noč, od kobile, katero je ujel za odkup malo, grbavo žrebe, katero je skoro zrastlo in mu je pomoglo kasneje v vsaki nevarnosti.

Ali, ako preiskujemo dalje, nahajamo prič, katere nam kažejo, da navada izpojanja smrti ni nastala še le za časa krščanskega, kakor pripoveduje Dlugosz, ampak, da so odnašali že poganski Slovani spomladi slovesno podobo Marzanino med žalostnim petjem ter jo metali v mlako ali v reko. To nam priča n. pr. Martin Pfeiferus (rerum Lipsic. c. III. p. 312): ‚Ti (prebivalci Lipski, Lipsienses), kakor pravijo, so imeli navado, da so nosili podobi, Marzanino (Martanae) in Ziovonino (Ziovoniae), bili ste podobi malikov Cerere in Diane, natakneni na drogove iz vasí z žalostnim izprevodom, žálostnim in tožečim petjem in so ji metali v mlako ali reko.‘

Ta priča sama pa še ni dosta, moglo bi biti tudi, da meni Pfeifer le krščansko dobo. Oglejmo se pa še nekoliko in našli bodemo jednak običaj pri Estih. Ti napravljajo o novem letu moško podobo iz slame, imenujejo jo ‚meciko‘ in ji pripisujejo moč, da odvrača zverí od čred in varuje meje. Mecika spremljajo vsi vaščani iz vasí, na meji ga pa posadé na drevo. [1])

Po Indiji je bila navada in se je ohranila še, da so nosili Kalijo (= črno, jezno) kot Durgo (= močno) sedmi dan po novi luni v martu slovesno okolo in so jo metali končno v Gang. [2])

Našli bodemo pa še mnogo jednacega, gotovo poganskega, pri raznih národih.

Kar piše Pfeiferus, kateri prispodablja Morano latinski Cereri, govori skoro za Dlugosza, kateri jo imenujejo boginjo žetve. A če pomislimo nekoliko bolje, nahajamo v službi Cererini mnogo, kar nas opominja smrti. Res, da je bila Cerera Rimljanom in kot Demeter tudi Grkom boginja zemljine rodovitnosti, ali ravno zemlja nam kaže minljivost cvetja in sadú; vse kar cvete in donaša sad, nosi v sebi že kal smrti. Zato je postala hči Cererina, Proserpina, o kateri so bajili Rimljani in Grki še le kasneje, prava podoba letnega časa. Na njenem mestu je stala prej gotovo mati sama, še le ko so začeli premišljevati o svojih bogovih, našli so Grki, Rimljani so se pečali malo s takim premišljevanjem, da je težko pripisavati Cereri oboje, rast po letu in smrt po zimi. Zato so postavili ljudjé Proserpino (Persephone) na drugo mesto. Ugrabljena od gospodarja podzemeljskega, živi pol leta pri svojem možu v Hadu. Ljudjé žalujejo, kedar se odpravlja k njemu v jeseni, spomladi se pa vrača zopet na zemljo; kakor Adonis, veselim krikom in petjem slavijo njen prihod.

Prihod in odhod Proserpinin praznovali so Grki in Rim-

---

[1]) Grimm, d. Myth. Nachträge, str. 705. (I. izdanja).
[2]) Hanuš, slav. Mythol., 140, 336.

ljani z ozirom na menjavo letnega časa. Posebno razširjeni so bili ti prazniki po Siciliji, o kateri pravi Ciceron (Verr. IV, 48, 106), da je posvečena vsa Cereri in hčerki njeni, Proserpini (Liberae). Tamo, po Italiji in po Peloponezu so jej praznovali spomladi ‚anthesphoria'. Trgali so cvetlice, vili so jej vence, ker so si mislili Proserpino o tem času mlado, nežno devico, veselečo se cvetja. O istem času so pa praznovali tudi spomin umrših, ker so menili, da se vzbujajo tudi duše mrtvecev, kedar začnejo kaliti rastline po zemlji. Zato so darovali Atenci o prazniku Dionyzovem, ‚anthesteria' tretji dan [1]) darove v loncih (χύτροις) in razno sadje umršim. Pravili so, da je to spomin umršim o potopu Deukalijonovem, kateri tolmačijo sedaj učenjaki kot znamenje premagane zime, katera nas opominja smrti.

Vse to nas opominja kaj živo ‚zadušnic' srbskih, katere slavé pravoslavni na spomin mrtvecem. [2]) Zadušnice so dvoje, dan pred ‚mesnimi pokladami' (pust) in v nedeljo po Trojici (‚na Petrove poklade'). Prave zadušnice so prve, zatorej spomladi (t. j. po Božiču, ko zadobiva solnce vedno več moči). Ves teden se imenuje zato ‚zadušna nedelja'. Tedaj prižigajo Srbi vsakemu umršemu povoščeno svečo, molijo za pokojnike, hodijo na pokopališče in darujejo revežem. Ni še dolgo, po nekaterih krajih se je ohranila navada do današnjega dné, da so nosili pokojnikom celo jedila na grob. Pri nas praznujemo spomin mrtvecev sicer jeseni, dakle v času, ko se začenja gospodarstvo zime, ali vendar se je ohranila (n. pr. v okolici Ptujski) do sedaj navada, da postavljajo zvečer pred vérnimi dušami kruha in vina za mrtvece na mizo.

Na drugi ponedeljek po veliki noči (uskrs) ‚družičalo' ali ‚ružičalo', ali ‚pobušeni ponedeljnik', hodijo ljudjé po božji službi tudi na grobove, ‚pobušavajo' (obložé jih z rušnjami), dajejo ubogajme za duše in popovi molijo molitve. A tudi živih ne zabijo. Po nekaterih krajih se zbirajo popoludne mladeniči in devojke, plešejo in ‚družicaju se'. Pletó namreč vence iz vrbovih mladík, se poljubujejo skoz nje in menjujejo rudeča jajca. Na to menjajo vence, devajo si jih drug drugemu na glavo in si obljubujejo, da bodejo možki ‚pobratimi', ženske pa ‚druge' za jedno leto.

Pri Grkih postala je zatorej Persephone (Proserpina) jednaka Hekati, boginji smrti, akoravno pomenja le prirodo, katera spava nekaj časa, a zopet oživí. Razno so praznovali njen prihod in odhod. Po Rimu so vodili dan pred idi martovimi (14. marta, o polni luni pomladanski, leto počenjalo se je Rimljanom prvega marta), človeka oblečenega v kože in tepli so ga z belimi šibami. Imenovali so ga ‚Mamurius veturius' t. j., starega Marta.

---

[1]) Trinajsti dan meseca ‚anthesteriona', kateri spada našemu februariju. Saj je dobil mesec februar svoje latinsko ime tudi od praznika čiščenja ‚februa'.

[2]) Vuk, život i običaji, str. 23.

A Mart v prvih časih ni bil le bog boja in vojske, ampak tudi bog leta. [1])

Na dan idov martovih (15. marta so praznovali praznik Ane Perene, Anna Perenna). Zbiralo se je ljudstvo na bregu Tibere, po travi, po šatorih in po kojicah zelenih so ležali, peli so, plesali in pili na zdravje ter se veselili.

„Plebs venit, ac virides passim disiecta per herbas
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.
Sub Jove pars durat. Pauci tentoria ponunt:
Sunt quibus e ramis frondea facta casa est:
Pars ubi pro rigidis calamos statuere columnis,
Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent, annosque precantur,
Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt,
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos,
Quae sit per calices facta Sibylla suos."

(Ovid, fasti III. 525—534.)

Že Rimljani sami niso vedeli pravega uzroka tega praznovanja. Menili so nekateri, da je spomin na Ano, sestro Kartaginske kraljice Didone, o kateri so pravili, da je morala bežati z doma, da je prišla k Eneju (Aeneas) in da je skočila v vodo, ker se je bala ljubosumnosti žene Enejeve Lavinije. Drugi so pripovedovali druge stvarí, posebno radi smešne erotične pripovedke o neki stari babi, katera je prekanila Marta. (Ovid, fasti III. 675 sed.) Veselje v tej svečanosti je bilo razuzdano, pili so tako, da ni mogel iti ni mož ni ženska na ravnost domú. — —

Že Corssen je dokazal, da pomenja Anna Perenna staro leto, da so slavili zatorej tú novo leto. Pri vsih takih praznicih vidimo, da se veselí ljudstvo kakor in kolikor se hoče. Pustne veselice srednjega veka niso bile menda mnogo bolje od téh.

A Usener je našel, da so metali tudi podobo Anino v vodo. Petnajstega dné maja so metale vestalke (svečenice boginje Veste), z lesenega mosta (pons sublicius) štiri in dvajset človeških podob, narejenih iz bica, v vodo; imenovali so jih ‚argei'. [2])

Po Boeotiji (na Grškem) pojali so lakoto iz mesta. Plutarh [3]) pripoveduje: ‚Od starih časov navaden je dar, kateri daruje archon (vladar) na mestnem oltarji, vsak gospodar pa domá v svojej hiši, imenujejo ga ‚izpojanje lakote' (βουλίμου ἐξέλασις). O tej priliki tepejo koga izmed družine z vrbovimi šibami in ga pojajo iz hiše,

[1]) Preller, röm. Myth. str. 317; Usener, italische Mythen, Rhein. Museum, XXX (1875) str. 209. Joannes Lydus, de mens. 4. 36. p. 71. Bonn.

[2]) Preller. Röm. Myth. str. 124; 514; 694.

[3]) Plutarch, quaestiones symp. VI. 8.

govoreči: „Vèn z lakoto, prihaja naj bogastvo in zdravje.“ Taka navada se je ohranila tudi pri nas, in sicer: tepežkanje v dan nedolžnih otročičev. Sedaj pravijo sploh, da spominja betlehemske moritve, a to velja le za sedanji praznik, tepežkanja nam ne razjasnuje. Tepežkarji dobivajo kak dar, zato voščijo odhajaje vsega dobrega. V okolici Ptujski pravijo pri odhodu: „Bog nam daj tolik lan, kakor naše šibe.“ Če pa ne dobé darú, ali hočejo dražiti koga, kateremu voščijo, rekó: „Bog ti daj tolik lan, da ga bodeš s kleščami pipal (ruval).“

Ta navada je zeló razširjena. Okolo Danskega (Danzig) in po Šleziji tepó o veliki noči s šibami, katere imenujejo ‚Schmackostern‘, ‚Schmeckostern‘. ‚Schmagôster‘, pravi učeni Weinhold, [1]) je bič, spleten iz devetih vrbovih šib, s katerim pojajo mladenči na drug velikonočni dan dekle iz postelje, govoreči: „Vstani, vstani, velika noč je prišla.“ Isti učenjak meni, da je ta navada slovanska, izpeljuje besedo od poljske besede smagać = tepsti z bičem.

Da so praznovali tudi drugi národi smrt prirode in njeno vzbujenje, omenjali smo že. Plutarh [2]) poroča, da so praznovali Delfijani ‚smrt in zginenje‘ (φθοράς τινας καὶ ἀφενισμούς), a tudi ‚smrt in rojenje‘ (ἀποβιώσεις καὶ παλιγγενασίας) Dionyzovo, katero opominja tudi le živenja prirodnega po letu in smrti prirode po zimi. Še lepše se pa strinja z odnašanjem smrti obred, kateri so praznovali po istem pisatelju [3]) s pokopovanjem Harile (Ηαρίλα): ‚Po zapovedi orakelja praznovali so Delfijani Harili na čast dar z verskimi obredi, kateri praznujejo še dandanes, vsako deveto leto. Kralj sedí na častnem mestu in razdeluje tujcem in domačinom debelo zmletega ječmena in sočivja. Nato prinašajo podobo mlade Harile. Ko razdelí ječmen, udari kralj podobo svojim črevljem, najviša izmed ‚thyjad‘ vzame podobo in jo nese k propadu. Tamo ovijó podobi vrv okolo vratú in jo pokopljejo na istem mestu, kjer so jo bili pokopali, ko se je bila obesila‘.

Grki in Rimljani so metali zatorej podobo v vôdo ali so jo pokopavali; isto nahajamo tudi pri Slovanih, po nekaterih krajih na Češkem jo sežigajo, kakor tudi po avstrijanski Šleziji. V Spachendorfu skopljejo jamo, v Warmbrunnu jo nesó v neko pečino na gori Kynast, kjer jo sežgó. V okolici Kolinski jo stolčejo ob hrastu, a po nekaterih krajih šleskih jo vlačijo mladeniči iz vasí, drugi jo tepó s palicami in jermeni, ter zunaj vasí jo raztrgajo in raztrosijo kosove; pri Taborju jo mečejo v vôdo, a po drugih krajih jo pokopavajo. [4])

---

[1]) Zeitschrift für vgl. Sprchf. I. 255; Grimm, d. Myth. 557.
[2]) De εἰ apud Delph. c. IX.
[3]) Quaest. graec. 12, p. 293. Gl. Preller, griech. Myth. I. 229.
[4]) Gl. Usener, l. c.

Te navade ne nahajamo pri Nemcih le po krajih, kjer so bivali nekdaj Slovani, tudi drugod se je ohranila. V Zürichu sežigajo mladeniči v ponedeljek po ravnodnevu spomladanskem zvečer ob šestih slamnatega možá na visokem drógu; imenujejo ga ‚Boeke‘. Pri tej svečanosti hodijo našemljeni po mestu in zvoné z velikimi zvonci, zato imenujejo obred ‚das Sechseläuten‘. Akoravno se ni ohranilo nikako poročilo, kaj pomenja obred, vendar moramo misliti, da je praznik spomladanski.

Pri slovanskih Kašubih, ob baltiškem morju, na zapadu od Danskega, ohranilo se je tudi izpojanje smrti.[1]) Mladina Kašubska pričakuje že težko zadnjega dneva v letu. Kedar pride, poiščejo zvoncev, kraguljic in klopotcev. Komaj se zmračí na Silvestrov dan, prihrumé pastirji in drugi mladi ljudjé iz hiš, ropotaje in kričé tekajo po vasi. Vsak deček nosi zvonec, klopotec ali kaj druzega, čim strašneje ropoče, tem bolje. Čim bolje vpijejo in ropotajo, tem bogateje bode, mislijo, novo leto. Deček vpije: „Lepa naj bodo jabelka, lepe hruške, rodovitne češplje, rodovitno žito v novem letu!“ Pastirica vpije: „Mnogo gosek, mnogo rac, mnogo piščet, mnogo žita naj donaša novo leto!“ Pastir kričí na vse grlo: „Mnogo žrebet, mnogo telet, mnogo jagnjet, mnogo žita naj donaša novo leto!“ Tako si vošči vsak na vse grlo dobrih in mnogih pridelkov. Po dva otroka tekata okolo vsakega drevesa po vrtu in vpijeta: „Mnogo slív, mnogo jabelk, mnogo žita naj donaša novo leto.“ Mladeniči hodijo po dvoru, po hlevih in skednjih in voščijo za vse stvarí srečnega, plodnega novega leta! Ko prehodijo vsa poslopja, zbere se mladina na določenem mestu. Vsi skupaj tekó, kolikor hitreje morejo, na polje, da bi odgnali staro (nerodovitno) leto tudi s polja. Ko se zmračí popolnem, izpodé gospodarji tudi odrastle od hiše na trg sredi vasí. Hlapci prinesó najboljših bičev in izpokajo [2]) staro leto iz vasí; kdor ima kako staro puško, strelja za starim letom, dokler ima smodnika.

Strašnim ropotom voščijo na Slovenskem tudi sreče za god. Na Gorenjskem imenujejo to ‚ofréht‘, zakaj, mi ni znano. Ni-li morda tudi pri tem običaju jednaka misel, kakor pri izpojanju starega leta? Ravno tako pokajo fantje po Slovenskem tudi pred ‚žegnanjem‘, bi se li dalo razlagati tudi to na tak način? —

Mazuri pravijo, da odhaja zima na dan sv. Gregorija (12. marta) za morje. [3])

Na razne dneve praznujejo zatorej odhod zime, zato, ker so se ohranili le po nekaterih krajih običaji na isti čas, o katerem

---

[1]) Das Todaustreiben bei den Kaschuben, Jahrbücher f. slav. Literatur, Kunst und Wissenschaft von Jordan, II. (1844) str. 25.

[2]) Pokanje z bičem preganja zle duhove, zato streljajo še dandanes o novem letu.

[3]) M. Toeppen, Aberglauben der Masuren, str. 68. Frischbier, Preuss. Sprichw. str. 301.

so jih praznovali nekdaj. Zato spadajo k običajem spomladanskim vsi obredi od božiča naprej, ko se je rodilo solnce po misli narodovi. Starim Slovanom začenjalo se je leto z martom, [1]) ker so delili leto le po prirodnem živenju. Saj še sedaj v navadnem govoru ne štejemo zime po pratiki, ampak po vremenu.

Po nekaterih krajih žagajo Moreno. Že Linhardt [2]) pripoveduje: „Tudi na Kranjskem nahajamo še spomin tega običaja; med národom, posebno med otroci pripovedujejo spomladi v sredi posta smešno pravljico, da vodijo staro babo iz vasí in je sežagajo na dvoje. Ker je razširjena pravljica po vsi deželi, moramo misliti, da so izvrševali ta obred nekdaj res.“ Isti običaj nahajamo tudi pri Hrvatih [3]) in pri štajerskih Slovencih. Na Španskem [4]) in po Italiji se je ohranila ta navada prav do našega veka. Po Barceloni tekajo ta čas paglavci v trumah po ulici. Nekateri nosijo žage, drugi polena, tretji pobirajo darove v robce. Pevajo v tem pesem, da iščejo najstareje žene v mestu, da bi jo prežagali. Po mestih italijanskih se zbira mladina, ropoče s kravjimi zvonci, pobija stare lonce, vpije in kričí, kolikor more. To imenujejo ‚scompanata‘. Nato napravljajo žensko podobo iz slame in iz cunj, imenujejo jo ‚najstarejo babo‘ iz mesta ali iz vasí. Konečno jo nesó pred mesto ali vas in jo sežagajo. Običaj imenujejo ‚segare la vecchia‘ (= staro babo žagati), a po Toskani ‚segare la monaca‘ (= nuno žagati).

Po Napoli strižejo dečki žage iz sukna, jih pobelijo s kredo in tepejo ljudí ž njo po hrbtu, da se jim pozna žaga na obleki. Ta navada je gotovo ista, kakor metanje smrti v vodó. Na Mišenskem (Meissen) v Saksoniji imenujejo podobo, katero nosijo okolo, tudi ‚staro babo‘.

Jednake navade nahajamo drugod. V Vaibingenu ob reki Enz pokopujejo prvega maja maj ‚den Maien vergraben‘. Dečki se oblačijo za ta obred v žensko, a dekleta v možko obleko. [5]) Drugod pokopujejo pust ali celo ‚žegnanje‘ ali sejem (‚Kirmess‘).

Po raznih krajih nahajamo zatorej običaj, da pokopujejo staro leto v podobi stare žene ali smrti. Da je ta navada prastara, je gotovo. Usener meni celo (l. c. str. 204), da moramo misliti tudi pri obredih rimljanskih, katere imenujejo „lustrum condere“ in „saeculum condere“, na tako simbolično pokopovanje živine, katero so darovali. Ta stvar sicer še ni gotova, vendar bode se dokazala, kedar se konča preiskavanje raznih bajeslovnih pripovedek.

---

[1]) Gl. ‚Hanuš, bájeslovný kalendař slovanský‘, v Praze, 1860 str. 90.

[2]) Versuch einer Gesch. von Krain, Nürnberg 1796, 2. 274.

[3]) Anton, Versuch über die Slaven. 2. 66.

[4]) Alex. Laborde, itinéraire de l'Espagne, I. 57, 58. Usener, l. c. str. 193.

[5]) Gl. E. Meier, deutsche Sagen aus Schwaben, str. 398.

Da so bili taki običaji nekdaj zeló razširjeni, kaže nam tudi komentar Theodora Balsamona 62. kanonu šestega cerkvenega zbora, oklicanega 15. januarija 706 v Trullo [1]: „Navada je bila pri Rimljanih, da so praznovali ta spomin po grški šegi in so pravili manje častne rečí, kar se godí še do današnjega dné pri nekaterih kmetih prve dni meseca januarija, ne po rimljanski šegi na spomin kalend in drugega, ampak zato, ker se ponoví tedaj luna in ker menijo, da je to temelj istega meseca in mislijo, da bode prošlo vse leto srečno, ako darujejo o početku. [2]"

Ruski stoglav v prepisu 17. veka prepoveduje razne praznike: rusalii o ioannově dьni in navečerii rožьstva christova i bogojavlenija schodatъsja mužie i ženы i děvicы na noštnoe pleštovanie i na bezčinnъiї govorъ i na běsovskie pěsni i na pljasanie i na skakanie i na bogomerskie děla, iegda noštь mimochoditь, toga k rěčě sъ velikimъ kričaniem aki běsni, i umыvajotъ sja vodojo, i egda načnutъ zautrenjojo zvoniti, togda otъchodjatъ vъ domы svoja, i padajotъ aki mertvi otъ velikago klopotanija. (Th. Buslajev. Istoričeskaja christomatija 813. Miklosich, ibid.)

Vidimo zatorej, da so praznovali Slovani nekdaj prihod spomladi ali novega leta z raznimi običaji, odnašaje smrt iz vasí, plesaje po noči i. t. d.

Pri Nemcih nahajamo iste običaje posebno po krajih, kjer so stanovali nekdaj Slovani. Ravno pri tem naródu nahajamo še tudi drug običaj. Mislili so si namreč Germani zimo v podobi orjaka, kakor nahajamo v njih bajeslovji že orjake ledú (Reif- ali Frostriesen), kateri so veliki sovražniki orjakom vročine. Ti se bojujejo med seboj, kakor se bojujeta mraz in gorkota na zemlji; zato so si mislili Nemci in Škandivanci zimo in spomlad tudi v boju [3]) kakor noč in dan. Praznovali so dalje prihod poletja ali maja, po naše spomladi.

A začenjalo se poletje ni na gotov dan, oznanjevala so ga razna znamenja, cvetoče rožice ali priletavajoče ptice. Kdor je zagledal prvo vijolico (‚den êrsten vîol'), oznanjeval je veselo novico, iz vse vasí so se zbirali ljudjé, kmetje so privezali cvetíco na drog in plesali okolo nje. Jednako so praznovali tudi prihod drugih oznanovalcev spomladi.

Okolo reke Rena, v Palatinatu (Pfalz) med Neckarjem in Menom, po Odenwaldu in drugod sta se bojevala zima (v nemščini Winter možkega spola) in leto. Človek, ovit z bršlinom ali zimzelenom (Vinca minor) predstavljal je leto, ovit slamo in mahom pa zimo. Ljudstvo se je zbiralo na trgu, v okrogu se je

---

[1]) Gl. Miklosich, die Rusalien — Sitzber. d. k. k. akad. S W. in Wien, Bd. 46. 1864, str. 387.

[2]) Gl. *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ὑπὸ Γ., Ἡ, Ῥάλλη καί Μ. Πότλῃ, Ἀθήνησιν* 1852, 2. 450. Miklosich, ibid.

[3]) Gl. Grimm. deutsche Mythologie, 4. izd. II. str. 635 sled.

postavljalo in med njimi se začneta bojevati leto in zima tako dolgo, da zmore leto. Na to začno peti gledalci slavo zmagovalčevo, n. pr.:

„Der Winter hats verloren,
der Winter liegt gefangen,
und wer nicht dazu kommt,
den schlagen wir mit Stangen.“

Ali sicer pojó: „Ja ja ja, der Sommertag ist da,
er kratzt dem Winter die Augen aus
und jagd die Bauern zur Stube hinaus.“ i. t. d.

Po nekaterih krajih prihajajo na ta boj tudi otroci z obeljenimi šibami v rôci, bodi si, da bi pomogli letu v boju, ali so spremljevalci zime, ker so spuščali po stari navadi premagane in jetnike z belimi palicami v rôci. Jeden izmed dečkov, ovít s slamo, namestuje zimo, drugi ovit z bršlinom leto. Nekaj časa se bojujeta s palicama, naposled premaga leto zimo, jo vrže na tla in jej sleče slamnato obleko. Po okončani borbi pojó:

„So treiben wir den Winter aus
durch unsre Stadt zum Thor hinaus.“

Ali: „Wir haben den Tod hinausgetrieben,
den lieben Sommer bringen wir wieder,
den Sommer und den Maien
mit Blümlein mancherleien.“

Ti pesmici se strinjate čudovito s slovansko, kažete nam zatorej, da sta mislila oba národa isto, ko sta začela praznovati ta običaj.

Drugod nosijo tudi smrt iz vasí. Okolo Nürnberga prihajajo kmetske deklice, sedem do osemnajst let stare, praznično oblečene v mesto. Po vseh ulicah hodijo in nosijo pod levo pazduho malo mrtvaško rako, v kateri leží donda, pokrita s prtom. Revne deklice nosijo odprto škatljico; v nji leží zelena bukova vejica, na katero nataknejo jabelko mesto glave. Tedaj pevajo:

„Heute ist Mitfasten,
Wir tragen den Tod in's Wasser, wol ist das.“

Pesmi so razne po raznih krajih, a povsod je ista misel, da nesó smrt, katera pomenja povsod zimo, iz vasí, da jo vržejo v vôdo ali jo sežgó. V Altenmarku so ohránili tamošnji Slovani (Vendi) pri Salzwedlu in posebno pri Seebenu nasledno navado: O binkoštih naredé hlapci in dekle iz smrečja, slame in sená veliko dondo podobe človeške, venčajo jo s poljskim cvetjem, jo privežejo na pisano kravo in vtaknejo jej pipo v

usta. Na to ženó kravo v vas, a vsi vaščani zapirajo vrata, vsak poja kravo z dvorišča, dokler ne pade donda raz nje.

Vse te navade po Nemškem nas opominjajo jednakih navad slovanskih, vendar ne smemo misliti, da bi si jo bili izposodili Nemci. Ravno ta običaj kaže nam zopet jasno, da praznujejo skoro vsi národi evropski letne čase jednako, da niso običaji last posebnih národov, ampak vsega plemena indoevropskega. To nam kaže jasno, da si ti národi niso v rodu le po govoru, ampak tudi po običajih.

Končno opomnimo še nekaterih navad, katere nimajo koréna v poganstvu, ampak v krščanstvu, in katere nas opominjajo prav za prav upeljevanja vere Kristove. Običaj se je sicer že pogubil, ali vendar nam kaže jasno, kako je prineslo tudi krščanstvo raznih obredov seboj, katere je praznovalo ljudstvo dolgo časa, akoravno je pozabilo končno že pravega početka.

Letzner (Hist. Caroli magni, Hildesheim 1603 cap. 18.) pripoveduje sledeče: „Vsako leto v soboto po nedelji „laetare“ prihaja na trg pred glavno cerkev Hildesheimsko kmet, kateri je odbran zato že od davnih časov. Seboj prinaša dva bruna, po seženj dolga, in dva manja ošpičena kot keglja. Veča postavi na tla in dene manja po vrhu. Hitro se zberó otroci in skušajo zbiti manja raz veča s palicami in s kamenjem. Če padeta doli, postavljajo ja zopet gori in delajo tako dalje časa. Bruna naznanjata stare malike, katere so razrušili Saksonci, ko so se pokristijanili.“

Imen malikov ne pové pisatelj, a drugi imenujejo jednega Jupitra. Otroci so ga odevali mnogokrat s plaščem in so natikali na-nj krono.

Ta navada je nastala gotovo le za časa krščanskega, opominjala naj bi ljudí onega dneva, ko so razrušili podobe svojih nekdanjih malikov, dneva, ko jim je zasijala luč prave vere.

Da je ta misel prava, priča nam tudi to, da so morali plačevati nekdaj kmetje v okolici Hildesheimski davek, imenovan ‚Jupitersgeld‘, t. j. Jupitrov denar, a kmet iz vasí Grossenalgermissen moral je donašati bruna za ta običaj. Ta davek kaže nam menda, da so se držali tedaj kmetje okolo Hildesheima trdno svoje stare vere in da so jim naložili zato davek. Ravno tako so morali plačevati Izraelci po razdejanju mesta in tempeljna Jeruzalemskega l. 70 po Kr. davek, katerega so plačevali prej tempeljnu Jehove v Rim za svetišče Jupitra Kapitolinskega (Jovis Capitolini). [1])

---

[1]) Dio Cassius, 66. §. 7; Flavius Josephus, *περὶ τοῦ Ἰουδαικοῦ πολέμου*, VII. c. b, §. 6.

Ista navada je bila nekdaj tudi v Halberstadtu, kar nam poroča Ges. Torquatus v svojem netiskanem letopisu ‚annales magdeburgenses et halberstadtenses.[1]) Ohranila se je ta navada do mejnega grofa Janeza Albrechta. Najstareja priča za-njo je pa pirniški (Pirna) menih Janez Lindner (Tilianus, † okolo l. 1530) v svoji knjigi ‚onomasticon‘: ‚Na mesto malikovega tempeljna v Halberstadtu, sezidali so Bogu in sv. Štefanu na čast stolno cerkev. V spomin tega morajo postavljati korarji, mladi in stari, vsako leto o nedelji ‚laetare‘ v ponedeljek lesen kegelj na mesto malikovo in metati po njem, a prošt mora pustiti voditi v slovesni procesiji medveda, če mu nečejo plačati, kar mu gre. V procesiji nosi deček pod pazduho meč v nožnicah za njim.‘[2])

A ta navada ni v zvezi s prihodom spomladi, akoravno bi bili mogli primerjati kristijani prihod prave vere prihodu spomladinemu.

Običaj, jednak nemškemu bojevanju leta z zimo, ohranil se je še v mestu Parga v Epiru. Tamo praznuje ljudstvo od prvega do osmega maja vsakega leta ‚rusalije‘ (*Ῥοζαλίανῃ Ῥουσάλια*). Razveseljuje se s raznimi gledališčnimi igrami pod vodstvom kakega odličnega mestjana. Končno predstavljajo boj krščanske z otomansko (turško) vojsko.[3]) Javelne je ta boj samo spomin nekdanjih bojev s Turčini, skoraj gotovo je stara navada, s katero so praznovali nekdaj boj zime z letom; a v teku časa pogubil se je stari pomen in podtaknili so novega.

Mnogo običajev, katere slavijo národi o pustu, veselo živenje tega časa, moremo tolmačiti tudi le s tem, da so praznovali že pogani ta čas prihod spomladi. Na Slovenskem ‚žgó‘ še sedaj pust, t. j., na pustni večer v mraku tekajo otroci s gorečimi bakljami, starimi metlami, namazanimi s smolo, okrog in praznujejo s tém konec pusta. Na Bolgarskem igra detca zvečer na ‚poklade‘ okolo cerkev z ‚lapąrdi‘.[4]) Lapąrdi so drogovi ne predolgi, razcepljeni na koncu. V cep utaknejo slame ali sena, utaknejo goreče oglje va-nj in mahajo sem ter tija, da se užge. Veseli skačejo otroci okolo tako dolgo, da ugasne seno; lapąrde pa puščajo v cerkvi.[5])

Že baklje nas opominjajo, da je bil obred nekdaj na čast solnčnemu bogu.

---

[1]) Pars 3, libr. I. c. 9.

[2]) Grimm, d. Myth. 4. izd. 653.

[3]) Gl. *Ἀραβαντηνός* v knjigi *χρονογραφία τῆς Ἠπείρου*, v Atenah 1857, vez. II. str. 191; Tomaschek, Brumalia und Rosalia, Sitzber. d. k. k. Akad. d. W. in Wien, Bd. 60, 1868, str. 371.

[4]) Izgovarjaj ą = o. Nosnik pišejo, le ne izgovarjajo ga.

[5]) Miladinovci, bolg. n. p. str. 523.

Šeme in maškare, katere hodijo okolo, nas opominjajo veselega praznovanja novega leta. Po Dubrovniku so hodile nekdaj ‚čoroje, vila i turica‘, drugod, po Risnu n. pr. hodi ‚djed‘ in ‚djedova baba‘ ali ‚baba korizma‘ (= ital. quaresima, post) okolo in straši otroke.

Taki so ostanki nekdanjega češčenja mladega solnčnega boga, kateri postaja po svojem rojstvu o božiči vedno močneji, dokler ne premaga zime popolnem in ne odene zemlje z zeleno odejo. —

Življeji človeški in njih upliv na organizem človeški.

Prirodopisno-fiziologične črtice, spisal dr. Jan. Bleiweis.

Homines neque admirantur, neque reqnirunt rationes earum rerum, quas semper vident.

Človeško telo nikdar popolnem ne miruje, še celó v spanji ne. Kedar človek dihne, — kedar mu srce tripne, se premení marsikaj v pljučah, v srcu. — Premakne naj se kateri koli drob, spremení naj se kaj še tako malega v mazincu na roci ali v palcu na nogi, gotovo ne ostane ne ta, ne óni brez nekake spremembe; — po vsaki misli, katera prešine naše možgane, nasleduje tudi nekaka sprememba v možganih.

Kar se je ljudém nekdaj le dozdevalo, na primer, da se človeško teló v nekolikšnem času po vse prestvári, to so dognale preiskave učenih mož dandanes do dobrega. Ne moremo sicer naravnost reči, da se predrugači človeški život v sedmih letih popolnem, kakor se to navadno misli, — ali da se prestvári še v mnogo krajšem času (morda že v 30 dneh), kar si učeni možje prizadevajo dokazati; — to pa vemo za gotovo, da vsaka stvar, ki jo vžije človek, samo le skozi život njegov potuje.

Mnogovrstne snoví, iz katerih so naša jedila in naše pijače sestavljene, se premené v dele našega života samega. Kar se iz njega odstrani, so tako rekoč, smetí ali žlindra onega, kar v životu ni več pripravno za oprave življenja.

Preobširno bi bilo, tukaj na drobno razkladati prebavljanje ali prekuhovanje živeža v želodcu in čevih. Dovolj je, ako le v obče

rečemo, da drobci vžitega živeža, ko so se bili v životu snutkom človeškega telesa poenačili, po prebavilnih čevcicah pridejo v kri, in se tudi tukaj sami v kri spremené. V kri spremenjeni gredó s krvjo na vse strani in v vse dele našega života. Tu pa se po svoje spremené, da se ali zedinijo s temi deli, ali se vrnejo kot za življenje nepotrebni ostanki zopet v kri, iz katere se izločijo po posebnih organih života, da se naposled vržejo iz njega.

Prvi promèn, kateri zadene povžita jedila in pijače v našem telesu, je tedaj ta, da se kri dela iz njih. Vsak košček kruha mora postati kri ravno tako, kakor vsak požirek mleka.

Ako 100 lotov človeške krvi v vročini, v kateri voda zavrè, popolnem posušiš, ostane ti samo še 21 lotov in pol strjenih stvarí, 78 lotov in pol pa jih izhlapi v podobi vode. Kar strjenega ostane, ima živežu bistveno enake snoví v sebi, namreč: laknec (fibrin, faserstoff,) beljačeč (albumin, eiweisstoff), a še druge z dušcem ali gnilcem (stickstoff) navzete stvari, nekoliko tolšče (maščobe) malo sladkora in močeca (stärke) in dokaj rudninskih reči, soli i. t. d.

Kakor se po starosti, spolu, telesnosti, po zdravju človeškem spreminja množina krvi, da je ima ta ali óni človek več ali manj, (odrašen človek ima kakih 20—30 funtov krvi), tako spreminja tudi množica obstojnih krvnih delov kri nekoliko, kar se pa ne dá do malega na méro povedati; vendar je razloček sploh le majhen. Ta razloček dela, da pravimo: „ta človek ima dobro kri“, „ta slabo“. —

Vsak del telesa zajema iz krvi to, česar najbolj za-se potrebuje; kosti zajemajo iz krvi zlasti fosforo-kislega apna, — mišice (ali mesnati deli) fosforo-kislega kalija in fosforo-kisle magnezije; v kitah in hrustancih je pa več natrona kakor kalija; fluor se nahaja skoraj edino v zobéh; kremenica (kieselerde), katera dohaja z živežem v naš život, se nahaja skoraj edino le v naših laséh, v koži in v nohtovih; železa je največ v rudečem delu krvi; zavoljo tega hira zlasti mladoženstvo za bledico (bleichsucht), kedar krv pogreša železa, katero ji lepo rudečo barvo daje. Zato zdravnik ozdravlja bledenične deklice s tem, da jim železa daje v zdravilih.

V laséh je tudi mnogo žvepla, v možganih mnogo fosfora, in tako ni samo vsak del (ud) našega telesa po svoje mehanično stvarjen, temuč tudi kemično po svoje osnovan. Za vse to pa mora kri mu iz živeža gradiva dajati.

Teža vseh rudninskih (mineraličnih) snovi v životu moža, kateri na priliko, kakih 150 funtov tehta, se na kakih 10 funtov šteje; med njimi je 8 funtov fosforo-kislega apna, vsi drugi rudninski (neorganski) snutki skup pa tehtajo le kaka 2 funta. Osmina (osmi del) tega, kar celi človek tehta, znašajo tedaj rudninski (neorganski) deli, brez katerih bi ne mogel živeti, — katere mora

tedaj s živežem vedno v-se jemati, ker jih zavoljo neprenehanega spreminjevanja vsak hip nekoliko izgublja.

Človek sprejemlje, dokler živi, živalske, rastlinske (organske) in pa rudninske (neorganske) reči v-se; to pa se godi, kakor njegova starost nanaša, v zeló različni razmeri. Dokler otrok še raste, potrebuje za svoje življenje obojega — (organskega in neorganskega) — živeža toliko več, čim bolj njegov život raste; — odrašen človek potrebuje, ako je zdrav, ravno toliko, kolikor oddaja njegov život. Al kedar stopi človek v leta sive starosti, v tista leta, o katerih pravimo, da nam niso po volji, se to vse drugače obrne. Starček porabi s časom vedno več živalskih in rastlinskih (organskih) snutkov, kakor mu jih more živež nadomestiti; — moč njegovih mišic (muskelkraft) pojema, krvi mu zmanjkuje, zebe ga rado in sušiti se začne; neorganskih (mineraličnih) snutkov pa njegov život ne more tako predelati, kakor va-nj prihajajo; zato se čedalje bolj sprstenuje; — kar je bilo poprej mehkega v njem, se s časom skoščení in ne služi mu več, — od dne do dne — kakor Schleiden lepo pravi — „človeka vleče zemlja bolj proti zemlji, dokler se na zadnje neumrljiva duša, naveličana težkega životnega jarma, mrljivega života reši, in iz prahú stvarjeno truplo počasi strohní. Peščica prahú ostane zemlji, iz katere je bil ustvarjen. Duša pa neumrljiva in nestrohljiva se iz sužnosti natornih postav vrne k Vladarju duševne svobode.“

Naše živenje je tedaj neprestano spreminjevanje; ono je podobno kolesu, katero nikdar mirno ne stojí. Da je pa to vedno spreminjevanje našega života mogoče, potrebuje hrane ali živeža, in sicer dvojnega: nekatera jedila služijo v to, kar je prav za prav za rejo telesnih udov in vsega života potrebno, — druga pa za sopenje ali dihanje in za druga opravila.

Človek ne neha nikoli sopsti, dokler živi. Kedar sopemo, oddajamo iz pljuč ogeljno kislino in vodo v podobi hlapa ali pare. Da se more to neprenehoma goditi, mora kri vso pripravo dajati, iz katere se ogeljna kislina in voda nareja. Zavoljo tega mora v kri vedno dosti novega redivnega soka (mleziva) prihajati, da se kri iz njega dela. Ne jémo tedaj samo zavoljo tega, da si želodec sitimo, kakor nekateri mislijo, temuč jemo tudi zavoljo tega, da moremo sopsti. Ker se v zdravem človeku izhlapljeni ogeljc in vodenec zopet namestuje z ogeljcem in vodencem, katerega dobivamo z živežem v život, je jasno kot beli dan, da méra živeža, ki ga život za svoje ohranjevanje potrebuje, mora zdaj veča, zdaj manja biti po tem, kakor človek večkrat ali manjkrat, in pa močnejše ali slabše sôpe. Otrok, kateri hitreje sope kakor odrašen človek, mora tedaj za tega delj bolj pogosto jesti in po primeri več živeža dobivati, kakor stareji človek, in ne more tedaj tako lahko lakote trpeti. Ni tedaj le razvaja ali požrešnost, ako otrok večkrat jesti želi. Naj si pomnijo to stariši, ki so nevoljni, če jih njih otroci pogosto

nadlegovajo za kos kruha ali kaj druzega, pa jih zavračajo z besedo: „snedenec! tvoj želodec nima dna.“ —

Kedar počivamo, manj sopemo, kakor takrat, kedar hodimo ali kedar delamo; zavoljo tega potrebuje delaven človek tudi več hrane, kakor lenúh. Zato že sv. pismo modro pravi: „kdor dela, naj jé!“

Človek z drobnimi pljučami v ozkih in tesnih prsih ne povžije toliko kakor človek z večimi pljučami v širocih prsih; zavoljo tega ljudje, kateri imajo ozka ali tesna prsa, niso nikoli dobro rejeni in tolsti, naj še toliko snedó.

Iz tega je razvidno, da ne smemo, kedar gledamo na to, kako se kdo redí, le samo gledati na želodec in prebavíla sploh, temuč tudi na pljuča in na sopenje, iz katerega se izcimuje največ gorkote v životu.

Ker največ toplote v životu izvira iz sôpenja, — pljuča so nam prav životna peč — sopenje pa se ravná po živežu, tedaj slednji lahko umeje, zakaj lože mrazi lačnega človeka kakor sitega, in da so naša oblačila, kar se tiče telesne toplote, res tudi namestniki jedil. Kolikor gorkeje se oblačimo, toliko manj čutimo potrebo jesti, kajti, ako smo dobro oblečeni, izgubljamo manj toplote, in potem tudi pogrešanje hrane manj čutimo. Zato so pa zakurjene pečí po zimi ubogim ljudem tolažba, kedar so lačni. Kdor dá beraču drv, da si svojo stanico pogreje, dá mu kos kruha.

Kaj pa, ako bi kakov živež tak bil, da more sam človeku življenje ohraniti, in ako bi tak živež razkrojili v njegove obstojne dele: ali bi ne dobili potem prave mere za razdelitev človeških jedil sploh?

Da, da! tak živež, ki človeku sam zadostuje za življenje, če bi tudi druzega nič ne vžil, tak živež imamo — v mleku! Mleko je prvak med vsem živeži, — ni ga živeža nobenega, da bi vse lastnosti redivne hrane tako lepo združene imel, kakor jih ima mleko. V mleku materinem se za dojenčka nahaja redivna hrana v najpravniši razmeri — v njem so solí, sladkor, mast, tolšča in nekaj, kar je beljaku zeló podobno.

Te čvetere snovi nadomestujejo poglavitne stvari, iz katerih je večina jedil človeških sestavljena, če prav ne vseh. Soli, tolšča in beljak, — ali pa tudi solí, sladkor in beljak so tedaj trojni obstojni deli, kateri so životu čez vse potrebni. Oni so izgledi za 3 razrede živežev, — oni so jedro vseh jedí in pijač.

Ako damo tem trem razredom splošna imena, dobimo potem prvič: živež iz vrste neorganskih ali rudninskih stvari, — drugič: iz vrste organskih (rastlinskih in živalskih) toda brez dušeca, in tretjič: organske, v katerih je več ali manj dušeca.

In tako smo dospeli do razdelitve, po kateri se vsi naši živeži v 3 glavne vrste delé.

V prvi vrsti so živeži, kateri se imenujejo živelji za sôpenje (athmungsmittel), ker nam sôpsti pomagajo. Tù sem se štejejo vse mastí (tolšče) in vsi mastivci (fettbildner), gumi, pektin ali rastlinska želca, nekatere rastlinske kisline in vse, kar spada v vrsto sladkora (cukra).

V drugi vrsti so živelji, iz katerih se delajo mesó, kite, hrustanci, kosti itd. Tú sem se štejejo vlečeč (kleber), laknec (faserstoff) itd. —

V tretjo vrsto spadajo rudninski, mineralski živelji, namreč: kuhinska sol, fosforo-kislo apno itd. —

Po tem uvodu bomo zdaj svoje bolj navadne jedi in pijače na drobno pregledali, da spoznamo njih redivno moč, po tem pa tudi njih večo ali manjšo vrednost.

Začnimo najprvo s hrano, ki jo človek dobiva iz rastlinstva.

Divjega človeka ni nič bolj predelalo in nič mu ni surovosti bolj sleklo, kakor to, da se je rastlinskega živeža privadil.

Kar dobiva človek iz rastlinstva, za to se mu ni treba bojevati in nikoli krvi prelivati. Človek, ki si išče svojega živeža iz rastlinstva, je krotkega srca in zavoljo tega ljubi mir.

Med vsimi rastlinskimi živeži so najpoglavitnejši tisti, kateri močec (stärke) v sebi imajo. Kdor tedaj hoče ljudem tečnega in zdravega živeža dati, se mora držati rastlin, iz katerih moko dobivamo.

Za močnatimi živeži pridejo taki, v katerih je sladkor (cuker) in to toliko bolj, ker se v večini njih nahaja nekaka zmes močeca in sladkora.

Vseh rastlinskih plemén, katera ljudem po širocem svetu za dvojo hrano rabijo, je dosihmal — kakor prof. Unger pravi — že čez 1000 znanih, — ako vsako pleme ima le 10 do 12 vrst, je tedaj najmanj nad 10.000 različnih rastlin, ki jih človek za živež rabi.

Raba mnogovrstnega živeža se ravná po obnebji, v katerem ljudje živijo, — po delu, s katerim se človek vkvarja itd., a v tem je velik razloček. Zato severni národi povžijejo ne samo več, ampak tudi bolj mastnih jedí, — kmet in delavec pod milim nebom mora povžiti več vlečeca, kakor možaki učenosti, kateri le bolj sedé. —

Podajmo se zdaj v pregled najimenitnejših rastlinskih jedíl.

Naj stopajo po vrsti pred nas, da vsako jedilo malo bolj na drobno ogledamo!

Pridi ti, ki si glavár med rastlinsko hrano, katerega vsak dan v Očenašu prosimo, prvi nam na ogled — kruh vsakdanji.

Kruh — dasiravno zeló različne tvarine od tujega Indiškega krušnega drevesa do našega navadnega — je ljudem po svetu poglavitni živež.

Pšenični in rženi kruh sta najbolj navadna.

V 100 delih pšenične moke je kakih 70 delov močeca in 10 delov vlečeca; 20 delov znaša voda, katere je tudi v najbolj suhi, v paromlinu (dampfmühle) ali tako imenovanem „suhem mlinu" mleti moki 12 do 18 odstotkov.

Moka, mléta v tako imenovanem „suhem mlinu", kakoršno napravljajo sedaj v mnogih krajih, je dosta bolj suha, kakor moka, mleta v navadnih mlinih, — toda ne zavoljo tega se imenujejo „suhi mlini", ker ne voda, ampak sopár mlinska kamena goni, ampak zato, ker v suhem mlinu posebna mašina žito za mletev namenjeno, brez vode, tedaj po suhi poti čisti, katero pa v navadnih mlinih perejo, da postane čisto. Iz tega, da se v suhih in drugih umetnih mlinih žito tako suho obravnuje, izhaja to dobro, da se dá taka suha moka dalj časa hraniti in tudi čez morje voziti zato, ker je suha. V suhem mlinu mleta moka tudi človeku več tekne, ker se dá pri mésenji bolj močiti; tudi je bolj redivna, ker vlečec suhe moke ni bil že pred z vodo izpran. Kuharice imajo, napravljaje iz take moke močnatih jedí, manj opraviti in lahko boljše jedi naredé ker morejo, kakor jim prav kaže, suhi moki manj ali več vode prilivati. —

Kruh po péki (ali po domače rečeno frišni kruh) je mehak in vlažen; ljudje ga raje jejo kakor starega, dasiravno se sploh misli, da je za želodec bolj težák in da ni tako zdrav. Napačna pa je misel, da je star kruh bolj rediven, kakor kruh po péki. Ker se voda iz kruha nikoli vsa ne izhlapi, se kruh tedaj tudi popolnem ni strdil; ni tedaj res, da star kruh bolje redí. V starem kruhu je blizo toliko vode, kakor v kruhu takoj po péki, ko se je popolnem ohladil. Tega se gospodinje lahko prepričajo. Naj denejo hleb starega kruha v dobro zaprto posodo, in postavijo ga na vročino, katera pa ne smé tolika biti, da bi voda pri nji zavrela, — in imele bodo spet kruh, ki ima lastnosti kruha po péki.

Vojakom se peče poseben črn in manj osoljen kruh; imenuje se „komis-kruh". Ako je moka sicer čista in je kruh dobro zapečen, je ta kruh dober in zdrav, in še bolj rediven kakor beli. Francozko vojaško ministerstvo je dalo pred več leti komis-kruh 11 raznih armad preiskovati, in za najbolj redivnega so spoznali Francoskega z nekaj čez 8 odstotkov vlečeca — če ni morebiti tudi tukaj „Francozko domoljubje" jezička na téhtnici bolj na Francozko stran potegnilo. —

Še nekaj se mi treba zdi omeniti o kruhu.

Tú in tam so zapazili na kruhu neko posebno prikazen: namreč rudeče pičice, podobne krvavim pičicam. Nekdaj, ko je svet še poln vraž bil, je ta prikazen — katera se tudi včasih na rajžu, telečjem mesu itd. pokaže — delala ljudem silen strah; imeli so jo za srd Božji in so preganjali zavoljo tega zlasti jude, ker so mislili, da te krvave pičice izhajajo iz hudobnih judovskih copernij. Prof. Ehrenberg v Berolinu je že leta 1848 to reč do dobrega razjasnil in dokazal, da se rudeče pičice naredé na kruhu

iz vlažne, v soparčnih in zatuhlih hramih hranjene in spridene moke s pripomočjó smrdeče pare. Te pičice pa niso majhne gobice, kakor so ljudje nekdaj mislili, ampak neka živalica najnižjega stvarjenja so, neka monada („monas prodigiosa") tako majhna, da 46 do 884 milijard (milijarda je 1000 milijonov) tacih živalic napolni prostor enega samega kubičnega palca. —

Rž in ječmen sta gledé redivnosti pšenici zeló podobna. Ržena in ječmenova moka se ločite po barvi in okusu nekoliko od pšenične, in ne speče se iz nju tako lep in rahel kruh. — Na Francozkem in Angležkem jedó skoraj samo pšenični kruh, na Nemškem in Ruskem pa imajo za vsakdanjo potrebo večidel rženega.

Pšenični in rženi kruh sta si gledé obstojnih delov (vlečeca, močeca i. t. d.) zeló enaka — ni tedaj dosta razločka, kar se tiče redivnosti: ali jemo pšenični ali rženi kruh.

Rženi kruh ima sicer še to dobro lastnost, da ostane dalje časa vlažen; to déla neki poseben vlečec, katerega ima rž v sebi.

Koruza ali turšica (Turška pšenica) je tudi pšenici zeló podobna, kar se tiče njene redivnosti, samo več olja ali tolšče ima v sebi, kakor vse drugo žito — včasi po 9 funtov v 100 funtih; — zavoljo tega mislijo nekateri, da se človek bolj debelí, ako vživa jedi iz turšične moke. — Zato res Lahom, ki včasi skoraj nič druzega ne vživajo, jako dobro tekne.

Oves, — pri nas le poglavitni konjski živež — je v Škociji ljudem redivna in zdrava jed. — Pri nas pa le ob časih lakote jedó ljudje ovsen kruh. Ovsena moka ima pa tudi obilo vlečeca in obilo tolšče v sebi; al zavoljo njegovega posebnega vlečeca se ne dá lahek in rahel kruh iz ovsa peči. Pravijo, da iz uživanja same ovsene moke izvirajo kožne bolezni, kakor iz samo slane hrane škorbut.

Ajda, katero so iz Kitajskega v 16. stoletji prinesli ajdi ali pogani (Saraceni) in se zavoljo tega to žito ajda (heiden) imenuje, je skoraj tako redivna, kakor pšenična moka. Kakor je na Pomorskem in v peščenih krajih severne Nemčije ajdova kaša najbolj navadna in najbolj priljubljena jed kmetom, tako čislajo pri nas tudi ajdove žgance. Ko je bila l. 1832 v zboru Kranjske kmetijske družbe huda vojska zato, ker je prof. Hlubek, takrat učenik kmetijstva v Ljubljani, hudo grajal setev ajde in kozolce naše — kar je pozneje popolnem preklical — je ranjki grof Franc Hohenwart o tej ajdovi pravdi kar na ravnost rekel, „da ne vé, kaj je dobro, komur naši žganci ne dišé." In pravo je rekel stari grof Hohenwart.

Orez ali rajž, s katerim se živi najmanj polovica prebivalcev vse zemlje, ima po primeri prav malo vlečeca v sebi, ne več ko 7 do 8 funtov v 100 funtih, tedaj čez polovico manj kakor oves, nasproti ima pa blizo 86 odstotkov močeca. Ker ima tako malo vlečêca — ki najbolj redi in največ krvi nareja — zato

se štéje rajž po pravici med malo redivne jedi. Kakor krompir, tako je tudi rajž na veliko veliko boljem glasu, kakor je zavoljo redivnosti svoje v resnici vreden.

Bob, fižol, grah, grašica, leča in cizara, kakor vsako drugo sočivje, čima zlasti veliko vlečeca, a po primeri malo tolšče v sebi. Vse sočivje je zavoljo tega tako redivno, ker ima toliko vlečeca v sebi; zatorej sočivje ljudem, kateri imajo težka dela, daje moč in krepost, ako jih v pravi primeri z drugimi živeži vživajo. Res škoda je, da je krompir preveč spodrinil bob in cizaro, katerih so nekdaj ljudje mnogo povžili, a močni in zdravi bili.

V nekaterih deželah dajejo tudi drevesa ljudem mnogo živeža, kakor n. pr., sagova palma, banana, datelj, smokva (figa), krušno drevo, rožiči i. t. d. Med sladkim sadjem stoji datelj (ruski „finik") v prvi vrsti. V iztočnih deželah — pravi Martens — dateljnovo drevo od nekdaj sloví kot dobrotnik človeštva; dateljnovo drevo daje edini živež pastirskim národom v puščavi, in po pravici se imenuje datelj „kruh puščavski." V nekaterih krajih se večina ljudstva leto in dan skozi 9 mesecev živi skoraj edino s tem sadom.

Smokva (figa), katera je, — kakor Magnos pravi — prva k naravnemu življenju pot pokazala, ima kakor datelj, popolnem suha, skoraj toliko redivne moči v sebi kakor rajž; surova (frišna) pa, kakor se navadno prodaja, preseže s svojo redivnostjo enako težo pšeničnega kruha, ker ima 27 odstotkov močeca in cukra več v sebi.

Izmed druzih močnatih sadežev naj omenim le samo še krušnega drevesa (brodbaum). To drevo je kaj lepo drevo; v iztočni Indiji raste; ima veliko in krasno perje, in obilo velikega murbenim jagodam nekako podobnega sadja. Ta sad zavijajo v iztočni Indiji v perje, in ga pečejo med razbeljenim kamenjem. Zeló takega okusa je kakor pšenični kruh. Krušno drevo je tako rodovitno, da se more človek s sadjem treh dreves 8 mesecev živiti. „Kdor je 10 krušnih dreves vsadil — piše kapitan Cook — je popolnem spolnil dolžnosti do svoje rodovine in do svojih naslednikov." —

V sadji so vse redivne snovi, samo zavoljo obile vode so bolj redke. Skušnja uči, da zdrav želodec sadje lahko prebavlja ali prekuha. —

Korenstva in gomolnice (knollengewächse), imajo, kakor sadje, tudi več ali manj vode v sebi. Tako, na priliko, je v krompirji med 100 deli njegove teže 75 delov vode, v korenji 83, v kolerabi 90, v dinjah 94, v kumarah pa celó 97. Ni čuda tedaj, da zlasti v toplih krajih te sadove tako zeló čislajo. Johnson pripoveduje, da je glasoviti Turčin Mehemed Ali po kosilu včasi še 40 funtov težko dinjo snedel.

Krompir je kot živež za ljudi najimenitniši vseh drugih

gomolnic, je pa zavoljo tega tudi najbolj po sveti razširjen. Pa vendar, kakor smo že rekli, ga ljudje še mnogo več čislajo, kakor zavoljo redivnosti svoje res zasluži. V njem je v 100 delih le 8 redivnega vlečeca, — zatorej dosti manj, kakor v našem žitu. Ta mala redivnost njegova, ker ima tako malo duščecevih stvari v sebi, je vzrok, da človek, ki se le bolj od krompirja živi, ima malo prave moči v svojih mesnatih udih in kitah. Za tega voljo možje, katerim je po drobnih preiskavah vsaka stvar in vsaka jed dobro znana, nikakor ne morejo krompirja potrditi, da bi mogel ljudem biti edin in poglaviten živež, in to ravno zato ne, ker ima sila malo redivnega gnjilca v sebi. V 100 delih krompirja je 75 vodenih in samo 25 trdih delov; v vseh teh 25 delih so pa komaj 3, kateri delajo kri. Ni po takem tedaj res, da bi krompir bil najceneji živež; zakaj dvajset delov krompirja ne redi bolje kakor redijo 3 deli rženega kruha. Kjer se krompir dobro zabeli ali se vživa z mesom, jajci, mlekom itd., ima res tudi svojo veljavo, — nima je pa, kedar je sam in edini živež ljudem. Skušnja uči, da so ljudstva, katera se samo in edino z krompirjem, rajžem ali bananami živé, bolj ali manj vampasta, a so tudi malo bistrega uma. Živa priča tega so I r c i, kateri se največ s krompirjem živé, I n d i j a n i, kateri uživajo rajž, in z a m o r c i, ki se redé z bananami.

Tudi različnih l u k o v i h plemén (laucharten) moremo omeniti, ker se tudi med živeže štejejo. Mnogo močeca in cukra imajo v sebi, vrh tega pa še neko zeló dišeče, eterično olje. Že stari Grki so jih radi sadili in kot zdrava jedila čislali; še dandanašnje dni ne vživa siromaški Grk teden na teden skoraj nič druzega kot česen.

Tudi č e b u l j o so Grki na vrtih skrbno obdelovali. H e r o d o t pripoveduje, da v Egiptu, ko so neko piramido stavili, so delavci samo česna, čebule in hrena za 1600 talentov, to je, za 2 milijona in 196.800 tolarjev pojedli. —

Pregledali smo tako veči del tistega živeža, katerega dobivamo iz r a s t l i n s t v a. —

Zdaj pridejo jedila iz ž i v a l s t v a ali m e s e n a j e d i l a na vrsto.

Kakor je k r u h prvak rastlinskega živeža, tako je g o v e j e m e s o prvak mesenih živežev.

Kedar meso kuhamo, ga razkrojimo v 3 snovi ali dele: v vodo, laknec in maščobo (tolščo). V s u r o v e m mesu je v o d e (krvi in drugih stvari, ki se izprati dadó), 78 odstotkov, — lakenca je 19, — tolšče pa 3. Kar je v l e č e c v kruhu in rastljinah sploh, to je v mesu l a k n e c (faserstoff). Močeca, katerega je mnogo v rastlinstvu, ni v mesu celó nič. Lakneca pa je v mesu trikrat toliko, kakor vlečeca v pšeničnem kruhu. Zatorej redi en funt dobrega mesa toliko, kakor trije funti pšeničnega kruha.

Spregovorimo tù par besedic o tem, kako naj se meso kuha in peče.

Da moremo reči: „to je košček dobrega mesa", mora meso biti polno svojega mastnega soka. Pristaviti se mora tedaj meso, naj se kuha ali peče, k močnemu ognju, da se hitro hitro skuha ali speče. Tako se po vrhu naglo skrči in beljačec se more zasesti, predno ima tolšča priložnost iz srede izcediti se. — Ako se pa meso počasi kuha, ostanejo njegove luknice (pore) predolgo odprte, in maščoba se izceja še iz srede mesa takrat, ko se meso po vrhu že suši. To stori, da je meso trdo in neokusno. —

Ravno tako se godi, če se meso pristavi z mrzlo ali mlačno vodo, in da le počasi zavrè. Veliko belačeca se izcedí iz njega, predno se še zasede, kar je mastnega v mesu, gre največ v vodo (v juho), meso pa izgubi svoj dobri, pravi okus.

Da tedaj kuhano mesó okusno in dobro pride na mizo, naj ga kuharica pristavi v vodi, katera že vrè. Ako pa nasproti hoče močno mesno juho izkuhati, naj pristavi meso v mrzli vodi, da se počasi zgreje, in še le na zadnje v vrelici skuha. Ako pa hoče gospodinja še boljo govejo juho (kakemu bolniku) izkuhati (kar posebno Angleži dobro znajo), naj dela tako, da ga počasi kuha, poleg tega naj mesó, predno ga pristavi, v drobne koščke zreže.

Meso divjih živali (divjačina) ima mnogo mesenine, to je, tistih delov v sebi, ki prav za prav meso delajo, to je, (kreatina in kreatinoma) in izhlapljivih kislin, namreč (mravlinčne, maselnikove in jesihove kisline). Zavoljo tega je meso divjih živali nekako bolj rezno, bolj okusno, bolj redivno, in želodec ga ložo prebavi ali prekuha; zato tudi tekne divjačina ljudem po prebítih boleznih ali tudi v bolezni, ko še bolnik ne sme govedine jesti.

Vse drugače pa je meso naših domačih pitanih živali. Njih meso ima vselej več masti, bodi-si loja ali slanine (špeha) v sebi; zato je teže prebavno.

Meso druge živine je blizo tako sestavljeno, kakor goveje meso. Telečje meso in divjačina ima manj, svinjsko meso pa več tolšče. Sicer ima vsako meso svoj poseben okus; to se ravna najbolj po naravi živalski, pa tudi po krmi, katero vživa.

V svinjskem, s tolščo zeló prepreženem mesu se radi zarejajo črviči, ki se ikre (šenki), tudi „proso" imenujejo. Skušnje novejših časov so do dobrega potrdile, da po takem šenkavem mesu, ako ga človek povžije, se v njem oživé gliste, traku podobne in trakulje imenovane. (Bandwürmer). Se nevarniše človeškemu zdravju pa je svinjsko mesó, v katero so se ugnezdile trihine, ki so tudi neke vrste črviči, k sreči pri naših prešičih še malo znane. —

Ostaja nam zdaj še besedica o konjskem mesu.

Nikar, častiti bralci, se ne zavzemíte, ako vam postavim tudi konjsko meso na mizo. Mnogim ljudstvom je konjsko meso tako priljubljeno, da jim je ljubše memo govejega. Tartari delajo iz

njega klobase, katere prekosijo klobase druzih živali, — in konjskim plečetom, kakoršne Kalmuki delajo, naj se skrijejo najboljša evropska plečeta. Tako pripovedujejo popotniki. Dandanašnji ne jemo več sploh konjskega mesa; naši stari očetje, ko so še pagani bili, so ga jedli noter do 8. stoletja. Oni so konje tako cenili, da so jih svojim bogovom darovali, češ, da taki darovi so jim najbolj všeč; darovano meso pa so potem jedli; — zato je „konjsko meso jesti“ ob svojem času pomenilo to, kar pagan (ajd) biti. Ko se je krščanska vera razširjala, so papeži uživanje konjskega mesa kot znamnje paganstva kristjanom prepovedovali. Najbolj sta prepovedovala konjsko meso jesti papež Gregor III. in papež Caharija v prvi polovici osmega veka. — Bile so tedaj posebne prepovedi cerkvene, pa tudi to vzrok, da so nehali ljudje konjsko mesto jesti, ker je cena konj čedalje bolj rastla zavoljo mnogotere njih rabe. — Vzrokov prve prepovedi današnje dni ni več, ker gotovo se nihče ne bo zato več „ajd“ imenoval, ako konjsko meso jé, — al konji se današnje dni na več strani rabijo in njih cena je dosta viša, kakor je nekdaj bila. Nahajajo se pa vendar sicer zdravi konji, kateri niso za nobeno rabo več, če se jim, na priliko noga zlomi ali kaj tacega primeri, da niso za nobeno rabo sicer pa zdravi. Taki konji so dobri za živež; zato imajo na Švedskem, Danskem in v mnogo druzih deželah, poslednji čas tudi na Dunaji in drugej mesnice za prodajo konjskega mesa. — Pri vsem tem vendar globoko ukoreninjena vraža zoper konjsko meso ni še povsod izginila. Vse na svetu je navada, moda. Kdor polža jé in ostrige (austern) — na videz gotovo ostudne živali — temu se pač meso snažne živine, katera samo seno, oves ali druga žita zoblje, ne sme gnusiti. Res je, da je konjsko meso nekako bolj trdikasto in bolj sladko, — da se juha bolj peni in je tudi bolj sladka kakor goveja; — al kuhinja popravi to lahko, da je okusno, kakor kako drugo meso. Po ogersko kot „gulaž“ praženega konjskega mesa, stavim, kolikor kdo hoče, nihče ne bo razločil od govejega. — Dobro rejen in zdrav navaden konj ima po srednji meri 3 cente za človeški živež pripravnega mesa.

Ribje meso ima sploh manj masti, kakor meso naših domačih žival in zatorej tudi véč lakneca. Jegulja (aal) ima precej več masti kot mesa in neko pikavno (pikantno) kislino; — ni tedaj čuda, da po tej ribi tako radi segajo laskerni ljudje, katerim so morske ribe sploh priljubljene. —

Jajce, zeló redivna hrana, je prav za prav živež iz živalstva, dasiravno je prvak postnih jedi. Beljak (eiweiss) ravno tako redi, kakor vlaknec in vlečec; beljak je mehak in teče skoraj kot voda; zavoljo tega ga želodec lahko prekuha, dokler je surov. Al vse drugače je, kedar je beljak se po kuhi strdil; trdega beljaka slabi želodec težko premaga; zavoljo njega so trdo kuhana jajca (piruhi) težko prebavna. Lahko prebaven pa je rumenjak (Dotter); sostavljen je, kakor meso in riba, iz neke, vlečécu po-

dobne, pa z mastjo zmešane snovi. V jajcu je pa vrh tega še mnogo vode, namreč: 74 odstotkov; 14 odstotkov je beljaka, 10 pa tolšče in poldrug odstotek rudninskih delov. Vidi se iz tega, da ima jajce še več masti kakor mastno goveje meso, in da sta mu v tem samo svinjsko meso in jegulja enaka. Iz tega je pa tudi jasno, zakaj so jajca tako redivna, in to dela posebno rumenjak.

Mleko je, kar sem že rekel, eden najbolj redivnih živalskih živežev; v njem je nekoliko redivnega iz živalstva, nekoliko iz rastlinstva. Sirnik (blizo 5 odstotkov) in maselnik (3 odstotke) sta mleku to, kar je laknec in tolšča govejemu mesu. Mleko tedaj je goveje meso in kruh ob enem. Mleko se more tedaj po pravici kot izgled čislati, kakošen naj bode človeški živež. Po tem izgledu bi se imele naše jedi napravljati, vsaj za bolj postarane in stare ljudi.

Sir vživajo ljudje ali kot navadno jéd, da si želodec sitijo, ali kot nekako dražilo s kosilom ali po kosilu. Vsak sir je zeló rediven; al želodec ne prebavlja vsacega enako lahko, kakor je sir bolj masten ali pust, — mehak ali terd, — manj rezen ali ostrejši. Kot dražilo želodca ali za priprego prebavljanja jedó ljudje ostrejši sir, tekne pa tudi tak sir zdravju, in želodca ne teži. —

Ko smo pregledali jedila človeške, obrnimo se zdaj k pijačam, katere se štejejo tudi med živež.

Čaj (tè), kava, čokolada, pivo (ol) vino in žgana vina se štejejo v vrsto tako imenovanih umetno narejenih pijač.

Voda in mleko ste najimenitniše pijače, katere nam daje mila naša mati — natura sama. Škoda le, da jih ne ceni vsak človek po vrednosti njuni.

O čaji moram najpred povedati, da ga vživa kakih 300 milijonov Kitajcev, Japoncev, Tibetanov in druzih ljudi po 3- do 4krat na dan. Lahko rečemo, da polovica ljudi na svetu pije čaj. Rusom — bratom našim po rodu — je poglavitna pijača.

Naj tukaj povem pravljico — kakor jo Johnson pripoveduje — kako se je čajevo drevó ustvarilo.

Nekemu pobožnemu puščavniku, ki je ponoči rad bedèl in molil, je zaspanec tako nagajal, da je večkrat med molitvijo zaspal. V sveti jezi zoper slabost svojega mesa si neko noč trepavnice odreže in na tla vrže. Al Bog dá iz njih čajevo drevó izrasti, katerega perje je podobno očesu s trepavnico in ima moč v sebi, da človeku spanje prežene. Zato kitajski pisatelji pravijo: Pij čaj, in tvoja duša ne bo zaspana, ampak živahna in vesela!

Kava je v Arabiji domá. Kakor se je Mohamedanska vera razširjevala, tako se je razširjala kava po svetu; pijó jo zdaj menda povsod. Turk jo imenuje „jed nebeško“, tobak pa „sol te jedi.“ Turk pravi, da kakor brez soli ni jed dobra, tako tudi brez čibuka ne diši kava. — Tudi drugi národi kavo radi pijó in bolj

ubogim ljudem je zlasti v veliki dragini dostikrat mlečna kava skoraj edini živež. Gotovo je, da je pripeljejo vsako leto kakih 200 milijonov funtov v Evropo; — na vsej zemlji se je pridela kakih 600 milijonov funtov.

Najimenitneji deli kave so: neko razdišljivo olje, katero jej daje znani prijetni duh (aroma), kedar jo žgemo; potem pa kavin ali čajin, neka čreslovita (vkup vlečljiva) kislina (gärbesäure), in cuker in vlečec. Ti deli delajo, da kava človeka drami, oživlja in razveseljuje, mu novo življenje daje, in da se dobro počuti pri nji, ako jo zmerno vživa in sploh njegovi telesnosti ni nasproti. Kava pa ima tudi še to dobro lastnost, da nekako nasiti človeka zato, ker prehitro premeno snovi v človeškem životu zadržuje, zakasnuje.

Nihče naj tedaj ne zameri stari babici, da tako rada kavico srka, — vsaj je, z mlekom vred, dostikrat njen edini živež, kateri jej dobro dé in želodec tolaži, a je tudi cenejši, kakor marsikak živež enake redivnosti. — Kava nezmérno vživana pa razganja kri v možgane in dela zavoljo tega nevarne bolezni; pa tudi v trebušno drobovje vali preveč krvi. Skušeni zdravniki trdijo, da od tistega časa, kar je kava znana, ljudje bolj pogosto bolehajo za hemorhoidi, iz katerih izvira sto in sto drugih bolezen. Po kosilu črno kavo piti, da želodec rajše prebavlja je, reci kar češ — ali navada priljubljena, ali znamenje slabotnega želodca, ali nezmernega obeda. — Kava z mlekom ni več tako močna; k temu pa pripomore tudi sladkor, kateri je sploh tudi rediven, a poleg tega tudi hladi in presilno vročino tolaži. Ceravno se vsak dan toliko kave povžije, je vendar ne vé vsaka gospodinja dobro napravljati. Kava se ne sme žgati in sežgati, ampak le pražiti (rösten). Žgana kava izgubi vse tisto svoje olje, ki ji daje prijeten duh; — pražena kava mora biti rujava, nikoli pa črna, kakor oglje. Ker je kava draga, jo tú in tam namestujejo z marsikatero drugo stvarjo, žganim želodom, čičerko, bobom, ječmenom, turšico, s posušenim in žganim korenjem, cikorijo i. t. d. Cikorije — od tistega časa, ko je Napoleon I. vojskoval se z Angleži in nobeno tuje blago ni smelo v Evropo, je tedaj kava silno draga bila, so se ljudje tako navadili, da marsikatera gospodinja misli, da „brez trohice cikorije ni kava dobra.“ V nobenem vseh ravno imenovanih kavinih namestnikov ni kavina (to je, tiste snovi, ki dela kavo) in zatorej tudi nobeden teh namestnikov nima kavine moči. Zgodi se pa še dostikrat, da se po goljufivo prodaja namesti cikorije marsikaka druga zmes, v kateri se nahaja ceglova moka, žgano žaganje in marsikaj druzega več kakor čiste cikorije. Tudi le-sem je neumna vraža segla, in prah strohnjenih mrtvaških trug je veljal za posebno prijetnega in zdravega namestnika cikorije.

Kakaova zrnja, stolčena ali smleta in v testo pomésena dajejo čokolado, katero zlasti Španijoli in Italijani radi vživajo.

Kakaovo drevo raste v zapadni Indiji, srednji in južni Ameriki, od kodar so prinesli Španijoli leta 1520 čokolado v Evropo. Tudi čokolada poživi človeka, a ne tako kakor čaj in kava, redi obilo mnogo bolj; zato je čokolada bolj redivna, ker je pa ga pa tolšče v nji, se težje prebavlja in služi samo dobremu želodcu.

Med pijačami, ki morajo vreti, da so za vžitek pripravne, sti pivo in vino ljudem najljubše in najbolj znane.

Pivo stoji v sredi med redivnimi in vpijanljivimi pijačami. Pivo je mnogovrstno; najrajši pijó ljudje pivo iz slaja (malz). Alkohol ali vinski cvet, ki ga je več ali manj v pivu, dela, da tudi pivo človeka vpijani, in v tem oziru je, na priliko, močno Angleško pivo (Ale) najmočnejšemu vinu zeló enako. V pivu je pa veliko redivnih stvari iz žita, iz katerega je kuhano. Pivo je tedaj jed in pijača ob enem. Če prigriznemo nekoliko mesa ali sira k pivu, domestujemo beljačec, katerega pivo pogreša. Meso, sir, kruh in pivo vkup je izvrstno tečen živež. Še moramo pa omeniti hmelja, ki dela bitstven razloček med pivom in vinom. Pivu pridevajo malovestni pivarji (olarji) pelina, encijana, volovskega žolca, glicerina in različnih dišečih rečí; al pivo se s takimi rečmí ne zboljša, ampak le kvari. Pa še mnogo bolj škodljive so strupene omotne rastline, na priliko, zobník in druge, katere brezvestni pivarji med pivo devajo. O pivu veljá, kakor o vseh živežih sploh, da je toliko bolj zdravo, kolikor bolj samo na sebi je, in brez vseh drugih mešanic.

Vino je od nekdaj ljudem prijetna pijača. Že za Homera je vinstvo bilo v mali Aziji in na Grškem zeló znano. Dasiravno spijó ljudje obilo vina iz sadja, pijó vendar vino iz grozdja najraji. To vino je po plemenu grozdja, po zemlji in obnebji, kjer raste, potem pa še po tem, kako se izdeluje in kako se v hramu ž njim ravná, zeló različno. V bolj mrzlih krajih ima vino več kisline v sebi; v črnem vinu je zagoltnih (vkup vlečnih) stvari, a vina toplejih krajev imajo več sladkora. Sploh dela alkohol (vinski cvet), da vino človeka oživlja in krepčá; če ga pa čez mero vžije, ga vpijani. Sladčico mu daje grozdni sladkor; kislina vinskega kamena ali vinska kislina pa dela, da je vino bolj ali manj kislo; neka eteru podobna snov daje vinu prijeten in poseben vinsk duh, tako imenovani „cvet". Ker je mošt tekočina, katera še le vrè, vino pa tekočina, katera je že izvrela, se lahko spozna velik razloček med moštom in vinom.

Vino razveseljuje človeško srce, povzdiga človeka nad skrbí vsakdanjega življenja, okrepí mu pest in dá mu pogum v nevarnosti. Nobena druga reč se ne prikupi tako skrivaje in tako nevedoma človeku, kakor vino, — nobeni stvari še niso peli ljudje toliko hvale kakor vinu. In res! — vino zmerno vživano moč duhá in života prijetno dvigne; al gorje mu! kdor ga pije čez mero, ali kdor pije vino, pa bi ga kar pokusiti ne smel zavoljo bo-

lehne svoje nature! Otožnost, bolečine v glavi, omotica, divjost in zlobnost so strašni nasledki pijanosti; — človek zdaj ni več človek, ampak živina postane, a še huji od živine! Evo ga, kako se kremži in razsaja in divjá — ali počakaj: skoro bo obležal, saj ga noge več ne držé! Po pijančevanji prenapeta telesna in duševna moč čedalje slabeja prihaja; roke se tresejo pijancu, glava mu odpové opravila, in pri moškem spolu je pijančevanje največkrat vzrok blaznosti (norosti). Mladim in močnim ljudem vino za navadno pijačo ni zdravo. Vino je oživljajoče in krepčajoče zdravilo, tedaj se tisti, ki se vina preveč navadijo, pripravijo s to razvado ob močno zdravilo in krepilo, ki bi jo o nekaterih hudih boleznih potrebovali, ali kedar iz težkih bolezni probolé. Starim in slabotnim ljudem, če vino zmerno uživajo, pa tekne tako dobro, da že v starih časih so rekli vinu, da je „mleko starčkov“.

Razen vina imamo še mnogo drugih žganih pijač (žganjic). Žgane pijače nimajo sicer nič redivne moči, pa v višji starosti in zmerno uživane teknejo dobro človeškemu životu. Ker zakasnujejo prebavljanje želodcu, človek po njih ne potrebuje toliko navadnega živeža; slabemu želodcu dajejo moč; zavoljo tega se na malo mero priležejo slabotnim in starim, posebno takim ljudem, kateri težko delajo.

Ne moremo pa se ločiti od pijač, da bi ne omenili najimenitniše in najbolj naravne pijače, in to je, vode. Voda, katero pijemo, nam je skoraj tako potrebna, kakor zrak, ki ga sopemo. Med vsemi stvarmi, iz katerih je živo truplo sestavljeno, je vode največ. V vseh opravilih življenja je tako imenitna, da ne more noben del života niti en migljej brez vode obstati. Ker je pri vseh opravilih svojega življenja vedno dokaj porabimo, tedaj potrebujemo za ohranjenje življenja vedno nove vode.

Znano je, da je voda iz dveh snoví sestavljena: iz kiselca namreč (blizo 89 odstotkov) in iz vodenca (kakih 11 odstotkov). Ta posebna sestava vode je živalim in rastlinstvu silno važna, ker v vseh trdih delih rastlin in živalskih trupel nahajamo obilo teh prvinskih snoví. Voda je gradivo, brez katerega ne morejo niti živalska trupla niti rastline obstati; voda je tedaj prvi živež rastlinam in živalim. Ni nam treba zatorej še le vodolečnikom (hidropatom) biti, da bi spoznali neprecenljivo, pa žalibog, še premalo cenjeno vrednost vode zdravju človeškemu!

In tako sem dospel do konca svojega predmeta. Pregledali smo v kratkih črticah življe iz rastlinstva in živalstva, in se v tem prepričali, da hrana iz živalstva, v pravi meri mešana s hrano iz rastlinstva, zdravju najbolj tekne.

Naj bi pač vsakdo živel tako, kakor je zdravju njegovemu najbolj vgodno! Al, žalibog, da dobroto zdravja — tega neprecenljivega darú Božjega — človek še le tedaj najbolj spoznava, kedar ga — ni več!

Inocencij III.

Zgodovinska podoba; po virih spisal Borin. *)

Uvod.

Ime Inocencija III. zaznamuje najsijajnejšo dôbo rimskega papeštva. Gregorij VII. je bil priboril v dolgem, silnem boji prostost katoliški cerkvi; odpravil je bil pohujšljivo življenje duhovščine, knezom odvzel priložnost simonije in tako globoko vtrdil in mogočno povišal veljavo in moč rimskega prestola. Seveda, on še ni doživel sadú svoje boritve; njegovi nasledniki so bili srečnejši. Ali najvišjo veljavo je dosegel sedež svetega Petra tedaj, ko ga je zasedel mladi a krepki in značajni Inocencij III. Njegov glas se je razlegal po vsi zemlji; kralji so si prizadevali blišč svojih kron povekšati s svitom rimske tijare. Klanjali so se njegovim razsodbam, bali se njegovih kazni. Ni je skoraj dežele, le malo bolj sloveče, katere zgodovina bi ne poznala njegovega imena. Ali on sam je stal na svojem mestu nepodkupljiv, nepremakljiv v svoji dolžnosti, mil v svojih razsodbah, najvišji sodnik zemskega kroga.

A čas njegove vlade je tudi najlepša dôba srednjega veka, po krivici toliko razvpitega. Surova sila je postala milejša, odkar je duhovščina stražila nravno postavo po dolžnosti, katero je bila pozabila v temnih časih desetega veka. Vednost se je razvijala hitrejše, lepše je cvetela umeteljnost, odkar so se bili seznanili národi zapadnega svetâ po križarskih vojskah z iztokom. Vseučilišča so se jela odpirati po vednosti hlepečemu svetu; mesta so prišla do večje veljave, odkar se je povzdignilo trgovstvo. In nad vsem gibanjem in življenjem se je bil razlil oni krščanski duh, ki blaží vsa čuvstva, povzdiguje vse kreposti, stvarja in vtrjuje značaje, oni krščanski duh, katerega žalibog! tako pogrešamo dandanes. —

Trdno sklenjena je bila duhovska in svetna oblast. Ves svet je priznaval pravo razmero med cerkvijo in državo, ono razmero, katero je hotel Kristus sam. Često je imel Inocencij pri-

*) Viri: P. Waibel. Papst Innocentius der Dritte. Nach Friedrich v Hurter. Lindau 1853. Dr. J. Alzog. Universalgeschichte der christlichen Kirche. 7. A. Mainz 1860. Dr. J. B. Weiss. Lehrbuch der Weltgeschichte. Dritter Band, Wien 1868. Georg Philipps Kirchenrecht. Zweiter u. dritter Band. Regensburg 1850. Bule iz: Corpus juris canonici. Gregorii Papae IX. Decretales.

liko, z dejanjem in besedo pokazati prave nazore o tej razmeri in ti nazori niso bili le njegova last, še manj, da bi jih bil on izumel, bili so last vsega tedanjega svetá, bili so tudi nazori državne oblasti. Zato so jih vse dežele sprejele kot prave in resnične in če se je kje kak knez, manj prijazen cerkvi in papeštvu ali hrepeneč po nasitenju častilakomnosti, ustavljal cerkveni oblasti, ni ga obsodil samo papež, obsodilo ga je vse ljudstvo. Ta ozka, iskrena zveza med cerkvijo in državo je znamenje, katero znači najbolj natanko srednji vek. In ravno ta zveza je bila najožja za Inocencija III.

Če prevdarjamo vse to in se ozremo še na moža samega, ki je bil tedaj glava krščanskega sveta, na njegov čisti, nepremakljivi značaj, na njegovo gorečnost in miloto, gotovo zanima vsacega, seznaniti se malo natančneje ž njim in njegovim delovanjem in njegovim časom. Zato naj v kratkih črtah narišem njegovo življenje, naslikam v malih potezah zgodovinske dogodke, s katerimi je bil on v zvezi! Govoril bodem o njegovih razmerah proti posamnim deželam kolikor moči v kronologičnem redu. Posebno se bodem oziral na one dogodke, ki kažejo razmere med duhovno in svetno oblastjo. Naj zgodovinski obraz najmogočnejšega papeža zavrne predsodke, katere imajo nekateri ljudje proti srednjemu veku sploh, papeštvu in Inocenciju posebe!

Cerkev in država v srednjem veku.

Zgodovina národov in dežel v srednjem veku je združena najožje z zgodovino katoliške cerkve. Kdor pozna jedno, vedel bode tudi najznamenitejše dogodke druge. Kako to? Vse izvira odtod, da je bila država katoliška, da je bila v tesni zvezi s cerkvijo. Še le reformacija in po nji galikanizem in jožefinizem, a pozneje brezbožni uki prekucije, panteizma in materijalizma so raztrgali to ozko vez, odtrgali državo od cerkve, od Boga in napovedali jima nazadnje celó vojsko. Ako se oziramo v svojih časih, ko povsod vidimo državo v boju s cerkvijo, v pretekle veke, skoraj jih ne moremo prav razumeti, kajti rojeni v predsodkih zoper nje merimo jih z novo mero svojega časa. Ni zatorej čudo, ako mnogi, oddaljeni od vsacega krščanskega mišljenja, zaničujejo srednji vek, ga imenujejo dôbo temote in sužnosti, ker nazore devetnajstega stoletja rabijo pri soditvi razmer v dvanajstem. Predno zatorej pričenjam zivljenjepis moža, ki stoji sredi in vrhu onih davno preteklih časov, naj razvijem kratko nazore tedanjih časov o razmeri med cerkvijo in državo, ker od teh nazorov je odvisno razumljenje marsikakega dogodka v tem životopisu, odvisna prava cenitev Inocencija, njegovih del in njegovega časa.

Rimsko cesarstvo je bilo v notranjem puhlo, zastarelo, v vnanjem slabo, brez moči in veljave; moralo je pasti pred navali

divjih, surovih a krepkih in naravnih Germanov. Njih ustava je bila vgodna prostosti; bili so še pagani in duhovstvo je vživalo pri njih velike predpravice. Ni sicer tù prostora na dalje razpravljati njih ustave, le toliko naj opomnim, da je malokatera tako pripravna bila, sprejeti v sebi krščanske ideje in jih izvrševati, kakor ravno ona. Ko je cerkev po svoji božji nalogi povabila tudi Germane v svoje naročje, je pokristijanila vse njih življenje. Cerkev ni delala v naglici, ni silovito prezirala národnih navad, ampak je previdno odpravljala le počasi najpred ono, kar se nikakor ni moglo strinjati z njenim ukom, potem še le manj važne rečí. Kar pa je našla zdravega v germanskem življenji, to je gojila s skrbno roko, krepila in po moči povzdigovala. Duhovščina ni le samo obdržala velikega upliva, ampak je še pridobila mnogo vsled vzvišenosti svojega stanú. Ker je bila veljava posamnih knezov odvisna od tega, koliko dežele so imeli v posesti in ker so duhovni tudi skoro dobili mnogo posestev, rastla je tem bolj veljava duhovščine in skoro so imeli največji upliv na vso državo. Germanska ustava sama na sebi se že odlikuje po svoji krepkosti, svojem organičnem sostavu; ko se jej je pridružilo še krščanstvo, navdala jo je nova moč in združena ž njim je postala najlepši zgodovinski vzor krščanskega kraljestva. Cerkev je povekšala veljavo kraljevsko s tem, ko je učila, da je vsaka oblast od Boga in to kazala dejanstveno s kronanjem in maziljenjem knezov. Kakor se je njen upliv kazal pri viteštvu, kazal se je tudi v tem, da je omiljevala surovo silo in upeljavala tako zvani „božji mir“; kazal se je tudi pri sodnijskih obravnavah, pri ordalijah in sploh v vsem očitnem, državnem, kakor tudi domačem življenji. Tako je postala germanska država res krščanska, katoliška država.

Ozka zveza med cerkveno in svetno oblastjo se je kazala in pomnožila posebno s ponovljenjem zapadno-rimskega cesarstva v Karolu vélikem. Frankovski vladarji iz hiše Karolingov so se bili vedno skazali zveste varuhe in pomočnike rimskega prestola. V času, ko so Longobardi napadali rimska mesta, so bizantinski vladarji, da-si tudi svojeći si posestvo teh dežel, popolno zanemarjali svojo dolžnost in prepustili Italijo svoji usodi; a papeži so poklicali hrabre Franke in ti so jih rešili zadrég; oteto deželo pa je podaril Pipin l. 756 sv. Petra stolu in l. 774 je potrdil in poleg tega tudi povekšal to gospodstvo Karol. V zahvalo za skazano spoštovanje in ljubav je pomazilil Leo III. Karola na božični dan l. 800 v rimskega cesarja. Kaj pa je ideja tega ponovljenega cesarstva? Cesar naj bi bil váruh svete cerkve in rimskega prestola, pospeševatelj krščanstva po vsem svetu; on naj bi bil prvi vladar sveta, knez miru, vzor drugim knezom in posredovalec med njimi, kakor je bila jedna cerkev, jeden papež, tako naj bi bil jeden cesar. Res lepa, vzvišena ideja! Cesar ni postal gospodar druzih vladarjev, zemlja njih ni bila njegova; le prvi naj bi bil med njimi, najvišji po časti, veljavi in dolžnosti. Najožja je njegova zveza s cerkvijo in njenim glavarjem, rimskim

papežem; on je prvorojeni sin svete cerkve. A ker mu je čast podeljena po papežu, je zatorej cesarstvo v papeževi lasti; on ga dá, komur ga hoče, in kedar hoče po zasluženji za cerkveno reč, ne po samovoljnosti, ampak previdnosti in dolžnosti. Ozka zveza med papeštvom in cesarstvom je značila, pa tudi potrdila ozko zvezo med duhovno in svetno oblastjo, med cerkvijo in državo. To je bila visoka ideja ponovljenja zapadno-rimskega cesarstva.

A žalibog! ta lepa razmera je trajala le kratko. Cerkev še ni imela dovolj časa, globoko vkoreniniti se v vse življenje in gibanje národov. Ko je umrl Karol véliki, že so se začeli prepiri in vojske, Karolingi so čedalje bolj slabeli, pešala je njih veljava in ž njo je pešalo rimsko cesarstvo. A tudi cerkveno življenje je oslabelo; ogenj, ki je ogreval prsi prve čase, jel je pojemati; duhovščina je postajala čedalje manj vredna, njena bogata posestva so ji bila v propast; še celó papeštvo se je bilo pogreznilo globoko v tožnih časih resnično temnega desetega stoletja. Med knezi je vladala simonija, konkubinat med duhovni. Res tožni časi! A minuli so, ko se je vzbudil pravi apostoljski duh ravno tam, kjer je bil najpotrebnejši, namreč v Rimu. Hildebrandov upliv se je mogočno pokazal po vsem svetu; bojeval se je z vsemi močmí in ž njim vsi dobri, goreči kristijani; boril se je za prestol cerkve in za poboljšanje duhovščine. In ko je z imenom Gregorija VII. zasedel sv. Petra stol, kateremu je bil glavna podpora že nad dvajset let, je krepko nadaljeval svoj boj in svoje reforme; on je rešil cerkev in če tudi sam ni videl končne zmage, vendar njemu moramo pripisovati, da je bil mogoč Inocencij III. Duhovščina je bila vsa utopljena v svet; ona, vladaríca duhov, je bila robkinja mesá. Boj, katerega je bojeval Gregor za neodvisnost, za svetost cerkvino, je bil najljutejši boj zoper zunanje in notranje sovražnike, zoper strast in hudobijo, zoper svetno silo in večino duhovščine. S svojo trdno voljo, s svojim navdušenjem, s pomočjo božjo je zmagal; in boljši časi so nastali za cerkev, za krščanstvo, a tudi za národe in države. Še je bilo mnogo vojske za njim, a temelj je bil on postavil in l. 1122 je bila zmaga v Kalikstovem konkordatu tudi formalno potrjena. Odtod se je razvijala cerkvena oblast vedno sijajnejše, vedno se je množil upliv papeštva; utrdil se je pa poglavitno v boju zoper Friderika I. Barbaroso, ki je v svojih visokoletečih namerah zadel ob veljavo papežev. Tudi on je bil premagan, osobito Aleksander III. je bil oni, ki je bil zadržal in zavrnil vse njegove napade. Papeštvo se je bližalo vrhuncu svoje močí in slave.

Kako so uplivali ti boji, te zmage papežev na razmere med cerkvijo in državo? Kateri so bili nazori o ti razmeri tedaj, ko je Inocencij III. nastopil vlado katoliške cerkve?

V srcih vseh mislečih in dobrovoljnih vladalo je živo prepričanje, da je blagostanje národov mogoče le v prijazni jedinosti svetne in duhovne močí. Nejedinost med njima, ki je bila pri-

nesla toliko toge in nezgod zemskim prebivalcem, zdela se je vsem najhujše zlò; bila jim je prevrat onega reda, katerega je hotel imeti Bog. Sicer je ta misel veljavna za vse čase; a v nobenem ni bila tako globoko vkoreninjena v prepričanji posamnikov in vseh národov, kakor ravno v tedanjem času, tako, da je v resnici značajno znamenje srednjega veka. Če brani novejši čas bolj neodvisnost jedne oblasti od druge, se more to razlagati od tod, ker je država odpadla od vzora razmer med njima; odtrgala se je od cerkve in skuša si jo podjarmiti, zato cerkev v branitvi povdarja poglavito svojo neodvisnost in prostost. A takrat, ko so bile države še krščanske, ljudstvo vdano veri očetov, takrat se je bližala država vzoru; prepričan je bil ves svet, da cvete blaženstvo v jedinem, soglasnem delovanji obeh oblasti. Zato je vskliknil Ivo Chartreski: „Če sti kraljestvo in duhovstvo v soglasji, se svet dobro vlada in cerkev cvete in prinaša sad" in nasproti: „Če sti pa nejedini med seboj, ne le ne napredujejo male reči, ampak se tožno vničujejo tudi važne." In Gotfrid Vendomski piše: „Naš ljubi gospod in mojster Kristus je hotel, naj bode duhovni in svetni meč v branitev cerkve. Če zatorej drug drugemu nasprotuje, je to zoper njegovo voljo. Pri taki priložnosti se odvzame kraljestvu pravica, cerkvi mir. Pohujšanja nastanejo in razdori in duše pa telesa poginjajo. In ko se duhovstvo in kraljestvo jedno drugo sovražita, sta obadva v nevarnosti, kajti če se kralj in papež vzdigneta jeden zoper drugega, jeden za navado kraljestva, za cerkve prostost drugi, ne more in tudi ne bode moglo kraljestvo obdržati one navade, a cerkev izgubi mnogo svoje prostosti. Poleg tega je kralj oplenjen svetega občestva in svoje kraljeve časti in papež mora po sili služiti marsikomu, ki bi moral služiti njemu in ljudstvo, katero bi moral učiti papež in voditi kralj, vodi kralja in papeža." To so misli vsega tedanjega krščanstva. Cerkev je zatorej popolno prosta v svojih opravilih, v učitvi, opravljanju svetih skrivnosti in vladi svojih zadev; a ona pušča tudi državi prostost v čisto svetnih rečeh, ki se ne dotičejo niti božjih zapovedi, niti cerkvene uprave. V dejanstveni izvršitvi teh načel je izrečena prava razmera obeh oblasti; obema je dom tako v jedni hiši. Cerkev je vseobčno kraljestvo božje, v katero spadajo tudi kralji in cesarji, kajti v cerkvi ne veljajo nikakovi svetni razločki.

A kakor je vzvišen duh nad telo, duhovno nad svetno, toliko višja je oblast cerkvena, kakor oblast kraljevska. Tudi ta stavek izpeljuje se čisto dosledno iz krščanskih temeljnih ukov; zato je bil sprejet brez obotavljanja in strahu med splošne nazore ljudstev srednjega veka. Od tod one primere cerkvene in državne oblasti s solncem in z luno; kakor solnce sveti z lastnim svitom, luna pa z izposojenim od solnca, tako ima tudi cerkev svojo oblast naravnost od Boga, država pa posredno po cerkvi; zato naj se država vedno cerkvi daje razsvetljevati in voditi. Primerjali so tudi obojo oblast dvojnemu meču v roki Petrovi; prvi zaznamuje

duhovsko oblast, drugi svetno. Oboja oblast je božjega izvora; oboja je ostra in krepka; a državna je podvržena duhovni, katera jo posvečuje in povišuje. Nalog duhovne je, razširjevati kraljestvo božje na zemlji, varovati božje postave, kaznovati prestopke, a svetna naj jo podpira v izvrševanji tega naloga. Zato piše sv. Bernard novoizvoljenemu Evgeniju III., poprej svojemu učencu: „Oba meča naj se potegneta zdaj pri trpljenji gospodovem iz nožnic; a kdo drugi naj to stori, nego vi? Oba sta Petrova; jeden se mora potegniti iz nožnic na njegov migljej, drugi z njegovo roko, kolikorkrat je potreba.“ In Hugo od sv. Viktorja piše o tej razmeri: „Pod oblast kraljevo spadajo zemeljske, pod papeževo duhovne reči in vse, kar spada k duhovnemu življenju. Kolikor pa je vzvišeneji duhovno življenje nad truplom, tolikokrat se dviguje duhovna oblast nad zemeljsko ali svetno po časti in vrednosti. Kajti duhovna oblast naj postavlja svetno, da je, in jo vodi, da je dobra. Ona sama je najprej od Boga postavljena in če se obrne od prave poti, more jo soditi le Bog.“

Kakor je glavar svetne oblasti cesar, tako je glavar cerkvene oblasti papež, od tod njegova veljava, njegova moč in čast. On strinja v sebi vso duhovno oblast, ker njemu je Gospod izročil ključe. Če se je pokazala oblast papežev ravno v srednjem veku tako močna, ne smemo s tega sklepati, da bi bila še le tedaj nastala. Papeži si niso sami dali oblasti; oni so bili le glavarji od Kristusa ustanovljene cerkve in so svojo moč po okoliščinah vidno skazovali. Papež je bil najvišja oblast v duhovnih rečeh in tudi v svetnih, kolikor so se dotikale duhovnih. Če se je zatorej zoper božjo postavo ali zoper cerkvene pravice pregrešil kdo, bodi-si kralj ali cesar, so ga kaznovali; da, izključili so ga celó iz občestva cerkvenega. Da je tak izobčen vladar zapadel tudi svojo vladarsko veljavo, ni bila cerkvena postava, to je bil nasledek germanske ustave; kajti država je bila v cerkvi, kdor ni bil ud cerkve, tudi ni mogel imeti nobene oblasti v katoliški državi; in v tem pomenu in v takih okoliščinah so papeži kneze odstavljali in po svoji polnomoči podložnike odvezovali prisežene zvestobe. Nikdo se ni ustavljal tej cerkveni oblasti. Če so tudi tako države zabredle v vojske in zadrege, niso tega pripisovali cerkvi, ampak pregreham vladarjev in vladancev; to jim je bila kazen božja. Papež je storil svojo dolžnost; kaj bi bilo neki opominjevanje gluhim ušesom? Kaj bi koristili železni zakoni, ako bi ne bilo nikogar, da bi kaznoval prestopovalce? To vse je bilo onim razvpitim časom samo po sebi razumevno; seveda, vladal je krščanski duh, ne brezbožni, brezverski. Koliko oblast so pripisovali najsvetejši možje onega časa papežu, razvidno je iz besed sv. Bernarda, onega meniha, katerega so kralji popraševali za svèt, čegar upliv je vladal skoraj ves svet, iz besed, katere je pisal kardinalom, ko so bili izvolili njegovega ne ravno posebno obdarjenega učenca Bernarda Pizanskega pod imenom Evgenija III. za papeža: „Kakov namen je pač imelo, da ste se vrgli na

malo omikanega moža, svojo roko deli na njega skritega, ter mu iztrgali iz rok sekiro in motiko, da ste ga opasali z mečem „„da se maščuje nad ljudstvi, kaznuje národe, da veže njih kralje v spone, njih žlahtnike z železnimi verigami.““ Ali ni bilo nobenega modrega med vami, kateremu bi se bilo to bolj pristovalo? Res, smešno se zdi, narediti človeka oblečenega v osorno suknjo predstojnika knezom, zapovedovalca škofom in staviti pod njegova povelja kraljestva in cesarstva. Smešno ali čudovito; gotovo jedno izmed obojega. A jaz ne tajim, ne omahujem v zaupanji, da je tudi to božje delo, ki sam dela velika čudesa.“ In Evgeniju samemu je pisal svetnik: „Oslepljen sem po blišču tvoje častí in tresem se pri pogledu nevarnosti, katere te obdajajo. Je mesto Petra, kneza aposteljnov, njega, katerega je Gospod postavil kneza svoji hiši. Pepel njegovega groba vzdignil bi se proti tebi, ko ne bi sledil njegovemu duhu in izgledu. Gospod národov in kraljestev si postavljen, da trgaš in razdiraš, da zidaš in sadíš.“

To so nazori, to so misli srednjega veka o papeštvu in cesarstvu, o razmerah med cerkvijo in državo; če jih natančno premislimo, potem bodemo vedeli prav ceniti srednji vek, vedeli prav ceniti moža, ki se je bojeval tako zmagovito za te vzvišene ideje, za korist svete cerkve in slavo božjo, Inocencija III.

Inocencij, predno postane papež.

Rodovina Konti je bila jedna najslavnejših in najžlahtnejših laških rodovin srednjega veka, k nji je pripadal tudi Trazimund, zaročen s Klaro iz blage rimske rodovine Skoti. Med štirimi sinovi mlajših jeden je bil tudi Lotar; rojen je bil okolo l. 1160 skoraj gotovo v Rimu. O njegovih otročjih letih nam ni mnogo znanega, kakor sploh blezo o vseh možeh srednjega veka, ko se še ni toliko pisalo in tudi ni bil vsak pisatelj sam glavni predmet svojih spisov. Med svojimi sorodovínci je imel tri kardinale. Prvi nauk je sprejel v Rimu, potem se je podal na vseučilišče v Pariz in Bolonijo.

Gregor VII. je bil zmagal z duhom nad silo, on je oprostil duhovno življenje surove močí in tako mnogo uplival na to, da se je polagoma razširjala vednost in omika. Poprejšnje samostanske šole skoro niso zadostovale; učitelji jedne stroke so se zbirali v kakem mestu in učenci so jeli prihajati od vseh krajev, ko je zaslovelo ime učilišča. Polagoma so nastale iz tega vseučilišča; bila so sezidana na cerkvenih tleh, papeži so jih potrjevali, dajali jim predpravice, jih obdarovali s podporami in ustanovninami. Kakor vse življenje, je bila tudi vednost v srednjem veku cerkvena, t. j., ni imela namena, bojevati se proti veri in cerkvi, ampak je oboje razširjala in utrjevala, se je razvijala iz vere in imela poslednji namen slavo božjo. Učenci so pri-

hajali iz vseh krajev in dežel iz ljubezni do vednosti, ne da bi si služili kruha. Prva vseučilišča so bila v Salernu za zdravilstvo, v Boloniji za pravo in v Parizu za bogoslovje. Prav za prav se tudi po navadi računijo kot vseučilišča še le po l. 1200. (Bolonija l. 1200, Pariz l. 1206), a jednaka učilišča so bila že davno poprej.

V Pariz je šel zatorej najpoprej Lotar. Tamošnjo učilišče je bilo za bogoslovje že tedaj najimenitnejši. Najslavnejši učenjaki so tam predavali. Poslušalcev pa so imeli toliko, da je bilo skoraj večje njih število, nego druzih mestnih prebivalcev. A imeli so oster red; niso smeli postopati brez dela, niti pohajkovati leno večino časa. Tú se je Lotar natanko seznanil z bogoslovsko vednostjo, ki je ravno tedaj dobro pričela svojo najlepšo dôbo, dôbo šolastike. Visôko je častil svojega učitelja Petra Korbrilskega, kateremu je še pozneje skazal hvaležnost, podarivši mu nadškofijo Sensko; a zeló drag prijatelj mu je bil Anglež Robert Courcon, katerega je pozneje imenoval kardinalom. Kar osobito znači njegove tedanje nazore je, da je neke počitnice v to porabil, da je obiskal grob sv. Tomaža Becketa v Canterburyu, grob onega velikega mučenika za prostost angleške cerkve.

Iz Pariza se je podal v Bolonijo, ravno tako sloveče učilišče za pravo svetno in cerkveno. Tako je postal sposoben za poznejša, težka, opravila; dobro izobražen se je vrnil star kacih 21 let v Rim, skoro po smrti Aleksandra III.

V Rimu so ga porabili brzo za najvažnejše opravke, za kar se je imel zahvaliti nekaj svojemu visôcemu rôdu in uplivu sorodnikov, a še več veliki svoji sposobnosti. Tako ga je rabil Lucij III., Urban III. in Gregor VIII. Zadnja dva sta se največ bavila s križarsko vojsko; prvi je hotel sam iti v sveto deželo, a čuvši o zmagi Saladinovi je umrl v Ferari po dveletni vladi. Gregor je vladal le 57 dní; tudi on je vso svojo pazljivost obrnil na isto reč; pisal je pismo vsem zapadnim ljudstvom in jih vzbujal na sveti boj. Po njegovi smrti je postal papež Klemen III., Lotarjev ujec, ki je jedno leto pred svojo smrtjo imenoval Lotarja kardinalom v obče veselje vseh, ki so poznali njegovo izvrstnost. L. 1191 je Klemen umrl.

Njegov naslednik je bil Celestin III. iz družine Orsinijev, sovražne družine Kontijev. Nekaj zaradi tega sovraštva, nekaj, ker ni vedel prav ceniti Lotarjevih spretnosti, ni se kaj dosti menil za mladega kardinala, ampak mu je odvzel dosedanja obilna opravila. Lotar je zapustil Rim in je bival največ v Ananiji. V tem času zaničevanja je spisal v samoti knjigo: „o malovrednosti človeškega življenja; ali: o zaničevanji sveta.“ Njegovo visokodušno srce je bilo globoko zadeto; spoznal je tembolj nečimurnost vse posvetne slave. Da le malo označim njegove misli, naj navedem tù nekatere njegovih izrekov.

„Kakor je morje grenko in valovito, tako vlada grenkost in valovitost v časnem bitji. Nikjer ni mirú in varnosti; nikjer niti pokoja, niti počitka, povsod strah in trepet, trud in bolečina. Žalost se primeša smehu in toga se meša v cvet radosti.“

„Predemo pajčevine in zapravljamo čas s praznimi željami.“

„Kje je kdo, ki bi tudi le jeden dan preživel v čistem veselji, brez dolga na vesti, brez vzburjenja jeze, brez gibanja strasti?“

Kako natanko je spoznal slavohlepnost človeško in uvídel, da ona vodi mnogih dejanja, spoznavamo iz besed:

„Drugi mislijo na vse, storé vse, gódi jim vse, da bi dosegli hvalo, slavo in vdanost pri ljudeh. Da se vzdignejo do visokih častí, imajo hvalevredne besede v ustih; prosijo in obljubujejo, dajo in darujejo in iščejo po krivih potih častne stopinje, katere ne morejo doseči po ravnih; ali si jo prilasté s silo in pri tem računijo na pritrjenje prijateljev, varstvo sorodnikov. A visoka čast — kakošna teža! Če je slavohlepnik dosegel svoj vrhunec, ne pozná njegova prevzetnost meje, njegov napuh ne čuti brzde; meni, da je tem boljši, čim višji stoji; na svoje nekdanje prijatelje se ozira zaničljivo in včerajšnjih ne pozna več.“

L. 1197 je zbolel Celestin. Ko je čutil, da se mu bliža smrt, hotel se je odpovedati svoji časti, če bi volili kardinali Janeza od svetega Pavla iz rodovine Kolone za papeža. A kardinali se niso hotli vdati; še na svoji smrtni postelji priporočal jim je onega moža; v prosencu l. 1198 pa je umrl.

Inocencij postane papež.

Resni časi so bili, ko je umrl Celestin. Moč cerkvi neprijaznih Hohenstaufov se je bila zopet pomnožila pod krepkim Henrikom VI. Stiske iztočnih kristijanov so zahtevale krepkega, delavnega papeža. Kardinali so resno premišljali, kdo bi bil najsposobnejši; največ glasov sta dobila Janez Salernski in Oktavijan; oba sta izrekla, da smatrata vrednejšega Lotarja; in res, glasovi so se združili in voljen je bil 37letni Lotar za papeža z imenom Inocencija III. Jokaje se je branil težavne častí, a volilci se niso dali pregovoriti; vedeli so, koga so izvolili. Ljudstvo je z veseljem sprejelo voljenca. Ker je bil Lotar še dijakon, posvetili so ga dné 22. svečana v mašnika, drug dan v škofa; kardinal in škof Ostijski ga je posvetil papeža. Po končanih obredih je govoril Inocencij duhovščini in ljudstvu o namenu in vrednosti apostolske časti.

Inocencij in Italija.

Trdne vajeti in krepke roke, ki naj jo vodi, je potrebovala tedaj cerkvena vlada. Marsikaj je bilo popraviti, marsikaj prena-

rediti. A kje je pričel Inocencij reformo? Kakor vsak moder reformator, pri sebi, v svojem obližji. Hotel je, da se prične prerojevanje na njegovem dvoru in od tod razširi po Italiji in po vsem sveti. Pravi vzor vsem škofom odpravil je ves nepotrebni lišp. Zlate in srebrne posode in orodja je zamenjal z lesenimi in steklenimi; žlahtne mladeniče, ki so stregli na dvoru, je odpustil, oskrbljene s potrebnim denarjem; menihi so mu stregli, le po tri jedí so prihajale na njegovo mizo. Pri slovesnih prilikah seveda se je skazal v vsem papežu primernem blišču. Potem je tudi prognal iz lateranske palače menjalce, ki so se bili naselili pri vratih. Najbolj je sovražil podkupljivost; z ostrimi kaznimi jo je prepovedal in sam je trikrat na teden poslušal pritožbe na mestu, kjer so vsi mogli do njega. Z denarjem, ki si ga je tako prihranil, je zidal državna poslopja in cerkve. Zdaj je pričel reformo najpoprej v Rimu, kjer so še vedno tlele prekucijske misli Arnolda iz Brešije; imeli so senat, obstoječ iz 56 udov; a tedaj je bil le jeden senator, strinjajoč v sebi vso moč, izvoljen, seveda od ljudstva. Inocencij je prisilil ljudstvo, da so odstopili to pravico njemu; on je postavljal za svoje in kardinalov osobno varstvo senatorja le za jedno leto. Tudi cesarskega prefekta je pripravil do tega, da mu je prisegel kot gospodu rimskega mesta, in s prisego zagotovil: „da ne bode zaupanih posestev ničesar prodajal, zastavljal ali za fevd dajal, da bode preiskaval pravice in dohodke rimske cerkve, jih naznanjal in spravljal, da bode dobro varoval izročene mu dane gradove, nikogar ne puščal vá-nje brez papeževega dovoljenja, da bode odgovor dajal o svoji službi in po zapovedi se jej odpovedal.“ Tako si je Rim po vsem pridobil.

Zdaj je obrnil Inocencij svojo skrb na cerkvena posestva po Italiji, katera je bil Henrik VI. v državne nemške fevde razdelil. Ker so bili Nemci malo priljubljeni zaradi stiskanja, so bili vsi prebivalci veseli, ko je papež razposlal svoje kardinale, da bi zahtevali pripoznanje gospodstva in so z veseljem vstali za papeža.

V Ankonski marki in v Romaniji je gospodoval Markwald Anweilerski, zvit in hraber mož, nekdaj v veliki časti pri Frideriku I. in Henriku VI., tako, da ga je bil slednji imenoval izpolnovalcem svoje oporoke in oskrbnikom dežele v Siciliji. Dvema po papežu poslanima kardinaloma je odgovoril, da bode z deželo in posestvom papežu podložen; a iskal je le prilike, da bi se osvobodil vsake podložnosti in zato je pričel vojsko z mesti, katera so se bila podvrgla Inocenciju. Kardinala sta ga izobčila; skoro se je pričela vojska, v kateri je bil Markwald premagan in da-si je mnogo denarja ponujal, niso mu upali in moral je iti v Sicilijo.

Vojvodstvo Spoleto in grofija Asisi ter Sora so bili v rokah Konrada Urslingena; tudi on je mnogo obljuboval papežu, da bi mu pustil posestva, a ker ni ničesar opravil, odpovedal se je vladi in odšel na Nemško. Papeža pa, ki je po teh

zmagab potoval po deželi, so z veseljem sprejemali ljudje in vriskali so mu, ki je bil oprostil deželo tujcev.

Tudi oni, ki so bili na Matildinskih posestvih v Toskani, so priznali papeževo oblast; le malo jih je ostalo zvestih vojevodi Filipu, poglavito v Pizi. Tako so bila cerkvena posestva v teku jednega leta zopet pridobljena: Ankona, Fermo, Osimo, Fano, Sinigalija, Jesi, Cesena, Spoleto, vse to je bilo oproščeno tuje oblasti. Inocencij je dal pozidati nekaj trdnih gradov; za Toskano je postavil posebnega oskrbnika; zagotovil si je dohodke, ki so spadali po pravici rimski cerkvi; skrbel je po očetovsko za pridobljene kraje, da sta v kratkem cvetela pravica in mir po vseh krajih.

Tudi pozneje še je imel vedno dosta opravil v svojih deželah. Rimljani so bili nemirni, v več stranek razdeljeni, so često kovali zarotbe; a s svojo modrostjo in trdno voljo je krepko vladal Inocencij in zato tudi njegovi sovražniki nikdar niso pridobili kaj znatnega.

Sicilija je bila že od Roberta Guiskarda papežev fevd; prvi papež, kateremu je Robert skazoval fevdalno zvestobo, je bil Leo IX. (1049—1054) in pozneje je bila potrjena pod Nikolajem II. (1058—1061). Ko bi bil Henrik VI. dalje živel, gotovo bi bil skušal razdreti to fevdalno zavezo. A vdova Konstancija, ki je uvídela, kako slaba je ženska moč v tako burnih časih, je pripoznavala fevdalno gospodstvo papeževo; vsako leto je bilo določeno 1000 zlatníkov za fevdalni tribut. Inocencij je spoznal skoro tudi, da so bile prevelike predpravice, katere je uživalo sicilijansko kraljestvo, kakor: pravica imenovati legata, nadškofe in škofe, sprejemati apelacije, sklicevati zbore; bile so le v pogubo cerkveni prostosti; zato jih je odpravil navzlic vsem ponudbam in obljubam kraljice. A kraljica je skoro zbolela in umrla; na smrtni postelji je imenovala Inocencija jerobom Frideriku, tedaj staremu komaj pet let, kajti rojen je bil grudna l. 1194; določila je tudi papežu za trud 30.000 zlatnikov.

Res mnogo je imel opraviti Inocencij s Sicilijo, da je obdržal Frideriku kraljestvo, ker mnogo jih je bilo, ki so mu stregli po vladi. Med temi sta bila glavarja že omenjeni Markwald in Diepold. Markwald, prognan iz cerkvenih dežel, hotel si je ustanoviti novo posestvo v siciljskim kraljestvu in marsikdo ga je podpiral, tudi Walter, škof Trojanski, veliki kancelar kraljestva. Proti oporoki kraljičini se je opiral Markwald na oporoko Henrikovo, da pripada jerobstvo njemu, ne Inocenciju. Zato je moral papež zbrati vse svoje moči proti nevarnemu sovražniku; poklical je na boj vse viteze in ljudstvo, opominjajoč jih dovršene hudobije in grozovitosti, in je slovesno izobčil Markwalda in njegove somišljence, ter poslal v Sicilijo trdnega in modrega kardinala Gregorija, naj stori kolikor moči, za mladega kralja; Markwald je napósled pričel obljubovati in

ponujati, a ni se mu posrečilo zaradi Inocencijeve značajnosti in modrosti. Papež je poslal svojega bratranca Jakoba z vojsko proti Markwaldu; pri Palermu se je vnel hud boj in Jakob je zmagal; Markwald je moral bežati; mnogo njegovih tovarišev je bilo ujetih.

A zvijačni kancelar Walter je znal napraviti, da je moral Jakob oditi in tudi papežev legat; ali Markwald je bil sprejet med kraljeve svetovalce. Prijateljstvo to ni trajalo dolgo, jela sta se pisano gledati, in kancelar je izgubil s svojo hudobnostjo vso veljavo, in sicer se je tudi Inocencij oglasil proti njemu; tako je bil zopet Markwald na vrhuncu slave; a Walter se je združil z Diepoldom. Toda Markwaldove slave bilo je skoro konec, zbolel je in umrl l. 1202. Zdaj se je spravil Walter s papežem in vrnil se v Sicilijo; l. 1205 pa tudi Diepold; tako so bili najhujši sovražniki Friderikovi in njegovega jeroba izgubili vso moč.

L. 1208 je dosegel Friderik svoje štirinajsto leto in tako postal polnoleten; papeževo jerobstvo je prestalo. A Inocencij še vedno ni zapustil svojega varovanca, pomagal mu je s svetom in dejanjem. Svoje jerobstvo je odložil z zaroko mladega kralja s Konstancijo, kraljičino Aragonsko. Da bi še bolj utrdil moč kraljevo, podal se je dne 15. maja l. 1208 iz Rima sam v siciljsko kraljestvo in v San Germanu je predsedoval sklicanemu zboru siciljskih veljakov. S prisego so mu obljubili, da bodo vse sprejeli in držali, kar bode on napravil v podporo kraljevo, v zagotovljenje miru in v varstvo kraljestva. —

Tako je spolnoval blagi papež svoje dolžnosti jerobske. Nikjer ni gledal na svoj dobiček, niti ni gledal na to, da bi pridobil rimski cerkvi še kaj dežele, kar bi bil v tedanjih časih z lahka storil; skazal se je pravega varuha sirote in tudi tako kazal svojo visoko službo. Kako je Friderik to blagodušno ravnanje povračeval njegovim naslednikom in rimskemu stolu, vé vsak, kdor le malo pozná zgodovino Friderika II.

Inocencij in bula „Solitae“.

Bizantinsko cesarstvo se je počasi, a gotovo bližalo poginu. Utikanje cesarjev v cerkvene zadeve, njih samovoljno gospodarstvo v duhovnih rečeh, kateremu je duhovščina malovredno klanjala svoj hrbet, bilo je ločilo iztočno, nekdaj toliko cvetóčo cerkev od zapadne, jej je pa tudi zavezalo vse žile zdravega napredka in tako cerkev in ž njo državo od dné do dné bolj slabilo. Papeži in sploh ves zapad so se s hrepenenjem ozirali na iztočne kraje, spominjajoči se slavnih očetov, katere je rodil, krví, ki je bila prelíta za vero, in storili so, kar so mogli, da bi pospešili zjedinjenje. Posebno zdaj jim je bilo do tega, da bi se sprijaznili z iztočnimi cesarji, ko je duh križarskih vojsk polnil ves zapad. Bizan-

tini se niso mnogo menili za te vojské, niso križarjev podpirali, ampak so jim stavili še marsikake zapreke. Za Inocencijevih prvih vladarskih lét je bil cesar Aleksij III. zvijačen, prevzeten človek; njemu je pisal Inocencij pismo skoro v začetku svoje vlade, v katerem ga je izpodbujal na pomoč križarskim vojskam. A cesar ni bil posebno zadovoljen s tem opominjanjem; pisal je Inocenciju pismo, v katerem je izrazil svoje začudenje o Inocencijevem pismu in skušal dokazati prednost in višjo oblast cesarsko nad duhovsko, osobito iz sv. pisma, sklicevaje se na besede sv. Petra v 2. poglavji I. listu, in na nekatera mesta starega zakona.

Inocencij najprej pripoveduje, da je izvedel, da je cesar res prejel pismo in ga prebral, potem nadaljuje: „Čudila se je vaša cesarska visokost, da smo poskušali kregati te v svojem pismu. Temu tvojemu začudenju je dalo ne vzrok, ampak povod, kar si bral, da je sv. Peter, apostolov prvak, tako-le pisal: „„Bodite podložni vsaki človeški stvari zaradi Boga, bodi-si kralju, kakor najvišjemu, bodi-si vodjem, kakor po njem poslanim v maščevanje nad hudodelniki in v hvalo dobrih.““ Te besede sv. Petra je zlorabil Aleksij; on je namreč sklepal iz tega, ker pravi apostol „podložni bodite“, da morajo biti podložni duhovni, iz tega, da pravi „kralju kakor najvišjemu“, da imá kralj prednost pred duhovnom in nazadnje iz besed „v maščevanje nad hudodelniki in hvalo dobrih“, da ima kralj višjo oblast meča tudi nad duhovstvom; a vse to ométa mu Inocencij s tem, da tako-le nadaljuje: „„A ko bi bil pazil na osobo govornika in onih, katerim je govoril in na pomen govorjenja natančneje, ne bi bil tako izrazil misli pišočega. Pisal je namreč apostol svojim podložnikom in jih klical k zaslugi ponižnosti: kajti, ako je s tem, da je rekel „„bodite podložni““ hotel naložiti duhovnom jarem podložnosti in onim dati veljavo prednosti, katere je opominjal jim podložnim biti, sklepalo bi se iz tega tudi, da je vsak suženj prejel gospodstvo nad duhovnim, ker je rečeno: „„vsaki človeški stvari.““ A kar nasleduje: „„kralju kakor višjemu““, ne tajimo, da je najvišji kralj v svetnih rečeh nad tistimi samo, ki od njega prejemajo svetne reči; a škof je višji v duhovnih, ki so toliko vrednejši nad svetnimi, kolikor se ceni duša višje nad truplo; da-si ni rečeno samo: „„bodite podložni““ ampak je pridejano: „„„zavoljo Boga‘““; in ni čisto podpisano: „najvišjemu kralju“ ampak: „„kralju kakor najvišjemu““.

Četrta križarska vojska.

Nazori in čuvstva, ki so vladali srednji vek, so bili verski, zato je bilo versko tudi navdušenje, katero je gnalo zapad v iztočne kraje. Kako bi bilo tudi čudno, če veliko spoštovanje navdaje človeštvo do onih krajev, kjer je živel, trpel in svoje odrešenje dovršil naš božji izveličar! Že v starem veku so ljudje radi in pobožno potovali v sveto deželo; ali kedar so si Mohamedani, posebno

Seldžuki, prisvojili svete dežele, so nastale silne težave za potnike. Od iztoka so vedno prihajale tožbe o trpinčenju, katero prebívajo ondotni kristijani; ni čuda, da se je človeštvo razvnelo za sveto misel, one kraje iztrgati iz rok nevernikom; zato se je vsa moč tedanjih naravno krepkih in verskih časov združila v izvršitev te vzvišene misli. Papeži so se krepko poprijeli načrta, vzbujevali ljudstva na sveti boj, delili odpustke; že Gregor VII. hotel se je l. 1074 sam postaviti na čelo vojski 50.000 móž, boj s simonijo in konkubinatom ga je zadržal in begun je moral umreti v Salernu. Njegov pomen za križarske vojske znači nam njegov slavni životopisec Gfrörer, ki piše: „Mislimo si, kako šumé križarji jednajstega veka svojimi četami mimo groba Gregorijevega pri Salernu. Nikdar ni videl svet jednakega početja, pri katerem bi bile vladale tako čisti in nravni vzroki; nikdar vojske, kakor ta, ki je, da-si zbrana iz vseh kotov krščanstva, brez vseh zunanjih pomočkov, brez shramb, brez denarnice, brez bark, brez mostov, da, brez najpotrebnejšega, jedinega vodstva, hodila dvé leti po puščavah, premagala izlam, vzela Jeruzalem in latinsko kraljestvo ustanovila v Aziji. To je včinil Gregorijev duh. Kakor je pod njegovim papeštvom zginilo krivoverstvo v nižjih krogih, tako je udihnil njegov izgled višjim redom vero, ki je prestavljala gore. Misel prve sirske vojske vzbudila se je v njegovi glavi. Da bi bil on doživel izvršitev ali jo vodil, čudovite rečí bi se bile zgodile.“ A on je bil v grobu; prva vojska je bila sicer srečna, a razpori med knezi so skoro zmanjšali njih moč in jedna pridobitev za drugo se je zopet izgubljala. L. 1099 je bil vzet Jeruzalem, l. 1144 že je padla Edesa; sicer so se podali na pot Ljudevit VII. francoski in Konrad III. nemški, a duh, ki je vladal, ni bil oni za reč božjo navdušeni, kakor v prvi vojski in ničesar niso opravili. L. 1187 je padel pod Saladinom Jeruzalem. Zopet so se podali trije knezi na iztok. Friderik nemški, Filip Avgust francoski in Rihard angleški; vendar zopet niso mnogo opravili.

Ko je l. 1198 zasedel stol sv. Petra Inocencij, je tudi on zbral vse svoje moči, da bi dvignil Evropo k novi križarski vojski. Po vsem zapadu je razposlal svoje poslance, delil posebne pravice škofom, določil, da bodo darovali on sam in kardinali tretjino svojih dohodkov, druga duhovščina desetino v ta namen. Da bi obrnil vseh misli na ta sveti boj, prepovedal je za 5 let vsak turnir. Res, vnelo se je počasi človeštvo za križarsko vojsko; največ sta storila s svojimi pridigami Fulko Francoz, in opat Martin Nemec. Fulko je bil poprej lehkomišljen dijak, je spoznal svoje pregrehe in je pričel pridigovati z velikim vspehom, tako, da ni nobena cerkev obsegla njegovih poslušalcev in da je bil često v nevarnosti življenja. Opat Martin je deloval bolj tiho, mirno, ponižno in je tudi potem ves čas vojske obdržal velik upliv. Fulko je umrl l.1202. Največ je pridobila križarska vojska, ko sta se k nji oglasila dva najbolj slavna viteza, 22letni grof Thi-

baud iz Champagne in 27 l. grof Ljudevit iz Blois in Chartresa, oba bližnja sorodovinca kraljeva. Skoro se je oglasilo mnogo baronov in drugih žlahtnikov, n. pr. Simon Montfortski, grof Balduin Flandrijski, Gotfrid Vilehardouinski i. d. L. 1200 so bila posvetovanja v Soisonsu in sklenili so vožnjo po morji. Za vožnjo so hoteli najeti Benečane in zato so poslali nekatere plemenitaže v Benetke, ki so takrat ravno dobro pričele svojo najlepšo dôbo. Dože je bil v Benetkah tedaj Henrik Dandolo, star 84 let, a poln mladostnega ognja in maščevalnega duha zoper Bizantine, ki so ga bili poslanca oslepili. Za 85.000 kolonjskih mark srebra so se pogodili v treh odlokih, zadnji v aprilu l. 1202; poleg tega je hotla mlada republika sama oborožiti 45 bark s pogojem, da bi se delili dobitki med križarji in Benečani. Inocencij je zvezo potrdil z velikim veseljem.

Inocencij je delal na vso moč za vojsko, a svaril je, naj ne napadajo nobenega krščanskega ljudstva, in če bi bilo to potrebno, naj vsaj ničesar ne storé brez legatovega dovoljenja. V začetku spomladi l. 1202 so jeli od vseh straní se zbirati v Benetkah. A ni bilo dosta denarja; še 34.000 mark morali bi bili dati. Zdaj stopi po konci Dandolo ter kaže Benečanom, da bi bilo sramotno, ko bi pridobljeni denar pridržali, a da zopet niso dolžni, zastonj ga puščati križarjem; že dolgo časa je, kar jim je ogrski kralj odvzel Zaro, naj jim dakle pomagajo križarji pridobiti to mesto, da si zaslužijo dolžni denar. Benečani so bili zadovoljni; ne tako vsi križarji, a naposled niso mogli drugače, zato so se vdali. Dandolo sam je prevzel poveljstvo. A predno so odrinili, prišlo je od papeža pismo, žugajoče z izobčenjem, ako bi križarji napadli kako krščansko deželo. Toda pismo je slabo pomagalo, le nekaj jih je ostalo. Čisti, nesebični duh, ki je vodil prvo vojsko, ni se nikdar spet povrnil in posebno četrta vojska je bila v prid le Benečanom. Vladali so drugi sebični nameni; zato je pismo papeževo imelo tako malo utisa; križarji so se odpeljali in tudi v resnici vzeli Zaro in postopali ostro s podvrženim mestom. 40.000 mož bilo je zbranih pred Zaro.

Aleksij, sin prestola prognanega Izaka Angela, je bežal k vojevodi Filipu Švabskemu. Ta ga je priporočil križarjem. Aleksij sam jim je obljubil, če mu pomagajo zoper Aleksija III. do prestola, da jim pomaga pri vojski proti Jeruzalemu, da zjedini iztočno cerkev z zapadno, plača 200.000 mark in osobno jih spremlja proti Egiptu, odkoder so se bili namenili proti Palestini. Sicer so se mnogi ustavljali temu predlogu, sklicevaje se na papeževa pisma, a ničesar niso izdali. Sklenjeno je bilo prej vzeti Drinopolj. Papež izvedši to, jim je vnovič zažugal izobčenje, kakor jim je bil ukazal že prej, kralju ogrskemu vrniti vzete kraje; a pismo je prišlo, ko so bili že odšli.

Dné 23. junija l. 1203 so bili križarji na azijskem obalu nasproti Drinopolju. Tú se je razprostiralo pred njimi jedno najkrasnejših mest s skoraj polovico milijona prebivalcev; tako veliko mesto in

križarjev je bilo tako malo! A oni so bili hrabri, krepki, navdušeni, Aleksij III. pa se ni bil pripravil skoraj nič, bil je prevzeten zanašajoč se na trdnost zidovja in broj bojevalcev, a ko se je boj v resnici vnel, je bežal strahopetnež z 10 centi zlata in cesarskim lišpom. Ljudstvo pa je peljalo Izaka iz uječe in ga posadilo na prestol; ko so križarji to izvedeli, so poslali k njemu poslance, da bi potrdil zvezo med Aleksijem in križarji, kar je tudi storil. Veselje je bilo obče. Aleksij, sovladalec Izakov, je pisal Inocenciju in mu naznanil, zakaj so križarji to storili, ker jim je namreč obljubil, da hoče zjediniti obe cerkvi, katero obljubo je ponovil papežu. Tudi križarji so ga prosili, naj jih oprosti izobčenja, kateremu so bili zapadli s svojo nepokorščino. A ta čas se je v Drinopolju mnogo promenilo. Ljudstvo se je naveličalo cesarja, nagnjenega zapadnikom, staro sovraštvo do „Frankov“ se jim je vnelo; pripomogla je še nesreča, da so nekateri Franki provzročili silen ogenj, ki je velik del mesta pokončal. Nekov sorodnik Aleksijev, Aleksijev Dukas Murzuphlos, se je v teh zmešnjavah zvijačno polastil prestola, je dal Aleksija v uječo vreči in potem zadaviti; stari Izak pa je umrl od žalosti. A zdaj je bilo tudi križarjem dovolj. Jeza in srd, katerega so dolgo zadržavali, sta izbruhnila, sklenili so maščevati zaveznika nad izdajalcem. Dné 9. aprila 1204 se je pričel boj in dné 12. so bili na obzidji mesta. Kakor ovce so klali Grke, velik del mesta je bil zopet požgan in navzlic vsemu trudu poveljnikov, so razsajali križarji hujše od Mohamedanov. Koliko škode za vednost in umeteljnost se je storilo, ne vé nihče; a Drinopolju so zapovedovali Franki! —

Kaj je bilo storiti? Da bi bila pridobitev stalna, so sklenili razdeliti deželo in voliti cesarja. Za cesarja so volili Balduina, grofa Flandrijskega, 32letnega, lepega, pobožnega moža. Deželo so razdelili tako, da je dobil Balduin Carigrad z okolico in Nikomedijo v Aziji, potem nekaj otokov. Benečani so dobili tri osmine z Drinopoljem in tretjino glavnega mesta; oni so sploh dobili najboljše in največ; odtod moč in slava benečanska v srednjem veku. Bonifacij Montferatski je dobil Makedonijo. Tako je padlo bizantinsko kraljestvo pred malo četo križarjev in na njegovo mesto nastopilo je latinsko, cesarstvo Romanija, ki je ostalo do l. 1261, ker je imelo slab temelj, kajti Latincev je bilo malo, Grkov zeló mnogo in silno sovražnih novi vladi.

Kaj je dejal na vse to Inocencij? Da ni mogel kar molčati proti takemu grozovitnemu postopanju križarjev in proti njih nepokorščini, je gotovo; pisal jim je, da niso imeli do Grške nikake pravice. „Od svoje obljube ste se obrnili lahkomišljeno; bojevali ste se proti kristijanom, ne proti Saracenom; niste vzeli Jeruzalema, ampak Drinopolj in ste višje cenili od nebeških zakladov zemeljsko bogastvo.“ Potem jih še dobro okrega zaradi grozovitosti, katere so počenjali v dobljenem mestu, zaradi oskrunjenja svetih krajev in reči, katerih so se dolžne storili. A on je spoznal tudi, da more ta pridobitev biti na veliko korist kršcan-

stvu po božji previdnosti, „ki je morda hotla kaznovati to ljudstvo, ki se je ločilo od cerkve ter ni nikdar pomagalo sveti deželi,“ in svetuje križarjem, naj zdaj pridobljeno varujejo in branijo, pravično vladajo, cerkvena posestva vrnejo, se spokoré za storjene krivice in poleg tega nikdar ne pozabijo prve obljube, sveto vojsko za Palestino. Potem je preklical izobčenje, izrazil željo, da se ločena cerkev drinopoljska zjedini z rimsko in oprosté robstva še sestri jeruzalemska in aleksandrijska. Patrijarh je postal Benečan Morosini.

Tako se je končala četrta križarska vojska. Da ni bila srečna, da ni bil dosežen glavni namen, temu ni bil kriv papež, ki je storil gotovo vse mogoče, temu je kriva bila umazana sebičnost Benečanov in nekaterih križarjev. Inocencij pa nikdar ni zabil svojih namenov; vedno je budil kneze na pomoč sveti deželi; zadnji čas je stavil svoje upanje na pokrovitelja Friderika II; a Bog ga je poklical iz svetá in mu tako prihranil to najbridkejšo prevaro, katero bi mu bil učinil brezznačajni Hohenstauf.

Inocencij in Nemška.

Najožja je bila zveza med cesarstvom in papeštvom, kakor smo že kazali; zato je zgodovina nemških cesarjev vedno natanko združena z zgodovino papežev. To se pokaže tudi pri Inocenciju.

Henrik VI. je bil krepek vladar, a imel je one ideje, katere je hotel izvršiti njegov oče, Friderik I. Barbarosa, ideje, ki zaznamujejo hišo Hohenstaufsko, stranko ghibelinsko. To je namreč misel vesolnega cesarstva, absolutnega, vsevladajočega. Tej ideji je stal nasproti republikanski duh zgornje-italijanskih mest, še bolj pa veljava apostolskega sedeža. Zato je bil že Friderik napel vse svoje močí, da bi si podvrgel oboje. Lombardijo si je podvrgel, al ob skali Petrovi so se razbila njegova orožja. Aleksander III. je bil njegov zmagalec. Henrik VI. je nadaljeval idejo očetovo, a ni imel istega visôkega, vsaki zvijači in lažnjivosti sovražnega, ter globoko verskega duha, kateri je odlikoval pri vseh naopakah Barbaroso; a njegova zmagalka je bila smrt. L. 1197 je umrl, zapuščajoč komaj 3letnega Friderika v Siciliji. Dal ga je bil sicer že voliti za nemškega kralja, a kaj more opraviti tako slab otrok v tako razburjenih časih? —

Sinov Friderikovih sta živela Filip in Oton Burgundski, ki pa je zaradi svoje brezobzirnosti imel opraviti z domačim plemstvom. Filip, najmlajši in najblažji, rojen l. 1176, je bil odločen za duhovski stan, a Henrik VI. ga je pripravil k izstopu in mu dal l. 1195 vojvodstvo Tuscijo, zaradi česar ga je Celestina III. izobčil, ker je bilo cerkveno posestvo in l. 1196 vojvodstvo Švabsko. L. 1197 ga je zaročil z bizantinsko Ireno, ker v svetni monarhiji Hohenstaufski mu je bil namenjen prostor namestnika carigradskega. Filip je skušal sicer ohraniti kraljestvo Frideriku, a nekateri knezov so se bali, da ne bi po-

stalo dedno, drugi za svoje prostosti, in njim na čelu bil je nadškof Adolf Kolonjski, nasprotnik Hohenstaufom. L. 1198 je zbral kneze v Andernahu in hotli so voliti najprej Bertolda Zähringenskega; a po svoji stranki je bil voljen Filip, posled dolzega obotavljanja. Ker Bertold ni hotel prevzeti kraljestva, so volili Filipovi nasprotniki Otona, druzega sina Henrika Leva, jednega najhujših nasprotnikov Hohenstaufom iz hiše Welfove. On je bil poseben ljubec Riharda angleškega, zato ga je ta tudi posebno podpiral v tem slučaji. Tako je bila dvojna volitev. Oton je bil kronan v Ahenu od nadškofa kolonjskega, zatorej na pravem kraju in od pravega posvečevalca; a Filip v Moguncij od tujega škofa Tarentaiskega s pravo krono. Oton je imel več prijateljev v severo-zapadu, Filip na jugu. Prvi se je naslanjal na Angleško, drugi na Francosko. Skoro se je vnel ljut boj med izvoljencema.

Začetkom se ni hotel Inocencij odločiti za noben del, ker je menil, da se reč že poravná sama po sebi. Prvi se je obrnil do papeža Otona in ga prosil, naj ga krona v cesarja. Zanj je pisal tudi Rihard in Adolf kolonjski. Filip pa še ni pisal papežu; zato papež ni precej Otonu odgovoril; slednjič pa je vendar naznanil nadškofu kolonjskemu, da po svoje pripomore Otonovi časti in se nadeja od njega vdanosti do rimskega prestola. V istem času je pisal tudi knezom o potrebi jedinosti, kazal žalostne nasledke nesloge in obljubil svoje pripoznanje vrednejšemu. Osem dní po tem pismu je tudi Filip naznanil svojo izvolitev v Rim. Takrat se je vrnil Konrad, nadškof Mogunški, iz Azije. Na njegovo posredovanje je stavil svoje upanje Inocencij, a tudi on ni ničesar opravil. V odgovoru na kneze opomnil jih je papež, kaj govorí proti Filipu in potrdil, da je veljavna volitev Otonova, da-si tudi še se ni odločil za nobenega. Ob tem času je umrl Konrad Mogunški. Zdaj je menil Inocencij, da je prišel čas, odločiti se za jednega ali druzega, zato je poslal kardinala Guidona legata na Nemško, naj naznani, da apostolski stol pripozna Otona izvoljenega cesarja. Volitev Filipa je razglasil neveljavno, ker je bil slovesno izobčen od Celestina III.; potem tudi, ker je iz rodovine Hohenstaufov, ki so se skazali vedno sovražni papeštvu in cerkvi. To pismo je sklenil z besedami: „Sicer ima naš legat zapoved, da na to deluje pri knezih, da si zjedinjeni volijo pripravnega moža ali reč nam prepusté, da jo določimo. Če jim nobeden teh potov ne godi, smo dosta dolgo čakali, k slogi opominjali, po pismih in naznanilih svetovali, svojo misel izražali.“ Dalje je pisal tudi posameznim knezom, da delujejo za Otona, ravno tako francoskemu kralju. Oton je prisegel dné 8. junija l. 1201 pred papeževimi poslanci, da bode varoval in spoštoval cerkvena posestva, papežu pomagal pri brambi Sicilije, poslušal njegov svèt v zadevah Lombardije in Tuscije in pri miru s francoskim kraljem. Ta čas je Guido zbral kneze in očitno naznanil, da je Oton rimski kralj in zažugal iz-

občenje vsem, ki bi se mu vstavljali. Filip sicer ni izgubil mnogo privržencev; a bridko se je pritožil proti papežu in dejal, da je vničena prostost Nemčije, ako se ne sme voliti kralj brez papeževega dovoljenja.

Začetkom l. 1202 so prišli poslanci Filipu privrženih knezov v Rim. Inocencij jih je sprejel prav prijazno. Knezom je odgovoril v znameniti buli „Venerabilem", v kateri jim je odgovarjal, ker so se pritoževali proti legatu, rekoči, da je bil ali volilec ali sodnik v zadevah volitve; če je bil prvo, utikal se je v tuje reči, če drugo, zakaj ni povabil na zagovor obsojenih knezov? Pojasnil je tudi razmero med papežem in volitvijo nemškega kralja in pokazal, kakošen upliv smé in mora imeti papež do nje, ker to pismo pojasnuje tako dobro stališče, katero zavzima cesar proti papežu, naj nasledujejo tú v prevodu glavni oddelki in na to nekatere besede o njem.

V začetku potrjuje Inocencij, da je prejel pisma knezov in spoznal njih pritožbe nad legatom, da je bil ali volilec ali sodnik. Potem pravi: „Pripoznamo pa, kakor moramo, da imajo oni knezi, o katerih se vé, da jim pripada po pravu in stari navadi, pravico in oblast izvoliti kralja, kateri ima pozneje postati cesar, posebno, ker je bila njim dodeljena ta pravica in oblast od apostoljskega sedeža, ki je rimsko cesarstvo v osobi slavnega Karola prenesla na Germane. A tudi knezi morajo spoznati in pripoznavajo, kakor so oni pripoznali v naši navzočnosti, da pripada pravica in moč, preiskovati osobo, izvoljeno za kralja, katera ima postati cesar, nam, ki ga pomazilimo, posvetimo in kronamo. Je namreč po pravilih in v obče tako, da njemu pripada preiskovanje osobe, kateremu pristuje položenje rok. Kajti, če bi knezi ne le v neslogi, ampak tudi složno volili kakega božjeropnika ali izobčenca, trinoga, brezumnika, krivoverca ali nevernika v kralja, ali bi morali mi pomaziliti, posvetiti in kronati tacega človeka? Gotovo ne! Odgovarjajoči dakle pritožbi knezov, rečemo, da naš legat, potrjujoč kralja in zavrgši vojevodo, ni bil niti volilec, ker ni niti volil, niti ukazal voliti koga, niti sodnik, ker ni hotel nobene volitve, kar se tiče dejanja volilcev, niti potrditi, niti ovreči. Izvrševal je samo dolžnost zaznamnjevalca, ker je zaznamoval za cesarstvo osobo vojevode nevredno in osobo kralja sposobno, a ne zaradi prizadev volilcev, ampak zaradi zaslug voljenih: akoravno se pripoveduje, da je bilo mnogo onih, kateri imajo po pravici in navadi oblast voliti kralja, ki ima postati cesar, za kralja in se zato razvidi iz tega, ker so privrženci vojevode brez navzočnosti in z zaničevanjem drugih njega volili, da so po krivici delali, ker nasprotuje volitvi več zaničevanje jednega, kakor nasprotovanje mnogih; zato so zaslužili izgubiti svojo predpravico, ker so zlorabili pripuščeno oblast. Po pravici se dakle mora zdeti, da so se drugi mogli posluževati svoje pravice, navzlic taki krivici. In ker ni prejel krone in maziljenja omenjeni vojevoda, niti kjer, niti od katerega bi bil moral, a omenjeni kralj oboje, kjer je moral,

namreč v Ahenu in od katerega je moral, namreč, od našega častitega brata nadškofa kolonjskega, na vsak način ne spoznamo in ne imenujemo vojevode kraljem, ampak ostalega. — Da pa smemo, če se pri volitvi delé glasovi knezov, po opominu in čakanji razglasiti se jednim delom, posebno, ako se zahteva od nas maziljenje, posvečenje in kronanje, je jednako razvidno iz prava in izgleda. Zakaj, ako namreč knezi, opominjani in pričakovani, ali niso mogli ali niso hotli se zjediniti v združen sklep, ali bode sedež apostolski brez varuha in branitelja; in bode njih krivda njemu v kazen? Vedó pa knezi, da, ko sta bila Lotar in Konrad v neslogi izvoljena, je rimski papež Lotarja kronal, in je skoro dosegel cesarstvo ter se je oni Konrad še le takrat ž njim spravil —".

Potem opominja kneze, naj pusté Filipa in se poprimejo Otona, če nimajo kakega posebnega, veljavnega vzroka proti njem. Občno znani so zadržki, da se ne more izvoliti Filip, očito izobčenje, znana kriva prisega, razširjeno proganjanje njegovih prednikov in njegovo proti sveti cerkvi. Te obtožbe zdaj Inocencij dokaže natančnejše. Kar se tiče izobčenja, Filip še ni bil veljavno odvezan izobčenja pod Celestinom III., ker se je bil polastil cerkvenih posesti; nadalje je tudi propal isti kazni, ker se je še vedno pečal z Markwaldom, ako tudi je vedel, da so izobčeni od apostoljskega sedeža vsi, kateri se pečajo ž njim; da, še celó podpiral ga je, da bi Frideriku vzel še máterino dedščino (Sicilijo), kakor mu je prej odvzel očetovo (Nemčijo). Po krivi prisegi si je pridržal kraljestvo, ker je bil zvestobo prisegel Frideriku, a jo prelomil, ne da bi kaj vprašal pri rimskem prestolu. Gotovo pa ne dvomijo knezi, da je iz rodu preganjalcev cerkve in papeštva, v dokaz nabroji papež nekatere svojih prednikov, ki so se pregrešili proti papežu. Nápósled še pristavlja, kako se bojí, da ne bi postalo cesarstvo dedno in bi tako knezi izgubili vso prostost volitve. Pismo sklepa z opominom, naj Bertold, kateremu je pisano, zapusti stranko Filipovo.

Papež o tem pismu dakle priznava, da imajo knezi pravico, voliti kralja, a ne brez obzira na želje rimskega papeštva. Dvojna je volilna oblast knezov: germanska, da volijo kot zastopniki vsega plemstva nemškega kralja, in papeževa, da volijo rimskega cesarja Volilci kralja so neodvisni od papeža; a ta kralj je določen v prihodnjega cesarja; cesarstvo pa je stvaritev papeževa. On sploh ni bil dolžan ponoviti cesarstva; a on ga je ponovil v Karolu vélikemu, da bi ga odlikoval za velike zasluge in da bi cerkev dobila krepkega varuha. S tem, da je pomazilil Karola za cesarja, še ni bilo obljubljeno, da dedno ostane cesarstvo pri hiši Karolingov. Pozneje so dali papeži cesarstvo nemškemu kralju in pri njem je tudi ostalo. Po navadi dakle je nastalo že nekako pravo, katero so imeli nemški kralji, postati tudi cesarji. A papežu ni bilo nikake sile, da bi bil moral ravno nje pomaziliti v cesarje; al ker se sveti stol drží opravičenih navad, dokler nima

tehtnih vzrokov, jih pustiti, je ostal tudi pri tej navadi, tako, da, kedar so knezi volili kralja, so volili poleg tega tudi cesarja in ravno zato so se morali ozirati na papeževe želje. Voliti so morali moža, ki je bil sposoben za tako važno službo; moral je biti „oborožen z darom previdnega razločevanja, odličen po zrelosti sklepov, vzvišen po velikodušnosti, izvrsten v krepostih; s pogledom obrnenim proti Bogu, v vsem svojem delovanji posnemajoč Najvišjega; imel se je svetiti po svitu zvestobe proti rimski cerkvi, žareti od čistosti posebne pobožnosti in čestiti jo z otroško gorečnostjo mater“; vse to je zahteval v svojem pismu grofu Rudolfu Klemen V. l. 1308. Kako visôka svojstva in kako težko se nahajajo zjedinjena v jednem človeku! Gotovo je imel papež pravico preiskovati, da-li ima voljenec te in jednake prednosti, da-li morda nima ravno nasprotnih. Ti nazori navdajali so Inocencija, izrazil jih je v dekretali „Venerabilem“, katera zatorej zaznamuje, zakaj ima papež pravico, odločiti se za Otona in zavreči Filipa, zaznamuje sploh pravico papežev do volitve cesarjev in razmero med cesarjem in papežem.

Nadaljujmo dakle zgodovino! Papeževo pripoznanje vendar ni mnogo pomoglo Otonu, česar je bil največ kriv sam s svojo neprijaznostjo, visokostjo in trdoglavostjo, tako, da je počasi izgubil vse privržence; še celó njegov brat in Adolf kolonjski, kateri je storil največ zanj, sta ga zapustila. Adolf je kronal Filipa, bil je sicer izobčen in škofom imenovan mesto njega Bruno, a Filip je vzel mesto kolonjsko in l. 1207 tam obhajal veliko noč. Filip se je še vedno pogajal z Rimom; papež se tudi več ni mogel mnogo ustavljati, ker so Filipa skoro vsi knezi pripoznali in je Oton sam tako malo storil za svojo reč; Filip se je bližal vrhuncu svoje slave, a tedaj ga zadene junija l. 1208 morilna roka grofa Otona Witelsbaha, ki je storil to iz privatnega maščevanja. A knezi, vtrujeni dolgih prepirov, zjedinili so svoje glasove in Otona v obče pripoznali.

Oton se je obrnil takoj po Filipovi smrti do papeža in ga prosil, naj ga podpira pri knezih, kar je Inocencij tudi obljubil in storil; Otona pa je opominjal, naj bode prijazen in dobrotljiv; naj tudi ne hrani denarjev in obljub; naj opustí svojo zaspanost in kaže kraljestvu čast in visokost. V Frankfurtu je bil voljen Oton; Inocencij, to zvedši, mu je pisal med drugim: „Vidiš, ljubljeni sin, nama obema zaupana je vlada sveta; če sva jedina in složna v dobrem, potem velja o tem prorokova beseda: „„Solnce in luna bosta prav; kar je krivo, bode ravno, kar je grčasto, bode ravno““, kajti če je Bog z nami, ne more biti nič proti nam.“ Osem dni pred veliko nočjo l. 1209 je Oton dal napraviti pismo, v katerem je mnogo lepega obljubil cerkvi; obljubil jej je, da jej pusti vsa posestva in pomaga tudi vzeta pridobiti. V Würzburgu se je zaročil z Beatrico, hčerjo Filipovo, da bi tako še ožje združil svoje prejšnje nasprotnike s soboj, Hohenstaufe z Welfi. Julija l. 1209 se je podal na

pot v Rim z mnogobrojnim spremstvom nemških škofov in knezov; šel je po Tirolskem v Verono, Milan in Bolonijo; vsa mesta so ga sprejela slovesno. V Viterbu sta se prvič sešla Inocencij in cesar; dva dni sta bila skupaj; papež je želel cesarjevega zagotovljenja, da ne bode obsedene imel dežele, kjer so bili zdaj njegovi vojaki; Oton pa ni hotel ničesar obljubovati, rekoč, da bi to zatemnilo blišč krone; a papež tudi ni silil dalje, upajoč v hvaležnost Otonovo, ki se je imel njemu zahvaliti za cesarstvo. Dné 4. oktobra l. 1209 je bil Oton kronan v rimskega cesarja; a s kronanjem je bilo končano tudi prijateljstvo med Otonom in Inocencijem. Oton ni zapustil cerkvenih dežel; polastil se je papeževih posestev in jih delil prijateljem; polastil se je tudi Matildinskih posestev, tako prelomil vse svoje prisege in pokazal grdo, nehvaležno srce. Napósled je še napadel Apulijo, fevd cerkveni, posestvo Friderikovo. L. 1210 veliki četrtek je izrekel papež slovesno izobčenje nad njim; Oton se začetkoma ni menil zato, a ko je izvedel vspeh izobčenja v Nemčiji, brzo se je vrnil tija.

Oton na Nemškem že tako ni bil priljubljen; le Inocencijevo stalno prijateljstvo mu je bilo pridobilo kraljestvo in pripoznanje knezov; a zdaj, ko je bil izobčen, odpadli so jeden za drugim od njega. Inocencij je naznanil knezom, da je nepoboljšljivega Otona izobčil, jih je odvezal prisege in prepovedal vse občenje ž njim. Slednjič jim je pisal: „Seveda bi se nam moglo očitati, kakó smo vse storili, da bi postal gospod kraljestva; a kako smo mogli pričakovati take hitre premembe! Če smo grešili po nevednosti, morali smo se prvi pokoriti. Božja milost bodi hvaljena, da je Oton pričel pri nas, da bi njegova hudobija prav očita postala in da bi se je moglo vse varovati. Bolí nas; a do vas se obračamo, da poskrbite, ker imate še čas.“ Sigfrida moguńškega je imenoval svojim legatom; ta je tudi sklical kneze in slovesno izrekel izobčenje kralja; predlagal je, naj se voli Friderik sicilijanski. V prvem zboru v Kambergu še ni ničesar opravil, a v drugem se je zjedinilo mnogo knezov, ki so odstavili cesarja in spominjajoči se prisege, storjene Frideriku, ko je bil še v zibeli, so odvêdli poslance v Rim in k njemu, da bi mu naznanili volitev knezov. Sedemnajst let je bil Friderik tedaj star, krasen mladenič, vrlo izobražen. Inocencij je privolil v njegovo volitev in svetoval mu, naj gre na Nemško; ako tudi se je spominjal, da je Hohenstauf, vendar je upal v njegovo hvaležnost in dobra svojstva, katera je mladi kralj kazal tedaj, bila so mu porok, da bode dober, papeštvu vdan vladar. Otonu je bila tačas umrla mlada soproga in to je bilo povod, da so se tudi ostali knezi ločili od njega. Skoro potem je prišlo naznanilo, da je Friderik čez Alpe; Oton in njegovi dvorniki so se sicer šalili o „apulskem otroku“, a navzlic vsem šalam so se od dné do dné množili Friderikovi in manjšali Otonovi privrženci. Dné 9. grudna l. 1212 je bil Friderik kronan v Moguncij. Dne 12. julija l.

1213 je bil vêlik zbor kneževski v Egeru; Friderik je izrekel očitno in slovesno svojo hvalo Inocenciju, svojemu dobrotniku in pokrovitelju, po katerega trudu in skrbi je bil hranjen, varovan in povišan. Obljubil je tudi pokorščino in spoštovanje papežu in njegovim naslednikom, rimski cerkvi, da bode volitev prelatov prosta in kanonična, sklicevanja na rimski prestol nezadržana, obljubil je pomoč, da se iztrebijo krivoverci, da se pridobi cerkveno posestvo, kar ga je v tujih rokah; toliko lepih obljub in kako slabo jih je izpolnoval? Zvest sin cerkve, postal je jeden njenih najhujših sovražnikov. A Inocencij te žalosti ni doživel.

Oton je iskal pomoči pri Janezu angleškemu, a Friderik pri Filipu Avgustu francoskemu; tako je postal boj med kraljema, boj med Francijo in Anglijo. Ta boj je odločen bil l. 1214 v bitvi pri Bouvinu in sicer za Francijo in Friderika, proti Angliji in Otonu. Oton je ostal v pokoju na svojih posestvih in umrl l. 1218, žalosten izgled nehvaležnosti. Friderik pa je bil kronan l. 1215 v Ahenu in se je drug dan potem zavezal križarski vojski, katero je potem tako dolgo odlašal, da je bil izobčen pod nasledniki Inocencijevimi.

Inocencij in Francija.

Na Francoskem je vladal od l. 1180—1223, zatorej ves čas Inocencijevega papeštva, Filip Avgust, krepek, delaven, stanoviten kralj. Poln visôcih namer je hotel postati jednak Karolu vélikemu; posebno se je trudil ponižati velikaše, povzdigniti mesta, pridobiti kraljevi vladi več moči in veljave in Franciji več posestva, kar se mu je tudi skoraj vse posrečilo. Francija je bila že od časov Karola in še prej papeštvu zaslomba in do Filipa IV. lépega je zaslužil kralj francoski po večini ime „najbolj krščanski". Zato je tudi s Filipom Avgustom prišel Inocencij mnogo v dotiko že zaradi križarskih vojsk, potem zaradi Nemčije, Albigenzov in Anglije. Nečesa smo že omenjali, nečesa omenjamo pozneje, tù le one dogodbe, ki se glavno tičejo francoskega kralja in njegove razmere do Inocencija.

Papež je varuh vsem zatirancem, posebno zatirancem po krivici in takim, da si ne morejo pomagati sami. To je pokazal že pri Frideriku, tudi pri Ingeburgi, ženi Filipa Avgusta. L. 1193 se je zaročil namreč kralj s sestro Kanuta VI. danjskega, zaradi lepote znano Ingeburgo. Pričakoval je, da se bodo Danjci zvezali z njim v vojsko proti Angleški; a to se ni zgodilo, kar je strastnega Filipa Avgusta tako razkačilo, da svoje žene ni mogel videti. Zahteval je od škofov, naj ločijo zakon, kakor je dejal, zaradi prebližnjega sorodovinstva. Škofje, boječi se, so se vdali. Ingeburga je z besedami: „Mala Francija! Mala Francija! Roma! Roma!" sklicavala se na papeža. Ni se hotela vrniti na Danjsko, zato jo je kralj zaprl v samostan Baurepaire.

Celestin III. je razsodil, da je ločitev neveljavna in ničevna. A kralj se ni zmenil za to, ampak se zaročil z Nežo Meransko. Škofje so molčali. Zdaj je zasedel stol sv. Petra mož, ki ni dovolil šale s tako sveto rečjo, ki je spolnoval krepko brez obzira na osobe svoje dolžnosti. Najprej je pričel z lepo, in ko to ni nič izdalo, je žugal z interdiktom, kateri je bil l. 1200 res izrečen nad vso Francijo. Nek pisatelj onih časov tako popisuje interdikt: „Kako strašen, žalosten prizor je bil, videti v posamnih mestih! Cerkvena vrata zaprta, uhod va-nje kristjanom prepovedan, kakor psom, očitne molitve v koru končane, skrivnost telesa in krví gospodove ne praznovana, vélike praznike ni vrelo skupaj ljudstvo, trupla mrtvih se niso pokopavala po krščanskih obredih, tako, da je njih smrad polnil vzduh in njih pogled vdihoval strah vsem živéčim!" Filip Avgust se je jezen penil, srečnega je imenoval Saladina, ki ne pozna papeža, a boječ se izobčenja in prisiljen po volji plemenitažev se je nazadnje vdal volji papeževi, je obiskal Ingeburgo in jej prisegel, da jo sprejme kraljico; legat papežev je proklical interdikt! —

A komaj se je to zgodilo, že je dal Filip Ingeburgo zopet v samostan, že zopet so nove tožbe dohajale v Rim. Inocencij je tolažil ubogo kraljico, ali ostro je prijel kralja; v Soisonsu je bila obravnava zaradi tožbe in že se je hotel odločiti legat za kraljico, kar kralj zasede konja in vzame soboj Ingeburgo in tako obsodbo nemogočo storí. Vendar tudi zdaj Filip Avgust ni imel resnega sklepa; še v hujšo uječo je bila poslana Ingeburga. Res, mile so tožbe, katere je pošiljala v Rim; tako je pisala med drugim: „Še, še nosim svoje breme. Težko, a po dolgem času olajšano breme me še teži. O! da bi mi bilo olajšano po vas, namestniku Kristusovem! K vam, najsvetejši oča, se zatéčem. O! da bi mogla okleniti se nog svojega usmiljenega Elizeja, jih močiti s solzami, sušiti svojimi lasmí in svojo žalost krepkeje kazati z dejanjem, kakor se more zgoditi z besedo. Iztrgajte me, pravični oča, da ne obležím! . . . Življenje mi je teža; ne vem, kaj bi storila; le na vas, sveti oča, obrnjene so moje očí, da ne poginem; ne telesno, ampak duševno. . . . O! tolažite me, oča tolažbe! Ne odtegnite tudi meni, sveti oča, tolažbe in pravice, katero dajete vsakemu, da bodete kedaj na dan sodbe vredno plačilo prejeli!" Da so take prošnje morale geniti srce tako rahločutečega, pravičnega Inocencija, ni čudo; zato je storil vse mogoče v njeno tolažbo, in poleg tega se vedno trudil, da bi kralja omehčal. L. 1201 je umrla Neža. Papež je imenoval njene otroke zakonske, a od svoje zahteve ni odstopil; kralj se je zvijal na vse načine; da, celó do tega jo je pripravil, da je sama dovolila v ločitev in hotla stopiti v samostan. A Inocencij se je trdno potezal za velikodušno trpinko. Kralj je vnovič zahteval ločitev zaradi sorodnosti, zaradi vraže in obljube, a Inocencij je prosil, naj ga pusti v miru s temi rečmi. Nazadnje se je vdal kralj in v veselje vsega ljudstva spravil se l. 1213 z Ingeburgo.

Dvajset let je trajal boj, a božja postava je zmagala slavno nad strastjo.

Ob času Karola priprostega l. 893—923 je pridobil smeli Norman Rolo Normandijo, katero mu je prepustil kralj, in poleg tega kot fevd Bretanijo, s pogojem, da se pokristijani, kar se je tudi zgodilo. Tako je postal Rolo vazal francoskega kralja in to so ostali vsi normanski vojevode. Ista razmera je ostala seveda, ko je Viljem l. 1066 pridobil Anglijo, samo da je bil vazal mogočnejši od gospodarja. Še mogočnejši je bil Henrik Plantagenet, ki je imel v Franciji že Anjou in Normandijo, potem je dobil Anglijo in po papežu Irsko. Tako se je jel kralj francoski bati svojega mogočnega podložnika in nastali so med njima razni prepiri. Posebno mnogokrat je imel priliko Filip Avgust vojskovati se z Janezom, s priimkom „brez dežele“, najhudobnejšim med angleškimi Plantageneti. Janez je s svojo grozovitostjo vzbudil marsikako vstajo. Med drugimi vzdignil se je proti njemu tudi strijčnik Artur; a bil je nesrečen, ujet, in kralj, ki se ga je posebno bal, ga je baje umoril s svojo roko. Zaradi te hudobije ga je poklical Filip Avgust, svojega vazala, pred sodbo, naj se zagovarja proti temu sumu. Ker ga ni bilo, je pričel vojsko zoper njega. A Janez, kakor je bil prevzeten in grozovit v sreči, je bil plašen v nesreči, obrnil se je dakle do papeža in zatožil pred njegovim sodnim stolom Filipa Avgusta, da je prelomil priseženi bojni mir in ga pred določenim časom napadel. Seveda, Inocenciju je bila vsa reč neprijetna, tem bolj, ker je imel s Francijo že tako opraviti zaradi Ingeburge, in potem je poznal tudi malopridnost Janezovo. A dolžnost ga je klicala; tú je bila tožba zaradi pregrehe, papež je bil sodnik, ni se mogel odtezati. Zato je najprej Janezu nekatere britke resnice povedal, potem prosil Filipa, naj okončá vojsko. A Filip mu je odgovoril: „Zaradi fevdov ni dolžan papežu odgovor dajati in kar se godí med kraljema, naj njega ne briga.“ Na to naznanilo je odgovoril papež z bulo „Novit“.

Dekretala „Novit“ je tretje važno pismo Inocenijevo, od katerega naj se govorí nekoliko obširnejše. Če je v buli „Solitae“ Inocencij proti grškemu cesarju zagovarjal visokost duhovstva nad svetno oblastjo, v buli „Venerabilem“ opravičil papežev upliv na volitev nemškega cesarja, tù v buli „Novit“ opravičuje svoje utikanje v zadevo, samo po sebi svetno. Prva je važna v obče za razmero med duhovno in svetno oblastjo, druga za razmero med cesarstvom in papeštvom, a ta kaže, katero oblast in kdaj ima papež tudi v svetnih rečeh.

Začenja se bula „Novit“ tako: „Vé oni, kateremu ni nič neznanega, ki je preiskovalec src in pozna skrivnosti, da dragega sina našega v Kristusu, Filipa, kralja Frankov svitlega ljubimo iz čistega srca in dobre vestí in z nehlinjeno vero in delujemo vspešno k njegovi časti, napredku in rasti, imejoči povekšanje kraljestva francoskega za povišanje apostoljskega sedeža, ker je to od Boga

blagoslovljeno kraljestvo vedno ostalo v spoštovanji do njega in kakor mislimo, ne bode nikdar odstopilo od spoštovanja do njega . . . Naj ne misli kdo, da namerjamo oblast svitlega kralja Frankov razdirati al manjšati, ker on niti noče, niti ne sme zaprek staviti naši oblasti. A ker gospod pravi v evangeliju: „„„Ako pa greši zoper tebe tvoj brat, pojdi in ga posvari med seboj in med njim samim. Ako te posluša, si pridobil svojega brata. Ako te ne posluša, vzemi s seboj še jednega ali dva, da v ustih dveh ali treh svedokov stojí vsa reč. Ako jih pa ne posluša, povej cerkvi. A če cerkve ne posluša, naj ti bode kakor nevernik in očitni grešnik,““ in je kralj angleški pripravljen, zadostno pokazati, da francoski kralj greší proti njemu in je on v posvarjenji delal po pravilu evangeljskem in napósled, ker ni ničesar opravil, povedal cerkvi: kako bi ne slušali božje zapovedi, da ne bi po njegovi obliki delali mi, ki smo poklicani k vladi vse cerkve po višji naredbi, razven, ako bi on sam, bodi-si pred nami ali pred našim legatom, dovoljno skazal nasprotno. Ne namerjamo namreč soditi o fevdu, katerega soditev pripada njemu, če jej ni kaj pritrganega po občem pravu, po posebni predpravici ali nasprotni navadi: ampak določiti o grehu, katerega sodba pripada brez dvombe nam, katero moremo in moramo rabiti proti vsakomur.“ V spodbudo navaja sem spadajoče besede cesarja Valentinijana in izgled Teodozija, a tudi izgled Karola vélikega. Potem nadaljuje: „Ker se ne opiramo na človeško ustanovljenje, ampak na božje, ker naša oblast ni od ljudi, ampak od Boga, vsakdo, ki je zdrave pameti, vé, da je naša dolžnost, posvariti vsacega kristijana za kateri koli smrtni greh, in ako bi zaničeval svaritev, ga kaznovati.“ Da ima te pravice, dokazuje še iz sv. pisma starega in novega zakona; med drugim iz besed, katere je govoril Kristus sv. Petru: „Kar bodeš zavezal na zemlji, bode zavezano tudi v nebesih;“ pravi, da narobe, kar je zavezano v nebesih, mora biti zavezano tudi na zemlji; a nobeden ne dvomi, da je greh zavezan v nebesih, zato ga mora cerkev zavezati tudi na zemlji. Dalje piše:

„A morda se bode reklo, da se mora drugače delati s kralji, drugače z drugimi. Vendar vemo, da je pisano v svetem pismu: „„Tako bodeš sodil vélikega, kakor malega in ne bode pri tebi obzira na osebe““ . . . A če tudi bi tako mogli delati pri vsakem velikem grehu, da bi poklicali grešnika od greha k čednosti, od zmote k resnici, posebno, kadar se greší proti miru, ki je vez ljubezni: kako bi ne mogli razsojevati o svetosti prisege, ker ni dvomiti, da pripada sodbi cerkveni, da se popravijo prelomljene zveze mirú, potem ko so bili med kraljema samima ponovljene zveze mirú in na obojni strani z lastno priségo potrjene, ki pa niso bile držane do določenega časa?“ Pismo sklepa z naznanilom, da je pooblastil legata, naj postopa po zapovedi papeževi, če kralj noče ponoviti bojnega mirú ali vsaj dovoliti, da legat preiskuje opravičenost tožbe.

Inocencij je dosegel s svojim pismom, kar je želel. Filip je dovolil, da se preiskuje reč pred papeževim legatom v zboru škofov v Meauxu, a francoski škofje so se sklicevali v Rim in tija poslali svoje poslance, ker angleški kralj, videč, da izgubi, ni hotel poslati poslancev, je izgubil pravdo in vsled nje večino posestev na Francoskem.

Filip August je poznal zdaj energijo in ostrost papeževo zato se mu ni nikdar več vstavljal. Umrl je l. 1223.

Inocencij in Albigenzi.

Maniheizem, proti kateremu se je bojeval že sv. Avguštin in še starejši očetje, ni bil nikdar popolnem izginil, ampak je na skrivaj se plazil med ljudstvom in pokazal se je v 9. veku v Aziji v imenu Pavlicijanov, pozneje v Bulgariji v imenu Bogomilov; a najmočnejše v 12. veku na Francoskem in v Italiji v imenu Albigenzov. To ime so dobili od mesta Albi na južnem Francoskem. Albigenzi je skupno ime in pomenja vse krivovernike v tamošnjih krajih in onem času; a poglavitno sti bile dve sekti, Katarov in Waldenzev, katerih prvi so bolj nasprotovali cerkvenemu uku, drugi cerkvenemu življenju. Na vprašanje: „Od kje hudo?“ odgovarjali so Katari s trditvijo od dveh nasprotnih, večnih principov, dobrega in slabega. Stvaritev dobrega so angeli in duhovi, slabega svet in sploh materija. Zato so imeli materijo za absolutno hudo in njih morála je bila: odtrganje duše od materije, od tod mnogo posta, zdržek vsega mesnega. Cerkev je popačen uk Kristusov; zakramente so zavrgli. A Waldenzi, tako zvani po svojem mojstru Petru Waldu, so učili, da je bogastvo in sploh imetek od hudiča; vsa duhovščina je bila popačena, papež glava vseh zmot. Pridigovali so vsi, tudi ženske; sveto pismo so zlorabili v svoje namene.

Uki, katere so razširjale te sekte, niso bili zatorej globoki, niso imeli vednostne podpore; a razlagamo si lahko njih nastanek in vzrok naglega razširjanja nekaj iz res velike popačenosti duhovščine v onih krajih, nekaj iz zvitosti krivovercev, nekaj iz uka samega. Duhovščina ni bila dosta vredna, a temu so krivi bili posebno vitezi, ki so zaničevali duhovstvo in svoje hlapce ponujali škofu, naj jih posveti v duhovne. Duhovščina se je vdajala lehkemu življenju in vživanju in ljudstvo, ki ima za vzore posebno tanek čut, je skoro opazilo razloček med ukom in ravnanjem. A krivoverci so znali tudi razširjati svoj uk. Povsod so imeli svoje pomočnike in vse načine so porabili, da bi svoj strup razširjali v srca nedolžnih in priprostih ljudéh. V Lombardiji so imeli več šol in več poslušalcev, kakor duhovni. Raznašali so bukve, katere so vgajale njih zmotam; urivali so se v hiše imovitih in revnih. Dobro so znali skrivati volčjo postavo pod ovčjim runom. Tudi uk je vgajal ljudstvu. Učili so jednakost vseh ljudí in ta ideja je nahajala vedno gorkih častilcev; tudi uk ni bil tako oster, kakor bi

kdo mislil na prvi hip. Delili so se namreč v popolne in nepopolne. Popoln je postal, kdor je prejel „consolamentum“; ta je izbrisal vse grehe, in ker tega zakramenta običnoo niso delili drugače, nego v nevarni bolezni, je lehko zdravi grešil, kakor je hotel, da je le potem prejel „consolamentum“ na smrtni postelji. Tako dakle se je po zvijači in sili razširil ta hudobni uk ob času Inocencijevem prav močno.

Inocencija so dolžili, da je kriv smrti mnogih Albigenzov, da je ukazal ostro postopati ž njimi in da se je tako skazal v visoki meri netolerantnega. Dà, res je navduševal kneze v boj proti njim, dà, celó one predpravice jim je dajal, kakor križarjem; a ne z krviželjnosti, ampak v izveličanje duš, da se je vgonobila zmota. Al predno je pričel z ostrimi pomočki, je poskusil vse dobro in skušal jih s podučevanjem in potrpežljivostjo pripeljati na pravi pot.

Prvi pripomoček mu je bilo odstranjenje onih tožnih razvad, katere so bile dale povod in zagovor krivovercem; zato je skušal povzdigniti krščansko življenje med duhovni. Pisal jim je: „Če postane pastir najemnik, kateri ne misli na čedo, ampak nase, vprašuje le po volni in mleku ovâc, se ne vstavlja napadajočim volkovom in se ne vzdiguje kakor stena nasproti sovražnikom, če v nevarnosti beží, potem on sam podpira pogin“, opominjal jih je, biti paznim in delati na vse močí proti hereziji. — Drugi pripomoček mu je bilo neumorno oznanovanje pravega uka in zametanje krive vere. „Zveza krivovercev se mora ločiti po zvestem podučevanji; kajti gospod noče smrti grešnikove, ampak njegovo spreobrnjenje in življenje.“ — Ker so krivoverci zlorabili sveto pismo, v čemer je bil Waldus res Lutrov predhodnik, kakor v zaničevanji in sovraštvu proti cerkvi in papežu in je s tem zaslužil lepšati Lutrov spominek v Vormaciji, zato se je hotel Inocencij ustaviti slabim nasledkom nepodučenega branja svetih bukev. Tù velja izrek, da je sveto pismo dvorezen meč; kdor mu ne ume vsebine, ga rani in ne brani. Dolžili so Inocencija, da je prepovedal branje sv. pisma sploh, neresnico te trditve dokažejo naj njegove lastne besede: „Želje, poznati sveto pismo in se po njem podučevati, so hvalevredne; a ne skrivno se ima zadostovati tej želji, ne v prevzetnosti. Bog noče, da bi se njegova beseda oznanovala v skrivnih shodiščih, kakor pri krivovercih, ampak očitno v cerkvi; kdor dela dobro, ni se mu treba bati svitlobe; a vsakdo ne more razlagati skrivnosti svete vere; sveto pismo je tako globoko, da ga ne morejo razumeti ne samo priprosti in neučeni, ampak ga tudi ne znajo preiskati modraki in učenjaki.“

Če so koga dolžili krive vere, je hotel Inocencij, naj se reč natanko preišče in če se vrne na pravo pot, po pokori zopet sprejme; le pri trdovratnosti naj se rabijo ostrejši pripomočki. To v obče!

Najprej se je trudil Inocencij, da iztrebi nevarne uke v svojih deželah. V Orvieto je poslal Petra Parencija, katerega

so krivoverci zaradi nevgasljive gorečnosti umorili. On je trdo kaznoval hudodelnike, a ne toliko kot papež, ampak kakor vladar. Ker so Albanezi bili nevarni ne le cerkvi, ampak tudi državi, kar pripozna celó veri sovražni historik Schlosser: „Dasiravno moramo na jedni strani obžalovati in hudovati se o tem, da se proganjajo ljudjé zaradi svojih mnenj, vendar moramo, da nismo krivični, na drugi strani pripoznati, da je bilo zeló nevarno, pripustiti obstanek nemarnosti, ki je jednako nasprotovala uku krščanstva, umu in dobro urejeni policiji.“ In Hurter pravi: „Dolžnost proti zdravemu stalu mu (Inocenciju) je višje, nego varovanje bolnega, načelo, katero se obrača v političnem vrétji današnjega dné, v katerih imajo navadno popolno zagotovljenje proti vsaki kazni prekucijske prizadeve, katere imajo v sebi kal plenjenja in požiganja in vseh pregreh proti življenju, posestvu in časti drugih.“ In Weiss piše o tej reči: „Inocencij je smatral v dolžnost, vzbujati proti Albigenzom kneze, klicati zoper nje svetni meč; saj je mogočnim zaupano od najvišjega varstvo dobrih, v maščevanje hudodelnikov; saj ostrost nikjer ni bolj primerna, nego proti onim, ki hočejo drugim vzeti, ne le časno bitje, ampak z vero vred tudi duhovno življenje.“ To je tista reč, zaradi katere novejši največ tožijo Inocencija, kjer so nazori srednjega veka in sedanjosti najrazličnejši. Inocencij je delal popolnom v duhu svojega časa. Ne samo Francosko, tudi Nemško je pričelo vrjeti, da najhujši sovražniki niso ob Nilu in Jordanu, ampak v Provenci.“ Gotovo je zatorej Inocencij spolnoval le svojo dolžnost najvišjega varuha svetega uka in zvestega pastirja, če je odganjal volkove od hleva, če je branil vernike krive vere.

V južni Franciji so bila posebno rodovita tla za razširjanje krive vere. Velikaši so blodno živeli in lahkomišljeno. Pesniki so se šalili z duhovni in svetimi rečmi; mestjanstvo je bilo precej razvito in je živelo ražkošno. Tako so mogli Albigenzi dobiti vedno več prisežencev. Plemstvo jim je bilo skoraj vse vdano, umirajoči niso zapuščali imetka cerkvam, ampak krivoverskim družbam.

Inocencij je pisal škofom in nadškofom južno-francoskim, da jim pošilja dva legata Guidona in Rainerja, ki jim bodeta pomagala v čiščenji cerkve. Obljubil jim je tudi poklicati na pomoč svetno oblast. L. 1203 sta bila cistercijenska meniha Peter Kastelnauski in Rudolf kot papeževa polnomočnika v Toulousu in sta našla res žalostno stanje ondotne cerkve. Bil jima je priposlan še opat Arnold, ki je s svojo ostrostjo mnogo mnogo zadolžil in postopal hujše, nego je bil namenjen papež sam. Legata sta hodila po deželi, a sta malo opravila. L. 1206 sta prišla v Montpelier španski škof Diego in z njim kanonik Dominik iz slavne rodovine Guzmanove; spoznala sta, da nasproti Waldovim naukom svetni blišč legatov ne bode ničesar premogel; zato sta jela pridigovati v največji ubožnosti po krajih, kjer je bilo največ krivovercev. Ko se je

Diego vrnil domu, kjer je skoro umrl, je ostal Dominik sam in je res spreobrnil nebrojno število krivovercev.

Poseben podpiralec Albigenzov je bil grof Rajmund VI. Toulonski. Njega je izobčil Peter Kastelnauski in poročal v Rim o njegovi hudobnosti. Papež mu je pisal goreče svarilno pismo in pretil mu z najostrejšimi kaznimi. A Rajmund je bil nestalen človek, zdaj tak, zdaj zopet drugač. Kedar je bila nevarnost velika, se je vdal, a ko je zopet minila, se je vrnil v stare zmote; od tod izvira tudi, da ni našel poznejše pri legatih zaupanja in da so res zeló osorno ž njim ravnali. Ko so se na prigovarjanje Petrovo vzdignili nekateri knezi zoper Rajmunda, spravil se je s cerkvijo in bil oproščen izobčenja. L. 1209. je prosil za razgovor v St. Gilesu; al ko je bil Peter v njegovi oblasti, pretíl mu je; legat ni hotel odjenjati in je šel iz mesta, a pri prehodu čez Rono je bil zavratno umorjen od podložnika Rajmundovega. „Naj ti Bog odpusti, kakor ti jaz odpuščam“, je rekel mučenik, ki je prej že često rekel: „Kristusova reč ne bode dosegla vspeha v teh krajih, dokler ne bode jeden njenih braniteljev življenja žrtvoval za njo; ko bi pač jaz prvi padel po njenih proganjalcih!“ Zdaj je bil čas obravnav pri kraju. Albigenzi so pokazali svojo trdovratnost, svojo grozovitost in hudobijo. Inocencij je pisal škofom, naj oblóžé vse one kraje z interdiktom, a kralja in velikaše francoske je opominjal, naj zgrabijo meč in idejo v križarsko vojsko na Albigenze.

Vojska se je pričela. Iz vseh krajev so vreli vitezi na pomoč cerkvi. Bili so tudi srečni, podvrgli so si grofijo Beziersko in jej dali gospoda grofa Simona Montfortskega, krepkega, hrabrega, pobožnega, slavohlepnega in ostrega moža. Rajmund se je pogajal, prosil in obetal, dà, celó sam je stopil v križarsko vojsko, al obnašal se je na različne načine, tako, da ni čudo, ker mu ni hotel nihče več vrjeti. Simon Montfortski je bil gospodar pridobljenih dežel; a skoro je jel roko stezati po Rajmundovem posestvu, kar je z lahka storil pri nestalnosti grofovi. Vojska je bila dolga; končala se je v nesrečo Rajmunda in njegovega zaveznika Petra Aragonskega, ki ni bil Albigenzom nagnen, temuč proti grozovitostim, katere so izvršili križarji, pri Muretu l. 1213 meseca grudna. Peter je padel v boju, Rajmund je bežal na Angleško in Simon je bil gospodar grofije Toulouske.

Grozovitosti, katere so se godile po križarjih, so bile res silne, a nič manjše Albigenzov, kjer so zmagali. Zato se ne mogó nikakor pripisovati Inocenciju. Legati niso delali v njegovem duhu. Sam ni poznal osobnega sovraštva; svojo dolžnost je spolnoval brezobzirno.

Legati pa in drugi n. pr. Arnold, Fulko nadškof Toulouski in drugi so bili osobni sovražni Rajmundu in njegovim zaveznikom. Dolgotrajni boj in trdovratnost krivovercev so jih razvneli še tem bolj. Ni čudo, da se je zgodilo mnogo proti

Inocencijevi volji in tako, da še on ni vedel. To kaže sprejem Rajmunda v Rimu, kaže papeževa dobrotljivost proti Rajmundovemu sinu, kateremu je preskrbel vse potrebno, da je mogel svojemu stanu primerno živeti. Sploh moremo reči, da vse, kar se Inocenciju očita v tej zadevi, je nastalo ali iz lažnjivih poročil, ali iz krivega stališča presojevalcev.

Kakor sem že omenjal, je bilo res med duhovščino mnogo spridenosti. Krivo je je bilo osobito silno bogastvo cerkvenih veljakov. Zato je tudi v cerkvi nastopila reakcija zoper popačenost; nastala je prava reformacija v cerkvi in po cerkvi, kakor se to vedno godí ob času zmot in krivih vér. Poglavito pokazala se je reakcija v beraških redih sv. Dominika in sv. Frančiška Asiškega; zato naj tú na koncu Albigenških vojsk ob kratkem nekoliko povem o ustanovi teh redov.

Sv. Dominika že poznamo, gorečega misijonarja med ubogimi krivoverci, nevstrašljivega oznanovalca prave vere. Ni močí popisati, koliko je storil za blaženost dúš, kako je zaničeval vse posvetno in gorel le za božjo čast. Po boju pri Muretu je bil zopet v Toulousu; tú je ustanovil red, katerega je potrdil Inocencij provizorično l. 1215, a Honorij III. pozneje končno. Redniki Dominikovi naj bi se udali duhovnemu in delavnemu življenju; oznanujejo naj besedo božjo in delajo na polji vednosti. Iz dominikanskega reda imamo nekaj desetletij poznejše največjega školastika, Tomaža Akvinskega, angelja šole.

L. 1182 je bil rojen Frančišek, prav za prav Bernardone v Asisiju; on je ustanovnik druzega velikega reda za Inocencija III. Njegova serafinska ljubezen je znana, po nji je dobil ime Serafinski. Glavna misel njegovega reda je absolutno uboštvo. Frančiškan naj nima ničesar. Uboštvo bodi mu najvišje, božja, kraljeva krepost; absolutno uboštvo, tako, da tudi samostan nima posestev. Od frančiškanov so prejeli absolutno uboštvo tudi dominikani, zato se ta redova in drugi iz njiju izhajajoči zovó beraški redovi. O téh redovih in njih ustanovnikih piše Weiss: „Oba (Frančišek in Dominik) sta ob jednem sklenila, red ustanoviti; oba sta dobila provizorično potrjenje od Inocencija III.; pravila obeh redov je potrdil Honorij III., oba sta bila svetnika razglašena od Gregorija IX. Dominik in Frančišek pa sta bila globoko različni naravi, da-si vneta od istega verskega ognja. Oni je imel bogato bogoslovsko omiko, ta ni nikdar obiskoval vseučilišča in je zajemal le iz svojega srca; oni je hotel poučevati in glavni namen mu je bil spreobrnjenje krivovercev, ta je hotel najprej predstavljati evangeljsko življenje, njegov red je posebno pozneje se trudil za spreobrnjenje paganov. A poljub, s katerimi je objel Dominik Frančiška, se je nadaljeval po lepih besedah Lacordaira na ustnih naslednikov po vseh redovih. V vseh delih zemlje so se zopet srečavali, svoje samostane na istih krajih zidali, pri istih vratih beračili, kri njih se je pomešala v proganjanju in jednaki slavi, svojo redovno obleko

so vrgli čez ramena kraljem in kraljicam, skušali se v napolnevanji nebes s svetniki. Njih kreposti, njih moč, njih slava, njih potrebe so prihajale povsod in vedno v dotiko in še dandanes praznujeta oba redova v bratski slogi praznik svojih ustanoviteljev.“

Inocencij in Anglija.

L. 1199 je umrl angleški kralj Rihard, s priimkom „levovo srce.“ Njegov naslednik je bil malovredni, brezznačajni, grozoviti, skopi Janez „brez dežele“, ki je že poprej skušal, pridobiti si kraljestvo. Kako je delal s svojim strijčnikom Arturjem in proti Filipu Avgustu, nam je že znano.

Tudi z Inocencijem se je zaplel v boj; da ni zmagal on, se razume; vsaj še mogočnejši proti Inocenciju niso ničesar opravili. Prepir je nastal zaradi volitve primasa angleškega, nadškofa Kanterburyskega. L. 1205 je umrl primas Hubert. Volitveno pravico so imeli menihi samostana Kanterburyskega, a kralji so se radi utikali va-njo, ker je bil sedež najimenitnejši v Angleški. Volitveni boj je bil boj med oblastjo kraljevo in prostostjo cerkveno. Zdaj so volili menihi, samo mlajši, podprijorja Reginalda, a s pogojem, da ne pove nikomur o tem, dokler ni v Rimu potrjen. A Reginald v svoji nečimurnosti je bil komaj v Franciji, že je razglasil, kam gré. Menihi, to izvedši, so se prestrašili; starejši so bili jezni, ker so bili prezirani; škofje provincije so trdili, da imajo tudi oni pravico, uplivati na volitev; a kralj se je jeze penil. V tem strahu so preklicali menihi prvo volitev in volili od kralja priporočenega Graya, škofa Norwichskega, zaupnika kraljevega. Al Inocencij, čuvši vso reč in dobro preiskavši jo, odločil je tako, da škofje nimajo pri volitvi pravice, da imajo volilno pravico menihi, a ni pripoznal niti Reginalda, ker ni bil voljen kanonično, niti Graya, ker takrat Reginaldova volitev še ni bila vničena; škofa naj volijo menihi, in ker je bila večina v Rimu, naj ga tam volijo. Priporočil pa jim je svojega prijatelja Štefana Langthona, prej kancelarja univerze pariške, kateri je bil tudi v resnici voljen. Strašno je zadela ta novica kralja. Pismo polno pretenja in očitanja je poslal papežu, ki mu je mirno a resno odgovoril ter ga svaril, naj se ne zapleta v težave, iz katerih se bode težko izmotal. A Janez si ni dal ničesar dopovedati. Skoraj leto dní je čakal Inocencij, a potem poslal h kralju tri škofe, ki so deželo dejali v interdikt in pozneje, ko še to ni koristilo, ga je izobčil. Skoro je Janez čutil, da ni več varen; v tem položaju se je obrnil, kažoč tako neizrečeno zaničljivost, k Miramolini, kralju afrikanskemu in mu ponujal prestop k izlamu, in tribut, če mu pomaga; a še celo Mohamedan se je obrnil od tolike nesramnosti z zaničevanjem. Še nekaj časa se je ustavljal, drl tačas Inde, a pomagalo mu ni, kajti Filipa francoskega so bili poklicali baroni v deželo in že je zbiral vojsko v Rouenu. Papež mu je bil določil v

zadnji obrok dan 1. junija l. 1213. Kralj, slišavši, da se papežev poslanec Rudolf približuje, ga je brž sprejel in v svoji plašljivosti in malosrčnosti je prisegel na evangelije, da dovoli nadškofu Langhtonu in drugim velikašem, ki so bežali iz dežele, naj se vrnejo, obljubil jim je vrniti vse dohodke, in da bi se zagotovil papeževe pomoči, je dné 15. maja odložil svojo krono in oznanil, da podeli kraljestvo angleško z vsemi pravicami Bogu in papežu Inocenciju in rimski cerkvi v pokoro za svoje pregrehe, in obljubil je v znamenje podložnosti vsako leto 1000 mark. A Pandulf je izročil Angleško Janezu kot fevd in tako je postal angleški kralj vazal rimskemu stolu za angleško deželo.

A Pandulf je hitel na Francosko, da bi odvrnil Filipa Avgusta od napada na Angleško; seveda se je Filip branil, a ker je grof Flanderski odpadel, je moral odjenjati.

Janez je poklical škofe in plemenitnike domú. Štefan Langhton ga je odvezal izobčenja. Janez se ni v resnici poboljšal; le v strahu pred hujšim je dal kraljestvo, katero je poprej ponujal Miramolinu, Inocenciju; zato je rekel pozneje: „Odkar sem se spravil z Bogom in podvrgel rimski cerkvi, se mi noče nič več posrečiti.“ Langhton ga je dobro poznal; ničesar mu ni več zaupal. Drugače Inocencij, ki je bil skoro spravljen, da je le videl kes in spreobrnjenje; hitra poklonitev Janezova se je zdelo papežu znamenje resničnega poboljšanja.

Od tod izhaja tudi on prepir, ki je nastal med papežem in angleško duhovščino. Langhton je namreč stopil na stran prostosti in je hotel kralja s silo primorati, naj dá deželi potrebne garancije za svobodo. Al Inocencij ni hotel pustiti, da bi se kako onečastila kraljeva čast. Vendar Inocencij ni ničesar opravil; škofje in baroni, dobro poznajoči grozovitost in nestalnost kraljevo, so ga posilili l. 1215. potrditi tako imenovano „Magna charta“, ki je podlaga angleški ustavi do današnjih časov. Inocencij jo je sicer spoznal neveljavno, a predno so bile vse homatije končane, je umrl.

Da je bil Janez v zvezi z Otonom IV. od Francozov pobit pri Bouvinu l. 1214, smo že omenjali. Janez je skoro za Inocencijem umrl; na njegovo smrt so zložili heksameter:

„Sordida foedatur foedante Johanne gehenna.“

Inocencij in druge dežele.

Tudi s Španjsko je prišel Inocencij v marsikako dotiko. Že v začetku je imel opraviti s kraljem leonskim, ki je živel v neveljavni zvezi s svojo sorodnico Berengarijo. Z izobčenjem in interdiktom je opravil toliko, da se je Berengarija sama odpovedala in se podala k svojemu očetu, kralju kastiljskemu. Ravno tako je spoznal l. 1208 neveljavno zaroko kraljiča portugalskega Alfonza in Urake kastiljske. — L. 1204 je prišel Peter II.

aragonski v Rim in se je tam dal od Inocencija kronati, ter mu je obljubil pokorščino in zvestobo.

Ravno za Inocencijeve vlade spada tudi jedna najslavnejših zmag kristijanov nad Saraceni, ki so že od l. 711 imeli večji del Španije in kateri so ravno zdaj pod Almohadi bili najmogočnejši; Španija, kolikor je je bilo krščanske, je bila razdeljena mnogim knezom, kar je Mohamedanom zeló polajšalo vojskovanje. A cerkev ni prezirala važnosti boja v Španiji; zato so tudi tú obilni križarji sodelovali k zmagi. Ravno pod Inocencijem je vnovič Afrika zbrala svoje moči, da bi si iz Španije vzela Evropo. Oboji, kristijani in neverniki, so se pripravljali neumorno za odločilni boj. Alfons VIII. kastiljski je poslal škofa segovskega k Inocenciju, da bi pomagal Španiji, kar je ta tudi storil, opominjajoč k slogi vladarja in ljudstva.

Majnika l. 1211 je prišel v Tarifo Mohamed, sin Jakubov, z brezštevilno vojno; a tudi kristijani so se bili zbrali v Toledu, škofje, redovni vitezi Kalatravci, Alkantarci in sv. Jakoba iz Kompostelle, Portugizi in sploh iz vseh krajev, čez Pireneje pa je prišlo na pomoč 2000 baronov, 10.000 vitezov, 50.000 peščev iz Francoske in Burgunda; tudi iz Avstrije se je bližal Leopold slavni, a prišel je prepozno. S prošnjami in molitvami so se pripravljali vojaki. Dné 16. julija l. 1211 se je pričel pri Naves de Tolosa silen boj. V rudečem šatoru, obdan od pismoukov, je sedel na svojem ščítu Mohamed, v roki koran, pisan od kalifa Otmana. Vojsko je razdelil v pet trum; 175.000 prostovoljcev je bilo spredej, na desni Andaluzi, na levi Berberi, a v sredi glavna moč, Mavri in múri, obdani z močnimi železnimi verigami. Pri kristijanih pa je zapovedoval v središči kralj kastiljski, na desni mavriški, na levi aragonski. Do poludne ni bil odločen boj. Zdaj so jeli bežati Mavri in za njimi Berberi. Boj je bil odločen za kristijane, Mohamed je komaj ubežal; skoraj vsa vojska je bila izgubljena, do 200.000 je bilo mrtvecev. Zeló velik je bil plen. Šator Mohamedov, glavno zastavo in sulico so poslali papežu. Inocencij je imel zahvalni praznik in je opominjal kraljev k ponižnosti, ker Bog je zmagal, ne ljudje. Vse krščanstvo se je radovalo té zmage, ki je bila zmaga krščanstva nad nevero.

Na Ogrskem se je vnel boj med Emerihom (1196—1205) in njegovim samopridnim bratom Andrejem, ki se je hotel polastiti kraljestva. Inocencij ja je skušal spraviti, a ni mogel opraviti ničesar. Papež je poslal potem nadškofa moguńskega in pozneje kardinala Gregorija na Ogrsko, tako dolgo, da je bil prepir vendar le pomirjen.

Johanicij ali Kalojoannes III., vladar Bulgarom, je prosil že Celestina III. krone in kraljeve častí; to prošnjo je ponavljal pri Inocenciju. On in njegovi knezi, poprej v zvezi z grško cerkvijo, zjedinili so se z rimsko. Dné 8. novembra 1204 je kronal kardinal Leo, poslan od Inocencija, v njegovem imenu Johanicija v kralja Bulgarom. Ko so križarji vzeli

Drinopelj, jim je kralj bulgarski ponudil prijateljstvo, a oni so je zavrgli v svojem napuhu in pričeli ž njim vojsko, v svojo nesrečo, kajti Johanicij je ujel cesarja Balduina, ter ga po groznem trpinčenji umoril.

Za Inocencija zjedinila se je tudi Armenija z Rimom. Tedaj je vladal v Armeniji Leo. Pisal je papežu in mu naznanil svoje želje, povrniti se v naročje katoliške cerkve, česar je bil za božjo čast goreči Inocencij seveda zeló vesel. L. 1199 je bila zveza dovršena.

Inocencij je bil tudi v gotovih razmerah s Poljsko, kjer je vojevoda Ladislav nadškofa Gnezenskega prognal in se polastil marsikaterih cerkvenih pravic, s Švedijo, kjer ga je glavar neke stranke Suerer prosil potrjenja v kralja, kar pa ni dosegel, s Prusko, tedaj še po večini pagansko deželo, v kateri so se ravno dobro pričela spreobrnjenja, s Škotsko, kamor je kralju Viljemu poslal raznih daríl; a ta mu je hotel skazati svojo vdanost do sv. cerkve, da je zapovedal, naj se ima že sobota popoludne za praznik. Tako je bil Inocencij res v dotiki z vsemi tedaj znanimi krščanskimi deželami.

Lateranski zbor in Inocencijeva smrt.

L. 1213 je razpisal Inocencij občen cerkven zbor v Rimu. Že v tem pismu je naznanil namen zborov, namreč: oproščenje svete dežele in poboljšanje cerkve. L. 1215 v dan sv. Martina se je pričel ta zbor, ki se imenuje četrti lateranski; bil je jeden najsijajnejših, kakor vsa vlada Inocencijeva. Zbralo se je bilo 70 primatov, 412 škofov, 900 opatov; tudi mnogo knezov se je zbralo in kateri niso sami prišli, poslali so zastopnike. Inocencij je pričel zbor z nagovorom. Ta nagovor je kazal že v začetku, da je imel véliki papež gotovo slutnjo bližnje smrti. „Srčno sem si želel“, je dejal, „jesti velikonočno jagnje z vami, predno umrjem.“ Kakor prvi njegov govor, ko je postal papež, tako je bil tudi ta, jeden zadnjih njegovih slovesnih, jako znamenit. Dejal je:

„Ker je Kristus moje življenje in umreti moj dobiček, ne branim se po božjih uravnavah piti kelih trpljenja, bodi mi podan v branitvi katoliške vere, ali v boju za sveto deželo, ali če se borím za prostost cerkveno; da-si voščim sebi, hoditi v telesu, dokler ni končano pričeto delo. A ne moja volja, ampak božja naj se zgodi! Zato vam pravim: srčno si želím z vami jesti velikonočno jagnje, predno trpím. Mnoge in razne so želje človekove; kdo bi jih naštel? Vendar se dadé razvrstiti na dvoje: želje so namreč duhovne ali telesne. Duhovne so želje, ki želé, kar je večnega; telesne so želje, ki želé časno in posvetno. — A jaz kličem v pričo onega, ki je zvesta priča v nebesih, da sem iz duhovnih želj hrepênel, velikonočno jagnje z vami jesti. — Morda bi vprašali: Kakošno jagnje je, katero si želiš jesti z nami? Velikonočno jagnje pomenja hebrejsko, „prehod“. Trojni prehod hre-

penel sem praznovati z vami; telesnega, duhovnega, večnega. Telesnega: prehod od kraja do kraja v oproščenje tlačenega Jeruzalema; duhovnega: prehod od stanja do stanja, na poboljšanje v katoliški cerkvi; večnega: prehod od življenja k življenju v večno slavo.“ Potler govorí o vsakem prehodu posebej. „Kliče nas Jeruzalem. Brez svita stojí grob gospodov, sicer poln slave, kjer so nekoč molili Jezusa Kristusa, jedinorojenega sinú božjega, čast é zdaj Mohameda, sina pogube. — Kaj nam je zatorej storiti, ljubi bratje? Pripravljen sem, če se vam zdí dobro, za svojo osobo podvreči se vsakemu trudu, iti h kraljem, knezom in ljudstvom, dà, tudi tija, če bi mogel. Budíl bi jih z močnim glasom, da se dvignejo, bojevati boj gospodov, maščevati sramoto križanega. Karkoli naj tudi store drugi, mi, duhovni gospodovi morali bi se posebno truditi v tej zadevi in pomagati z življenjem in imovíno sveti deželi.“

O duhovnem prehodu je govoril, naj se pričnè pri duhovščini, „kajti vsa popačenost ljudstva izvira poglavito od duhovščine. Če duhoven, maziljeni, greší, storí, da greší ljudstvo.“

O večnem prehodu pa pravi: „O prehodu v večnost govorí gospod: „„Srečni hlapci, katere najde gospod bedéče, kedar pride. Dà, resnično vam povem, opasal se bode in rekel jim sesti k mizi, a mimogredoč jim bode stregel.““ Tega prehoda se radujejo mučeniki z besedami psalmistovimi: „„Skoz ogenj in vodo smo šli in ti si nas poživil.““ Posebno si voščim jesti velikonočno jagnje z vami v božjem kraljestvu; — to jagnje, da preidemo od dela k miru, od bolečine k veselju, od žalosti k slavi, od življenja k smrti, od tega, kar segnije, k onemu, ki ne more segníti, po našem gospodu Jezusu Kristusu, kateremu bodi čast od veka do veka.“

Obravnave zbora se tičejo vere, notranje uprave cerkvene, službe božje, nravstva, pravic cerkvenih osob, cerkvenih redov in tudi razmer judov proti kristijanom. Glavno so se zastavile uplivu državne oblasti one meje, katere izvirajo že iz pojma cerkve, ki je od Kristusa ustanovljena in od vsake svetne oblasti neodvisna naprava.

Posebe se je mnogo sklepalo o križarski vojski. Papež se je trudil z vso močjo, naj bi se zjedinile vse močí in porabili vsi pripomočki, da bi vendar vnovič zopet se zbrala resnična križarska vojska, ki bi osvobodila sveto deželo. Inocencij sam je obljubil v začetek denarja in barko za rimsko mesto; duhovščina naj daje tri leta dvajsetino dohodkov, kardinali desetino; samo redovi so bili prosti.

Nadalje so bili poravnani prepiri zaradi carigradskega patrijarha, ker sta se takrat dva poganjala za to stolico, ki sta bila oba navzočna pri cerkvenem zboru. Zbor je oba odstavil in Grvazija, duhovna iz Turčije, imenoval patrijarhom.

Potrjeni ste bili tudi pravili redov sv. Dominika in sv. Frančiška.

Zbor se je bavil tudi z marsikaterimi svetnimi zadevami, s katerimi je bila cerkev bolj ali manj v dotiki. Friderik II. je bil potrjen v nemškega kralja. O angleških baronih zaradi „Magna

charta", zaradi tega, ker so poklicali francoskega kraljiča Ludovika v deželo, izrečeno izobčenje, je bilo potrjeno; ravno tako je bil izobčen kraljič sam. Največ je imel opravkov zbor z Albigenzom prijaznimi velikaši južne Francije, grofom iz Toulouse, Foix in Lomminges, ki so bili prišli k zboru, da bi dobili vzeta posestva. Papež jim je bil sicer nagnjen, ker je spoznal, da se jim je marsikje godila krivica, da se jim niso držale zveze; a tudi nekateri škofje so govorili za grofe. Al večina zbora se je bala, da bi ne škodilo veljavi cerkveni, ko bi se preklicavali poprejšnji sklepi in ko bi se albigenškim veljakom vrnile dežele. Zato tudi stari Rajmund ni dobil posestva; vendar obljubilo se je mlajšemu, če se bode vrednega skazal. Inocencij je storil po mogočosti, da se je reč rešila v slogi in da ni bilo razdora, ki bi bil škodoval važnejšim nameram cerkvenega zbora.

V dan sv. Andreja je bil končan občni zbor.

Inocencij se je podal drugo leto v Perugijo, da bi se trudil za slogo v Italiji in vzbujal za sv. deželo. Tú ga je napadla tridnevna mrzlica. Zapustila ga je sicer skoro, a po nevednosti zdravnikov se je povrnila skoro zopet hujša. Inocencij ni spoznal nevarnosti; a bolezen je postala smrtna in dné 16. julija l. 1216 je sklenil svoje življenje Inocencij III. V stolni cerkvi v Perugiji je bil pokopan. Grobni kamen je že davno zginil; tako mine vse slavno, zgine vse sijajno na zemlji! —

Pogled na Inocencija in sklep.

Po postavi je bil Inocencij srednje rasti, lepega obraza, slabotnega trupla. O njem piše jeden njegovih sovremenikov: „Inocencij je bil mož ostre bistroumnosti in zvestega spomina, dobro poučen v bogoslovstvu in v svetnih učenostih, mojster v govoru, če je govoril ljudstvu ali učenjakom, dobro vajen cerkvenega petja, srednje postave in lepega obraza, držal se je modre srede med zapravljivostjo in skopostjo. Vendar je bil zapravljiv v dajanji miloščine in v drugih rečeh zopet bolj varčen, kakor ni potreba zahtevala. Trdovratnikom in svojeglavcem je bil oster, mil ponižnikom. Bil je hraber in stanovit, visokodušen in poln pametnega premisleka, branitelj veri, bojevalec proti hereziji, oster kjer je šlo za pravo, mil, kjer je mogel odpuščati, potrpežljiv v nesreči, mil v sreči, lehko se je razjezil, a rad je tudi odpuščal.

Bil je zeló delaven. Koliko je imel opraviti z duhovščino in knezi, nam kaže zgodovina njegovih del, koliko je imel opravka v Rimu z raznoterimi uradi in pismi, se lehko razume, ako se pomisli, da so ga o vsakateri važni reči vprašali za svèt in da ni odposlal nobenega pisma, katerega bi ne bil prebral. Apelacije je sprejemal in odločeval po vsi pravici, zato je sam dejal o svojih raznoterih opravilih: „Množina vsakoršnih opravil nas teží. Skušati moramo predloge, kako naj se pomaga propasti verski; zatiranim pomagati k pravici; na razna vprašanja svete dajati; zdaj,

bodi-si, da ponovimo mir med razdvojenci, bodi-si, da zadostujemo potrebam posamnih cerkvá in dežel, pošiljati svoje legate — zdaj svoje misli obračati na to, kako bi pomogli sveti deželi.“ Vsak dan po maši se je podal v zbor kardinalov in drugih veljakov, sprejemal je prošnje in odgovarjal raznim zahtevam. Trikrat v tednu je imel očiten zbor in poslušal razne tožbe ter sam razsojal. Hitro je spoznal pravo, blišč besedi ga ni mogel prevariti, vedel je hitro, kje je pravica, kje ne. Vse bule in pisma je prebral, potem še le je dovolil, da se odpošljejo. Pri svojem izvrstnem spominu spominjal se je še tako malih okoliščin in se vedel po njih ravnati. Tudi vroče popoludne in poletne čase ni počival, ampak je pridno delal, kakor druge čase. Mnogokrat je tudi pridigoval, kajti globoko prepričan je bil o veliki važnosti tega svetega opravila. Pri njegovih pridigah se odlikuje obširno znanje svetega pisma, trdna vera in globoko spoštovanje razodete resnice božje.

Čudno je, da je pri tako obili delavnosti imel še čas, baviti se z znanstvenimi predmeti. Spisal je poleg neštevilnih pisem knjigo „poučenje knezov“ in drugo, „pogovori z Bogom in grešnikom.“ Pravijo, da je bil izučen tudi v zdravilstvu. Vednost je vedno ljubil, spoštoval može, ki so se bavili ž njo, trudil se povzdigniti bogoslovsko vednost, ki je pod njegovim ščitom vrlo napredovala. Saj je komaj 50 let po njegovi smrti dosegla vrhunec svoje izolike pod vélikim Tomažem Akvinskim in Bonaventuro. Vseučilišču pariskemu, kjer je sam se učil, kakor izprva omenjeno, je ostal vdan do konca življenja, kar pričajo raznotere naredbe in pisanja v prid tega učilišča. Zgodovino cerkve Kristusove je natanko poznal in v cerkvenem pravu je bil izurjen kakor malokdo. Zato so tudi toliko izvrstna njegova določila o razmerah cerkvenih. Njegova določila je zbral Peter Mora Beneventski, ki je pozneje postal kardinal. Zopet pet let pozneje je dal to zbirko Inocencij sam precej pomnožiti. Jednajst let po njegovi smrti je zbral več jednacih določil Gregorij IX. in tako so med njegovimi dekretali tudi Inocencijeva pisma.

Vendar Inocencij pri vsem tem obilem delu ni pozabil jednega potrebnega, večnega izveličanja svoje duše, o tem pričajo razne črte iz njegovega življenja. Kar ga je vodilo, ni bila lastna čast, ampak gorečnost za povišanje častí božje. Vse, kar je storil, je pripisoval Bogu. Globoka je bila njegova ponižnost, velika pobožnost. Vse nesreče, ki so cerkev zadele, ki so zadele srce skrbnega pastirja, je sprejel z vdanostjo v voljo božjo, spoznavajoč v njih večno previdnost, ki vse v dobro obrača onim, ki se je bojé. Z veliko pobožnostjo je opravljal daritev svete maše, tako, da je bil ginjen vsakdo, kdor ga je videl pri takih prilikah.

Koliko je storil za sveto cerkev, spoznali smo iz zgodovine. V vseh težavah jo je vodil s krepko roko, za vsako njeno pravico se je neumorno trudil, boril se stanovito proti notranjim in vnanjim sovražnikom. Globoko je čutil naopake, katere so se počasi urinile v cerkev, in skušal je iztrebiti jih s korenino. Zato se je

toliko krepko vojskoval za prostost in neodvisnost cerkveno od svetne oblasti. Spoznal je, da je le v neodvisnosti mogoč razvitek in cvet cerkve. Zato je po mogočosti odstranil upliv kraljev na škofovske volitve, ker je bil ravno ta upliv mnogokrat kriv, da so bili malovredni pastirji v pogubo izročenim ovčicam. Če je bilo tako utikanje skazano, je spoznal volitev neveljavno. Tudi za to se je potezal, da niso vladarji jemali zapuščine višjega duhovstva. Posebno je branil prostost duhovščine od svetne sodnije, kakor je pokazal že v buli „Solitae". Tako je cerkev obvaroval vseh nevarnosti od zunaj; a to mu še ni zadostovalo. Tudi znotraj je vedno popravljal, pravi, postavni reformator, v duhu Kristusovem. Vedno je opominjal duhovščino k svetemu življenju. Nobena stopinja, nikakova veljava ni grešnega duhovnika varovala ostrega svarjenja in če je bilo treba, tudi kazni. Bil je ljubezni poln oče, ki pa ne hrani ostrosti, kadar je potrebna.

Kakov upliv je imel na kneze, je znano. Vsi so ga globoko spoštovali, se mu ponižno klanjali, ga praševali za svèt, svoje pravde poravnovali pred njim, tresli se pred njegovim pretenjem. Opominjal jih je svojih dolžnosti; kakor oče vsem vernikom, jih je svaril, da so od Boga postavljeni, a tudi Bogu odgovorni. Koliko je tudi storil za tlačene podložnike! Vsak zatiranec je našel pri njem varstva. Kralji so poznali njegovo nepristranost; zato so se obračali k njemu. Če so se škofje pregrešili proti vladarjem, ni jih zagovarjal, ampak jih ostro kaznoval. Povsod je branil veljavo in tako utrjeval vse društveno in občno življenje.

Velika je bila njegova dobrodejnost in nesamopridnost. On je pisal opatu Štefanu v Boloniji: „Onega kličemo za pričo, od katerega pride vsak dober dar, da se trudimo, opravila, katera prihajajo do apostoljskega sedeža, opravljati in reševati brez graje in pošteno, ker ne sovražimo ničesar bolj, kakor podkupljivost, hčer lakomnosti, korenino vsemu hudemu. Kako zeló se nam ona studi, more spričati množni broj onih, ki prihajajo v raznih opravkih k rimski cerkvi. Trudimo se z božjo pomočjo, očistiti jo te kuge; kar smo zastonj dobili, hočemo dajati zastonj in ne pustiti na noben način, da bi bila pri cerkvenih rečeh kaka zveza ali obljuba." Revežem je storil neizrečeno mnogo dobrega. V draginji l. 1202 je dajal vsak dan 8000 revežem kruha, preskrbljeval jih je z jedjo, obleko, stanovanjem. Njegov miloščinar moral jih je poiskavati in poizvedovati njih potrebe.

Tudi za zidanje je storil Inocencij mnogo. Mnogo denarjev je porabil v olepšanje mesta, še več v zidanje bolnic in drugih naprav za ubožce in potrebnike. Cerkvam je dokaj lepega daroval; sploh, v takih rečeh njegova radodarnost ni poznala meje.

Slabo in kratko smo obrisali življenje moža, kateri pogreša le še mučeniške krone, da ni največji papežev. Koliko sem moral izpustiti, da sem naštel le najvažnejše! Nadejem se, da sem po mogočosti zadostil svojemu namenu, pokazati na konkretnem izgledu nazore srednjega veka v razmeri med cerkvijo in državo,

zavrniti brez polemike obrekovanja sovražnikov svete cerkve, kateri so se poglavitno trudili v blato pogaziti tega velikega papeža ravno zato, ker se tako blišči med drugimi višjimi pastirji, v malem tudi zavrniti naopačne predsodke o tedanjih časih sploh. Svoj spis sklepam naj v pregled življenja Inocencijevega z besedami, s katerimi ga okončava prof. Weiss:

„V Inocenciju je umrl jeden največjih papežev, vsaj tisti, katerega vlada je bila najsijajnejša. Navdušen véliki duhoven in mrzel jurist, mož zaničevanja in gospodovanja sveta, melanholična resnost in kipeča delavnost bili ste združeni v jedni natori. Kakor je tudi kratka bila ta vlada, kakor mlado to življenje, tako izvanredne vspehe je dosegel. Ko je Inocencij zasedel papežev prestol, je bilo še pretreseno večno mesto po trudu Henrika VI., da bi ustanovil svetno monarhijo, katere podlaga naj bi bilo nemško cesarstvo. Ko je Inocencij III. umrl, se je bližala cerkev svetni monarhiji. V kratkem je bil osvobodil cerkveno državo, Neapel in Sicilija sta bila fevd rimskemu stolu, vsa Italija je pričakovala usode iz Rima. Prej so cesarji določevali o papeževih volitvah, zdaj je odločil papež, kdo bodi cesar, Filip ali Oton, in ko je Welf Oton postal Ghibelin, Oton ali Friderik. Švedsko in Norveško, kakor Španija čutile so tok idej, izvirajočih iz Rima. Ponosni Filip Avgust francoski se je moral po opominu papežev klanjati postavi nravnosti, trinožki Janez angleški se je tresel pred poslanci papeževimi, je odložil svojo krono in razglasil Anglijo fevdom svetega stola. Kralj aragonski je prišel v Rim, položil svojo krono Inocenciju k nogam. V zmešnjave Ogrske so se glasile papeževe besede, polne politične zmernosti in modrosti. Kraljestvo Bulgarov je pristopilo katoliški cerkvi, iztočna cerkev se je zjedinila z zapadno. Leo véliki armenski je priznal l. 1199 s svojim ljudstvom rimsko cerkev mater vseh cerkvá in poslal je Inocenciju daril. Na iztoku kakor na zapadu se je vnemal ogenj proti izlamu. V dan, ko je umrl Gregor VII., so prišli Goti v Toledo, in posledica vzbujevajoče delavnosti Inocencijeve je bila velika zmaga kristijanov nad Mavri pri Naves de Tolosa, katera je odločila vprašanje, da li ima postati Španija krščanska ali mavriška, v dobro kristijanom. Če bi bil papež dlje živel, bili bi še drugači dobitki narejeni na iztoku in zapadu, ker je pregledal Inocencij z bistroumnostjo, kateri ni primere, vprašanja časa, gonilne moči, značaje, in kjer je on priganjal k delu, zgodilo se je z velikim vspehom. Nikdar niso notranji sovražniki cerkve smeleji napadali, a napad je bil odvrjen zmagovito. Dva nova reda, katerih jeden je rodil največje govornike in učenjake, drugi največ oziral se na demokratične kadence časa, kolikor so bile opravičene, obdržala sta spomin velikega papeža tudi v deželah, v katere poprej ni bil prinešen križ, simbol izveličanja.“ —

Letopisa

Matice slovenske

za leto 1878.

II. snopič.



Nebeške komedije

(Divina commedia)

Dante Alighierija

I. oddelek:

Paklo,

po originalu poslovenil **Jovan Koseski.**

☞ Lanski „Letopis“ je prinesel le 5 spevov Koseskega prevoda, zdaj ga priobčimo vsega. Slavni naš Koseski se je lotil sila težavnega prevoda Dantejeve pesmi, ki se zove „Divina commedia“, katere I. del ima naslov „Paklo“ (pekel), ki ga tù poslovenjenega pred seboj imamo. Izročil ga nam je velecenjeni pesnik z odločno željo, da tudi to delo njegovo v isti pisavi na svitlo pride, kakor so od velečastne njegove „Slovenije“ leta 1844 počenši izšle vse njegove poezije. Koseski hoče ostati Koseski. Da je Dantejevo klasično „Nebeško komedijo“ razumeti zeló zeló teško, to pričajo nam komentari, s katerimi so mnogi nemški prevodi prišli na svet, ki razlagajo bralcem vsak Dantejev spev posebej. Tudi mi smo v lanskem „Letopisu“ natisnenim 5 spevom dodali pojasnila hoje po paklu; vsem 34 pa dodati jih opustimo, ker bi nam vzela preveč prostora.

Vredništvo.

Pervi spev.

Obseg:

Pervotnimu v gojzdu zmoten pevic. — Troje divjih zverin. — Virgil k potovanju vabi.

Na sredi bil sim našiga življenja
    Prestrani v gojzd zašel mračivne hoste,
    Na ravno pot je krila megle tenja.
Kak bil je gojzd i tmine v njemu goste
    Načertati bi bilo pretežavno,
    Spomin že nanj ovrè mi sodbe proste.
Gorjup spomin! podoba smerti ravno,
    Zbog blažja pa ki tam je me dospelo,
    Bom videnja narisal točje glavno.
Ne pomnim več, kak djanje je pričelo,
    Po dremu clo sim zmešan bil te dobe,
    Se mračiti mi krogoma je jelo.
Ko prišel sim potem na berda robe,
    Kjer prenehá omenjena dobrava,
    Ki terla mi je z grozo serca globe;
Gledaje gor zapazim de mu glava
    Je svitla vsa blešobe iz planeta,
    Na vsakim ki je potu vodba prava.
Pojenjati takrat mi strah obeta,
    Ki serce tak mi vil je noč prestano,
    De bila skor zavedba mi je vzeta.
Ko kter otet iz viht na zemljo znano
    Se plašno v tok ozrè valov gromečih,
    Kjer mnogo groz mu bilo je nagnano;
Tak duh je moj, plen čutov se vertečih,
    Stermel okrog, straní gledaje čudne,
    Iz kih še ni se vernul kter živečih.
Po kratkimu počitku noge trudne
    Na novo vprem, je hodba bila taka,
    Globejši zmir stopala de so mudne.
Nenadoma mi zver nasprot priskaka,
    Risena je, nog jadernih zverina,
    Ki brezasta ji krogoma je dlaka.

Je bila všeč ji moja tak bližina,
De skor mi je overla spešno hojo,
Uništila namenbo želj in čina.
Prižgal je dan bil ravno baklo svojo,
In s tistim spel je zvezdami na višo,
Ki kazale so svetu krasno bojo,
Ko stvarnik je snoval te čudne bliše;
Sim upal zver ujeti s kožo šarno,
Je zdelo se, de bližo mojo iše.
Me veselil je svit i vreme parno,
Pa zona to je nova koj zakrila,
Zagledal sim, de lev me pazi žarno.
Do mene mu je želja vidno bila,
Mi gladno je pretil z glavó visoko,
Tak de o tem je zračje groza vila.
Volkinja mi nasprot zijá široko
Požrešnosti i glada je prilika,
Že druzih več je ranila globoko.
Ta vsih strahot in stiska mi je slika,
Mi vgasnula je bila vsaka nada,
Dospeti verh, mi upanje se vmika.
Ko družba, ki koristi le bi rada,
Ak dojde čas, ki zgubo ji nagoni,
Obupa clo i v bilkice razpada;
Tak mene vil je v pusti britki zoni
O bližanju zverine strah, ki nudi,
Poišem de zavetja v niže loni.
In glej, navdol ko noga se mi trudi,
Prispè mi sprot nenadoma oseba,
Ki glas hripav je puhala iz grudi.
O vidu tem primora me potreba,
Zakličem de: Usmili se, te prosim,
Ak človek si, al tenja le iz neba!
On reče mi: obraz človeški nosim,
So bili vsi Lombardi mantovani
Prededje mi, nasledbe ja ne kosim.
Sub Julio sim rojen bil, pagani
Smo bili še, ja v Rimu sim prebival,
Augustu smo pravednim bili vdani.
Sim bil poét, ideje sim ulival
Sloveči v spev od verliga Eneja,
Ki blagor je v Italji zadni vžival.
Kaj tebe pak po tem nemiru žeja?
Zakaj ne greš na kom veseli mika,
Ki vir je sle in prida plodna veja?
Virgil si ti? navdušenja oblika!
Bogat iztok modrosti na vse kraje!
Izkriknem ja clo srama bivši slika.

Ti si Virgil, ti pevstva cvet i slaje,
Okrepi moj mi trud i djanje marno,
Ki vodita skoz vednosti me gaje!
Si moj razgled, vse tvoje ljubim žarno,
Učil si ti cvetečo me pisavo,
Nanesla ki mi čast je milodarno.
Poglej to zver, ki brani pot mi pravo,
Me reši je, pomagaj mi, te molim,
Viharni strah kalí mi sodbo zdravo!
Bo treba de ti drugo cesto volim,
Mi reče on razumši trepetanje,
Izvodim de te pušbam prida golim.
Zverina ta, ki drami tvoje zvanje,
Ne pripusti nikomur proste itbe,
Ga zmir podí, pogin je zadno gnanje.
Je zgol pohlep, ne kaže nikda sitbe,
Po žretju bolj ko pred je žretja gladna,
Je želna le nažokanja, nalitbe.
Zverín je tma, s kim spojenja je radna,
Še več jih bo; naposled hert jo zgrabši,
Bo zmel jo v prah, in to bo muk ji zadna.
Za vžitje ta zlatá, dežel ne rabši,
Modrosti, snag, ljubezni se nasiti,
Med Feltrama de rod mu je ne zabši.
Ta bodi spas Italji v žal zaviti,
Za ktero Nis, Evrialos, Kamila,
So dali se, in Turnus, pomoriti.
Pognal bo zver, jo groza tak bo vila,
Bežala de v peklenske bo globine,
Pred našim kjer terpinčenjem je bila.
Pa tebi v prid nej stanje to premine,
Daj, sledi mi, korakal boš po potih,
Ki skriti so za žive praha sine.
Doníl bo krič obupa na vsih kotih,
Boš gledal scer preteklih dob junake,
Ki hujši smert želé si v zlih pomotih.
In razun teh boš vidil tudi take,
Začasnim ki so v žaru zadovoljni,
Spasitve se nadjavši iz napake.
Če v kraje pak, veselja ki so polni,
Ti dojde mik, popelje tje te duša,
Sloboden ki pristop ji je vesolni;
Ondašni car ker meni ne pripuša,
De stopal bi čez prag njegove hiše,
Pravednimu zakonu bivši suša.
Je scer povsot, pa stanje so mu više,
Tam tron imá, tam grad njegov je glavni,
O srečen tist, ki tje si cest poiše.

Odgovorim: O, čuj me pesnik slavni!
Opiraj me, pri Bogu ne ti znanim,
Uídem de zapredi se mešavni;
Me vodi tje do kraja kamor kanim,
Do svetih vrat se Petrovih dotikam,
Pa v tminah prej z nesrečnim se soznanim.
Se vpoti on, za njim se ja pomikam.

Drugi spev.

Obseg:

Poklic modropevke. — Pesnik je v strahu, de bi moč mu ne omagala. — Virgil ga tolaži.

Se nagne dan, rujav kolor ogerne,
Kar živo je, od trudniga se dela,
Od brig in sil k počitku tihim verne.
Le mene sta pohot in mik sogrela;
Lotiti se nezmerniga zadevka,
Ki zdaj ga vam bo Muza razodela.
Ukrepi me, opiraj modropevka,
Opomba ti mi jasno čista bodi,
Mi vpali čut idej žarečih sevka!
Pozor, poét! izustim, ki me vodi,
Poprej ko pot nastopim strašno tako,
Al kadra k tem je moja moč presodi!
Si djal de je Enej korakal jako
Te v kraje tmin živečiga telesa,
De serčno je prespel overo vsako.
Pa njemu ak nasprotnik zlega plesa
Pomoč je dal, gledé na plod plemena
Njegoviga in rimskiga drevesa,
Po vrednosti mu došla je ta cena;
Izvoljen bil začetnik on je Rima,
In več ko to, romanskiga kolena.
Resnica nej dostojno diko ima,
Ta mali kal, nevažna korenina,
Naslednikov je Petra bila cima.
Ta dični pot, on Venere je sina
Razjasnil, bil mu vir začasne slave,
In papeštva poznejši veličina.

Posoda šla je tje mirú in sprave,
De bila je napolnjena kreposti,
Ki zadnič bo podlaga hodbe zdrave.
Zakaj pa jaz bi tje šel, jaz priprosti?
Ne dike verh, ne Pavlus, ne Eneja,
Sam sebi k tem ne zdim se kader dosti.
Bojím se jaz, ak ravno skusb me žeja,
De moj prihod ne bil bi čin bedaka,
Razumil boš kaj dvombe v čut mi seja.
Ko kter ki rad od sklepa v sklepe skaka,
Za zmislik nov koj prejšnimu odreče,
Ugodi ker mu bolje nova vsaka;
Tak meni v tem temotnim kraju steče,
Ko tehtal sim po jedrini nameno,
Začetni cilj utažiti me neče . .
Razumil ak besed sim tvojih ceno,
Mi reče duh voditeljev opazno,
Ti pamet je plahota djala v seno,
Ki mnogokrat nakloni zmoto razno,
Od slavnih djanj de mož se proč oberne,
Kot plašna zver, ko vgleda senco lazno.
Otmem de te bojazni plahe serne,
Razjasnim ti, zakaj de pridem k tebi,
In tvojo kdo zapredo mi razgerne.
Pri tistih bil sim, ki so dvomni v sebi,
Ko me nakrat zakliče diva krasna,
Ja prosim koj, ukazala mi dé bi.
Očesa sta ko danica ji jasna,
In tak začne oseba mi unstranska,
Donela je beseda rajsko glasna:
O, duša ti prežlahtna mantovanska,
Ki ti do zdaj imé živí cveteče,
In vedno vsim prikazen bo božanska!
Prijatel moj, ki ni izvoljen sreče,
Je zmotil se na svômu potovanju,
In plašniga natrag strahota vleče.
Bojím se de ne bil bi v zamotanju
Tak hudimu, opor de mu ne hasni,
Pretí mu tma zaprek po mômu znanju.
Pritečenja do njega ne zakasni,
Pomagaj mu z besedo i z rokama,
V oserčju zanj bojazen mi pogasni.
Blaženka sim, do tebe dojdem sama,
Da vpalim za otetbo te poéta,
Se vernem koj potem do dike hrama.
Ko v hišo bom gospoda spet prejeta,
Po tvoji bom zaslugi te hvalila.
Od mene zdaj beseda je povzeta:

Divica snag, o ti kreposti sila,
Preseže ki na svetu vse kar biva,
Ter clo nebes je bleske doveršila!
Tak tvoja všeč mi je zapoved živa,
De zdela bi, speljana že, se kasna,
Krepkejšiga mi treba ni upliva.
Pa skaži mi beseda tvoja glasna,
Tesnoto v to kaj prideš iz prostora,
Ker te nazaj že tira želja jasna?
Prašanju hot ker k temu te primora,
Povem ti koj, odgovorí mi ona,
Zakaj de me ne plaši tamna nora,
O tistih le stvaréh te stiskaj zona,
Kim dana moč je, kvara ti navleči,
Vse drugo prost je volji dar naklona.
Bog pa mi dal krepost je to doseči,
De vaša me nezgoda ne dotika,
Ne žar plaší, ak bil bi mnogo veči.
Divica je v nebesih, milb velika,
Ki tvojo to zapredo obšuluje,
In hujšiga iz tiska slabe vmika.
Besede te Luciji ona vsnuje:
Priporočim ti tvojega ljubimca,
Obup je clo, krepost mu omaguje.
Lucija, bran nar manjši svade dimca,
Se dvigne koj, ter meni se približa,
Ki stala sim tik Rahelniga žimca.
Mi reče tak: Blaženka! pravdi viža!
Ga ne opreš, ki ljubil te je tako,
De vmaknula ti ni ga slastna niža?
Ne čuješ de po brambi kliče jako,
Mu smert grozí in krog in krog nezgoda,
Priskoči mu, nevihto taži vzako!
Hitrejšiga ni v morju jadrobroda,
Ne tice viš, ko ja sedaj sim bila,
Ker bistvo sim razumila navoda.
Iz lepšiga sim doli se spustila,
Zaupajoč na tvoj govor pravedni,
Ki tebi ter čitavcu čast je mila.
Ko stavek je doveršila posledni,
Ozerla se solzeča je v nebesa,
In zbode me še bolj ozir ta bedni.
Vdeležila sim tak se tega plesa,
Otela te zverine tiste strašne,
Ki tvôga v hrib ni pustila telesa.
Čemu tedaj so žile tvoje plašne,
Te sorte strah zakaj ti v sercu duja,
In groze ti razvivajo se rašne?

Daj! družba treh veljavnih žen ti snuja
V nebesih skit premage, dike, slave,
In moj govor k okrevanju te zbuja!
Ko cvetlice, al druge žlahne trave,
Ki v hladu so mračivnimu zaperte,
Povzdignejo ob soncu zopet glave;
Tak bil sim jaz, kreposti prej poterte
So v cvetju spet, oserčje se prebudi,
Izrečem to, borivec nove certe:
Usmilenka, ki zame se potrudi,
In pesnik ti, ki speljal si dotično
Tak urnoma, de duh se moj ti čudi!
Podbadal si z besedo mi prilično
Oserčje tak, in tako me zarotil,
De pervo slo priznavam za pravično.
Sva zmenjena, boš vodbe ti se lotil,
Za tabo jaz, ti glava bivaj, mojster,
Sim rekel mu; na to je on se vpotil,
Ja spem za njim; pot zmeden je in ojster.

Tretji spev.

Obseg:

Pakla vratni napis. — Kraj terpinčenja. — Aheron. — Karon. — Prevožnja.

Skoz mene greš v okrožje muk i tuge,
Ta pot peljá neskončne v bolečine,
Ta cesta gre med žertve grešne kuge.
Pravica je voditelja višine
K osnovi te ponore napeljala,
Izverstne tak de nikda ne premine.
Poprej se ni nikaka stvar poznala,
Le večni čas, in večna ja sim sama,
Tem up v obup, kih strastbo notri gnala!
Besede te mi kazala je jama,
Ob verhu vrat so mi nasprot blešele,
Izustim plah: pomen je meni tama!
Mi reče on, zaklad previdbe cele:
Zda treba je, de hipno se nakani,
Preteht na stran, je sila sklenbe smele.

Sva prišla v kraj, nikomur živih znani,
 Kjer gledal boš terpinčene duhove,
 Občutki kim spoznanja niso dani.
Budivši, v dlan mi segši, snage nove,
 Potem spustí prijazniga obraza
 Me v mračni kraj, grozivno strašne rove.
Doní mi v sluh nezmožniga dokaza
 Koj zdih in stok, mi solza silno teče,
 Se tresem ves, od studniga ko mraza.
Jezikov šum! preklinbe vsak izreče,
 Izdihi groz, togote kriki čudni,
 S pestmi pritisk, zarot ki v živo speče!
Tak truš je bil, tak dirindaj ostudni
 V vkrožju tem, ko peska met al snega
 Ker ju okrog vihar vertí nemudni.
Prestrašen jaz do duše gnusa tega
 Poprašam: kaj je, mojster, to začuto?
 Kter narod zvil obup je tak, i vsega?
Odgovorí: to bitje žalno, kruto,
 Je temu v del, ki tam živí nemarno,
 Brez krivde scer, pa tud zasluge muto.
Pridruženi so tistim duham varno,
 Nasprotniki ki niso bili ravno,
 Le zvesti ne, za sebe vneti žarno.
Bojí nebó se, biti z njim neslavno,
 In paklo jih med svoje šteti neče,
 Ker bahati ne moglo z njim bi javno.
Poprašam jaz: kaj silno tak jih peče,
 De glasnoma izjavkajo nadloge?
 Zaverne on: odgovor koj poteče!
Jim upa ni, de vzela smert bi vboge,
 Njih bitje je pod nizko ceno tako,
 Zavidajo de vse, i hujši proge.
Pohvalo svet jim priterguje vsako,
 Usmiljenja za njih serce ne čuti.
 Ne več o tem; gledaje sodi jako!
Ozrem se tje, bandero vidim snuti,
 Ki tak vertí se nagloma okrožno,
 Kot veternik na turnu vihri v kruti.
In toliko je šlo jih zadej složno,
 De bi poprej ne bil verjel, de smerti
 Požeti jih nebroj enak je zmožno.
Potem ko sim spoznal nektere v čerti,
 Sim vidil vmes i tistiga prikazen,
 Kim zbog plahot so šapli bili sterti.
Razumil sim, derhal de gost i razen
 Je stranka men zaverženih od Boga,
 Ki zraven tud nasprotnim zbor je prazen.

Ne živi ti, nezgoda kim je mnoga,
So nagi clo, terpinčeni preveno
Od ôs in muh, merčesa bolj še zloga.
Obraz potí na tla kervavo peno,
Ki z britkimi solzami se meša,
De jo červad gnusobna serka leno.
Pretehtati zdaj drugo vid ne peša,
Ljudi zazrem na bregu širne vode,
Poprašam: kaj, o mojster, tiste preša,
De spešijo tak nagloma na prode,
Pripravljeni čez reko se peljati?
Ak sodim prav pohitrene prihode.
Opomni on: ti htjem odgovor dati,
Ko dojdeva na pušbo Aherona,
Mogoče tam ti bo i to spoznati.
Sedaj mi vprè besedo straha zona,
De vtisnul s čem sim vodnika sodivši,
Do reke več iz gerla ni mi dona.
Pa toka sred sivor na barki bivši,
Kim starosti so kodri se blešeli,
„Gorjé, gorjé!“ nasprot mi zavapivši.
Ni upa, de natrag bi pridši smeli,
Vaj popeljam na uno stran zaliva,
Kjer škripi zob i zdihi bodo peli.
Pa ti, kaj htješ, o duša v truplu živa?
Ti loči se od istih ki so rajne!
Ker vidi, de nečut ukaz mu biva,
Pristavi: pot skoz druge je okrajne,
Na tem ne boš dosegoval namena,
Različna gre namera ti od zdajne.
Na to Virgil: o Karon, serda pena!
Vtolaži se, tam sklenjeno je tako,
Kjer hot je čin, ti zgini dvombe sena!
Voznik na to kosmatih lic napako
Ugladi scer, pa žarna dva kolesa,
Namest očes, mu sučeta se jako.
Prikazni pak, ostudni kip merčesa,
Nagota clo, s čeljustmi so škripale,
Ko tehtale pomembo so slovesa.
So klele vse, Bogá, in kar so znale,
Roditelje, zibelko, žlahto celo,
Spočetja kraj, ljudí, velike, male.
Obernjeno natrag, plakaje, smelo
Je vse v okrog, taistimu namenjen,
Ki ne bojí se Boga, spet veršelo.
Hudoba Karon, vatra živa cenjen,
Jih goni skup, in z veslam koj ga rukne,
Ki zdi se mu v premikanju polenjen.

Ko list jesen iz vej za listam cukne,
  Kar ne nehá tak dolgo de posledni
  Drevesa kinč na listnik spodej smukne;
Tak cepali Adamovi neredni
  Sinovi so za enim drugi urno,
  Prilika cip kim tičar piska vjedni.
Preplavajo rujavo reko burno,
  In preden ti so tam na nogah stali,
  Jih tukaj tma je novih skup sigurno.
Moj sin, Virgil na to izdihne v žali,
  Povem ti, vsi zaverženi od Boga
  Na mestu tem se skupej bodo zbrali.
Nakloni k tem jih lastna želja mnoga,
  Pravica jih pervotna tako vodi,
  De v grozi clo jim klije čudna sloga.
Po cesti tej pravedni duh ne hodi,
  Je Karon djal togotno godernjaje,
  Pretehtaj sam, zakaj de tako sodi.
Rečeno to potres prešine kraje,
  Kjer stala sva, s krepostjo silno tako,
  Spomin de še nagib strahoti daje.
Dolino solz vihar pretuli jako,
  Rudeči blisk zavije v žar okrožje,
  Zavedenje mi vgasne v glavi vsako,
Telebim tje ko škop na mračno znožje.

Četerti spev.

Obseg:

Hoja v predpaklo. — Pervi kolobar. — Kraj imenitnih oseb, pevcov in modrih.

Preterga mi omot i spanje v glavi
  Grozinski tresk; ta strese me enako
  Spijočim ker ga kviško kdo postavi.
Vse tehtam zdaj, stojé po koncu tako,
  Na to in to poglede vpiram krogo,
  Spoznal de bi, kje sim i bistvo vsako.
Razmotrim de sim blizo roba mnogo
  Doline solz, kjer žara strup in tuga
  Družijo v javk nezmerne muke strogo.
Globoka je, temotna, zmoto žuga!
  Ko skuša gled presodbo tega mesta,
  Spoznam de sim ničesar perhli sluga.

Sedaj pogum! letá je v nižo cesta,
    Začnè Virgil, sam plašen, govoriti,
    Ja pervi grem, nej sledba bo ti zvesta.
Odgovorim, gledé ga v strahu biti,
    Bom zmagal jaz, kjer sam si ti preplašen,
    Raz dvomb ki znal do zdaj si me izviti?
In meni on: ni hodbe duh prestrašen,
    Po žalosti za trumo v totim dvori,
    Iz groze ne, mi je ta stisk narašen.
Grudav je kraj, le spešiva, to skori!
    Se vpoti on in meni vhod ukaže,
    Tak bila sva na pervim krogu zgori.
Tu plakanja ni bilo britke baže,
    Le zdih na zdih okraj dajal je čuti,
    Ki tresli so obzor vesolne vraže.
Brez muk jih je obup iztiskal kruti,
    Ki žgal je tak terpinčence preveno,
    Prenesti de ga niso mogli muti.
Vodivec moj pa to mi da v preceno:
    Ne pitaš me, kdo duhi tam so tisti?
    Razjasnuti želim i to ti seno.
Ti niso zli, pa vonder niso čisti,
    Ker ni opral jih kerst izvirne proge,
    Zapert jim tak ostal je hram koristi.
Živeli so pred Kristam leta mnoge,
    Pravedna ni jim vera bila znana,
    Tud mene so zadele te nadloge.
Za ta pomanjk, za drugo ne, izbrana
    Nam bila je temotna ta napaka,
    Bezupno v ki nas muči serčna rana.
Ko čujem to, britkost me zgrabi jaka,
    Ker gledal sim zaslužnih duš potrebe
    V okrožju tem, pa ne pokoja znaka.
Poprašati, o vodja, moram tebe,
    Mu rečem zdaj, bolj vidil de bom jasno,
    In z vidam tem pomót ohranil sebe:
Je šel že kter, zarana ali kasno,
    Iz nore te. de bival je zveličan?
    On reče mi nekoliko počasno:
Sim bil še nov, ne vsih stvarí prepričan,
    Ko prišel bil mogočnik je v te kraje,
    Z bandero v znak de je s premago pičan.
Ta peljal jih je množtvo iz ograje,
    Odama z Jevo, Abelna, Noèta,
    Ter Mozesa, s tem druge modre mlaje.
Tud Izaka, Abrama mu očeta,
    Mem Davida prededa Izraela,
    Dvanajst sinov natančno versta šteta.

Scer bila je med njim, se ve, Rahela,
Za ktero let je mnogo služil Jaka,
In druzih tmo je tista noč otela.
Na nogah zmir je pih mi delja vsaka,
Tak spešiva naprej po toti hosti,
Po gnječi duš — čem reči — solz in plaka.
Še nisva vniz od verha bila dosti,
Ko plamen tam zagledam čudni v delji,
Premagal ki polnočni mrak je gosti.
Koraki so do tje se mnogi hteli,
Pa vonder sim spoznal de iste kraje
Pravedniki v posestvu so imeli.
Povej mi čast umetnosti bez graje!
Kdo tisti so izverstniga plemena,
V posnemanje vsim drugim tam sijaje?
Mi reče on: ker slavna jim je cena
Med vami že, jih Bog čez druge vredi,
Tak prednost jim i tukej ni zgubljena.
Besedam tem oklic doneči sledi:
Častimo ga slovečiga poéta,
Ki proč je bil, je zopet naši v sredi!
Ko vtažen don premirja čas obeta,
Se bližati zagledam štir prikazni,
Jim čerta lic ni sle ne tug napeta.
Učitelj moj pomenkvi reče v razni:
Poglej ga tam, ki meč po zraku vije,
Gre spredej trem, ki njega tik so pazni!
Homer je tist, on pevce vse presije,
Za njim Horac, satirikar pogumni,
Ovid potem, Lukan četerti dije.
Ti vsi, ko ja, smo v pevskih činbah šumni,
Priznavši to v okrožju jednoglasno,
So skazali se s klicam bistroumni.
Ogledoval sim združene počasno,
Orjaka tik, sve druge ki preplava,
Ter orlu par verší v osračje jasno.
Medsebna jim je kratka omenjava,
Približajo se koj mi, me pozdravši,
Kar bilo je voditelju — — zabava.
Potem še več mi slave prispoznavši,
Odločijo mi šesto mesto v kopi,
Družbenikam tak svakim svoje davši.
Sedaj naprej pomikajo naj stopi,
Rečeva več, kar tu bi prazno bilo,
Prileglo pak se tam je mračni lopi.
Do grada tak prispem z voditbo milo,
Sedmeri zid mu čversta je terdnjava,
Potočje se mu tikama je vilo.

Čez to sva šla, zdi mosta se naprava,
In prestopivši sedem vrat po redi
Naj tratnik lep nakrat zelen obdava.
Osebam tam so bivšim važni gledi,
Obnašanje sad blage rodovine,
Medú dovolj v olikani besedi.
Namerjava na desno stran doline,
V odperti kraj, razjasnen, druzih viši,
Pregledam de selake vse širine.
Pred sabo na razcvetenim glediši
Sim vidil jih visoke tiste slavne,
Kih nikada pozabljenje ne zbriši.
Elektro vmes, bleščeče druge davne,
Tud Hektora sim gledal, ter Eneja,
Voditelj bil je Cezar trume glavne.
Kamila v ti je, tam Pentesileja
Na drugo plat, sim vidil tud Latina
Z Lavinijo, ki plodna mu je veja.
Je Brutus bil, pristojni strah Tarkvina,
Lukrecja, Julja, Marcja, ter Kornelja,
In samšiga sim vidil Saladina.
Zazreti več očí mi dvigne želja,
Zagledam koj pervaka vsih, ki znajo
Vdeležiti modrosti se veselja.
Častí ga vse, mu pervi sedeš dajo;
Se Sokrata, Platona blesk prostira
Med umnimi, ki znanstva cvet ga zvajo.
Demokrita, kim svet je le primira,
Ter Talesa sim zrel in Heraklita,
Diogena ki samši v sodu hira.
Potem Orfej stropovja krog presvita,
Aristotel, Empedokles, Evklides,
Scer Seneka in Tulij sta očita.
Jih prišlo je še druzih več na videz,
Hipokrates, Galen in Avicena,
Averoés, ki ve stvarí izidez.
Izreči clo vam sledniga imena
Mogoče ni, preveč bi bilo dela,
Razumi vsak, popis je bistva sena.
Šesterih zbor se zmanjša v naj dva smela;
Na drugo pot voditelj zdaj zavije,
Iz tišine v šumavo tega sela,
V okrožje v kim svitlobe blage ni je.

Peti spev.

Obseg:

Minos, peklenski presojnik. — Drugi kolobar. — Pohotnici. — Frančiška iz Rimine.

Iz perviga hitiva kolobara
V nasledni kraj, ta manjši krog obseže,
Pa hujši stisk, izbor nadlog i kvara.
Tu Minos krut, vihavši studne reže,
Presodi greh, spozná pedepsa kaka
Se grešniku po teži djanj prileže.
Ker stopi mu nasprot pregrešna spaka,
Ter se spove krivice svoje gerde,
Soditelj krut pregrešniga oblaka
Pové mu kraj po kretanju namerde;
On toljkokrat z repakam se okroži,
Kar krogov mu spozná pedepse terde.
Preveno se pred njim navala množi,
Gredó, prispó nenehama o sodbi,
Spové se vsak, ter plane podse v znožji.
Prihodnik ti, ki dojdeš k toti godbi,
Kričí nasprot Minós, me zagledaje,
Odrekši se za mig sodnije vodbi!
Pretehtaj strog, s kom ideš tamne v kraje,
Široki vhod ne bodi ti prevara!
Moj vodja njem: zakaj se t' jezik maje?
Dovoli mu, de se v pretresbah stara,
Tak sklep je tam, kjer vedno je mogoče,
Kar volja je; ni treba tebi mara!
In čuj, mi hrup sedaj nasprot ropoče!
V okrožju je oseba moja bila,
Vtolažiti kjer javka grom se noče.
Ni kazalo se mervice svetila,
Pa šundra zvuk se sliši, kot veršenja
Vodá, valov, ko v morju viht je sila.
Peklenski piš, ki nikda ne prejenja,
Derví okrog duhove, strašna vinta,
Sukaje zmir na vse straní se spenja.
Dotično ker satanskiga sva grinta,
Sta sik in krik, ter stok in jok le čuti,
Preklinbe snag, je mračno vse ko tinta.
Sim slišal de pridavki tako kruti
Namenjeni so grešniku mesenim,
V nemar ki um za poltne mike buti.

Ko škorce mraz, to memgredé omenim,
Kardeloma v zavetne žene kraje,
Tak zlobnih beg o temu vetru cenim.
Jim krogoma vse skup nagonbe daje,
Tak de jih up nikaki ne uteši,
Ne mira, ne preneha, ne prestaje.
Žerjava kip, ki v ridi zračni speši
S tovarši svôm in kruli lastne muke,
Tak se verté, kih sodba tamtje treši.
Začuvši te britkosti grozne zvuke
Poprašam: kaj so tisti ki v ti tmini
Obupno tam vijéjo vele ruke?
Naj predniši, po kih ti ved se brini,
Odgovorí na to mi pesnik slavni,
Ukazala je Azje veličini.
Nečistost ji je bila madež glavni,
Jo vižal je pohot le, ne postava,
Vsi miki v zlo so bili ji naravni.
Semirame imé se ji pridava,
Je sledila po Ninu v srečni vladi,
Zda Sultan je okrožju njenim glava.
Ji sledi, ki v ljubezni prazni mladi
Pozabila Siheja je nezvesto,
Kleopatra za njo nesnage radi.
Spoznam i krasno Parida nevesto,
In vidim tam junaškiga Ahila,
Ki zgrešil je v ljubezni žitja cesto.
Tik Parida in Tristana jih bilo
Na tisuče je množina ostalih,
Kim zadnič je ljubezen vrat zavila.
Razumil ker sim vodja v tacih žalih,
Nekdajnosti ko štel je velikane,
Britkosti plen sim bival, i ne malih.
Ak bile bi mi, rečem, sredstva znane,
Govoril rad bi ondi s param tistim,
Kim nagle so perute vetra dane.
On reče: Boš ju vidil kraju v istim,
Ko prideta, ju rahlo nagovori,
Molčala, da, ne bosta klicu čistim.
Ko sapa, de se bližata mi, stvori,
Povzdignem glas: o, blažene dušice,
Le bližej les, ak niso mar zavori!
Kot hlepa plen leteče golobice
S perutama razpetma v gnezdo spejo,
Al vihra se boječe druge tice;
Iz tropa tak Didone k nama vrejo
Ob zraku zlim zaklicane osebe,
Po glasu môm prisiljene se zdejo.

Pozdravimo čutliva duša tebe,
Ki dojdeš nas obiskati v ti nori,
Nas ki smo kri tam bile brez potrebe!
Ak bilo bi ugodno kralju gori,
Me vatreno za tebe bi molile,
Kjer čut zbudé ti naših muk prikori.
Koristne v čem, želiš, de bi ti bile?
Izreci vse, de vsako nam bo znano,
Dokler molčé, ko zdaj, viharja sile.
Moj rojstni kraj je tam kjer Po gorano
Zapusti ter prijazno v ravno teče,
Veršenje mu valovja je končano.
Ljubav, ki serc ogibati se neče,
Je vnela žar do moje tem lepote,
Minule zdaj, način me v živo peče.
Ljubav, povsot ki sterja bistne dote,
Je vdihnula i meni mik do njega,
Kot vidiš plen še zdaj sim britke zmote.
Ljubezen vir je krivde, bola vsega,
Kainše ji, pričini najne smerti!
Besede te so znak terpljenja tega.
Ko slišim tak te dušici poterti,
Pripognem se, omoten skor ostanem,
On praša: kam pogledi so ti vperti?
Odgovorim: z besedo ak te ganem,
Kaj zadnič je ta vboga napeljalo
K izidu tem? povej, de dvombe zmanem.
Le-uni pak izreči me je gnalo:
Frančiška čuj, terpljenje tvoje jako
Mi uzrok je nezmerne tuge dalo;
Razloži mi iz dobe sladke vsako,
Ljubezen kak je vajna se pričela,
Spoznala v čem sta želje, kdaj in kako?
Zdihavati je ona britko jela:
Nar hujši bol spomin je srečne slike
V britkosti; ta je vodju znana cela.
Ker pak ti sle po zvedbi so velike,
Zbudila kak ljubezen se je nama,
Plakaje s tem tolažim tvoje mike:
Sva čitala nekada, bivši sama,
Ljubezen kak je zvila Lancilota,
Ker ni krotil začetno v sercu plama.
Po branju sva, navdihnjena pohota,
Se bližala, ter žarno se objela,
Ugodna ker je zdela se samota.
Čitaje do ljubimca čutna strela
Je vžgala tak, de ustne njej poljubi,
Do mene strast je njega tud sogrela.

Zavedenje v celovih zda se zgubi. —
Galéoto naslov je polzne knige,
Nasledni čas naj k branju več ne snubi.
O tem ko ta mi čertala je brige,
Je plakala kukavno tak druživna,
De skrči mi navadne udov mige,
Podrem se v prah, ko klada mertva bivna.

Šesti spev.

Obseg:

Tretji krog. — Požrešniki. — Cerberus. — Čiako od florentinskih svad.

Zavedenje ko spet se mi poverne,
Ki vzeto mi, sočutja plen, je bilo,
Povito clo v omota proge černe,
Sim novih muk zapazil kruto silo,
Vse krog in krog, oziraj se po godi,
Al sim al tje okó upiraš milo.
De v tretjimu sim plohe krogu, sodi!
Tu deš na deš, težak, leden pritiska,
Nikada ta narav se ne prerodi.
Iz toče plosk, temota, strašno bliska,
Iz viš verší nezmerna černa reka,
Od nje smerdí ko merha zemlja nizka.
In Cerberus, kim gadji so prevleka,
Iz gerlov treh na tisto dušo laja,
Olajšanje ki muk želí al čeka.
Pogled je žar, kačovje stran ograja,
Širok je vamp, strupeni parkli tace,
Razruši vse, razterga vse do kraja.
Terpinčeni, ko v strahu plašne race,
Urlikajo ter begajo prevbogi,
Molijo tud na kviško clo nogace.
Zazrevši naj peklenska Hidra v krogi,
Razprostre koj čeljusti kruto žrelo,
In spenjate se kviško spredne nogi.
Pa vodnik moj pripogne roke smelo,
Ter pest na pest zemljiša vanj zažene,
Napolnjeno de brezdno se je zdelo.

Ko pes čuvaj v nemar hrumenje dene,
O tem ko se z jedilam brini sladkim,
Ker žretje zanj je le spodobne cene;
Tak tihi so v premirju totim kratkim
I cerberu gortanci tako glasni,
De vsak želí odreči sluhu gladkim.
Korakava po slikah, ki začasni
Možaki so v ti silni ploh nezgodi,
Ter naju se ogibati prekasni.
Na tleh ležé, vsi sploh nečutni hlodi,
Le jedan se poviša ko v sedalo,
Ker zanj de se ne meniva presodi.
Ti živi člen, zavpije, čuj me malo,
Ak moreš glej Firence v meni sina,
Ob rojstvu tvôm je z mano dobro stalo!
Obraz mi tvoj spoznanstva ni pričina,
Odgovorim, bom uzrok ja, zna biti,
Pa v glavi ni na tebe mi spomina.
Kdo si, povej, ki v bor te strahoviti,
V kraj tacih muk je pahnula pravica,
De nikoga grenejši ne dohiti?
In meni on: zavida, groz kraljica,
Očina ti, ki polna clo je svade,
Mi, žalibog! je bila porodnica.
Čiaka pak nazív se mi pridade,
Ker silno žrel je moj gortan okrogo,
Zatorej slap naliva me do brade.
Ne mene le, dušico tužno vbogo
Zadene to, vse te so meni slične,
Končavši tak molčí in gleda strogo.
Odgovorim: Čiako, ne obične
Nadloge té me ganejo do plaka;
Ti pa, poét, povej če veš, mi pično,
Gradjane kam bo gnala svada taka?
Ni dobrih več? izreci uzrok tudi,
Po čemu je razdražbe té navlaka?
Poteče kri, on pravi, spor bo hudi,
Hostovniki nasprotne gnali bodo,
De v last jim bo sramota, se ne čudi.
Tri godine pa menjajo osodo,
Ta padla bo, de una spet se dviga,
Podperta od —, ki zvit je v totih škodo.
Poklilo jim dovolj močí do vsiga,
Z verigami obdali bodo une,
Nej plakajo, uništi nej jih briga.
Kdo zmeni se za dobra dva te bune?
Zavid, skopost, napuh so trojca žarna,
Švigavni plam, ki serca vse presune.

Nehá mu s tem pritožba serda parna,
Dostavim ja: še daj mi razložiti,
Ta bo mi v prid, in tebi ni nevarna.
Tegliiajo, Farinata, prečastiti
Arigo, Rustikuči, Moska, drugi,
Kje so sedaj, naznanjati mi hiti?
Kam prišli so pravice slavni slugi,
Razloži mi, ker radoved me stiska,
So v raju, al so žertva grešni kugi?
On reče: stran jim zbrana bolj je nizka,
Ker jih krivic različnih več nadlega,
Ak dojdeš tje ti ved o tem zabliska.
Ko verneš se na svit iz brezdna tega,
Prebudi moj spomin ondašnim živim,
Ne rečem več, je dost pomenka vsega.
Končaje se ozrè s pogledam krivim,
Presodi me, potem pripogne glavo,
Se zverne v prah, je mut med unim sivim.
Moj vodja zda: nej tłači nem pušavo
Do klicanja nebeške silne trombe,
Ki v strah bo tem donela rajsko slavo.
Takrat bo vsak, po sili nje opombe,
Nazaj dobil teló, in stas in ude,
Spoznavši sam početja svôga zlombe.
Tak tavava naprej čez gnusne čude,
Po mertvinah, oblitju ploh narašnim,
Rečeva scer unstranske dobre, hude.
Voditelja ja prašam s čutom plašnim:
Po sodbi al bo rasla ta nadlega,
Se manjšala, al konc bo stisku strašnim?
On reče: uk pretehtaj zastran tega,
Ta skaže, bolj ko zbistrena je duša,
Se bolj zavé tak dobriga ko zlega.
Če ravno se od les nikdó ne spuša,
In blažnosti resnične ne doseže,
Se bližati ji vedno vse poskuša.
Po potu zdaj greva naprej do reže,
Kjer zniža v krog četerti se globina;
Tu glavni cilj je Plutus moje preže,
Sovražnik snag, pobožniga i čina.

Sedmi spev.

Obseg:

Četerti ter peti krog. — Zapravlivci ali potratniki, skopini, togotneži.

Papé Satán; papé Satán aleppe!
To mi nasprot zda strašno Plut zakruli;
Moj varh, ki v beg overe vražne stepe,
O meni mi: le pusti ga, nej tuli!
Ak se še bolj ošabi tam žugaje,
Namembe v dno iz misli mi ne spuli.
Oberne se potem nasprotne v staje
Izrekši: tiho! volčja zver prekleta,
Požrí se sam v izid grozivne graje!
Pot najna ni bez uzroka začeta,
Je vkazana, kjer Miha brusi meče,
Skrunivce v prah raznese de osveta.
Kot jadra v čolu zvalé se hrup doneče,
Kjer jambor moč viharja clo razdene,
Tak treši v tla pošasti stas grozeče.
Četerti v krog sedaj se cesta vkrene,
Zagledam koj več muke v tej stermini,
Ko tar in tug vesolni svet oklene.
O večni Bog! podobo kdo jo včini
Terplenja ki sim gledal ga v ti nori:
Kaj dregajo v ta stok se praha sini?
Karibde kip, kjer val se valam bori,
Peneči spor hrušivno v krogu vije,
Tak suče tam se ljudstvo doli, gori.
Ni množtva več, kar sonce vlad obsije!
In tu in tam sim vidil strašne teže,
Ki s persmi jih naprej obsojen rije.
Srečaje se pa zdajci vsak se spreže,
Kaj stiskaš ta, kaj brizgaš un zapita,
Veriga se opravljanja razveže.
Tak vernejo se v krogu razun svita,
Vsih od platí k nasprotni tamni legi,
Kričaje glas nagudni vsak očita.
Obračajo potem se v gnusni šegi,
De speljejo drugačne puste glume,
Poprašam ja v neslani tej zadregi:
Voditelj daj! razjasni moje sume,
Kaj tisti so? duhovni morebiti?
Ker pleše zrem po mestih lasne šume.

In meni on: So bili v blod zaviti,
Brez mere tak v obnašanju življenja,
De morala je vsaka v kvar jim iti.
To uzrok jim priserčniga je stenja,
Ker srečajo se v šetanju na krogi,
Razločenim kar tudi ne prejenja.
Duhovni so, po kazu pleš, ti mnogi,
Tud papeži so vmes in kardinali,
Kim strast in serd, in čert so bili bogi.
Omenim ja: spoznati bi se dali
Iz teh, bi djal, i meni nekateri,
Na zemlji ki za take so veljali.
Mi reče on: se v svoji motiš veri,
Življenje, ti ne znano, jih oskruni,
Umakne tak jih sleherni primeri.
Nasprotniki so vekoma si v buni,
Iz groba ta s pestjo zaperto vstane,
Z ostriženo butico vstane uni.
Nepravi dar, ko skopa hranba, zmane,
Dušice te v nadlogo to je djalo,
Ozaljšanje popisu proč ostane.
Praznoto tu spoznati se bo dalo
Bogastva, s kim Fortuna tak obaja,
De ravsa svet se zanjo glup ne malo.
Pa vse zlató, kar zdaj se ga nahaja,
Kar še ga bo, kar prej ga že je bilo,
Ne spravi duš le ene teh do raja.
Naznani mi, zapitam, ak ti milo,
Omenjena Fortuna kdo je tista,
Ki zmaši vse pod kruto svojo silo?
On reče mi: Želj soderga nečista!
Vi vklanjate gluposti se, in kaki?
Po meni nej razjasni se ti ista.
Neskončni duh, kim drug udan je vsaki,
Naredel je obnebja, dal jim vodja,
In krogoma so v morju bleska zraki.
Razdelil svit je ravnomerno sodja,
Ter svetu dal gotovo urednico,
Kreposti vsih, vesolniga orodja.
Ta mu prizná, verteti se, pravico,
Na kolobar od roda do naroda,
Ne zmenši se za ljudsko govorico.
Ker cvet je tu, je kvar drugot in škoda,
Po volji nje, ki gledanju je skrita,
Kot modra goš v okrožju sten al proda.
Vaš ved in trud, pohlep je vaš ne vhita,
Previdi vse ter sledi lastni glavi,
Nje vlada je bogov ko druzih — zvita.

Ko sla jo vžge, ničesar je ne vstavi,
Primora jo v premembe nagle žene,
Omah ji je, ko vsemu, zakon pravi.
Je ona ki v nemar i tist jo dene,
Ki moral bi ji peti čast i hvalo,
Porug ji ne nasprot izreči ene.
O temu pak se ona brini malo,
S krepostmi je pervotnim vedno blažna,
In slava nje se zove ogrinjalo.
Zda v hujši strah naj pelje cesta vražna,
So dvigale se zvezde ko sva jela,
Se nižajo, bi bila muda skažna.
Nasprotno v stran okroga sva hitela,
Potoka tik, naprej kipeč ki teče,
In rekice, ki v njem je vir imela.
Ta tamne ne, pa kalne slape meče;
Stermeči po stezici greva v nižo,
Potoka tik navdol se cesta vleče.
V močvir naliv tu zmenja krožno bližo,
Imé pa Stiks je tej ostudni vodi,
Ki dere vniz obrežja mračno rižo.
Me silna sla, zazreti več, obhodi,
Ter gledam in osobe vidim blatne,
Nagé, iz lic preté jim serda blodi.
Se ravsajo, ne šege pravoratne,
Ampak s pestmi, z nogam, al zob terdino
Raztergajo se v kose vele zdatne.
Mi vkaže varh: Preceni veličino
Nadloge, ki togota jo nakloni,
Pretehtaj scer valovja vso globino.
Jih tma je v njej, ki zdiha, solze roni,
Poveršine mehurji tem so priča,
Ki puhajo jih kviško v tugah oni.
Začnejo zda v močvirju enga kriča:
Smo tužni tam ob svitu sonca bili,
Skrivaje v nas glodavne rane biča,
In tužni smo te mlake v kruti sili.
To herkalo iz ust jim je žalobno,
Brenčali so posamšim zvuki mili.
Obšlà sva tak širjavo brezdna robno,
Med bregam ter med zlo globino tamno,
Gledaje jih ki perst so žerli grobno,
Do stolpa ki stermel je kviško samno.

Osmi spev.

Obseg:

Flegias, Filip, Argenti, mesto Dite, nasprotni duhovi.

Ko znožje se mi stolpa očitava,
Poprej ko sva zidovja blizo bila,
Me mikala njegova je višava.
Dva plamena na njemu sta se vila,
In tretje, kar je v delji se blešelo,
Spoznati je poglede terla sila.
Ja prašam ga, kim znanstvo vse je cvelo:
Kaj reče to, kaj odgovarja uno,
Kaj žarke te do zubelja je vnelo?
Omeni on: poglej to motno buno!
Boš vidil več, ko prideva ji v bližo
Če vpreš ko gre očesa bistro struno.
Iz viš ne vre tak naglo krogla v nižo,
Od loka ne operjena pušica,
Ko zdaj nakrat potoka mračno rižo
Nasprot mi čoln pribriše, urna tica;
Veslar je v njem, clo sam, in ta zavpije:
Si prišla v pest mi končno, golobica!
Zastonj se krič, o Flegias, ti razvije,
Mu reče varh, za dnes je tvoje prazno,
Moćí do naj čez miga dva ti níje.
Ko kter ki zve prevaro tiholazno,
Igrano mu, na noge v serdu skoči,
Zda puha v zrak ta demon čutje razno.
Moj vodja pak se v čoln podavši loči,
Ter migne mi, mu slediti počasno,
Ko stopim vanj, globej se v tok pomoči.
Se čolniček oberne, to ne kasno,
Plavaje bolj globoko reže vale,
Ko druzih dob, ker sence nosi lasno.
Brodivši tak talasja mertve kale,
Kričí nasprot mi vblaten iz potoka:
Kdo si, zakaj prispeš na te obale?
In ja: sim tu, že grem iz groz oboka,
Kdo pak si ti, ki tako si ostuden?
Ter on: sim tist ki v muži britko joka.
Odgovorim: ostani plak ti gruden,
Prekleti duh, ti vednoma ostani,
Spoznal sim te, če ravno prog si čuden.

On dvignuti roké na ladjo kani,
Voditelj pa zdajci s tem ga vstavi:
Proč tace, vrag! med une psove plani.
Objemši me po kratki tej zabavi,
O blagor ji, ki varje tako zdatno
Nesreče naj, on potolažen pravi.
Na zemlji bil je toti bitje ratno,
Dobrota ni, ki mu spomín ohrani,
Prodalša tu navado djanja škratno.
Mnogteri zdé se slavni velikani,
Ki bodo tu, ko svinje v smerdni mlaki,
Valjali se, s porugami obdani.
Presojati želím zares ga v taki,
Postojva, nej to v godlo potopí se,
Poprej ko naj odnesejo koraki.
In meni on: obala prej ko lise
Zagledava, bo to in več očitno,
Osebe te spoznaval boš obrise.
In koj na to v zapredi zrem jo bitno,
Derhal je zad ji blatna vrela kruto,
O tem Bogá še hvalim stanovitno.
Arženti je, za njim! so rjuli ljuto;
Posebnež pak ta čudni florentinski
Za udam ud si terga, to ne muto.
Pustimo ga v divjosti tej živinski,
Ker hujši krič zadeva mi ušesa,
In temu v last je koj posluh občinski.
Omeni varh: sedaj napni očesa,
Se bližava selišu zvanim Dite,
Ki sreda je resnobi zlega plesa.
In ja: da, da! so v dolu mi očite
Ozidja že, razpaljene prilično,
Ko de bi zdaj iz brona bile zlite.
Mi reče varh: plemena ki jim tično
Blešé okrog, jih rudijo enako
Spoznati kar pogledu da se pično.
Ustopiva! Globoke struge jako
Okrožajo bezupno to deželo,
Zidovje se je jeklo zdelo vsako.
Ovinkov naj je mnogo verlo grelo
Do broda, kjer na glas čolnar omeni:
Izhodita! tu cesta v zlo je žrelo.
Sim vidil jih o vratih in ob steni
Na tisuče prikapanih tam doli,
Kričečih: kdo ondot se v tmine kreni,
Še živ ta pot med mertve si izvoli?
Pa vodja moj kimaje jim naznani
Razjasnenje, in bodi si karkoli.

Togote s tem so kriči scer ugnani,
Pa terja vse: ti dojdi sam, un idi,
Sprehaja ki se derznoma v ti strani.
Sam verni se po strašni tej golidi,
In skaži um; ti pa med nami bodi,
Za uniga ničesar ne previdi!
Čitatelj, sam pretehtaj, kako blodi
Enaki glas iz tacih ust po glavi
Sodivca, de iz groz nazaj ne hodi!
O slavni drug, izdihnem, ki napravi,
Pogubam de uhitil sim sedmernim,
Če ravno so veliki bili vstavi,
Ne pušaj me tem brigam tu stoternim!
Če hoditi ni dalej več mogoče,
Verniva se na zemljo k živim vernim.
Moj vodja, ki mi skazati vse hoče,
Odgovorí: Nikdo ti hoj ne vbrani,
Dovoli jih, ki včas iz viš ropoče.
Me čakaj tu, pogum in up ohrani,
Za novi trud v oserčju se vjunači,
Te ne pustim zadregi v tej nezlani!
Se loči s tem ter sam naprej koračí;
Dvomljivo jaz naklepe v sercu manem,
Med **ne** in **de** razpor prevdarke tlači.
Kaj tropu djal je, teh besed ne vganem,
Opazil sim, de malo jih je bilo,
Previžan, vre de vse v zabran, ostanem.
Zalopnejo nasprotniki branilo,
Ozunej on jim mora pripustiti,
In verne se potem užaljen milo.
Nevolje v mrak pogledi so zaviti,
Ko zdihne mi sledeče te besede:
Kdo brani mi v globino muke priti?
In meni to: Ne bati se, ker glede
Mi serd kalí, premagala vse bova,
Je prazno kar nasprot se nama prede.
Prederznost njih sedajna ni mi nova,
So spričali drugot jo polne mere,
Odperta kjer še dnes je vrat osnova.
Ob verhu bral besede si te zbere:
Prehajal je poslan te sterme klance,
Za krogam krog prestopal brez overe,
Je vzel seboj pravednosti spoznance.

Deveti spev.

Obseg:

Furjo tri, Angel pride in krega obsojene, šesti kolobar, bezverni i krivoverni v ognju.

Groz barva, ki jo moj obraz očita,
Nevtegama Virgilu jo premeni,
In priča strah ki čute mu nahita.
Stojí ko kter, ki glas doneč preceni,
Ker zreti mu ničesar ni mogoče,
Zavolj čadú, ki kraje krog obseni.
Premago pak za naj potreba hoče,
Omeni on, ak ne — to je pogodba —
Predolgo le naznanjati se noče!
Speljana s tem, se vidi, slov ni rodba,
Začetno ker podira to kar sledi,
Ostane de brez uma *končna* sodba.
Strahota mi temveč obraz pobledi,
Mordé ker sim pogoltnjeni izreki
Pomen dajal, ki on ji ga ne vredi.
Je prišel kter, napotja vsiga vpreki,
Iz perviga okrožja v te votline,
Kjer prej mu kvar obup le bil je neki?
To prašam jaz; na kar on tako zine:
Gotovo de so redki tud med nami,
Kih mikale ostudne te bi tmine.
Pa vonder, da! sim bival že v ti jami,
Ko bil sim po Eritoni pričaran,
Ki mertvim je dajala duše v klami.
Za dih in sop sim ravno bil prevaran,
Ker iti mi je rekla not po duha,
Ki v Judežju prekruto bil je taran.
Kraj groze poln, nezmerni strah tam puha,
Nar dalej od nebá ki svet obsega,
Tje pot poznam, zrel boš kaj tam se kuha:
Močvirje mu je smerdna krog oprega,
Ki muke grad okrožja vse okoli,
Ne bova šla brez truda vanj in krega.
Je rekel več; spominki pač so goli,
Očesa ker so pazno vperte bile
Visoki v turn i v blesk sviteč mi doli.
Zagledam zdaj treh Furij strašne sile,
Kervave clo; život naznanja žene,
Obnašanja so ženske, pa nemile.

Opasa lišp kačure so zelene,
Namesto las nebroj se gadov vije,
Obraz jim je izraz močí strupene.
Virgil, ki koj spozná peklenske zmije,
Te hišinje kraljice solz in stoka,
Izreče: tam Erinij trojca dije!
Megera je na levo stran oboka,
Tesifona togotna, ta je v sredi,
Alekto pak na desni britko joka.
Ja gledam, on molčí po tej besedi,
Te tergajo kričé si persi, pleča,
K Virgilu ja se stiskam grozi v bledi.
Okamni ga, Medusa, ki te sreča,
Zavpijejo in gledajo na mene,
Navale ta je Tezejeve veča.
Na stran poglej! nasprotne v hriba stene,
Gorgona gre, če vidiš jo, si skala,
Ne zapustiš nikada več te sene.
Izrekši tak oberne mi gledala
Nasprotni v kraj, zatisne mi očesa,
De trošica ni vida mi ostala.
Presodbo kim so dale v last nebesa,
Pomen preglej, kipeč iz tega stiha,
Al sličnih slik sorodniga peresa!
In čuj! nakrat čez motni tok pripiha
Nek čuden hruš, podoben burki stepe,
Obrežje krog se terga, trese, viha.
Prilika clo nevihte nagle srepe,
Ki vročiga nasitena sopara
Navíš derví prahal, i pesk, i kepe.
Izruje hrast, nikak za bran ne mara,
Naprej valí prahú oblak ošabno,
Pastir zbeží ne branši čede kvara.
Odprè mi gled izrekši: pazi grabno!
Očesa vpri tje v tiste pene mračne,
Iz kih verté se kviško čadi habno.
Prestrašene kot žabe bliže kačne
Tik jezera se naglo krog obale
Nagnetijo nenehama ragljačne;
Tak trume duš so zreti zda se dale,
Pred nekim, ki je suhih nog prebrodil
Valove Stiksa, plašno so bežale.
Od sebe hlap in par je brižno podil,
Toréj je vil pred sabo zmir levico,
Pa trud je tak na videz merčno sodil.
Nebesčan je, sim djal, i vjel resnico!
Pa vodja koj, molčim da nej, ukaže,
Izrekši: daj, pripogni v prah nožico!

V obrazu zdel se je serdite baže,
    Dotakne vrat se s tenko šibo malo,
    Odpró se te ko tresku silne vraže.
Ti, iz nebes pregnano v tmo derhalo!
    Tak je začel na pragu groz in muke,
    Kaj te je v čin prederznosti nagnalo?
Nasproti kaj kreposti dvigaš ruke,
    Kateri ni na svetu ništa trudno,
    I vsaki dan ti ove vtiska uke?
Kaj pridi bor ti nad namembo studno,
    Ti Cerberus izgled je, pomni tiga,
    Še naga sta mu vrat ko truplo grudno.
Brez gleda v naj, ko de bi hujši briga
    Vodila ga, se po močvirju verne,
    Enako tem, ki zvila skerb je vsiga,
Tak de oćes na bližno ne oberne.
    Midva naprej pospešiva korake,
    Si svesta, kvar naj hujši ne pogerne.
Uhodiva, in brez overe vsake;
    Jaz, ki sim bil izredno željen vede,
    Terdnjave kaj obsegajo enake,
Obračam krog, in semtertje poglede,
    Na vse straní zapazim plan širjave,
    Napolujen muk, obupa, groze blede.
Ko v Arli, kjer vertí Rodán poplave,
    Al Poli, ne predaleč od kvarnéra,
    Kjer morje verh opira laške glave,
Nebrojno rak planote tek razdera;
    Prilično so na vse straní tu rake
    Strašnejši le sta jim izraz in mera.
So bliskale iz njih plemena jake,
    Višave krog so žara tak blešele,
    De jeklo bi topile vatre take.
Pokrovke vse na kviško so ferlele,
    Žalob iz jam je bilo tacih čuti,
    Tulenja de obupnih so se zdele.
Ga prašam: kaj pomeni krič ta ljuti,
    Kdo zlobni so, votline v te sognani,
    Podverženi zakaj ti kazni kruti?
Mi reče: v njih so krivoverci zbrani;
    Jih tak je broj, bi djal, de ni verjeti,
    Sorodni vsi na kope skupej djani.
Poveršnoma po tropih so prešteti,
    Dostojno vsim zapaljeno je ječam. —
    Koračiva ob steni zlo sogreti,
Tik jame groz, na desno stene s plečam.

Deseti spev.

Obseg:

Kavalkanti. Farinata Uberti prerokuje Pesniku pregnanstvo. Duhi vejo kar pride, ne kar je.

Grevà naprej po skrivni cesti tajni,
  Med grozo jam in stenami na desni,
  Virgil od·spred, in njemu jaz pokrajni.
Ti, uma cvet! mu rečem, ki me v besni
  Strahoti tej okrog poljubno vodi,
  Z besedo čut m' oprosti v preši tesni!
Pregledal rad bi ljud ki biva todi,
  Grobovju v tem, so dvigneni pokrovi,
  Nikak stražar branivši krog ne hodi.
Prihodni jih zaperli bodo dnovi,
  Mi reče on, ko pridejo, obdani
  S telesmi spet, iz Jozafe sinovi.
Je Epikur z nasledbo na ti strani,
  S taistim ki terdili so de duša
  Iz trupla kip, ter smerti se ne vbrani.
Kar pitaš več in kar se v molku puša,
  Ko prideš not, bo vse ti čisto jasno,
  Vse spolnjeno, kar serce znati skuša.
In ja: Moj drug, ni prašanje mi kasno,
  Bojim se le nadlegati te včasi,
  Ti sam učil presodbe prid si glasno.
„Me čuj, Toskan!“ se grobni zvuk oglasi:
  „Vertiš ki živ po vlasti se umerlih,
  Ostati nej ti vgodi v tem opasi!
Govor je znak, de brat si tistih verlih,
  Domovja sin, kim bil sim ja, znabiti,
  Nadležen živ, še zdaj šeget po gerlih.“
Izrekel to je nek še v grobu skriti,
  Pritisnul ja sim se, celo preplašen,
  K voditelju, ker groza me dohiti.
Virgil na to: zakaj si tak ostrašen?
  Oberni se, poglej! je Farinata,
  Se vidi ves do pasa kak je zrašen.
Prezrem kar ga šterlelo je iz blata,
  On kviško stal je z glavo, plečma, slično:
  Ko de bi v smeh obračal pakla vrata.

Me pelje tje Virgil grobovja tično,
    Omenši: s tem govori mi previdno,
    Obnašaj po zadevah se, to pično!
Ko dojdeva do njega raki ridno,
    Me gleda sterm ter praša čmerno jezen:
    Kdo starši? kaj očaki? kak izidno?
Prinudši me k odgovoru bojezen,
    Razložim kar je ravno šlo na roke,
    Obervi v tem on dviga serda trezen.
Namenjali, izdihne, so mi stoke,
    In žlahti vsi, prijatlam, stranki celi,
    Pa dvakrat sim razpihal jih na skoke.
So združili obakrat bolj se smeli,
    Omenim ja ponosne na besede,
    Umetnosti vi niste te zadeli.
Namah sedaj mi druj se kip uvede,
    Ki tikama je viden mi do brade,
    Je zdelo se, de na peté se vsede.
Ta gleda me, gojitelj sladke nade,
    De drugi kdo, mu drajši, pride z mano,
    In zdajci ker to upanje mu vpade,
Izdihne tak: Ti, kim je sredstvo znano,
    Po ječi tej hoditi brez overe,
    Al sinu môm ni slično pravo dano?
In ja: Ta hod ni moje bil namere,
    Spremljavec moj me vodi po ti nori,
    Tvoj Gvido pak iskal ni v njem nabere.
Besed izraz, okolšine v pokori,
    Mi bilo je, kdo bil bi, razodelo,
    Zatorej šli so točno mi govori.
Kaj? praša on, se višej dvigne smelo,
    Iskal! ti rečeš? ali več ne živi?
    Je žitje mar slovó od njega vzelo?
Ker mi govor zastal je zanimivi
    Slučajno bil, izida duh ne čaka,
    Se zverne znak, i v grobno tmo se skrivi.
Un druj o tem, pričina mude jaka,
    Ne gane se, obnaše ne premeni,
    Ostane mu namera zmir enaka.
De bili so, podaljša, zvitbe leni,
    Pripravnosti de niso k tem imeli,
    Me hujši žge, ko plam i žar ti v steni.
Pripravnost koj ta tehta stranki celi,
    Ti čutil boš, le žalibog, de v škodo,
    Ne bomo lun čez petdeset našteli.
Ko vnovič tam ti vojke dane bodo,
    Preglej zakaj tvoj rod s postavo kruto
    Greneti spe mojimcam tak osodo?

Kerví pretok, ja rečem, djanje ljuto,
Ki Arbijo sta barvala v rudeče,
Je nudilo zatreti milši čuto.
Majé z glavo vizdigne v zdihu pleče:
Sam nisim bil; nagiba scer je bilo
Dovolj za nas! razložnoma izreče.
Pa sam sim bil, ko v kvar se je sodilo,
Razdjana de Firenca biti mora,
Uništil ki namero je nemilo.
Zasveti ak vam kdaj pokoja zora,
Razpledi mi, te prosim, vozla zmedo,
Presodbi ki je moji tu zavora.
Vi terjate v začetku, djal bi, sredo,
I v tem ko hlep vertí vas glupo v zoni,
Vam zdajne sle neplodno mimo gredo.
Mi vidimo, ko kter si svit zasloni,
Le te stvarí, ki delja nam jih kaže,
To samo nam višave car nakloni.
Približano pozablenje zamaže,
Če kter prigod nam vaših ne omeni,
Ne vemo nič od vas i zemne baže.
De znanstvo vse slovó nam da, preceni
Iz teh opomb, taístiga trenutka,
Nazočnosti ko čute smert obseni.
Potem, ko svest krivice si občutka,
Pristavim: tem pa padšimu recite,
Ni znebil sin njegov se žitja snutka.
De v molku prej so misli bile skrite,
Je uzrok, sam ker bil sim zlo v zadregi,
Pomote zdaj so jasno mi očite.
Virgil začnè me klicati na bregi,
Ja silim, ta nej jasnuti mi speši,
Kdo hira z njim v ostudni toti legi.
On reče: Tmo jih sem osoda treši,
Tu kardinal, tam Friderik je drugi,
Povesti v tej ostale svet pogreši.
Mi zgine s tem. Ja bližam po zaslugi
Se pesniku, pomnivši scer besede,
Prerahle ne, tak uzrok moji tugi.
Se vpotiva. Virgil naprej ki grede,
Me praša: Nu, zakaj si v mislih zmoten?
Mu čertam kar je bilo moje vede.
Ohrani um ti ta govor nasproten,
Omeni moj voditelj modre glave,
Ta stegnen perst pa klic ti vterdi loten!
Ko dojdeš tje v željene ti bližave
Izvoljenke, ki vidši ceni vsako,
Bo tą ti blesk na potu zamotąve.

Na levo s tem korak oberne jako,
Hitiva proč od stene proti sredi,
Globine tik, iz ktere strašno tako
Smerdelo je, obraz de mi zabledi.

Enajsti spev.

Obseg:

Papež Anastazi. Zadni trijé krogi. Posilnost. Golufija. Vohernija. Pedepse ali kazni.

Po robu tje kamnitiga obrežja,
Ki krog in krog skalovje ga obdaje,
Do hujšiga prispeva zdaj nadležja.
Tu varjejo smerdeče naj nagaje,
Ki nama jih prepod na kviško puha,
Nagrobnice povišane ograje.
Opis le te sledečiga je duha:
Tu Anastaz prebiva, sumen papež,
Fatinu ki zatisnul ni posluha.
Začetni hod naj bode samo tapež,
Sopara nos pomalim de se vadi,
Prehudi voh ne biva dihu trapež.
Tak meni on. Ja njemu: Novo vsadi,
De nama čas ne steče razun prida!
Že mislim, on overne, tega radi.
Ti boš, mi sin, v okrajni sten al zida
Okrožine zagledal tri enake
Okroglejem pretekliga ti vida.
Napolnjene zaveržene so spake,
Jo viditi, zadosta to ti bodi,
Zakaj je v tem, ti zjasnim koj oblake.
Zločestni vir krivice vse zarodi,
Pritisk je cilj, na tega se namerja,
Prevara pot, ki tapno zvit jo hodi.
Ker pak le-ta nar hujši kazen terja,
Ja Bog čertí čez druge grešne zmote,
Zato se v te pedepse djana verja.
Posilnežev so polne jame tote,
Ker sila tri zadene sorte ljudi,
So ločene v tri kroge te golote.

Bogú nasprot, al bližnim, lastni grudi,
Goditi zna se sila razne vıže,
Razjasnenja govor mi ne zamudi.
So rane, vmor, so druge djanja priže,
Ki bližniga pokvarijo hudobno,
Požar, obrop, in činbe tote niže.
Ki v solze, v kri, pomaka roko zlobno,
Je tu domá, z njim tolovaj, tatovi,
Ta pervi krog terpinči jih na drobno.
Pa vprejo tud se v sebe zlob rogovi,
Ter pristno v last; zatorej drugi v jami
Té tarejo prisojeni okovi;
S tem žitje ki uzamejo si sami,
Al v igrah so zapravljali imetje,
Iz praznih bed kih radost ne predrami.
Božanstvo pak oskruni teg početje,
Ki dvomi v je, ki psuje al zanika,
Al zrelih sle v nemar pusti požetje.
Nasledni krog, širjava manj velika,
Kohors obseže, Sodom in Gomoro,
Ter tiste kim je snaga prazna slika.
Prevara, ker vestí pomrači zoro,
Zadeti zna, ki zvesto nam zaúpa,
Ko tega, ki zaúpu da zavoro.
Omenim jaz: posledni ta razčupa
Naravno zvez, tedaj on manj pregreši;
Zató, kaj ne, se v drugim krogu štupa?
Tu najdeva, on reče, kurbe v preši,
Hinavce, vrad podkupnike, lizune,
In sličnih kar jih sodba v noro treši.
Un druj načín ogluši milbe strune,
Narave moč, kar snag iz tote sledi,
Oslabi čut za žitja razne bune.
V okrožju tem, vesolnosti na sredi,
Kjer Dite je, se pokorí na večno,
Izdajstva v greh zvijavni ki zabredi.
Mu rečem ja: razvedril to si srečno,
Pretehtal, da! na tenko te globine,
Ko polke v njih pomešane poprečno.
Kdo so, pové, selaki te močvine,
Kih suče piš, al ploha jih namaka,
Nasprotni kim priklon le v kletvi mine?
Zakaj jih ne zadeva kazen jaka
V požaru not, ak jih čerté nebesa.
Če ne, zakaj pedepsa trè jih taka?
Omeni on: kak de verté kolesa
Se misli li nasprot navadni šegi,
Na ktero stran obernul si očesa?

Ti z lastno zdaj si etiko v zadregi,
Ne spomniš mar se trojniga nagiba,
Ki Bog čertí nar bolj ga vaši v legi.
Nezmernost je te trojce manjši hiba,
Hudoba jo prevaga ne za malo,
Divjosti pak pretí nar hujši šiba.
Pretehtaš ak do dna prisodbe žalo,
Se spomniš kdo so tisti zunej bili,
Primerjeno kim tam se je dajalo;
Boš koj spoznal, zakaj so se ločili
Od unih ti, in une viš pravica
Pedepsa v manj očitno britki sili.
Mu rečem jaz: o, vedenja resnica!
Ti krogoma mi dvombe vse razjasniš,
Čez knige blesk je tvoja govorica.
Te prosim de le mervico se kasniš,
Razlosiš mi, po čemu vohernija
Pregreši se, in uzroke mi glasniš!
Razumnimu pové filozofija,
Povsot, ne le na strani tej al uni,
Narava pot, kam, kdaj in kak, zavija,
Po božji vse modrosti, ne po luni.
Ak fiziko pretehtaš kakor grede,
Zapela to ti bo na vsaki struni.
Po vredbi viš gre vsaka razun zmede,
Ko zvesti djak učitelja po volji,
Vaš čin tedaj je vnuk višav besede.
Iz totih dveh, razjasni ak se bolji
Namen stvarí, se vzame za potrebo,
S prebitkam pak previdajo se goli.
Ker vohernik v imetje stavi nebo,
Zakone on prirode zaničuje,
In up zadí v neplodno pusto grebo.
Zda sledi mi v okrožja tebi tuje;
Je itbe čas, ker dvigajo se ribe,
Nebeški voz kolesa v sever snuje,
In daleko so pota v niz nagibe.

Dvanajsti spev.

Obseg:

Sedmi kolobar, kroge v tri razdelen. Minatavros. Pervi krog: posilniki bližniga v reki vrelokipeče kerví.

Clo pust je kraj, po kimu šla sva v nižo:
Kar gleda v tem okrožju se težave,
Ostud budí očem na strašno vižo.
Ko tisti vdor skalovja kraj planjave
Ob Trenti, ki je Adigo zasukal,
Ko pahnul stres je verh iz goličave;
Tak sterm je zid, de ki bi zgorej lukal,
Ob reki tej bi v znožju stez nikake
Za samši hod popotnika ne vkukal.
Tem bile so razpotja tam enake;
Na verhu pak razrušene skaline
Kretenski vil prikor je svoje spake,
Ki rojen bil je z hlinjene kravine.
Ko naj zazrè, se grize, strašno vije,
Enako tem, ki jeza ga prešine.
Voditelj moj mu pak nasprot zavpije:
Al misliš de je vižar Atenjenski,
Se treseš mar, de vnono te nabije?
Poberi se, divjak! tem ni po ženski,
Po tvoji tem ni sestri klonč pripravljen,
On hodi tu, de ceni ples peklenski.
Kot ranjen bik, v odboj na tlak postavljen,
Ker čuti smert, na kviško ljuto plane,
Pa semtertje spotika se zadavljen:
Tak Minotor togoto v sebi mane,
Virgil o tem: pobegni tje do vhoda,
Dokler divjá, se v bliži ne ostane.
Zda vzeti pot globejši je osoda,
Po skalah ki o teži ne navadni
Živečiga se tresejo do spoda.
Zamislen tak o groblji tej si jadni,
Ki varje jo, kaj ne, gerdoba tista,
K pokoju ki nagib dajal sim zadni?
Ko vidla me je v pervo jama ista,
Razrušena ta skala ni še bila,
Je stala clo brez reže stena čista.
Pa malo pred, ak pomnim prav zgodila,
Ko prišel bil je tisti, ki iz kroga
Je perviga jih peljal mnogo sila.

Na vse strani oblast je tresla stroga
Te kraje tak, de mislil pohotje
Prešinja svet, ki uzroka iz toga
Že večkrat šel, po nekim, je v sipotje.
Takrat je tud obstenje to mogočno
Zdrobilo se v pešeno to golotje.
Oberni zdaj pod sebe glede točno,
Ker bliža se kervava vrela reka,
Ki dere svet, se pari v njej razločno.
O slepa strast! o pameti navpreka!
Ki zbadaš nas živetju v kratkim sladno,
Pretehtaj kop ki v jami tej te čeka!
Sim gledal rov širok, zakrivljen padno,
Ko kter ki vso okrajno krog obdava,
Kar bil mi varh naznanul je navadno.
Med bregam in pa temu goličava
Centavrov da mi smotriti pušice,
Ki lova jim so v žitju bile slava.
Ko se navdol obernem raz gorice,
Trijé nahip se ločijo iz tropa,
Nasprot mi vsak molí strašivno lice.
I kteriga, zavpije on, sta kopa
Deležnika? od ondi oznanita,
Če ne strelim, ne anam zlih se čopa!
Moj varh na to: bo misel mu očita,
Ko dojdeva Kirona tje do bliže,
Poterpi ak nagon te želj prehita.
Me sunši jo podaljša tote viže:
Ta Nesos je, zrok smerti Dejanira,
Mašval se je, ne žlahtno, studne niže.
Na sredi tist, ki gled na persi vpira,
Je Kiron siv, učitelj zvest Ahila,
Tik njega Fol, kim čert i serd izvira.
Obrežja krog je šetalo jih sila,
Streljali ki so v tiste duše kruto,
Katere ni ta godla vse pokrila.
Dohitiva sedaj kardelo ljuto,
S pušico germ razdeli Kiron brade,
In žrelo da mi zreti razobuto.
Besedi ker overka snop ne dade,
Tovaršam on omeni: glejte točno,
Un zadni kar zadene to razpade.
Stopalo ni umerlih tak mogočno!
O tem je že mu vodja tik do grodi,
Kjer strinja konj s človekam se obočno,
In reče: da, je živ! i vse mu bodi
Razkazano po meni v paklu žarnim;
Ne radoved, ga sila v hod navodi.

Se vmaknula je diva kraju jarnim,
In vodbo to je meni naročila,
Ta ni zločín, ja ne tovarš kovarnim.
Zarad močí, ki nama v prid je bila
Do teh zaprek po cesti tamni, čudni,
Pridružba nej ti vižarja bo mila.
Nej spremi naj po pusti tej odljudni,
Pajdaša nej izdatno mi podpira,
Ki živ je še i v gibanju pomudni.
Na desno se potem Kirón ozira,
I Nesosu omeni: ti ju spremi,
Pomozi kjer prehojo kljub zavira.
Se vpotimo, prevdarku v svojim nemi,
Po bregu tje žarú kipeče reke,
Iz dna veršé terpinčenih pojemi.
Sim vidil jih do čela v kipu neke,
Mi konjomož pové, ti so tirani,
Izvirki štet, pogina, cnot zapreke.
Tu plakajo, spomin v izgled nam dani,
Ta Škander je, le-un je Dionisi,
Sikulce ki za blagor nekda vkani.
In tisti tam, kim černa kita visi,
Je Acolin; rumenolasa glava
Tik njega pak Estenski je Abisi,
Kim bila smert je pastorka naprava.
In pesnik moj na to izreče tako:
Ta vodi nej, ja bom le napeljava!
Nekoljko dalj stojí Centaver jako
Kraj množice, iz toka ki le čela
Napol molí, scer krije v reki vsako.
Naznani stvar: ta je oseba smela,
Prebodla ki je v cerkvi serce slavno,
Na Tamizi kim čast že dnes je cela.
Sim vidil jih, ki čop al grudi ravno
Iz hlapa so nakviško mi moleli,
In več od njih poznaval sim že davno.
So bolj in bolj se žlebi plitvi zdeli,
Do gležna le je segala kervina,
I v kraju tem smo gaziti pričeli.
Možbik začnè: Tu micna je globina,
Vervranje vlag pomanjšano je vidno,
Le rahloma pogreza se nižina.
Na uno stran valovja ni preidno,
Obrežja tik tomun je neizmeren,
Not mučeni kriče tirani pridno.
Je Atila med njim, trinog neveren,
Človeštvu bič, obraženju gonoba,
Z njim Pirhos, grek, ter Sekstus, lah prešeren.

Dva roparja, zmešnjav netivna goba,
 Rinier Kornet, sobrat Rinieri Paco,
 Sta tudi vmes, prekanjena goloba.
Izrekši to k prehodu dvigne taco.

Trinajsti spev.

Obseg:

Sedmiga kolobara drugi krog. Posilniki sebi nasprot premenjeni v drevesa, ino po Harpijah terpinčeni.

Do brega bil še Nesos ni pregazil,
 Ko vpotiva se midva po gošavi,
 Kjer nisim stez, ne tenje cest zapazil.
Zeleno ne, le velo se mi javi,
 Nič gladkih vej, le gerče, kile, kluke,
 Ni sadja znak, ternovje dreva davi.
Prilične tej zverin in kač razbuke
 Ne čuje se lecinski po samoti,
 Divjaštvo kjer se gneti varne v luke.
Harpijam dom so strašni kraji toti,
 Ki perja strup so brizgale v Trojane,
 Naznanba de pogín se mesta loti.
Okremplenim perute so pridane,
 S peresmi je teló pokrito celo,
 Na drevje to so čudno v stok sognane.
Omeni varh: poprej ko dalej spelo
 Se bode, znaj, de v krogu drugim hodiš,
 In toliko bo časa to te grelo,
De v strašni pesk pušave tje pribrodiš.
 Pa spomni se o temu te besede:
 Ne roba tik, de mar se ne osmodiš!
Ni bilo še ničesar za poglede,
 Pa vhajali so kriči mukam kislim,
 Tak de sim bil ko panan glasov zmede.
Ja mislim, on je mislil, jaz de mislim,
 Ti glasi so iz gerla bistev takih,
 Ki med ljudí, nalaš mi skrite, čislim.
Mi reče varh: če zlomiš berst enakih
 Dreves, ti bo se hipoma skazalo,
 Pretehtal de razmer še nisi vsakih.

Ker mene zlo je radovedje gnalo,
Odkerhnem kal iz bližniga drevesa,
Nalom kričí: zakaj me raniš, tnalo!
In ko je kri pribrizgala iz lesa,
Ponovi glas: kaj lomiš kruto mene,
Al Bog ti dal ni milosti očesa?
Junaki pred, zda terni smo brez cene,
Pa lajši pest bi morala ti biti,
Občutka če bi bili kače lene.
Kot veje verh se vidi v plamen iti,
Ker drugo se telo še zdravo vije,
Ob vetru ki jo memveršé dohiti;
Iz mozga tem odlomku slično dije
Besede glas i rusa kri ob enim,
Izpade vlom, strahú mi serce bije.
Mu reče varh: ak vedel bil bi, cenim,
Poprej ta moj, kar zvedel je zavozno,
Spotikleja ne bil bi dal nobenim;
Ne bil bi te napadal tako grozno,
Ja sam sim ga v to djanje vpeljal kruto,
Zaveržem je, le žalibog, prepozno.
Razjasni mu živetje svoje sluto,
Spomina glas bo tvojega oživil,
Kjer petje bo od jame te začuto.
In čok na to: si sladko tak zakrivil,
Molčati de ne smem, pa zanesita,
Če vama clo govor bo kodre sivil.
Sta ključa dva mi v desni bila skrita,
Odpirala sta serce Miroslava,
Nikomur pak se skazala očita.
Posestvi v môm sta bila čut in glava,
Marljivo tak sim sukal opravila,
De vpešala mi zadnič je narava.
Zavid, ki je visosti sprotna sila,
Z dvoranstvam ki poljubno, merčno rabi,
Ostud za trud, posilju sprožba mila,
Mi v kvar takrat oserčja splošne zgrabi;
Zapaljeni podpihajo Augusta,
Zasluge cvet se v sipu sreč pozabi.
Osenči me obupa tenja pusta,
Zaslepi blod, de smert bo sverha vsega,
In samomor nekriviga me shrusta.
Se zarotim o mozgu dreva tega,
Oskrunil de nikdar zvestobe nisim
Gospodu môm, ki groza bil je zlega!
Ak pride kter, ob tem ko tukej visim,
Na svitlo spet, nej moj spomin obudi,
Nevredni tam pozabi v mračni ki sim.

Prejenja s tem. Virgil na to: ne mudi
    Ga prašati, ak več te znati mika,
    Le urno, de se v rako prej ne zgrudi!
Omenim jaz: le tebi ne zanika,
    Poprašaj ti, kar plodno sodiš zame,
    Ja nisem kos, je zmota prevelika.
Moj varh potem: kar ta ti vstreči jame,
    O panan duh, nej tebe mu nakloni,
    De zmedene razjasniš tote klame,
Ter mu poveš, kaj duše v gerče goni,
    Ak moreš tud mu dalej to razjasni,
    Če ktera duš uíde britki sponi?
Začetno so odvet mi žvišgi glasni,
    Potem se sič premeni v te besede:
    Bo kratek vam odgovor moj počasni.
Ker duša iz telesa v smerti grede,
    Ko človek sam živetja se oprosti,
    Soditel koj jo v sedmi krog uvede.
Zletí navdol brez volje, v toti hosti
    Pogrezne se, kjer zgod na tla jo treši,
    Ko pir hití v drevesni veršič gosti.
Iz micnosti se v deblo dreva reši,
    Harpije pak ogrizajo mladike,
    Ga stiskajo ko zerno v ostri preši.
Nekdá prispè naš duh do prešne slike,
    Pa ne de njej v obstoj bi se pridružil,
    Zaverženo po sebi vgasne mike.
Terpinčenja predmet bo tukaj sužil;
    Zapanan, kot ostali, v gerče tote,
    Bo v enomer zabrede svoje tužil.
Posluzam še, razjasnenja te zmote
    Razlagal de bo dalej se nadjaje,
    Ko čuden hrup napolni jamne kote.
Priličen tem, ki čuje tik ograje
    Ga lovec, ker se gon mu bliža v hosti,
    In hrup in krič odmeva v krogu staje.
Dva dirjata nasprot mi v šumi gosti
    Iz leve, vsa razpraskana i naga,
    Germovje se drobí v premiki prosti.
Pervotni smert zakliče nej pomaga,
    In drugi, ki je zdel se bolj počasen,
    Omeni: ti ni bila slična snaga
Pri Topi, tam si, Lano, bival kasen!
    Potem ko moč omaga mu se skrije
    Košati v germ, kjer ni zagledu jasen.
Za njima, hu! tuleča truma lije
    Lovivnih psov, dotika hert se herta,
    Kar nese vid, se rep za repam vije.

I v skritiga derhal zobé zaverta,
    Mu sterga kos za kosam iz telesa,
    Ter ude krog raztrosi spačje čerta.
Me pelje zdaj prijazniga očesa
    Moj mili varh do germa, kim so crele
    Solzé iz ran, ko ploha iz nebesa.
Zakaj, o Jak da Santandrej, so vnele
    Besede te iz mojih ustnic tako,
    Ker žalibog, izid so pust imele!
Mu bivši tik popraša vodja jako:
    Povej zakaj de puhaš kri in slova
    Iz britkih ran okrožja plat na vsako?
I nama on: O duši kima rova
    Ondašniga nevihte so očite,
    Peres ki me oplenile se znova,
Pobrane skup nazaj mi prinesite!
    Iz mesta sim, ki Marta premenalo
    Je s Kerstnikam za varha zgodbe zvite.
Zató bo v kvar mu sukal pravd navalo,
    Če znaka bi nekoliko ne bilo
    Od njega tam na mostu mu ostalo,
Gradjani, ki so zidali premilo
    Staniše spet po sipu Atilóvim,
    Napenjali zastonj bi bili silo.
Ja sam pogin si v lastni dom zazovim.

Štirnajsti spev.

Obseg:

Sedmiga kolobara tretji krog. Posilniki naravi in Bogu nasprot v ognjenim deževju terpinčeni. Kapaneos. Peklenske reke.

Ljubezen me je gnala do domovja,
    De perja sim nabral kar se je dalo,
    Ga vergel mu, ki več ni gučal slovja.
Potem sva šla do tam kjer se kazalo
    Over ni več nasledno v krožje priti,
    Kim reči smem pravice strašno tnalo.
De steče mi, ondotno prav razviti,
    Omenim de v obširni sva livadi,
    Zelenja kjer ne more bilca kliti.

Jo krogoma mučenja hosta gradi,
 In meja tej je struga tug i bloda,
 Te greva tik, ja konca groze v nadi.
Tla pesk so vroč, Katónoviga hoda
 Po Afriki podoba clo prilična,
 Ko vila ga v pušavah je osoda.
O, kazni strah! pedepsa krivd pravična!
 Kak morala bi stresti družbe blede,
 Ko v sluh doné jim videnja dotična.
Sim gledal duš, clo nazih, cele črede,
 Ihtivno ki so plakale preveno,
 Terpinčenja so razne bile zmede.
Ležati znak sim trumo vidil eno,
 Dotična v klonč povita je sedela,
 In sukala je tretja se v premeno.
Oseb nar več med svoje ta je šteta,
 Menj druga ki v pedepso je ležala,
 Pa gerla bolj napete v krič imela.
Višava je nenehama metala
 Nebroj plemen po zraku vse na kraje,
 Prilika ploh zametniga navala.
Kot žar i plam čez tabora ograje
 Ob Sindu zrel je Škender tje leteti,
 Ter nižati se v šotor, koče, staje;
Posamezne so spešili zatreti
 Vojšak in on, ker laglej se ugasne
 Samotni žar, ko v plamen smod razpeti.
Podobne tem peršele so užasne
 Svetilke krog, zažgale ko netila
 So prah in pesk, ne naglosti počasne.
Preneha ni rokama nikda bila,
 Preveno so mahále krogom sebe,
 De vmaknula bi plamena se sila.
Omenim ja: vse, vodja, čisla tebe,
 Razun gerdob, straživnih skrek uhoda,
 Ki vark so tam ti spričale potrebe.
Kdo velikan je tist ki ondi smoda
 Ne zmeni se, uporno se obnaša,
 Ne gane ga, ne tma, ne žar, ne voda?
Razumši ta, o njemu de se praša,
 Mi zakričí nasproti te besede:
 Kar bil, to sim! in tak bo lega vaša.
Nej z delmi Cevs kovača svôga zmede,
 Ki brusil mu je treske v borbi tisti,
 Zatisnul kjer mi v smert je bistre glede;
Premaga nej po Monžibelu isti
 Nasprotnike, klicaje v norah mračnih:
 Oprí Vulkan me v bitki krivde čisti!

Kot nekada na poljah Flegre zračnih,
Ko mi dervil nasprot je grozne strele,
Bo shlapil serd po višah mu oblačnih.
Varh zakričí; zda tako glasne fele.
De čuti še mi ni dajal enake:
Kapanej! gnjev ti serce vedno melje,
Si karan prav, napuh ti merši dlake.
Ni kazni de bi bila bolj prikladna
Za taki serd, ko studne serda spake.
Ko bila je končana ojstra zadna,
Podaljša: ta sedmerih bil je eden,
Kim Teba v bran je stala ravsa jadna.
Bogovam kljub, si v tem je še dosleden,
Terpinčenja njegove so pravične,
Obširniga pretehtanja ni vreden.
Naprej z menoj! platí se boj dotične,
Tam pesk je žar, verh muk i njih pridavka,
Le gaja tik so ti stezé prilične.
Se vpotiva brez vora, brez ustavka,
Do goše, kjer potok izteče neki,
Kim barva je čerleno strašna rjavka.
Ko tist izvir, pričetek topli reki,
Hotivnice ki ga delé v porabo,
Enak je ta, navdol veršijo vteki.
Njegovo dno, ko brega medju sabo,
So sviž pesčen; hodivna pot je skala,
Premikanju tedaj ne žuga slabo.
Kar do sedaj po nori sva spoznala,
Od hipa ko sva vrata prestopila,
Kih v enomer odperte najde žala,
Nikaka reč ne mogla bi, al sila,
Enačiti s potokam tem se točno,
Kim lastna moč, zatreti žar, je bila.
To rekel mi voditelj je razločno,
Ga prosim jaz, nej dalej to mi jasni,
Vse vediti, me huskalo je močno.
Je v morju pust otok, pa slave glasni,
Mi reče on, imenovan je Kreta,
Ondašni kralj je blagor bil začasni.
Na njemu hrib je Ida, viša sveta,
Cveteć je bil nekada, slast i sreča,
Sedaj je vres, níčesar ne obeta.
Za sinčika skrivalnica gosteča
Je Rheji bil; ko plakat sin je hudo,
Je hujši šum zbudila straže gnječa.
Sivor visok je v hribu, moža čudo,
Ki gledati Damjati pleča dava,
In tehta Rim ko lastno v sklenu grudo.

Iz čistiga zlatá je svitla glava,
Sreberne so mu persi, rame, pleča,
Do stegna bron, ter jeklo se spoznava.
Železja moč o bedrah je grozeča,
Le škoda de je desna noga glina,
Potperta ker je teža s to nar veča.
Podoba vsa, le glave ne višina,
Preklana je, razpočje solze roni,
Ob toku kih se širi zmir votlina.
Nižavo v to se združen mok nakloni,
Stiks, Aheron, in Flegeton so sledbe,
Ki v strugah klanc navdol jih urno goni.
Do ondi to, kjer druge so naredbe,
Kocit je tam; — kaj temu je narava,
Molčim o tem, za potlej so te zvedbe.
Poprašam ja: Potok če ta priplava
Iz kakiga izvirka zemlje gorne,
Zakaj se tu, ne ondi, zreti dava?
On reče mi: So v lok te jame borne,
Če ravno se vijéva v krogu pridno,
Za prostor tak so noge preokorne.
Je bilo ti le malo nore vidno,
Ak nove te osupnejo prikazni,
Se spomni de i to ne bo izidno.
Ga prašam: kaj so toki vage razni,
Ko Flegeton in Lete? ni speljano!
Si djal izvir de pervimu so blazni.
Prašanju tem je bistro želo dano,
Overne on, pa vrenje reke rdeče
Razjasni vso pomembo v njej iskano.
Boš Lete tud zapazil, končno reče,
Kjer snidejo se k snaženju dušice,
Objokan greh kih manje v sercu peče.
Je doba zdaj od gojzda poslovice,
Za mano tik mi slediti se trudi,
Pot varen so nevpaljene stezice,
Ob verhu kih ne liže plamen hudi.

Petnajsti spev.

Obseg:

Posilniki nasprot naravi. Brunetto Latini prerokuje pesniku pregnanstvo.

Zda nese rob skalnitiga naj brega;
Od zgorej hlap ohrani cesto žara,
Ko prostor krog plemen vihranja zlega.

Flamingo kot nevžugan zid ovara
Od Brisla do Guzante slapov brani,
Odbiva ker natrag jih brezdna v stara;
Kot Padova o Brenti setve hrani
Potopa, rek naval, viharja spake,
Poprej ko žig zbudí se Kjarentani;
Okopi tam podobe so enake,
Le više manj, in manjši debelosti
Je zidal jih, ki vmislil si je take.
Od gojzda proč sedaj sva bila dosti,
Ne bil bi ga zagledal zbog deljave,
Ak bil bi spet oziral se po hosti.
Duhov prispè po robu te širjave
Mi trop nasprot, in sledni naju gleda,
Ko v tmini kter, kim ni svitlobe prave.
Ker lune bliš ne kaže jasno sleda,
Naj pazijo ko siv šivar šivanko
Ob točki kjer se luknice zaveda.
Pretehtan tak po trumi tej natanko,
Začutim de nekdo za pas me grabi,
In reče mi: si vjel se končno v zanko!
Čutivši de nasprot mi roke rabi,
Vanj gled uprem, spoznati ga pohoten,
Pa znamki so mu v prižah bili slabi.
Naposled pak spozná pogled ga loten,
Dam desno mu: mir z vami, pan Bruneto!
Vi tukej ste? sim clo nenade zmoten.
On reče mi: moj sin, ne bo ti v šteto,
Natrag če greš z menoj korakov malo,
Pustiva trop, nej sledi cesto kleto.
Sej ravno to bi mojim željam zdalo,
Omenim jaz, tu mervico počiva,
Voditelju ak mômu bo veljalo.
Overne on: ki tu počitka vživa,
Je godin sto pripanan, se ne gane,
Če sred plemen, če v živi vatri biva.
Ti spredej koj, nasledba men' ostane,
Potem hitíl do svojega bom tropa,
Obup ki ga neskončni v tugi mane.
Bolj nizko ker ne tvegam djati stopa,
De vštric bi bil zamogel mu hoditi,
Sim zadej spel ozirniga kolopa.
Me praša on: kaj nudi lès te priti,
Ker ni ti še posledna ura bila,
In kdo je un, ki zrem ga s tabo iti?
Me zmota je, mu rečem, žitja vila,
V oblake bil sim zamotan ostudne,
Poprej ko se mladost mi je spolnila.

Ko včera sim hitíl iz niže čudne,
 Me sreča ta poslan in mi obljubi,
 Popelje v prid de te me ceste mudne.
In on: bo prav! ta zvezda ne pogubi,
 Zanesi se, v preluko slediš dike,
 Nasledba ta že jedro ljusk orubi.
Prezgodna smert je vgasnula mi mike,
 Šcer krepil bil moj uk bi tvoje dela,
 Namembe ker so božje ti velike.
Pa tisti rod, zavist ga je prevzela,
 Fjesolske kim so skale vir starinski,
 Je kar je bil, skalovja duša smela.
Za dar bo kvar snuval ti čert živinski;
 Osode tek! ne plodi smokva sladna,
 Robidja germ ker hobota grozinski.
Jim slepcov dá perimk pravlica jadna,
 Skopost, napuh, zavid so jim priroda,
 Tem biti tuj, ti bivaj skerb navadna.
Namenula ti slavo je osoda,
 Želí te ta in una četa stranska,
 Za klune teh, bi sodil, te je škoda.
Premeni v gnoj zverjad se fjesolanska,
 Prekrasne pak ne kvari tulipane,
 Iz klata ki slučajno zraste djanska;
Katere v čin orjaški duh nej gane
 Rimljanov, ki so zvesti tam ostali,
 Kjer cimil bič je krut za nove rane!
Ak mojih želj bi bili čversti kali,
 Odgovorim, dosegli vse namene,
 Na zemlji vi bi še se radovali.
Je vtisnjena podoba zlate cene
 Mi vaša v čut, še spomnim se naúka
 Zgovornih ust; mi cvet je sle prevene!
Kak slave venc doseže perhla ruka,
 Ste skazali; dokler bom živ bo sledba
 Mi žarna skerb, zamuda vedna muka.
Kar djali ste, bo mojih dni naredba,
 Vse hranil bom za slavno divo milo,
 Naklonjena če bo mi nje zagledba.
To bodi vam resnice oznanilo,
 Kar vest velí, ostane mi ugodno,
 Ne menim se za vso nasprotno silo.
Mi novo ni, kar tehtali ste sodno,
 Kolesa nej namemba obračuje,
 I pridni kmet motiko mu prirodno.
Na desno zdaj se mojster ogleduje,
 Omenši mi osorno te besede:
 Tist sliši v prid, ki čuto sercu vsnuje!

To misli mi v pretehtanju ne zmede,
Gredé naprej zaprosim še Bruneta,
Izreče de glavarje četne srede.
Spoznati tri, omeni, prid obeta,
Ostale pak bo bolje zamolčati,
Mi množina je ur natanko šteta.
Ti mašniki so bili v sreči zlati,
Učeni zlo, visoke v žitju slave,
Pa slično vsi napake prebogati.
Tam Priscian se bliža modre glave,
Tik njega Franc d' Akorso; več enacih
Je zreti, ak ti budi srab zabave.
Tud Moci je, ki sluga slug iz jacih
Je zmot le teh poslal ga v Bakiljone,
Kjer zginul je pozablenja v oblacih.
Bi rekel več, pa v hodu volja vtone
Razlaganja, temveč ker se dviguje
Iz peska prah, budeč mi nove zone.
Se bliža trop, ki k ognenju me nuje,
Preporočim Tezavrove ti branja,
Vsih ved zaklad, se anam hvale druje.
Oberne se, tem sličniga ravnanja,
Ki za zelen Veronski plajš tečejo,
O dobi v to izbraniga igranja,
In zmage čast, ne smeh porug, dospejo.

Šestnajsti spev.

Obseg:

Sodomiti druge sorte. Rob nasledniga okrožja. Strahota se v delji prikaže.

Sim bil do tam, kjer slišalo veršenje
Vodé se je, ki v dolni krog je vrela,
Bučelni roj je zdelo se šumenje.
Privihrajo tri sence iz kardela
Letečih duš, namenjene ki bile
So v isti kraj užasniga mučela.
Ob enim so, bližaje se, zavpile:
Ti stoj, si naš! ak slika nas ne moti,
Ta gnus je dom za take rogovile!

Oj! kacih ran sim gledal tmo v tem koti,
    Strašivnih prog iz prešne, zdajne dobe,
    Ko spomnim se, obup se serca loti!
Poznavši varh okolnosti te globe,
    Oberne se do mene in mi reče:
    Priljudno s tem, kar pika to za zobe!
Žerjavce ak ne vidil bi veršeče,
    Terdil bi de spodobno bo ti stala,
    Če jim nasprot osoba tvoja teče.
Začnejo, ker sva midva prenehala,
    Ti prešni ravs, in bližej nama bivši,
    Jih svade strast v obroč je zamotala.
Kot borec nag s polznoto se močivši
    Prevdarja kaj prospeha več nakloni,
    Poprej ko spe v protivnika gromivši;
Prilično tem verté se tam skakoni,
    Stopanju vprek obernjene so lica,
    Té jedna sla, in druga noge goni.
Ak bed ogled, v kih stiska nas pravica,
    V oserčju ti nečuta lusk ne zmane,
    Tak enimu izklikne govorica,
Nej bivšiga spomin ti dušo gane,
    Poveš de nam, kaj si, de slika živa
    Bez groze v teh strahotah ti ostane?
Ta pred menoj, ki v hodbi drug mi biva,
    Je zdaj za vid le naga odertina,
    Nekada bil čelad je zlata griva.
Gvaldrade vnuk poštene je, sin sina,
    Imenovan po djanju Gvidogverra,
    Je z umom ko z orožjem znag veršina.
Stopinje un za mano ki pobera,
    Je Aldobrandi, vitez Teghijaja,
    Bi morala še vanj živeti vera.
Jaz, kruto kim pedepsa tu nagaja,
    Sim Rustikuči, brez ovinka rečem,
    Je bila kvar mi supruge izdaja.
Me strah je vil, prehudo de se spečem,
    Pa mednje me je mikalo v tem hipu,
    Dovolil bil bi varh de jih dotečem.
Ker gnala sla me ni k požara tipu,
    Mi serca mik premagala je zona,
    Čeravno hlep do itbe spel je h kipu.
Omenim: ni poruga kazni lona
    Mi mnenj izraz, sočutje mene viža,
    In temelj bo mi zadniga nagona.
Ko vodja moj, razkriti mi, se zniža,
    De dojdete, sim sodil koj, de jaka
    Mi množica se slave vredna bliža.

Rojaki smo, me gane vaša vsaka,
Navadne vam početja so češene,
Blišoba del je svuda vam enaka.
Bom zmenal javk za sadja viši cene,
Obljubil je vodivec mi resnični,
Pa v sredo pred namemba me požene.
Nej dolgo še tvoj bistri duh pravični,
Izreče on, ti dične dela snuje,
In slava tvoj spremljuje čin različni;
Povej mi le, pravednost al stanuje
Še v domu nam, ko nekda, višjih briga,
Al zginula od nas je v kote druje?
Nas Borsijér Guljelmo, senca kiga
Se ravno zdaj od ondi nama bliža,
Terpinči zlo, terdí, de upa ní ga.
Novaki so Firenci nova priža,
Dobički vmah, obljudenje ne kasno,
Budé napuh, in ta v pogubo viža.
Omenul bil izrek sim zadni glasno,
In ti trijé v odgovor so ga vzeli,
Gledaje se ga tehtali počasno.
Če tudi scer, so reči mi začeli,
Ni težej ti na voljo drugim biti,
Med ljudi, da! te srečne bomo šteli.
Ak mogel boš iz brezdna tega priti,
Tam gledati nanovo zvezde lepe,
In: Bil sim not! rojakam oznaniti,
Povej jim kaj od strašne naše stepe!
Izrekši to, zbežé, in se je zdelo,
Perute so navadnih nog okrepe.
Hitrejši ni še „Amen“ izdonelo,
Ko v deljo ta je trojca se zgubila,
In varha tud je dalej gnati jelo.
Jaz koj za njim. Le malo sva hodila,
Že blizo sva veršenju vode tako,
Ni čuti več, karkolj sva govorila.
Ko tisti tok po lastnim žlebu jako
Šumí v izhod iz Vesove višine,
Ki Apenin visost preseže vsako.
Mu pred imé je Akvaketa, mine
Ga to potem ko pride do nižave,
I v Forli druj perimek se mu vrine.
Tik Benedeta vihra čez goljave,
Prekucne se v dolino po veršinah,
Vse krogoma razločne so bobnjave.
Enako tem sva čula po skalinah
Veršeti vniz pobarvane talase,
Prezreti jih ne steče v tacih tminah.

Konop imel okrog sim za prepase,
S kim šekasto uhvaliti riseno
Sim trudil se v gošavi prešne čase.
Odpašem ga i v gručo zvijem eno,
Ukazal kot voditel bil je ravno,
In klonč podam zaúpno mu v preceno.
Na desno ta obernjen roko stavno,
Od roba proč, zažene zvitje v jamo,
Kjer zdelo se je brezdna žrelo glavno.
Sim sodil ja, prikazati se tamo
Bo moglo kaj na tako novo djanje,
Razumi vzak, de ni primerlej samo.
Omeni varh: bo prišlo zdaj na znanje,
Kar pazna že mi duša pričakuje,
In tebi se prebuda kakor sanje.
Resnica scer, ki zmoti slično snuje,
Je bolje de ostane v mislih skrita,
Sramoto ker izrečena nakuje;
Pa sila me k terditbi tej dohita:
Se zarotim pri stihah pesmi tote,
Nej prazni so koristi, mika, svita;
Ak nisim zrel nižejše iz grozote
Priplavati pošast užasno, čudno,
In kviškoma prostirati krilote;
Kot vodolaz, vernivši se nemudno
Iz mozskih nor, kjer sidra v guge terči,
Gledé v naval in globočino studno,
Se spenja vzgor, in zdolej ude kerči.

Sedemnajsti spev.

Obseg:

Kolobara sedmiga konec. Odertniki. Žanfiljaci, Ubriaki, Skrovini, — Gerione.

Poglej zverjad strupeniga repaka,
Razruši ki terdnjave, hribe, grade,
Katere sil ne vbrani se nikaka!
Moj vodja s tem poprime zdaj razklade,
Ter migne ji, nej bregu se približa,
Kjer viti se prihodni pot imade.
Pošast le ta sramote, brig in križa,
Je kraja tik z glavó in persmi kmalo,
Repak od zad pokriva tamna niža.

Obrazje clo pohlevno, mično, zalo,
Prijazne so, diviških kip, ji lica,
Teló v izíd je gada zreti dalo.
Kosmata dva sta parkla znak poklica,
Telesa krog pobarvane maroge
Različnih boj so varke naznanica.
Tatar i Turk, enako umne sloge
Med barvami, ne stuhtala obleke,
Arahne clo ni tkala slične proge.
Kot vidi včas o bregu morja, reke,
Na suhim pol se, v toku barke drugo;
Kot pibra v bran in prid si včini leke
V okrajnah, neme kjer iše v pitji vugo,
Tak stala tam je studna ta zverina,
Vteleseno, sim sodil, vidim — kugo.
Po zraku se je sukala repina,
Strupena ost je znatno kviško stala,
Škorpjona ki je bila bodečina.
Omeni varh: sedaj stezica mala
Nazaj se gre, do tam, kjer ta strahota
Je pervikrat se vidu pokazala.
Potem navdol popelje naj stermota,
Na to deset stopín po ravni legi,
Tak žarna bo prehitena peščota.
Zverjaku lih ko bila sva v dosegi,
Zapazim duš nekoliko sedeti
Stermine tik peščenimu na bregi.
Mi reče varh: de vedel boš našteti
Po versti vse okrožja tega muke,
Poprašaj té, kaj kanijo začeti.
Le kratko vse, nastran besed zasuke!
Jaz medju tem naprosil bom divjaka,
De vzame naj na herbta svôga kluke.
In tak mi je spoznana bila taka,
De sam sim šel do kroga sverhe zadne,
Kjer truma ta se v plohi solz namaka.
So znaki jim pogledi bede jadne,
Nenehama so brani vse z rokami,
Sopara zgor, i zdolej brizge čadne.
Prilično psu, ko žgejo sončni plami,
In pikajo ga bolhe, muhe, ose,
Protivi se in z gobcam i z nogami.
Kardelo vse pretehtam to na kose,
Spoznati moč nikakiga ni bilo,
Pa vidil sim, — utisne to mi zlo se —
De mavhe vse ob sercu je nosilo,
Zaznamvane in barvane različno,
Kih gledanje vsim zdelo se je milo.

Samotnimu dospem kardelu lično,
In višnjev kip na torbi zrem rumeni,
Leonu ki podoben bil je pično.
Potem pogled ostale mavhe ceni,
Na eni ko tekoča kri rudeči,
Belava gos nasprot mi glavo kreni.
I nekdo kim na torbi svinja veči
Je vrisana na belkasti podlogi,
Me praša: kaj ti vohaš toti v peči?
Poberi se! živečih ker si v krogi,
Ti to povem; moj sosed Vitaliano
Bo vsedel se na levo stran mi k nogi!
Jaz, Padovan, sim s tem; ti bodi znano,
De zbadajo me zmir enake viže:
Kdaj vitezu bo slavnim dojti dano,
Kim klunov treh na mavhi bodo priže!
Pomerdne v tem, ter jezik von zakrivi,
Goveda kip, ki nósnice si liže.
Ja v strahu, de pomuda ne oživi
Nevolje mu, ki speh mi je naročil,
Se vernem berš, pustivši trop na grivi.
Virgil je bil na herbet ravno skočil
Pošasti, ter se gugal je na sredi,
Izrekši: glej, de točno boš razločil!
Zdaj pojdeva navdol po čudni gredi,
Sedeč li spred, ja zadej tik za tabo,
De repa strup te ne zadene, vedi!
Kot merzlični, kim ude vije slabo,
De nohte le mu višnjeva napada,
Se trese ves, ko misli, lomba zdá bo;
Tak straha mi je trepetala brada,
Pa bal sim se opombe ojstro slane,
Kot sluga zvest bojí se višjih jada.
Hitim tedaj na strašne te plečane,
Obseži me! — sim hotel pevcu reči,
Beseda pak mi groze zaostane.
On ki me je čes brezdna spravil veči,
Mi dene koj roké okrog telesa,
Oprè mi trup, glavó i vrat i pleci.
Potem velí: zdaj Gerion peresa
Je vpreti čas; polagoma v doline,
Ker takiga tovarš ni vajan plesa!
Ko čoln za včin premisleno odrine,
Naprej, nazaj, potem hitrej se guga,
Enako ta, soteska de premine.
Kjer grud je bil, zdaj z repam kviško žuga,
Ko kača se z letem naprej poganja,
Po parklih mu doíde sopa vuga.

Nekdaj, bi djal, je groza bila manja,
    Ko Faeton tekalo sončno zgreši,
    Goreč oblok, pozná se, sip naznanja;
Al pa takrat, ko všel je Ikar preši,
    Mu sonce vosk perut prebližnih staja,
    On stermoglav iz neba v morje treši;
Kot moja tam, obá telesa kraja
    Nad brezdnam ker sim čutil plavajoča,
    Ne vidši kaj, razun strahote zmaja.
Se niža ta polagoma giboča,
    Navdol, navdol, pa komaj de se čuti,
    To le ker gib mi sape pih svedoča.
Ne daleč proč slapovje čujem rjuti
    Derečih vod od skale na skaline,
    Poglede vprem pozorno v hrup ta ljuti.
Ves tresem se, mi ravnovažje mine,
    Zapazim žar pod sabo, slišim krike,
    Zvijém se v klonč, zavedenje mi zgine.
Potaplenja, vertenja razne slike
    Zapazim zdaj, ne pred, na strašni derni,
    Prikažejo se čudnih sort oblike.
Kot sokol, kim se v delji sivočerni
    Potuhne tič nenajdno za poglede,
    Ko sokolar zakliče: daj, oberni!
Se zniža scer, pa serd mu v čutu prede,
    On semtertje obrača in daví se,
    Ter daleč od klicavca proč se vsede.
Tak bremena tam Gerion znebí se,
    Postavi naj na znožje stene skalne,
    Težila prost okoli zavertí se,
Pušice kip, mi zgine v kraje dalne.

Osemnajsti spev.

Obseg:

Osmi kolobar. Deset krogov. Zavodivci. Venediko Kačjanemiko. Jason i drugi.

Je v paklu kraj, se Malebolže zove,
    Okrož kamnit je barve skoz jeklene,
    Enacih boj zagledaš kroge, rove.
Na sredi te samotne puste stene
    Globok štepin se vidu izobrazi,
    Ki ga v pretres drugej ta pesem dene.

Ostala se okrožina zapazi
Razdeljena v komadov desetero,
Dolinam kip, na levi hriba plazi.
Prilično kot sovražniku v overo
Terdnjave grad obdavajo prekopi,
I vništijo ne redko s tem namero.
Tak bili so dolinam tem ostopi,
In kakor tam so bervice in mosti,
De semtertje premenjajo se tropi,
Je ondi tud prehodov čverstih dosti,
Ki peljejo iz kraja v kraj soparno,
Ob štirni pa končajo v zvezi gosti.
Tu Gerion spustí na tla naj varno,
Moj vodja se na levo stran zasuka,
Po stopih mu od zadej sledim žarno.
Naznanja se na desni nova muka,
Britkosti javk, novotnih sort beriči,
Iz bližnih delj ostudno glasje kuka.
Dno polno je! vse nago! strašni kriči!
Pridere mi derhal nasprot od srede,
Druj ravno vštric, hitrejši, zreli tiči!
Ko dobe vug se v Rimu ljudstvo mede,
Ki semtertje na mostu oskim speši,
Na levi od —, na desni k cerkvi grede;
Le-teh pogled Šenpetra dom ne zgreši,
Le-unim je v očeh nasprotno berdo,
Ki bližajo se mu tlačivni v preši.
Naprej se je v ti gneči vilo terdo,
Delili so rogati gonci kerce,
Pritiskali mudlive z bičmi gerdo.
Kak dvigali so vbogi suhe berce,
Na pervi šverk! jih nikdo več ne čaka,
Ker stare mu dotik začetni serce.
Naprej gredé zapazim de mi spaka
Stojí nasprot, in sam pri sebi rečem:
Spoznam jo, da! podoba je enaka.
Se vprem z nogó, z očesam jo pretečem,
Ob enimu z menoj se vodja vstavi,
Volján de jo z besedo britko spečem.
Terpín želé, de zmedam se izbavi,
Topí pogled, pa to mu pridi malo,
Mu rečem: stan tvoj prejšni mi je v glavi.
Spoznanje me oseb še ni nehalo,
Venediko si ti Kačjanemiko,
Kaj nek te je v to pusto žehto djalo?
Odgovorí: ni želj mi scer veliko
Pogovora, pa glas domač me gane,
De bližam se osebno ti v dotiko.

Sim tisti bil, na kiga svete dane
 Ghisola je Marchezeta objela,
 Nej glupi ljud le druge bajke mane.
Ni mene le v Bolonji ta zadela,
 Vse polno jih je notri slične cene,
 Domači glas kim „sipa“ je imela.
Od Rena vse je krivo do Savene,
 Terdenju tem ak prič bi treba bilo,
 Na grablenja se spomni naše stene.
Izrekši to, s korbačam vrag nemilo
 Ga šverkne zad: kurbišnik proč! zakruli,
 Tu ni vlačug na prodaj za plačilo.
Povernem se o tem, ko ta ga guli,
 In koj obá naprej sva se podala,
 Do rogla ki čez rob se znatno štuli.
Na rogel ta sva lahko dojti znala,
 Oberneva na desno se širine,
 Slovó sva tak prevenim vitju dala.
Ko dojdeva širejši do votline,
 Terpinčeni kjer skoz derejo vedno,
 Omeni varh: preceniš de mercine
Taiste prav, kih skrito bilo spredno
 Obrazje je, ker z nama vštric tečejo,
 Pozor sedaj, na tanko tehtaj sledno!
Iz mosta jih pregledam kako vrejo,
 Od ondi sem, iz niž na viš, v okrogi,
 S korbačmi zad hudiči tikom drejo.
Neprašan varh opomni: glej ga v slogi
 Nekdajnosti med unim velikana,
 Ki z jokam clo se ne vtolaži, vbogi!
Kraljeva, da, postava mu je dana,
 Je Jason, ki iz Kolhide je runo
 Unesel scer, pa trešla vanj je slana!
Do Lemne je preskusil to in uno,
 Tam bile so supruge pomorile
 Možake vse, končavši spola buno.
Objemal jih je, da! do zadne sile,
 Vlastnik celó vsim nedosežne tiste
 Prekrasne, še divice, Hisifile.
Nasiten te, je všel od nosne iste,
 In toti bič krivico to zadene,
 Osvetnik tud Medeje ne prečiste.
Z njim plačani goljufi so te cene;
 To je dovolj od perviga predala,
 Kot od stvarí, kih udes notri vklene.
Sva bila tam, kjer cesta gorna jala
 Se tikoma z okrogam dolnim križa,
 Ob stenah, ki so višjim podpirala.

Derhal nasprot privihra, ki se niža
Sledeči v krog, ropoče in razbiva,
Se terga, ter z neznagami se priža.
Obstenja tik, napolnjene plesniva,
Ki ga sopar nastavši v skorjo sterdi,
So nosu in pogledu — kuga živa.
Je tamno vse podnožje, mrak so berdi,
Ni vidlo se na kaj de stopa noga,
Tak tapava naprej stermini v gerdi.
Na klancu sva; prezrem prostore kroga,
Zapazim duš ne malo v gnusu blata,
Ki gnojnice se zdi smerdeča proga.
Ko semtertje okó sodivno šlata,
Zagleda vmes posraniga do čela,
Ni znalo se, je mnih, al kip le brata.
Ta zakričí: zakaj te strast je vnela,
Med gerdimi prevdarjati le mene?
Odgovorim: je misel me prevzela,
Poznal de sim nekdaj te višji cene;
Ti si Aleš Interminej iz Luke,
Zató se gled od tebe moj ne vkrene.
Zaplete v čop ta lastni jezno ruke:
Hinavstvo me je trešlo v to pogubo,
Za ktero djal sim drugo vse na kluke.
Mi varh velí: sedaj ak ti je ljubo,
Naprej obraz nekoliko prikloni,
In tehtaj tam ostudno snage zgubo.
Razmeršena posrane nohte goni
V obličju gor in dol in križem besno,
Zda puhne viš, i zdaj se kerči v loni.
Taéda je, je kurba, ki je resno
Prašavnimu hotivcu: Si hvaležna?
Terdila: de, obilnoma, ne tesno!
Pojenja s tem pregledba naša bežna.

Devetnajsti spev.

Obseg:

Tretji krog. Simonisti. Nikola III. Bonifacij VIII. Klement V.

O, Simon Mag, in vi, ki njem prilično
Nebeški dar prodajate za cvenke,
Prešestvate s kar Bogu je dotično!

Namenim vam — preslabe, da! — te brenke;
 Tu vdala bi se gromu slična tromba,
 Te strunčice za krog so vaš pretenke.
Sva došla zdaj, ostani vam opomba,
 Do derče ki v naslední pod se niža,
 Počes grozí stermečih skal nalomba.
Modrosti duh, vesolnim ista bliža!
 So zemlja ti, nebó in paklo priče,
 Pravedno vse kak tvoja desna viža!
Straní in pod, in kar se teh dotiče,
 Je polno jam, okroglih, clo enacih,
 Primerna se sledeči vsaka kliče.
Nekoliko, podobnih tem, ne tacih,
 Je v krasnimu Šentjanžu doma môga,
 Za keršenje otrok veljakov jacih.
Teh eniga, ni mnogo časa toga,
 Sim zlomil jaz, otevši stvar iz klame,
 Ki bila scer poginula bi vboga.
Pedepsan kter je sleherne iz jame
 Molil nogé do meč na videz djane,
 Scer skrite so telesa, glave, rame.
Stopala vsim so bile žara vžgane,
 In bercali so s tako strašno silo,
 De zmela bi verige nogam dane.
Kot mastniga nasiteno povilo
 Zapaljen plam natvegama okroži,
 Tak naglo teh je znožje v žaru bilo.
Poprašam jaz: kdo tisti je ki množi
 Čedalej huj mektanje nog iz ječe,
 In blisk na blisk iz jame svoje sproži?
Te nesem koj, ak hočeš, varh mi reče,
 Po klancu tam, po stermim, tje do njega,
 Oznanil bo, kdo je, in kaj ga peče.
Kar tebi všeč, je meni sla do vsega,
 Ti vodja si, posnemam tvoje stope,
 Spoznaš kar drug izreči se ne tvega.
Despeva tak četertih rid okope,
 Polagama na levo se nižaje,
 Tlak poln je jam, težaven zrak za sope.
Podvizno krog sodivši na vse kraje,
 Me ne pusti od sebe vodja slavni,
 Do jame v ki pedepsan znake daje.
Karkolj bi bil, temničnik stermoglavni,
 Ki si v precep ko kol porinjen isti,
 Govori ak so glasi ti naravni!
Sim stal ko mnih ob ozki jami tisti,
 Visečiga ki v lukni spoveduje,
 Ker mudno ta, de smert mudi, se čisti.

Obešen pak mi te besede vsnuje:
 Oj, Bonifac! al ti si? mama zdenja!
 Ker nekaj let je to prerokbi tuje.
Tak naglo si nasiten premoženja,
 Za ktero si prekanjal ženo krasno,
 Ji bivši puh, in zmot in zmede tenja.
Enako stal sim tistim ki počasno
 Prevdarja nem zaslišane besede,
 Primerniga ne vedši reči glasno.
Ukaže varh: povej, za resno grede,
 De nisi tist, mu reci, nisim ovi!
 Ja vsnujem koj, kar vodja mi naprede.
Un zvije se, rožlajo nog okovi,
 Zdihuje zlo, ter plakajoč me praša:
 In kaj želiš od mene v žarnim rovi?
Ak zvediti, kaj sim, je želja vaša,
 Ki gnala vas je clo do te zagrebe,
 Povem, škerlat je bila gizda naša.
Medvednje sin sem gnal se za potrebe
 Medvedičev brez mere, brez ozira,
 Tam zlate v žep, tu v mavho djal sim sebe.
Med tistim zrem pod sabo tmo prepira,
 Mečkali ki s prebendam so pred mano,
 In smukali tu skoz v obod nemira.
Tud meni bo enako zlo nadano,
 Ko dojde tist, ki mislil sim de ti si,
 Prašaje kar od pred je tebi znano.
Ker moje pak že truplo dolgo visi,
 Ker mnogo dob sem gor s petam obernen,
 Manj časa on bo v tako pustim kisi.
Bo druj za njim, še hujši, v lukno zvernen,
 Brezdušni varh, izhodši od zapada,
 Po njemu naj spomin bo clo zagernen.
Nov Jazon bo, načerta ki ga sklada
 Mahábejev: kot unim kralj Sirjanski,
 Bo temu blag, francozko stranki vlada.
Mordé sim bil nekoljko goričanski,
 Ker mu na to zavernem: sam presodi,
 Kateri dar je Kristus terjal djanski
Od Petrusa, ko v službo ga uvodi,
 In njemu ključ nebeški dene v roke?
 Ne več, ne manj: Za mano zvesto hodi!
Tud Jogri vse odstranili visoke
 Pogoje so, Matija ker so vzeli
 Za Judeža, ki spel je v žara stoke.
So stiski te pravični clo zadeli,
 Opomnim le cekinov pridobitih,
 Ki Karolu nasprot so kri ti vneli

Mi brani lesk obstretja ključev skritih,
Ki nekada jih sukal si mogočno,
Ker bival si v števila silovitih;
Scer bi dovolj izrekel grenkih ročno,
Vam lakomnost je vodnica nečista,
Pošten gre v kvar, zločín dobí razločno.
Zadene vas opom Evangelista,
Ki vidil je, ob rekah de sedeča
Z mogočnimi kurbala se je ista.
Sedmero glav ji vrodila je sreča,
Na kojih je deset rogov imela,
Dokler je cnost suprugu bila sveča.
Zlató, srebró, sta Bogu kraj prevzela,
Razločka ni med vam i med pagani,
Tem golt je bog, vam truma jih je cela.
O, Konstantin! po tebi zasijani
So kvari vsi; ne, ker si menjal vere,
Ker papežu so Vlahje, kosi vdani.
O tem ko pet račune sim te mere,
So kerča zlo mu noge trepetale,
Ne vem al iz vestí, al strasti ktere.
Okolšinam besede so se vdale,
Voditelj jih je pazil clo brezglasno,
Ko gladkoma iz ust so ropotale.
Zdaj dvigne me v naročje varh počasno,
In ker sim tak mu v rami slonil varno,
Oberneva na prešno stezo lasno,
Ne vtrujen de tišim se ga prežarno,
Me nese jak obloka do višine,
Kjer dene me na zemljo vatre parno.
Tu v petimu četerti kroglej mine,
Na terdo me podnožje rah postavi,
Preojstre clo so serni tam skaline.
Po temu koj mi krog se druj objavi.

Dvajseti spev.

Obseg:

Vražarji z obrazam napako preobernjenim. Jezero Garda. Izvir Mantove. Virgil.

Bom risal lèt obraze nove muke,
Dvanajsti spev de pesmi te razjasnim,
Popiše ki v močvirje djane čuke.

Kar gledal sim, povedati ne kasnim;
Odkrito je pred mano brezdno bilo,
Vir groz in solz, pričina javku glasnim.
Nebrojno senc po krogih je hodilo,
Kričaje ti, molčé plakaje drugi,
Procesij kip je gnetno krog se vilo.
Posamezne pregledam rajdi v dugi,
Mi skažejo pokvečeni se čudno,
Od verhglavé do lakotnic v ogugi.
Obernjeno od ledja truplo grudno,
So morali vsi ritnisko hoditi,
Oziranje ne gré, al zlo in trudno.
Že kteriga, enako tem, zna biti,
Je zvil protín, pa vidil nisim toga,
In djal bi skor, ne more se zgoditi.
Čitavec, ak ti dano bo od Boga,
Te knižice koristi de ti branje,
Presodi sam britkost občutka môga,
Ker našiga sim vidil trupla stanje
Previto clo, de vsak na herbet gleda,
Točivši jok po ritnicah do špranje.
Se vprem na peč, me britka tuga vjeda,
Tak de Virgil besede te izreče:
Si slična ti bedakam drugim zmeda?
Tu vsmilenja pravica Božja neče;
Ni hujšiga zločina kot je tisti,
Ki sodbi viš mermrav oberne pleče.
Sedaj pozor! tam bliža se nečisti,
Kim zemlja se odperla je tik Tebe,
Ob kriku vsih: jo vpihneš borbi isti,
Amfiaros? ti misliš le za sebe!
Ne čuje on, se niža ter poniža
Do Minosa, kjer minejo potrebe.
Kar bilo zad, je zda mu persna priža,
Ker le v naprej tam stavil je nebesa,
Tu ritnisko zavit korake viža.
Tiresija ne pusti iz očesa,
Premenul ki za kiklo bil je hlače,
Ko stas prejel je ženskiga telesa.
Spet švigati je moral z bičem kače
Povite v klonč pridružbe spolne tično,
De zrasle so na novo možke gače.
Aront je un, ki zadej spe mu slično,
Ta stanoval ob Luni je na gori,
Kjer širi se Karara zdolej mično.
Tam stanico si v marbel sivi vtvori,
De gleda krog na morje, zrak, planjave,
Zadné, zvečer, ob svitu, mraku, zori.

Le-una ki z lasmi košate glave
Si persi, ne videče ti, pokriva,
Obličja pak očita vse gerbave,
Je Manto, ki jo blodila ko živa
Dovolj okrog, potem se vstanovila,
Kjer dom je moj; o njemu več reciva.
Posledna ker očetu je odbila,
In Bakovo se vdalo v spon okove,
Je semtertje veliko prehodila.
Na gorni kraj Italje lepe nove,
Planin dotik, tevtonske zemlje meja,
Je jezero, Benako, ki se zove;
Izvirkov se čez tisuč vanj oceja,
Med Gardo in Kamoniko Penina
Napajajo, nikada ga ne žeja.
Je v sredi kraj, pastirji kjer Trentina,
Tje pridši, bi pozdravili Brešjane
Ob enim in sloveče Berne sina.
Peskjera, grad, obé pregleda strane,
Tam Bergamu, tu Brešji kaže zobe,
Od ondi se v nižavo svet pregane.
Vsa voda ki Benaku gre čez robe,
Se druži v žleb, in zbrana dalej teče
Po pašnicih in polju brez gonobe.
Pa Minčio naprej se toku reče,
Od ondi kjer začné se rečno viti,
Do tam ko v Po valovje vré šumeče.
Na teku svôm zamoka kraj dohiti,
Raztegne se, prestrano šir pokriva,
Poleti s kim zna kuge uzrok biti
Tu mem gredé od juga umna diva,
Zapazi suh okrog močvirja v sredi,
Brez žiteljev, brez djanskiga upliva.
De vogne tak se vsaki ljudski zmedi,
Se vstavi tam ljudém prerokovaje,
Korake zmir do smerti vraže sledi.
Ljudje okrog, na vpor in bran gledaje,
Obilno v to zavetje so se zbrali,
Ker štit vodé ga krogoma obdaje.
Sosidati uterjen grad so dali,
Ker Manto pak za sobstvo možko vzeli,
So Mantovo ta stran imenovali.
Naselnikov so nekda višej šteli,
Prej ko jo zvil je taka Kasalodi,
Za vodja de so Pinamonta vzeli.
To ti spomin od môga doma bodi,
Ak lažejo drugačni vir pravlice,
Verjeti ne, po mojem uku sodi.

In jaz na to: učitelj, tvoje klice
Poslušam le, vse mnenja druge baže
So meni pih, ugasnjene kersnice.
O množtvu, ki se nama ondi kaže,
Govori zdaj, če kter omemb je vreden,
Z izbirki ker se moj spomin ne maže.
Zastavi on: se ravno bliža eden,
Kim kosem las na rame visi rjave;
Pri Troji bil njegovih dob je sleden,
Le v zibukah so bile možke glave;
Vračár je bil, je v Avlidi ugodni
Naznanil čas in red za vožnje zdrave.
Perimk imel Evripilos je rodni,
Eneida ga zove tak, ti znano
Dovolj je to, čitatelj si presodni.
Un drugi, kim je stegno vozko dano,
Je Miha Škot, čarobnik zlo prekanjen,
Sleparstvo vse je bilo v njem dognano.
Bonati ta, un je Asdente, ganjen
Žalobe je, vertil de raj ni šila,
Prepozno pak je ksanja ondi ranjen.
Tam babe glej, kim vraž je milši bila,
Ko preslica, šivanka al pletivo,
Pogubi v golt je vsaka s tem planila.
Pa dalej zdá; nebó prihaja sivo,
Krog lune ob Sevili tak se niža,
Namakata de v morju konja grivo.
Že v čecej je celote bila bliža,
Pomoglej bil ti blesk je nje ne malej,
Ko pela ti je v gojzdu pusta viža.
Izrekši to koračila sva dalej.

Eden in dvajseti spev.

Obseg:

Osmiga kolobara peti krog. Goljufi kipeci v smoli. Desetero grozivnih vragov.

Iz gorniga na dolni most hodivši
Rečeva več kar ni omembe vredno;
Na holmu pak potem višave bivši
Preceniva po Malebolži sledno,
Prepiranja, tulenja prida prazne,
Ter celiga okrožja tmo izredno.

Prilično ko v Benetki zime lazne
Stanotno vre na barkonici smola,
Pripravljena za rane ladij razne;
Orodja ni nobena roka gola,
Ta čolna hrod, un vesla nove dela,
Ostalih množ obstenja prosti bola;
Nek barke nos, druj preme kvar zakela,
Al rebra žge, vetrila tretji šiva,
Se pere krov, se proga gladi čela;
Tak moč nebes, nikakor vatra živa,
Je smole tu stopila morje širno,
Ki krogoma okolico pokriva.
Sim gledal kak vervralo je nemirno,
Kak brizgale so kviško kipa pene,
In sterjene natrag šumele dirno.
Ko tverdo vprem očí na jamne stene,
Zavpije varh: Opaz! pozor! se vari!
Od roba v tem potegne k sebi mene.
Prilično kom, ki nagli sun ga vdari,
Pogledam de bi vidil kaj mi žuga,
In kako bi ostranili se kvari.
Zazrem, o strah! za nama černi sluga
Peklenskih sil po robu jame teče,
Ostuden zlo, vtelesena ko kuga.
Zagledba ta me britko v dušo speče,
Že v sebi je prikazen sporna bila,
In haba ji s perutma gnusno pleče!
Na tilniku ji žertva se je vila,
Obsojen mož, obojnih kukov sklučen,
Deržalo pak je v taci nožna žila.
Oj, nate ga! zakliče, ta je stučen,
Sovetnik bil je v Luki slavne Zite,
Le v žarko s tem, po pravdi bodi mučen.
Ja vernem se po druge slično zvite,
So gerče vsi, nar hujši je Bonturo,
Tem vedno v De namembe Ne so skrite.
Ga treši v kip in spe nazaj klisuro;
Za zajcam tak izurjen pes ne plane,
In jastreb ne iz viš na plašno kuro.
Un se topí, se verne, kriv ostane,
Pod mostam pak duhovi so kričali:
Brez prida up je ondi v svete rane!
Des ne hladé ko Serkje toti vali,
Se v žaru skri, de huj te ne zadene,
Ker zunej ti pretijo zli stergali.
Se stotina bodil nasprot mu krene,
Topivši ga kriče: skrivej se pleše,
Priplesano pa pazno v hram zaklene;

Kot povaruh veljavne vrele zmeše
 Komad mesá, ki veršno v kotlu plava,
 S kuhavnico nazaj na dno zakreše.
Omeni varh: derhal de ne spoznava
 Tu tvojiga prihoda, se za skalo
 Potuhni tam, ki varno brambo dava.
Karkolj bi se mi pustiga nagnalo,
 Ne boj se ti, so znane mi te spake,
 Že mnogokrat pregledal sim to tnalo.
Od mosta proč oberne zdaj korake,
 Gredé naprej po pusto mračnim logi,
 Potreba mu je pazbe bilo vsake.
Ko tujca psi ospejo v selu mnogi,
 Ki brižno jih z besedami uteha,
 Metaje v žert, kar ima, jim v okrogi;
Spod mosta tak napadba ne preneha,
 Nasprot molé mu krampe, kopja, pike,
 Omeni on: vaš trud je vreden smeha!
Ne ískati v orožju prazne dike,
 Vas eden prej zmenoj se pogovori,
 Al so za všip ugodne vam prilike!
Vse zakričí: da! Malakoda stvori;
 Ta vpoti se — pajdaštvo rad ostane —
 Kaj de želí, ga praša ker je gori?
Al misliš de, un reče, te neslane
 Prehajal bi okrožja v šalo zame,
 Des nad menoj vam ni oblasti dane,
Brez brambe viš, brez krepke božje rame?
 Ne mudi me, je sojeno od Boga,
 De pevcu tem razkažem vaše jame.
Ostudna zanj je bila scer naloga,
 Ponižal pak je ojstre rogovile,
 In druzim djal: pustimo v miru toga!
Izusti varh: potuhnjen ti v gomile
 Teh skalnih sten, pazivši klice moje,
 Približaj se, strahú ti več ni sile!
Ja zapustim ta hip skrivalo svoje,
 Ob enim so hudiči tudi vstali,
 Prezrejo de, sim bal se, mi pogoje.
Vojaki tak so nekada se bali,
 Pogojema ki šli so iz Kaprone,
 Nasprotni ker so naglo jih obdali.
Do varha spem z oserčjem polnim zone,
 Od unih skor očesa ne obernem,
 In tehtam njih ravnanja zle nagone.
Al hočete de nanj se bodši zvernem,
 Popraša ta, v odgovor dajo drugi:
 Le urno, daj! in jaz ga v žar zagernem.

Un, s kim Virgil pomenkvi bil je v dugi,
Pa krilate besede te omeni:
Stoj, Skarmiljon! so prazni ovde žugi.
Potem do naj: Ne dalej po ti steni!
Globejši je popolnoma razdjana,
Nehodna se pri šestim krogu ceni.
Ak vama pot je dalej prispoznana,
Skoz ta berlog se bo naprej hodilo,
Ob koncu kim je glajši cesta dana.
Sotišje to razrušeno je bilo,
Tisuč dve sto in šest in šestdeseti
Je včera let ob treh po poldne mnilo.
Namenjam tje s tem četam svojim speti,
De vidim al se kter iz para dviga,
Prilike te se znata poprijeti.
Vam zvestim bo spelanje djanja briga,
Alikinu, Kanjacu, Kalkabrini,
In Barbarič vižatelj bodi vsiga!
Deset vas bo, dovolj ob istim čini,
Čirjat, Libik, Draginjac, Grafjakane,
Rubik, Farfar, pavliha v ti družini.
Bregovja vse preglejte krog ožgane,
Ta dvojca pak nej gre naprej pokojno
Po stezah ki so grobljam totim dane.
Omenim jaz: kar vidim ni dostojno,
Hodiva brez tovaršev rajši sama,
Ak potja veš odpravi pusto gojno!
Če uma ni ti vništila ta jama,
Poglej jih kak očitajo mi zobe,
Kak žugajo z obervim tamno nama.
In meni on: ne sodi tak narobe,
Nej žugajo, ak jim je grozba mila,
To meri le v zaveržene te gobe.
Na levo zda je truma obernila,
Rugaje pak jim splošno jezik merda;
Se vpoti spred voditel opravila,
Naméstuje trobente glas mu — perda.

Dva in dvajseti spev.

Obseg:

Segavost nekiga goljufa, de bi se zvil peklenskih iz rok. Prepir med hudičmi.

Sim konjke v boj že vidil burno vreti,
Se sukati, v naskok ležiša gnati,
Al bežno čas nazaj v otetje speti;
Puškarje plen sim vidil strastno brati,
Arečani, po krogu vaše vlasti,
V napadih zrel sim borce čast iskati;
O vrisku in trobentanju narasti
Sim čul ropot, ko hruli so zvonovi,
Ter tujih in domačih strun oblasti;
Nikada pak po godbi tak sirovi
Ni šetalo ne ljudstvo ne živina,
Ne nesli bark na kruti boj valovi.
Hudičev zdaj gre z nama desetina;
O, družbe stud! pa v cerkvi so pobožni,
V taberni pak pijanci nam družina.
Poglcdi v kip so smole bili zmožni,
Precenjal sim obširno vrenja loko,
In bitja not, ne v sliki rudorožni.
Ko včas dupín priplava bolj visoko,
De herbta verh iz morskih nor pokaže,
Mornarju znak, de v beg zasuče roko;
Tak dvigne se i v kljub nevprične straže
Mnogter iz dna, de malo se ohladi,
Pa kakor blisk pogrezne spet se v praže.
Ko žabjih trum edinci, stari, mladi,
Molé na kraj kaluže gobca šobe,
Pa skrivajo v močvirju truplo zadi;
Tak sili trop kaluži tej na robe,
In komaj se približa Barbaričja,
Nemudoma pogrezne vse se v globe.
Le čmerni nek, zlovoljniga obličja,
Se zamudí, ko žaba včas edina,
O begu vsih ne iše dna ne bičja.
In Grafjakan, blizotnik samotina,
Mu v smolnato lasovje vtakne piko,
I dvigne ga ko gada kter iz brina.
Imena vsih sim vedel že z dotiko,
Pazivši kak med sabo so se zvali,
Ko dala je naključba mi priliko.

Oj, Rubikant! so šuntanja pognali,
Zasadi mu gorjupe parkle svoje,
Na vekomaj de bodo se poznali.
Poprašam jaz: Voditel, misli tvoje
Bi slišal rad, kdo je ta duša vboga,
Ki prisla je med ove divje roje?
Moj vodja gre namah do roba kroga,
Poprašana je zdajci reči jela:
Navara je zibelka roda môga.
Je mati, ki me z nekim je spočela,
Ki vništil bil je sebe in lastnino,
Pri žlahtniku me v lahko službo dela.
Po tem sim bil s Tebaldovo družino,
Prilika tam je v himbe bila dana,
Za koje zdaj preskušam to toplino.
Cirjat, kim dva — ko divjih zvinj — čekana
Obeh platí iz rivca zlo grozita,
Mu znati da, de teh dotik — ni mana.
Od mačka, da! je miška predobita,
Že Barbarič ga zgrabši jim zatrobi:
Mirujte! ta na moje gre kopita!
Virgilu pak omeni v isti dobi:
Poprašaj ga, kar zvediti te mika,
Prej ko ga v prah zdrobé peklenski robi!
Zapita varh: al je latinska slika
Kardelu v tem, de znana bi ti bila?
Poprašan duh v odgovor ne zanika
Izreči tak: sva ravno se ločila
Z nekakim ki je blizo tam izviren,
De bila bi me velna z njim pokrila!
In Libikok: prezló je ta nemiren,
Zavpije in z motiko ga napade,
Odbivši mu komolca kos obširen.
In Draginjac, upaljen slične svade,
Približa se, ostruži de mu krače,
Voditel pak nevoljo zreti dade.
Ko zadnič trud umiri svad vertače,
Popraša varh pazivca ljute rane,
Ne zmenši se ostalne za robače:
Kdo je le-un, ki ondi samši stane,
Kar ti hitil od njega si do roba?
Gomita, far! so znanbe bile dane;
Zadevši v plod, ni štedil rok ne zoba,
Je vražnike v pestéh imel gospoda,
Doveršila pa v prid je njim se doba;
Izkup je vzel, ne branil jim odhoda,
Sleparstva tak je vsaciga, ne mali,
Izverstni bil te snage je oproda.

Opiral ga je Zanke Miha zali,
Sta vednoma od Sardov blebetala,
Nevtrujena bahanja v dnevni hvali.
Omenim jaz: un kaže krog merdala,
Bi rekel več, pa zona me nahaja,
De grozba ta bi meni ne veljala.
Voditel teh do Tarfarela zmaja,
Dve bakli kim očesa sta, obernjen,
Ukaže: čuk, na stran do stene kraja!
Prašavcam, al je kter latincov zvernjen
Kalužo v to, bom kazal koj Toskane,
Tud marsikdo Lombardov je pogernjen.
Nej ta ropot nekoliko prestane,
De bati se ne bo gerdob napada,
Na mestu tem kjer bivam brez obrane,
Za samiga, ki sim, jih bo priklada,
Sedmero koj, če pisk mi včini troba,
Naznanba, ki se rabi tukej rada.
Kanjacu se o tem napenja šoba,
Poviša čop izrekši: de ohladi
Gerbačo si, to stuhta, puhla goba!
Na to le-un, ki šalno djanja sladi,
Omeni: da, dovolj sim jaz prekanjen,
Clo vodju dam skerbeti sverhe radi!
In Alikin, po ti opazki ranjen,
Omeni koj besede te mu ljute:
Bo ravs in bor, je k svadi čut mi ganjen,
Pa ne le nog, bom tud napel perute.
Ti mislijo: bereg nam je obrana,
Poskusimo, kdo hujši rabi bute!
Čitatel, zdaj v izgled bo nova djana.
Oberne vsak nasprotno v stran očesa,
Naj pervi tist, kim zdela se je slana.
Navarčan pak se zmuzne iz okresa,
Z nogama v tla opert na kviško ravsne,
Se otme tak pretivniga mu plesa.
To vsacimu občutno v živo kavsne,
Posebno tem, ki uzrok bil je bega,
On reče: to boš plačal, ta te šavsne!
Pa ni mu v prid; njegova haba tega
Ne prehití, kim groza je podbada,
Se niža on, un spešno višje sega.
Enak utop je raci v mlaki vada,
Ko sokol se iz više zniža male,
Ta odletí ter čmerno dan prestrada.
Pa Kalkabrin, nevšečen take šale,
Togotno spe za unim poln pohlepa,
De ravs in kavs priložnosti bi dale.

In ker begun že v delji se potepa,
Tovarša on, mu bližniga, zagrabi,
Obadva koj sta klonču slična kepa.
Un, čverst kregulj, prevare ne pozabi,
Se vijeta na vse strani ostudno,
Ter puhneta v kipenje ko dve žabi.
Razloči tam ju smole vrenje čudno,
Pa dviganja v zamudo so se vlekle,
Presmolene kjer habe so negudno.
Barbariča prigodbe te so pekle,
Odpravi štir osebe plat na drugo,
Ki zdajci so na dane mesta tekle.
Se razdelé po sliki straž pred kugo,
Smoljake tam nabadajo derhala,
Terpeli ki so pražbe kruto tugo.
In tu predih! zakrimo strašne žala.

Tri in dvajseti spev.

Obseg:

Šesti krog, hinavci s kapami svinčenim sò zlatam prevlečenim, dva zrela tiča.

Molčé sva šla brez družbe po ti strani,
On spred, ja zad, ne jaderno, pa stalno,
Poredoma ko bratje frančiškani.
Opomni me prigodba stekla žalno,
Ki prešnimu je petju skor zarobna,
Kar da Esop od žabe in miške šalno:
Ker zdaj in zdej si nista bolj podobna
Ko zgodba ta omenjeni pravlici,
Primeri ak se viru sverha kobna.
Prihodnim so pretekle groze klici,
Tak ena jih je meni tmo zbudila,
Ki dirjale so vednoma mi v štrici.
Sim sodil tak, sva stiske zrok jim bila,
Po nama so terpeli sram in rane,
Togota njih bo v bakle se razvila;
Ker zlobi pak so jarosti pridjane,
S tem hujšim naj gonili gnjevam bodo,
Kot zajce psi v ležišu host pregnane.
Stermeli so lasjé na kviško rodo,
Ko gledal sim nazaj strahú treptaje,
Ter vodju djal: overni to nezgodo!

Naj skri obá, le urno, v tajne kraje,
    So blizo naj, pogín grozí obema,
    Korbači že vertijo se žvižgaje.
In on: se s tvôm občutje moje vjema,
    Kot jaz de bil posvinčeno bi steklo,
    Priličnejših oseb narava nema.
Je komaj se po meni kaj izreklo,
    So istih slik namere tebi vstale,
    Kjer mene tam je tebe v živo speklo.
Ak zrašene na desni tak so skale,
    Hoditi de po njih bo nama kázalo,
    To grozbe se ovreti bodo dale.
O tem ko to je mnenje se izrázalo,
    Sim puhati jih vidil zad za nama,
    De z bičem bi se plečje mi namázalo.
Zdaj vodnika me reši krepka rama;
    Kot mati, ki zbudí se sred požara,
    Ne gleda de v nevarnosti je sama,
Beží, de le otroka otme kvara,
    Se s kiklico za silo le pokrije,
    Za drugo vse, za lastni prid, ne mara.
Iz više vniz, pa znak derčé, zavije
    Sledeči v krog, hodiše tote strane,
    Moj vodja zdaj, in sam ostrašen dije.
Tak jaderno po žlebu slap ne plane,
    Odločen za koles vertenje mlinskih,
    Ki vihrati v lopate ne zastane,
Ko zdaj Virgil, si svest naval grozinskih.
    V naročju ja sim zdel de sin sim njega,
    Ne le tovarš, al kter dijak občinskih.
Ko prišla sva do tal iz derka tega,
    So vragi scer nad nama zlo šumeli,
    Pa meni ni se bati bilo zlega.
Ker iz nebes naročbo so prejeli,
    Previdati ta peti krog z nadlogo,
    Čez meje pak stopiti niso smeli.
Tam barvanih oseb sva našla mnogo,
    Ki semtertje počasno so hodile,
    Naj gledale plakaje, tužno strogo.
Zavite vse so v kute rjave bile,
    Kapuce so čez čela jim visele,
    Po mnihih kot so v Klunji se nosile.
Zunajno so pozlatjene blešele,
    Svinčene not in težke bile tako,
    De slama bi Bedrihove se zdele.
O kute ploh! ti večno kril opako!
    Oberneva potem se bolj na levo.
    S plakavnimi, kih bedo tehtam jako.

Ti lezejo počasno s tako revo,
De vsak prestop spremljavce mi premeni,
Kazaje mi zadevo za zadevo.
Ja vodniku omenim: razodeni,
Nagovora v ti trumi kdo je vreden,
Al svetješ mar molčanje zda v ti steni?
Zavpije zdaj od zadej glasno jeden:
Kaj dirjata po tminah spešno tako,
Me čujta, daj! ki vama sim nasleden,
Zna biti, jaz razjasnim dvombo vsako!
Ukaže varh: postoj, ga čakaj malo,
Mu hodi tik, če vštric ne, z njim enako!
Jaz postojim gledaje krožno žalo,
Zapazim dva, kim bližnima za mano
Doteči naj napotje skor ni dalo.
Naposled naj dospevši se neznano
Začudita, me cenita stermeča,
Omenita: to ni po redu tkano!
Ta živ je še, tem teče kri žareča,
Scer krilo bi ga breme rjave kute,
Ne reši te ne kraj, ne čas, ne sreča.
In meni tak: Toskan, ki v kraje ljute
Zabredel si lizinov naše fele,
Kaj si, kam greš, povej nam cilj i čute!
Odgovorim: rodile ko spočele
So me straní, kjer Arna krasna teče,
S telesam tem so sle mi kliti jele.
In kdo ste vi, kim javk nehati neče,
Potoki solz vam curkoma derejo,
Kaj uzrok je de strašno tak vas peče?
Te kute nas, rujavke, v živo žgejo,
Izusti on, ker take so težkote,
Nosivca de kolena se všibéjo.
Soúdnika „preserne“ sva družbote,
Jaz Katalan, Lodringo un, poslana
Sva bila dva v pomirenje šumote.
Naloga scer je bila enim dana,
Namemba dveh de cilj se prej doseže,
Gardingo vé, kak bila je speljana.
Izustim ja: Veriga ki te veže —
Onemim s tem, ker vidil sim pred sabo
Na kolih treh terpinca britke teže.
Ta zrevši me se kerči, sope slabo,
Mermraje v germ obradni svoje tuge,
In Katalan omeni to mi v rabo.
Ta križan je rabine zmotil druge,
Jim svetoval, razpor končati tako,
De Jeden sam za rod prevzame kuge.

Leží navprek čez pot raztegnen jako,
In mora, svet ko spodni se premika,
Občutiti, kaj tehta bitje vsako.
Tak Anasa se v tugi vije dika,
Z enakim njem Sanhedrina Judeje,
Propast ki bil v izid ji je velika.
Virgilu pak možgane silno greje,
De ta razpet na kraju se vede,
Na vekomaj brez upa in odeje.
Redovniku izreče te besede:
Povej če smeš, al so na desno duri
In stegne tak, de vogneva se zmede,
Dospeva kraj, kjer se pre zlo ne vkuri,
In kjer naprej potrebno bi ne bilo,
De vtikali bi v pot se studni muri.
Omeni on: skalada je za silo
Ne dalno proč, ki visi čez prepade,
Bo gverala za hojo vama milo;
Čez brezdna vse ta varno hojo dade,
Do tam kjer se razdor začne veliki,
Tam hipoma — se nižej priti znade.
Moj varh stojí enak dvomeči sliki,
In reče mi: nasvet je ta prevara,
Nabadati pregrešne so mu miki.
Je kvasila v Bolonji že ta para,
Pristavi mnih, od vražniga upliva,
Terdili so, za vraž i laž le mara.
Korake varh potem naprej poriva,
Nevoljnoma po pustih nor okopih,
Dotična mu oseba moja biva,
Sledeča berš po milo važnih stopih.

Štir in dvajseti spev.

Obseg:

Težavna prehoja v sedmi krog tatinski. Vani Fuči iz Pistoje. Premene. Beli in Černi.

Ko sonce se spomlad iz niže dviga,
Svitlobe kras vodnarja v liv pomaka,
In skriva tma poluto dneva vsiga;

Ko prostre se na zemljo slana jaka,
Sestrična ki je mlajši belca brata,
Po terpežu le malo tem enaka:
Se dvigne kmet, kim terka kvar na vrata,
Pogleda krog, zazrè okrožje belo,
Čehlaje se po glavi tužno šlata;
Ak je domá, napolni z javkam selo,
Ne vedši v svôm obupu kaj začeti,
Pa kmalo se mu zbudi nada smelo,
Ko vidi, de pričnè se trata greti,
Vizdigne koj pastirsko šibo svojo,
Na pašo ter hití ovčice deti.
Enako varh ostraši dušo mojo,
Ko vidil sim de gerbi se mu lice,
Ob enim pak odprè mi v slast prehojo.
Dospevši do poderte mostovice,
Prijazno tak oberne se do mene,
Ko s perviga ob nagnenju gorice.
Premisli stan gledé razbite stene,
Po kratkimu prevdarku me objame,
In rahloma v naročje svoje dene.
Ko tist ki vse natenko v misli vzame,
I v enomer le tehta kaj de pride,
Tak dviga on roglovju me na rame.
Od ene vprè že v drugo skalo vide,
Omenši mi: čez to prestopi grapo,
Pa vari de spod nog ti čok ne uide.
Ta pot ni bil za širne hale s kapo,
Obema pust, in meni clo težaven,
Premikava iz tape se na tapo.
Če krajši bi ne bil ko drugi zraven,
Omagal jaz na njem bi bil gotovo,
Ne on mordè, ki vsigda je zmagaven.
Ker udes dal je steni tej osnovo,
De bolj in bolj se proti sredi niža,
Okrožje tak ustrojeno je ovo,
De zmir globej nasledna biva riža.
Doplazila sva tamni kraj konéčno,
Kjer zadne je skaline sterma bliža.
Jaz pak sim bil ugnan, in slab nesrečno,
Skor bila je premika mi nemožna,
Počivanje, če kratko tud, mi tečno.
Nej zgine ti nečimernost otožna,
Mi reče varh, na pernicah ležeče
Ne najde prid, ne mir, ne dika rožna.
Kim pa v gostéh življenje prazno teče,
Ta zapustí prihodnosti spomina,
Kar zraku dim, al vodi pena sreče.

Tedaj pogum! ne boj se truda, čina,
Nej zmaga duh, on reši vse zaprede,
Ak trupla ga ne vleče v prah težina.
Z oviram se različnim biti grede,
Premahati okrožja te ne hasni,
Ti um je dan, ter glej de se ne zmede.
Se dvignuti mi volja ne zakasni,
Kazaje do prehoda mik in želje,
„Le koj naprej!“ mi bivši zvuki glasni.
Navkreber zdaj me po skaladi pelje,
Po grudasti, kamniti, zli nevkretnici,
Stermeči v hrib, ne manj ko prešna delje.
Na kviško spem po groblji žile žmetnici,
Zakrikne ker iz tmine bližne jame
Ostudni glas, ko britko zdišje vjetnici.
Pomeni kaj? ni jasno bilo zame
Stoječiga sosedni na višavi,
Razumil sim, de režba meri name.
Ozrem se strog, ničesar se ne javi,
Globin do dna ne sežejo pogledi,
Izustim ja: voditel, daj! napravi,
De dojdeva na krog le-un ki sledi,
Tu čujem hrup, kaj reči htje, ne umim,
Zagledši ne pregledam djanja v zmedi.
Omeni varh: z obljubam ja ne šumim,
Pa tvojih želj priznavši blažno seme,
Tem s činbami zadostiti razumim.
Zapustiva mostovja zadno teme,
Kjer tvezno se z okrožjem osmim stika,
In množtva groz mi zreti da goleme.
Tma kač je not, ob hidri hidre slika,
Na gadu gad, pošasti sorte vsake,
Ko mislim, skor mi kri se ne premika.
Sahara ne zedini groze take,
Če ravno tam nebrojno kač prebiva,
Ne najdejo se strahu tem enake.
Nej skaže se strašil Etjopja živa,
Podoba ni strašilam tote jame,
Dodjane kar jih morje rdeče skriva.
Ob drugim je vidlivo bilo zame
Clo naziga derhala tu veliko,
Skrivala ne, ne spasu služne rame.
Zrem strašnih kač na vsakimu premiko,
Ledovju skoz glavé, repak molivši,
So skločene od spredej klonča v sliko.
In k nekim, ki, se mene tik vertivši,
Očit je bil, strašán kačur pribriše,
Ter sikne vanj, kjer sverha vratu bivši.

Tak urno I al O se ne zapiše,
Kot on se vžgè, gorí, in se vpepeli,
Je prah, leží na tleh, kar več ne diše.
Pa gibajo se spet razdjani deli,
Zedinši se po redu samobsebi
So prešno koj podobo nase vzeli.
Tak samolet življenja scer se znebi,
Star pet sto let, i vnovo se omladi,
To bere se v starinah po potrebi.
Zobanje zern življenja mu ne sladi,
Ga hrani le tamjan, kadila drage,
I v smerti mu britkosti mira hladi.
Kot padšimu na tla iz ravnovage
Ni jasno, kaj na zemljo de ga treši,
Al vražna moč, al zginba hojne snage;
Pretehtati, ko vstane, zgodbo speši,
Ozira se prestrašen simo, tamo,
Iz tužnih pers mu zdih na zdih se reši.
Tak dviga ta, izrekši, kviško ramo:
O, sodbe strah! pravica ojstra kruto,
Slabosti de v to studno siliš jamo!
Na vprašanje je bilo to začuto:
Privihral sim, nedavno, iz Toskane
V to prižano derhalo, srepo, ljuto.
Živinske so mi šege bile dane,
Človeške ne, sim pankert Fuči Vani,
Me, slična mi, Pistoja v grabež gane.
Virgilu jaz: izreci mu, ostani!
Poprašaj ga: zakaj si djan te v tmine?
Strigon je, vem, se nikdo ga ne vbrani.
Rečeno to prekletnik hipno zine,
Omenši mi te krilate besede,
Ko v lice mu sramote barva šine:
De najdeš me v kernici tote zmede,
Britkosti v tej, me hujši v čutu peče,
Ko de sim bil iz živih pahnen srede.
Kar znati htješ, se tebi ne odreče,
Obropal ker svetiša sim posode,
So trešli me v ostudne ove gnječe.
Tam drug je žel pregrehe moje plode,
De pa spomin, ak prideš iz te jame
Med žive tje, te radoval ne bode,
Od les nej to opombo sabo vzame:
Černaki, da! omagajo v Pistoji,
Okrepi se Firenci sila rame;
Privihra Mars iz Magre v ihti svoji,
Zjedinijo njegovi se sopari,
Z oblacmi viš in tmino niž so boji,

Serdito vse v Picenum gromno vdari.
Ko so potem vedrine žarki vžgani,
Se spazi de so zmeli Belce kvari.
Omenim to, naznanba de te rani.

Pet in dvajseti spev.

Obseg:

Centavra v podobi Kakus. Premene ljudí v kače, in kač, podobe v človeške.

Končaje tak razbojnik razun sebe
Dve figi rok molí na kviško ljuto,
Kričaje: Bog, obernjene so v tebe!
Ni strah me kač, njih pikanje ni kruto —
O tem že golt mu ena je ovila,
V očitni znak: preveč, prezló, začuto!
In druga mu je rame tak pokrila,
Zvozlavši spred se tesno v klonč ostudni,
De vzela moč mu vso je maha bila.
Pistoja čuj! prepad napake čudni!
Zakaj ne speš do vtrinka pogoreti?
Preseg zares prededam si nemudni!
Vse krogoma, kjer bivajo prekleti,
Ni bilo tem priličniga divjaka,
Enak ni bil po tresku v Tebi zmeti.
Se v beg podá, preklinbe vtihne spaka,
Pa že za njim kentavros dirja hudi,
„Kje je zločín?“ serdito kokodaka.
Se gadov več Maremmi ne prebudi,
Kot njem se jih po herbtu je sukálo,
Vse krog in krog do tam kjer kermo grudi.
Na ramah mu razširjeno letálo
Zagledal sim grozivniga drakona,
Čeljustje kig je plam i žar bljuválo.
Mi reče varh iz lastniga nagona:
Tist Kakus je, ki v rupah Aventina
Moril je od izhoda do zatona.
Od bratov svôh inaciga je čina,
Izmikal ker goveda je ko varno
Sosednih čed Perunoviga sina.
Sto mahov mu naštel je Herkul parno,
In tacih že deset preveč bi bilo,
Ker pervi je končal pošast nemarno.

Izrečeva; un proč hití; zgodilo
Se je o tem, de dojdejo prikazni
Od spodej tri; nevažno pripetilo,
Pa zakriče: kaj sta, kam stopi razni?
Pogovor koj ta glas obema vstavi,
Gotova sva se vpreti vsaki blazni.
Neznan mi vsak; slučaj pa berš napravi,
Kar gostokrat primerlej scer učini,
De govoron imé tovarša slavi.
Tak čul sim ond: s čem nek se Čianfa brini?
Jaz denem koj, de vodju pazbo vnamem,
Čez usta perst, ko v šumu prosti sini.
Če pojde v dvom, kar reči zdaj povzamem,
Čitatel moj, ne čudim se izida,
Sim gledal sam, in komaj sam verjamem.
Ko vpiram na to trojno žile vida,
Šestnožno vmes ugledam kačo čudno,
Popaden se je brani, pa brez prida.
Ga s tacama okleši srednim studno,
Ju krog in krog trebuha ljuto vivši,
In s prednim par pokrije ram negudno.
Posledni dve, na koncu zadnim bivši,
Zakrivi v loki vmes repak zaprede,
Izidni člen ob ledju viš molivši.
Se ne derží beršlan germovja zmede,
Al dreva tak, ne s hujši korenino,
Ko ta pošast se z mučenikam splede.
Se zmeša ta z le-une tak pervino,
Ko de raztop obé bi voska bile,
Oblike šle so prejšne clo v premino:
Kot žigu na papirju nagle sile
Naprej hité rujave barve znaki,
Ni černo še, belote so minile.
Leunima so div prigodki taki,
Zavpijeta: Anjel, si druj, o čudo!
Ti nisi dva, ne jedno, dve le spaki.
Se sklenete glavé v edino grudo,
Pod kojo dve se gibate pošasti,
Peneče kih obličje žuga hudo.
Iz dvejuh ram sim vidil štir izrasti,
Nogé, roké, opersni lok, in pleče,
V neznanih še krivín premenbe pasti.
Poprešni par v ostudo jedno steče,
Kaj bilo je to bitje strašno novo,
Človeški glas imena ne izreče.
Kot plah martinc iz germa v stran germovo
Čez pot letí ob toplim času kresa,
In bliska kip se vidu zdi gotovo:

Tak prihití kačura gerda, besa,
Kot paprika rumenožolte barve,
Nad una dva premenjena telesa;
I v tisti kraj bližejše njemu larve,
Kjer pervi sok redivni dete najde,
Mu vrine zob, ter padši stegne stvarve.
Molčí potem na pesku mračne rajde,
Sklepovja nog zdehaje križem stiska,
Ko v spanju kter, ki v britke sanje zajde.
Pogled na to zda tu zda tam zabliska,
Iz rane njem, iz golta njej kadí se,
In z dimam dim v oblak se sniti iska.
Onemi s tem Lukan kar govorí se
Od Katovih Nasidia, Savella,
Mi vredniši omenbe moja zdí se.
Umolkni, ki Ovidju je donela,
Od Kadmusa in kače Aretuze,
Stražnejsi bo potomstvu moja pela.
Enak izmen predmet ni bil nju Muze,
De bile bi narave dve se gnale,
Pretvoriti pervine lastne v druze.
So tako si vzajemno pomagale,
De kačni rep je bival rogovila,
I niso več nogé se njem spoznale.
Zedinjena obéh je snova bila,
Zazreti ni med njima zrasbe znaka,
Ne činbe, ki je gledu skrivna sila.
Je bivala podoba repu taka,
Kot možu pred; se koža njemu meči,
Njej pak terdí se trupla troha vsaka.
Se skerčijo možaku rame v pleči,
Zverí nogé, ki pred so kratke bile,
Začnejo se v dolgoto hipno vleči.
Poslednoma so krače se sklenile
Taisti v člen, ki stidni mož ga skriva,
Njegov izgré hodivne v rogovile.
Prešine krog sopara barva siva,
Pokrije tu kar dene tam v očito,
Nenehama vertenje čudno biva.
To zgine v tmo, nastopi bivši skrito,
Dreven pogled, ki tehta te premene,
Je stalno vpert prigodbo v strahovito.
Tist ki stojí, gradivo kviško krene,
Kar ga preveč za teme veršno pride,
V izdelanje ušes pristojno dene;
Ostalo se v napravo nosa snide,
Zdebeli šavs kar je potrebno bilo,
In tako stas do verha v stvor izide.

Ležeči pak naprej pomika rilo,
Ušesi v tem natrag potegne v glavo,
Ko splašen polž rožično rogovilo.
In jezik, prej gotov zločinstvu v slavo,
Precepi se, razklan un druj se stiska,
Gebavni čad pa zmeni v mir naravo.
Ta duša zdaj zverina bivši nizka,
Navdol beží nenehama sičaje,
Le-un za njo s preklinbo strašno vriska.
Obrača ji telesa zadne kraje,
Izrekši: da! nej Boso jih prelazi,
Kot jaz do zdaj, obupa britke staje.
To v sedmimu okrožju se opazi,
Obris je slab, ne bodi mi v zamero,
Je nova stvar, s to lahko se zagazi.
Rečí dovolj stopalo je v overo,
Moj gled i duh sta jako mi slabela,
Pa vonder sta zapomnula si ktero.
Šjankatova oseba se je zdela
Poslednih treh prikazni mi edina,
Katera ni premenbe na-se vzela;
Gavili drug je žarka bil speklina.

Šest in dvajseti spev.

Obseg:

Osmi kolobar. Nasvetovavci kovarni. Ulises in Diomed.

Firenski grad! raduj se svoje dike,
Po morju in po suhim prostreš krila,
I v paklu, da! sim srečal tvoje slike.
Med roparjem peterca jih je bila,
Sramote dnes me barva še oblije,
In tebi ne izcimi slave sila.
Ak istino ob zori sanja dije,
Občutil boš, bo viditi se dalo,
Kar z drugimi v pogin ti Prato vije.
Že bivši pak ne bilo bi prekmalo,
Doverši se kar zgóditi se mora,
Če ravno muk dovolj mi bo nagnalo.
Se vpotiva, in višej greva gora,
Kjer prej navdol skalovja sva hitela,
Voditel spred, ja zadej brez ovora.

Med brezdnam in skalovjem tje sva spela,
Samotna pot je v sterme klance vila,
Kjer nog nemoč potisk je roke htela.
Je peklo me, še skli me v živo sila,
Ko spomnim se zagledane strahote,
Čeravno jo deljave tma je skrila.
Se berzdam scer de duh ne zajde v zmote,
Kar uma pak preroda mi je dala,
Ne mečem ga ne v prah, ne v mah za plote.
Kar kmet zazrè stoječi kraj obala,
Ko sončni žar, ki polja s plodam kinči,
Manj časa mu pokriva senca jala,
Namesto muh komar stvarí terpinči,
Mračivnih ur ivančic krog letati,
Kjer orje scer, al tertno berstje klinči.
Z onoliko plemen pričnè igrati
Zdaj osmi krog, sim tako bil mu tično,
De v brezdnu vse zamogel sim spoznati.
Kot modrijan, ki vbogala sta pično
Medveda ga, je vidil vos Elije,
Ki plaval je po zraku kviško lično,
Tak urnoma de pazenju se skrije,
In on le plam, oblaka sliko, vidi,
Ki lih navíš nenehama se vije.
Prilično tem se sučejo ob zidi,
Al stenah jam, plamečih slik škratoni,
Vsak enimu zločinu pokoj spridi.
Na mestu stal od zgorej sim v osloni,
Ak deržal bi ne bil se rogla skale,
Bi zderknul bil gotovo v britki zoni.
Ker moje zre pazlivosti ne male,
Mi reče varh: so v plamih teh duhovi,
Zaviti vsi razbeljene te hale.
Odgovorim: ta pazka me vgotovi
Doslednosti vlastite mi presoje,
Sim ravno htel poprašati, kak zovi
Se duh, ki djan žareče je v povoje,
Te v plamena, razkrojita ki više,
Ko nekda žig tebanskih bratov svoje?
On reče mi: v tem žaru dvojca diše,
Diómedes, Ulises, razpre znaka,
Osveta tu pravila jima piše;
Zadela v tem je žaru dvojco taka,
Konjička zbog, odprel ki bil je vrata,
Iz kih prišla je rimska sila jaka.
Tu verlo se prevare ksati znata,
Opomni ju Dejdamja na Ahila,
Pred sabo tud ukraden kip imata.

Izustim jaz: ak dana jima bila
Beseda bi, te prosil tak bi žarno,
Za tisuč prozb veljala te bi sila;
Dovoli mi, nej tu mudim se marno,
De tisti plam rogat za nama pride,
Želim ga zlo, pomudje ni nevarno!
On reče: da! nej mik ti v prid izide,
Kar hasni, to dovolim brez overe,
Pa vari se, de napčna ti ne vjide.
Pomenk bo moj; so znane sle mi, ktere
Ti mik budé; pa Gerki so, se vname
Jim zdajci serd, i vsi so slične mere.
Moj vodja zda v pretres okrožja vzame,
In ker o tem je plamen clo v bližavi,
Izreči te besede rahlo jame:
Ve dve, ki ste v tim žaru, slavne glavi,
Ak cene kaj imajo moje dela
Preteklih dob; ak šteje troho v slavi
Popevka, ki iz ust mi je donela;
Postojta tu, in ena odgovori,
Kje, kdaj, in kak, je kruta smert jo vjela?
Koj višji rog se plamena od zgori
Zamaja, in se viti tak pričenja,
Ko de bi bil z nasprotno sapo v bori.
Različno zlo on gorni verh premenja,
Kot jezik svoj marlivo govoreči,
Izrekši tak opombe, čute, zdenja:
Ko Circnim bil sim zmuznul čaru pleči,
Ki let in dan me stiskal je v Gaéti,
To pred ko dal Enej perimk je ječi;
Hlepenje ne do sina in k očeti,
Ne serca mik Penelope do drage,
Ki v žudu mre zaročnika objeti;
Čez huj nagon dospeli niso zmage,
Ki nudil me je jadrati v deljave,
Spoznavati človeštva zle i blage.
Sim tvegal se v Okéana širjave
Na barki sam, le malo verlih z mano,
Zvestobe ki so bili slike zdrave;
Hispanijo, obéh straní neznano,
Ter Sardov dom sim vidil in Maroko,
Kar morju tem otokov scer je dano.
Slabeli smo, je segal trud globoko,
Nam ožina v ogledu je ležala,
Kjer dvignul je spomin Alcid visoko,
De nikoga bi strast naprej ne gnala;
Sebiljo smo na desni zad pustili,
Na levi nam slovó je Setta dala.

Opomnim jaz: mi bratje, ki ste bili
 Pogumni zmir od jutra do zapada,
 Ne zabite pozora v dnešni sili!
Vam dana moč nej paznosti ne strada,
 Ne mislite, de prazno, golo, biva,
 Za soncam, kjer se ljudstvu zdi pregrada.
Zakaj nam je zbujena duša živa?
 Ne bivali de slično bi živini,
 De dali bi stvarém koristi vpliva.
Nagovor ta, nevažen scer, učini,
 De koj pogum tovaršam se prebudi,
 I v djanju vsak prospešnimu se brini.
Obernjen zda v zapad se čoln ne mudi,
 Ko tič letí, vetrila so perute,
 Na levo stran poganjajo vsi udi.
Smo čutili sopuhe nočno ljute,
 Blešelo je ozvezdje naše strane,
 Nasprotno pak je skrito v niže krute.
Začeta in doveršena v neslane
 Minulosti nam peta luna steče,
 Kar broditi smo jeli morske plane.
Zdaj gora nam pokaže v delji pleče,
 Visoka zlo, ni bilo ji enake,
 Rujav odsiv nje mračna barva meče.
Začetna slast pa kmal izide v spake,
 Iz kopniga začnè vihar bučati,
 In ladje nos drobí se morske v mlake
Trikrat poprej z vodó se krog ovrati,
 V četerto pak se zadna kerma dvigne,
 Nasprotno tisk pričnè v globino gnati,
Čez nas in brod valovja sila švigne.

Sedem in dvajseti spev.

Obseg:

Romanje stan politični. Gvido Montefeltro terpinčen za dan sovét krivičen.

Je plamen zdaj pokojno stal in lično,
 Govoril ni, počas naprej premíka,
 Soglasno z njim, ki sladke pel je mično.
Na to se mi prikaže druga slika
 Plemena vhip; iz verha slišim zvuke,
 Kim bil izraz ni mir, ne up, ne dika.

Kot nekdaj bik Perilov, ki je muke
Napervo tem budil, in prav je bilo,
Ki sukal je v izdelu spretne ruke,
Pretulil bol je žara s tako silo,
Des bil je plod nečutniga iz brona,
Ko de bi ga zares terplenje vilo:
Enako, ker izida ni iz lona
Plamečih veln, te mukajo besede,
Izidše v slog še hujšiga nagona.
Ko prišle so do verha žarne zmede,
Treptaje zmir ko v gibanju začetnim,
Ker vile so iz plamena se srede,
Razumim to: v tem kraju neprijetnim
Postoj lombard! de si, izreka skaže,
Besed izraz je doma znak umetnim.
Poznej de sim dospel vertín te baže,
Ne godernjaj, tud jaz ne godem tužno,
Če ravno zvit v okrutne žvepla praže.
Ak padel si, mordé ni dolgo, v kužno
To noro iz latinskiga okraja,
Kjer zlosti vse je moji bilo sužno;
Je mir, povej, al vojska vam nagaja?
V pogorju ja sim rojen bil Urbina,
Kjer Tevera studencu svôm izhaja.
Pozorno še sim pazil nem zločina,
Voditel ker izrekši me podrega:
Odgovor daj! nasprot imaš Latina.
Sim svest si bil že prej pomenka vsega,
Zatorej koj izustim te besede:
Čuj duša me, ti jedro plama tega!
Iz pustiga Romanja v hujši grede,
Glavarji so, ki nečejo pokoja,
Pa vonder zdaj ni bilo ravno zmede.
Ravenna plajš navadniga je kroja,
Polente tič utvoril tam je gnezdo,
In Cervija je sličniga obsoja.
Imela prej svobodo je za zvezdo,
Nekdá ko stern francoze pokosila,
Leončiku zelenim šla je v mezdo.
Veruška psa, dvostručna rogovila,
Ki derla prej Montanjo je okrutno,
Pomaka v kri, i dnes, čeljusti šila.
Lamon, Santern, león pritiska čutno,
Ki zove se po gnezdu barve blede,
Menjaje cilj od miga v mig, i — butno.
In mesto, kim do meje Savio grede,
Leží ko kraj tik hriba na poljani,
V okrožju se s trinožtvam prosto mede.

Te prosim, kdo de si, mi zdaj naznani,
    Ne bodi huj, ko v sličnim bil bi drugi,
    Na zemlji ak imé ti dik ne rani.
Zaherska plam potem ko v britki tugi,
    Se semtertje premaja sapi slično,
    Ter mu doní iz lona kakor žugi:
Govoril ak bi živimu dotično,
    Na svitlo ki se verne iz te jame,
    Ta zubelj stal na kviško nem bi pično.
Ker pa nikdó iz te ne vteče hrame,
    Če res je kar terdíjo modre glave,
    Ti vse povem, ne bavši se zasrame.
Pomnišil bil vojšak sim ude zdrave,
    Na potu tem oteti htel dušico,
    In vera mi je bila verste prave;
Pa vikši far, mu zdrobi blisk butico!
    Zapeljal bil me v grehe je na novo,
    In kakih viž, tu skažem ti resnico.
Ko vlačil sim naravo še sirovo,
    Kot mati mi v porodu jo je dala,
    Sim bil lisjak, ne leva kip, gotovo.
Sim hlimba bil, izurjena, ne mala,
    Zvijač verhon, goljuf do zadne pike,
    Na vse straní je loze poganjala.
Ko naglosti zapazim prevelike,
    S kim žitje mi k izidu tistim teče,
    Ko jadra vsak veslar povije v štrike;
Mi prejšni mir v oserčje priti neče,
    Odzgor začnem usmilenja iskati,
    In blagora nebó mi ne odreče.
Le farški knez mirú ni hotel dati,
    Je netil žar sovražtva v Laterani,
    Ne v Jude, al v Osmane ga zagnati;
O, ne, to ne! ostud so mu kristjani,
    In nikdo teh napadal ni ne Ake,
    Ne mešal se za mezdo s Turkomani.
Ne predstva, ne visosti lastnih znake
    Ni gledal on, ni v meni cenil pasa,
    V kim hujšale so naglo krače jake.
Kot Konštantin, de krast in gob izrasa
    Ozdravil bi, za svèt Silvestra bara,
    Tak prosi ta, oprostim de ga basa
Napuha in sledečiga mu kvara;
    Jaz molčal sim, izustil ne besede,
    Sodivši ta za uka lek ne mara.
On reče mi: nej nič ti v sum ne grede,
    Si greha prost! povej mi, Palestrino,
    Kak trešim jo v prikor, i sram, i zmede?

Odprem, zaprem, sej veš, nebes višino,
    Dva ključa sta v desnico meni djana,
    Moj prednik ju ni cenil — blagotino.
Napelje me izkazba ta mi dana,
    Izrekel de sim tako mnenja svoje:
    Moj oča svet, otemba je dognana!
Sim greha prost, obljube to so tvoje,
    „Obeta puh, speljave pih" bo dalo
    Ti vništiti zaprek, over nebroje.
Frančisk prispè, ko vmiram, po-me zalo,
    Pa mu nasprot uprižan duh zavpije:
    Ta ves je moj, na stran ti oviralo!
Je paklo zanj, med moje ta se zvije,
    Se ni mudil krivic i svad kovati,
    Od istih dob on mojo sapo dije.
Želeč odvezb se greha mora ksati,
    Ne družita se hlep in kes hudobe,
    Nasprotna moč ju sili razen stati.
O, bednik jaz! mi stiskal kerč je zobe,
    Ko zgrabi me izrekši: sta dosledna
    Mi greh in zdeh; ti sodil si narobe!
Do Minosa me vleče stvar poredna,
    Z repakam ta se osemkrat oplete:
    Tem roparjev, kričí, gre muka vedna!
Tak prišel sim v okrutni klonč te štete,
    Obupa plen te v plamena oblečen,
    I nikada žerjavce prost uklete.
Ko s tem zalog besed je bil iztečen,
    Potihne plam in dalej se premika,
    Ospičen verh vertivši v zrak žarečen.
Moj varh in jaz, o vsemu sloge slika,
    Zda speva do nasledniga oboka
    Terpinčenih, kjer čuje zvuk se krika,
Kim šunt in husk sta bila slast visoka.

Osem in dvajseti spev.

Obseg:

Deveti kolobar. Svad sejavci s telesmi razterganim. Mahomet. Bornionski.

Kdo kos bi bil, do britve glas nej brusi,
    Izreči kar sim gledal zdaj strahote,
    Ak še temveč napeti strune skusi?

Omagal bo vsak jezik. da! slabote,
Narisati ki groze te se trudi,
Prikazni strah, užasni, zmede, zmote.
Ak združiti se narod cel ne mudi,
Po Rimcih kri prelito žalovati,
Ki barvala je Puljo v borbi hudi;
Če temu htje se kruti boj pridjati,
Ki perstanov na mecne dal je plena,
Iz Livjeve kar knige je spoznati;
Dodeni té, kim bil kamnita stena,
In smerti tresk je Robert knez Gviskardo,
S taístim kih mertviše je Ceprena,
Kjer Pulijan se vsak legal je gardo;
Verh tega še begunce Taljakožke,
Brez meča kjer je zmagal siv Alardo;
Vsakter le-teh nadlog nej skaže stroške,
Ne bo obraz, ne temu kip gotovi,
Kar vidil sim cenivši tamšne vložke.
Je nekdo bil, ko sod, ki mu okovi
Odpadejo, preklan, raztergan čudno,
Od zgor do tam kjer pihajo vetrovi.
Med kračama je visil drob ostudno,
Nesnažni vamp, gnusoba v kim se staka,
Je v gledu bil, in bogme! ne priljudno.
O tem ko me prikazni stresa spaka,
Ta s parklama opersje si raztega,
Prašaje me: je znana ti enaka?
Sim tist Mahon, ki veri v bistvo sega,
Pred mano gre plakaje zet Alí,
Razbitih lic on sam se v rane drega.
Kar naju tik jih vidiš, toti vsi
So verolom, razkolništva sejali,
Zató smo tak na zlo raztergani.
Od zadej vrag nas gneti, ruka, pali,
Vsakterimu z ostrino meča svôga
Izvrstnih muk poredama navali.
Ko dojdemo nazaj do kraja toga,
Zaceljene v ti dobi ak so rane,
Se truma spet mesari naša vboga.
Kdo pa je tist, nalaš ki zad ostane,
Poznejši de v te britke muke ide,
Ki v sodbi so mu bile prispoznane?
Ta živ je še, on tu se z mertvim snide,
Omeni varh, ja sam okolj ga vodim,
Ki mertev sim, de v znanbo vse mu pride.
Nalog mi je, po krogih z njim de hodim,
Od rajde tug do rajde muk te jame,
Do zadne de strahote vse prebrodim.

Je več ko sto jih bilo, ki so name
Pogledali o zvuku te besede,
Pozabši v tem opravke, hod, i klamo.
Un reče: Ti, ki pojdeš iz te zmede,
Naroči tam Dolcinu nej previdi,
Kar terja boj, de v kvar se ne zaplede;
Zadosti hran, kar scer vojaštvu pridi,
Ne bo mu moč Novare cele briga,
On stal bo v bran ko grada čversti zidi.
Izreče to mi Mahomed ko dviga
Desnico nog, in spet na tla jo stavi,
Molčé potem naprej po potu miga.
Nek druj, kim ves raztergan vrat se javi,
Pokvarjen nos razcepljen clo do čela,
In eno le ušes na studni glavi,
Se vstavši vprè očesa v mene vela,
Da viditi, izrekši to, mi gerlo,
Kervavo vse nagnusniga do žrela:
Poslušaj me, kim ni teló še vmerlo,
In ki poznal ga v zemlji sim latinski,
Priličje ak ne mami me to verlo;
Se spomni de sim Peter Medicinski,
Ko gledal boš mikavne sle v poljani
Verčella krog do Markabé, raj vinski;
Fanonskima pervakama naznani,
Gvidonu ter Angiolelu, de bosta,
Previdi ak mi prazni niso dani,
Iz broda v smert, po varki zvita gosta,
Porinjena, ne daleč od Katólike,
Ker hlimbami verjameta priprosta.
Po morju vsim, od Cipra do Majólike,
Zapazil ni Neptun krivic enake
Od roparskih gusarjev iz Argólike.
Izdajnik tist, ki z enim gleda zrake,
In stiska stran, ko nekdo, ki je z mano,
Zahteva de ne bil bi vidil take.
Povabil bo v posvet na brod ju rano,
In zvil jo tak ob vihru iz Fokare,
Zastonj de bo — obet i v pušco djano.
I njemu jaz: Mi spolni mik in mare,
Ak hočeš de opomnim tam o tebi,
Kdo tu želí okolnosti si stare?
Naj bližnimu, previžanja v potrebi,
Izrekši to čeljusti koj raztegne:
Le-tá je tist! nej priča sam o sebi.
Ta Cezaru, begun, do jedra segne,
Ker poterdi, nesreča zmago ruši,
Dobitnik ak do živiga ne dregne.

Iz groze tu se Kurio ne zluši,
Razklan ker mu v gortancu jezik hira,
Ki nekada z besedo Rim naduši!
Nek druj brez rok komolca kviško vpira,
Mračivni v zrak, de kri obraz mu moči,
In krogoma ob glavi se raztira.
Ta vpije: tud se Moska priporoči,
Ki nekda — „čin je zgin“ — učil je svoje,
Iz kih besed za Toske beda skoči.
Pristavim jaz: i britka smert za tvoje!
Umolkne on in dalej se pomika,
Enako tem, kim dvom overa hoje.
Postavšimu se mi prikaže slika, —
Ne tvegam skor je peti tu brez priče,
Izrednost nje, bi djal, se sanj dotika;
Pravednika pa v sercu vest me kliče,
Prijatlica ki pristna je človeka,
Obranba, de prevara ga ne miče.
Sim vidil res, in cela še navpreka
Obrača se v spominu duše moje,
De množtvo senc brez glav po krogu teka.
Je nosil nek pred sabo lice svoje,
Ko de bi mu namest laterne bilo,
Zdihaje v tem: ah, ločen sim na dvoje!
Premenjen tak je v lastno bil svetilo,
Dva jedno sta, in jedno je dva kosa,
Kak to, vé tist, kim čudo to je milo.
Ker mostu je približal se do nosa,
Je z glavo vred povzdignul kviško ramo,
Beseda de ne steče prida bosa,
Izrekši: glej na bistvo moje amo,
Ti ki še živ umerlih ceniš bedo,
Si slično kdaj britkosti gledal jamo?
Ko živim pel boš ondašno zapredo,
Ne zabi me, sim Bertram Bornionski,
Ki mlajšiga zavil je kralja v zmedo,
Očetu biv i sinu svèt nagonski.
Ahitofel ni v hujši Absalona
In Davida razpor zavijal zlonski.
Ker složno sim razdjati bil nagona,
So ločene od vira mi možgane,
Od herbta i pleč, njih pristniga naslona;
Tak znamenja povračbe so mi dane.

Devet in dvajseti spev.

Obseg:

Osmiga kolobara poslední krog. Kóvine in brona kvaritelji. Grifolin. Kapokio.

Derhal ljudí in raznoverstne rane
So tak očí vpijanile mi bile,
De tekle so mi reke solz neznane.
Me praša varh: kaj gledaš? ktere sile
Te nudijo, nenehama po nori
Prevdarjati te studne rogovile?
To šega ni ti bila višej gori,
Zapomni, krog, ak ceniva ga pično,
Čez dvajset mil in dve širok je skori.
Podnožne tih je čerte luna tično,
Čas kratek je, odločen ki je nama,
In zreti več, kar huj, al tem je slično.
In jaz: ak znal bi ti zakaj ta jama
Me mika tak, ne bil bi me priganjal,
Ni zbadala me radovednost sama.
Se vpotiva, on spred, ja zadej sanjal
O temu sim, kar je v pogledu bilo,
Omenši: ja spominu sim se vklanjal;
Ti v jami, ki jo gledam s tako silo,
Tak sodim jaz, iz moje rodovine
Terpí nekdó storjen za greh nemilo.
Virgil o tem: to tuhtanje nej mine,
Ne misli več na mučenika tega,
Na drugo glej, ta plati svoje čine.
Ob mostu tam zapazim ravno njega,
Ki s perstam te kazaje žuga jako,
I nekdo ga — „Žerí del Belo" — krega.
Ti pušal si v nemar te dobe vsako,
V posestnika zamislen Altaforte,
Un zmuznul ti nevidjen se je tako.
Omenim jaz: prigodba čudne sorte,
Ter ne do zdaj dosežena osveta,
Izredno tak razpaliti ga morte;
Za to, bi djal, mu buča je sogreta,
De proč je šel gledaje ne na mene,
In duša zanj mi vonder je prevzeta.
Tak marnjava gredoč do sterme stene,
Kjer vidila globina bi se druga
Do dna, ko bi ne krile tmin je sene.

Ko prišla sva do zadniga okruga,
Do Malebolže, kjer se vidi točno,
Kar trešla je v gorjé pregrehe kuga,
So hruli mi nasprot, pa ne razločno,
Krič, javkanje, grozitve, in preklinbe,
Z rokama de zatiskal sluh sim ročno.
Kot bil bi truš, ak Valdikcane činbe,
Ječanje, stok, ropot bi skup donelo,
Tem še poverh, kar je v Maremi ginbe,
Vse isti hip v ogradi bi gromelo,
Tak šum je bil, smerdelo pak je tako,
Kot iz teles trohlivih de bi velo.
Po grudastim sva potu spela jako,
Na levo zmir te puste dolge skale,
Pod sabo vid zapazi bistvo vsako
Pačivce kjer so v žehto britko djale
Pravice viš, ki tak so stanovitne,
De niso še premaknuti se dale.
Ne verjem, de kukavniši očitne
Nadloge so v Egini nekdaj bile,
Divjale ker so kuge, vse dohitne,
In živo clo do černa pomorile;
Tak de potem k obljudenju dežele,
Kot pesmi nas učé helenske mile,
Mravlinja v ljud izrašati so jele.
Da! strašniši sim gledal tu prikazni
Med javkanjem okoljšine te cele.
Pa videzi so groze bili razni,
Ta znak leží, na persih drugi zdiha,
Po štirih so pregibi tretjim lazni.
Počasno tak derhal naprej se viha,
Jaz pak in varh precenjava te tužne,
Kih sleherni obupa pene piha.
Sklepovja dveh sim gledal garja kužne,
Čepela sta ob ognju ko dva lonca,
Nobeden prost ni bil spušave ružne.
Ne speši tak fantin oprav do konca,
Živinče ki jahavno v stajah čedi,
In se bují jaharja, v naglo gonca;
Kot nohte vsak tu suče ran po sredi,
Ker polta serb ničesar tak ne vtaži,
Ko čoh in prask, tolažbe v pusti bedi.
Tak sterže lusk, poprej ko karpa praži,
Mu kuhar iz okrožlejev telesa,
De truplo vse do nežnih mren osnaži:
Čuj, s krempljama, prilicnim britvi besa,
Ki truplo si drobiš na kose studne,
To nekim varh omeni iz okresa,

Je kter Latín sočlen te trume čudne,
Povej, potem se praskaj, ak te mika,
Nenehama do zadne dobe mudne!
Latinca sva, obema gre ta dika,
Plakaje koj omeni rahlo jeden,
Kdo pak si ti, kaj mar ti tamšna slika?
Moj varh na to: jaz nisim tu izreden,
Le temu, ki se ondi živ sprehaja,
Razkazati prepad imam nečeden.
Na to gošat se celi klonč omaja,
Pohotno vse očí oberne v mene,
I ti, kim glas odmev na znanje daja.
Moj vodja mi da sluha se prikrene,
Omenši: zdaj govori kar ti blago!
In ja začnem, ko zber v izbor mi dene:
De spomni kter se vas, ak vam je drago,
Poprejšnimu v domovju vašim gori,
Nakloni tak češenja vam prevago;
Povejte mi, zbog česa ste v pokori,
Od kod, kaj, kdo, iz kteriga naroda?
Naznanba ta strahú vam ne utvori.
Sim Arečan, odvetje, žertva smoda,
Siénski me je Alber dal ocreti,
Pa v to navod ni bil mi v žar dohoda.
Šalíl sim se, de znam ko tič leteti,
Se dvigati v podnebje zlo visoko,
On hlepa poln, ne uma, v glavi vneti,
Velí mi, v tem de šel bi mu na roko;
Ker nisim koj ga v Dedala premenul,
Me pahne v kvar po sinu svôm globoko.
Za toti krog pa kriviga me cenul
Je Minos, ker sim bival alkimista,
In on še ni prasodbe v zmoto krenul.
Ja pevcu: kdo vérliv je kakor tista
Siénska se naselba vsikdej skaže,
Gotovo da! francozje manj kot ista.
Druj, ki govor je slišal moj te baže,
Pristavi: da, in Striketa ne zabi,
Sipač je bil, pravlica se ne zlaže;
Nikola z njim, ki gvozdiko pograbi
Siénskimu na vertu kar je vhvati,
Ker cena nje v pograbno djanje vabi.
Izjemi trop, zapravi s kim bogati
Zaklad, poljé, vinograd Ascianski,
In Abaljat požreto s kvantam plati.
De vedel boš, kdo bival ti je djanski
Opor nasprot Siéni, glej me v lice,
In to spomin ti bodi neprestanski:

Kapokjo sim, kazitel tam resnice,
Prememba rud je v zlato skerb mi bila,
In splošno so terdile govorice,
Zadeval de narave sim učila.

Trideseti spev.



Obseg:

Kovin kvaritelji druge sorte. Mirra. Penezniki. Prepir Sinona z nekim Grekam.

Takrat ko je Junona se mestila,
Semele zbog, tebanskim nad narodam,
Za neki kvar —, kim ni pregledna bila;
Je Atamas, v oblasti zlim osodam,
Supruge dva v naročju vidši sina,
Zdivjal ko bes nad materjo in plodam.
Zadergni sak, de vjame se mladina,
Leonka z njo, kričaje krog naroči,
Molé vsim trem nasprot obá krampina;
Popade v tem Learka, ter ga poči
Na skalne tla, ga v zraku prej sukaje,
Z leunim pa v slapovje majka skoči.
Ker Ilija, pohotna prej brez graje,
Premagana, razdjana tak je bila,
De znaka ni, ne vlad, ne hiš, ne staje;
Tak Hekubo obup in iht sta vila,
Posebno ker pogine Poliksena,
In sina ji zadavi vražna sila;
De kakor pes lajaje tužna žena
Pri morju je v obzor ostudno rjula,
Glas plen je bil okrutniga premena.
Pa jarost ni se vonder slična čula
Ne v Tebi, ne v trojanski divji zmedi,
Ki v zver i ljud bi bila tako hrula,
Ko duhov par zda jeden druzim sledi,
Dve blede, nage, grizlive pošasti,
Kot vepar ljut izvihra hlevni sredi.
Teh eden spè Kapokiota popasti,
In trebuh mu na dvoje tak razklati,
Pogledu de herbtanec je v oblasti.
In Aretin mi da treptaje znati:
Tist besni duh, slepar je Žjani Skiki,
Tovarše ki na tako vižo plati.

Daj, rečem jaz, ak druj te v tej priliki
Ne šavsne zad, povej kdo je ta para,
Poprej ko v tmo jo skrijejo premiki.
Omeni on: je Mirre slika stara,
Pregrešnice, pohotno ki ljubila
Očeta je, mu bivši v spoj prevara.
Pregreho v to je tako ga zavila,
Obraz ker tuj čaraje si je dala,
Begunam s tem je slična se zgodila.
De vlastnice zadela ga je hvala,
Je hlinil on, de Buoso je Donati,
Kobila tak mu dojde v mezdo zala.
Ko besama ni bilo več ostati,
Ki pazil ju do zdaj sim nezamudno,
Obernem svoj pogled na druge plati.
Zagledam prec premenjeniga čudno,
Bosonu bil bi sličen bil do pike.
Odveržen verh i z njim roglovje udno.
Vodenca, ki telesne skvari slike,
In tako na širjavo jih raztega,
De nimajo spodobnih udov dike,
Primorala, zijati zlo, je njega;
Kot jetčen žejn ustinko kviško dviga,
Z nasprotno pak čez brado sporno sega.
Vidva ki sta prišlá do kraja tiga,
Ne vem zakaj, pa vseljena tu nista,
Pričnè pomenk, poglejta kaka briga
Modruna žgè, Adama; — zla je ista!
Imel sim tam, kar serce je želelo,
Tu manjka clo vodé mi sraga čista.
Potokicov, kim Kasentin je vrelo,
Iz kiga vdol šumé do reke Arne,
Vse krogoma budivši plod veselo,
Se spomnim zmir; te slike vidu žarne,
Glodaje mi v obrazu mečo lica,
So bolj ko svest mi prešnih muk nevarne.
Strogost nebes, kim temelj je pravica,
Mi vedno gled na vir pregreh obrača,
Primerna tak je tarči ojstra pšica.
Romena krivd je bila mi vertača,
Tam kvaril sim utiske Žanbatista,
Germade žar je truplu bila plača.
Je žal mi zlo, de duha v nori nista
Gvidona še, al Škandra, i nju brata,
Prihodba šla čez Brande serk bi ista.
Teh eden scer prispel je skozi vrata,
Ak res je kar terdé mi tenje neke,
Pa v prid mi ni, vkovanim samcu jata.

Ak udes dal bi kasne tak mi teke,
De lezel bi v stoletju ped širjave,
Upotjen saj bi h koncu bil zapreke;
Iskal bi ga po krogu vsim deljave,
Ak ravno mil enajst mu je prostora,
In malo manj ko pol poprečne prave.
Zavoljo teh me sodba les primora,
Sta uzrok de pokvarjal sim cekine,
Dajal jim tri karate kupra skora.
Ja njem: kdo ste pa tiste dve goline,
Kadé se kot po zimi vlažne roke,
Čepeče tih in tvoje tik bližine?
Ko puhnul sim, on reče, tote v stoke,
Ste bile tam in ondi ste ostale,
Tovarštva ne delivši suk i skoke.
So Jožeta té zlosti v ječo djale,
Un druj Sinon je Grek v osedbi Troje,
Tu vročnice sopare perska zale.
Poslední, kim razlaga pusto poje,
Prištetiga se vidši zli napaki,
Trebuha v stran pestí mu dregne dvoje.
Ta zadoní kot mah na boben jaki,
Odam nasprot ga vseka v lice pridno,
In spriča s tem de vdarki so enaki.
Omenši v tem: teló mi res ni idno,
Pa gibati se znam s poprešno silo,
Dokažem koj te rame urnost vidno.
Zaverne un: Hitil ko si v gomilo,
Germade plen, je nisi sukal tako,
Pa v Ceki, da! — tam ni preneha bilo.
Na to vodenc: to ravno ni napako,
Pa v Troji, kjer so terjali resnice,
Kar tam si djal, je puhlo bilo vsako.
Sim kvaril guč, ti tolar, zlat, petice,
Renčí Sinon, za zlo sim tuki jedno,
Pa v tebi ni, ko v čertu, čiste žice.
V opombi konj, zlodej! ti bodi vedno,
Zaverne un, s trebuham polnim varke,
Zasíj v izgled ljudém zvijače sledno.
In tebe žgi zahteva žeje žarke,
Mu reče Grek, de jezik se ti cepi,
Izhlapi vamp, ko meh na stisk i vdarke.
Novčar mu sprot: ti verlo serd se krepi,
So usta vir ti kletve i psovanja,
Ak žejn sim jaz, te hujši žeja slepi.
Si suša ves, od vode se ti sanja,
Narcisovo popil bi ogledalo,
Ne bilo k tem bi treba mnogo zvanja.

To v svajo sim zamislen bil ne malo,
Ko vodja mi omeni te besede:
Daj, pazi! al — me strežje bo nehalo.
Ta čversti všip mi v jedro duše grede,
Pogledam ga v obrazu barvan srama,
Na to spomin, še čut mi v sercu zmede.
Ko tam sanjar, ki sanja de ga drama
Napada štet, želí sanjaje sanje,
Ker bistvo mu nebitna zdi se klama;
Zgovarjal tak sim jaz neredno djanje,
Želé de bi očistil se izverstno,
Pa čistiga se čutim svagda manje.
Mi reče varh: krivico hujši berstno,
Ko tvoja je, ostruže kès resničen,
Ne vij se žal, ko v sapi bilje terstno!
Zanesi se, ostanem truda vpričen,
Ak se zgodí, de drugi krat enako
Primora te namemba v ravs priličen,
Ker samorad ne gre se v zmedo tako.

Eden in trideseti spev.

Obseg:

Strašni velikani Orjak Anteos prenese obá pesnika na dno prepada, ki loči osmi od kolobara devetiga.

Taísti glas, ki pred je piknul jako,
Tak de ste lic obé straní me žgale,
Mi dal sedaj zdravil je mer enako.
Ahilove od sulice so hvale
Prilične tem, zasekala je rane,
Ki le po njej so sceliti se dale.
Se vpotiva — dol tužni zad ostane —
Po klancu gor, ki vkreber višej sega,
Molčé naprej, mi jezik se ne gane.
Ni tma, ne svit; svepavih senc pretega;
Zaúpati očesam ond ni bilo,
Nek ojstri zvuk trobilke v sluh me drega.
Presegal glas je njeni groma silo,
Sim krogoma poslušal prej pozorno,
Po temu vprel v en kraj očes vidilo.

Ker Karolu velikim djanje morno
　　Protivnih trum je vništilo vojšake,
　　Trobental ni Orlando bolj osorno.
Ozrem se jaz, ko čujem glase take,
　　Sodivši de zagledal sim zvonike,
　　Poprašam kaj so tiste mesta jake?
Virgil na to: meglé so tu velike,
　　Natanjčen vid overa še deljava,
　　Ti zmede v klonč prikazni razne dike.
Razločil boš, ko vmesje prederdrava,
　　De delja gled ovrè i včasih mami,
　　Je treba de se bližej tje podava.
Omenši to prijazno roko dá mi,
　　In reče, prej ko dalej se koraci,
　　De čuda strah ne zmane te v ti jami,
Začuj de so prikazni te orjaci,
　　Zvoniki ne; stermé od popka v zrake,
　　Ostalina je skrita v studni mlaci.
Ko dvigne se sopuha sen v oblake,
　　Polagama pred sabo vid razloči
　　Kar krile prej predstave so prejake;
Prilično tem, zastretje ko razpoči,
　　In bolj in bolj poganjava v globino,
　　Se jasni blod, užas pa huj naskoči.
Kot Monterežje krasijo višino
　　Nebrojno krog zvoniki, stebri, rogi,
　　Enak je breg nad ondašno dolino.
Obdajajo Orjaki ga, i mnogi,
　　Kim pol stermí telesa v zrak ošabno,
　　Še s treskam jim Perun grozí v okrogi.
Sim eniga presojal udje grabno,
　　Obraz, gortan, opersje, vampa strane,
　　Rebrovja stud, ostalino ne vabno.
De stvarstvo teh pošasti zaostane,
　　Je blagi zgod, natvora je zadela,
　　Ko vništila te zla je Martu dane.
Se ne kesa, de slona je uvela
　　In kita v stvor; ki dobro to prevdari,
　　Poreče: da! pravedno je počela;
Ker, ak razum se s hudobijo pari,
　　In zraven moč, ko tretji mik, pristopi,
　　Je bran zastonj, gotovi ljudu kvari.
Obraz je zdel se dolg, širok i gropi,
　　Šenpetra storž ko v Rimu na višavi,
　　Primerni tem členovja drugi čopi.
Straní okrog, na levi, spred, na pravi,
　　So visokost preceniti mi dale,
　　Brizonov treh uzrast je ne sostavi.

Dolgosti te so čudne, da! ne male,
Sim sodil jih do trideset po palmi,
Navniz od ond, pripnejo kjer se hale.
„Rafél maí oméh izábi almi!“
Zakruli mi iz divjih ust nasproti,
Ker slajši tem ne scimijo se psalmi.
Mu reče varh: pregreta klama v zmoti,
Zatuli v rog, izpuhaj v tega jezo,
Ak se te hlep opake činbe loti!
Pošlataj vrat, zatipal boš prevezo,
Kjer se derží, bedak oblačne zmede!
V običino si reber djal ga blezo.
In meni: tist ki v gled se tam uvede,
Je Nimrod, kriv po turnu de so razni
Jeziki nam, različni glas besede.
Pustiva ga, začmú dostavki prazni?
Ne razumé nikakiga jezika,
Kar on renčí, so umu druzih blazni.
Obernuti na levo plat naj mika,
In ker strelaj sva pota prehitela,
Nastopi druj, inak, pošast velika.
Močí ki ga je vpresti tak umela,
Ne zrečem tu, tik trupla roka leva
Je visla zad, in desna vprek molela;
Telesa kar se vidu razodeva,
Od golta dol, peterokrat ovito
Z verigo je, ga žuli muk de zeva.
Je derznulo to bistvo ponosito
Primerjati se Bogu na višavi,
Omeni varh, zató je v tmino skrito.
Fialtes je, veliki bil je v slavi,
Bogovam ker orjaki so grozili,
Pa v paklu moč tedajna ne opravi.
Virgilu jaz: izreči mik me sili,
De tudi rad bi gledal Briareja,
Nezmerniga, če hlepi so ti mili?
In on na to: presodi zdaj Anteja,
Je blizo tu, kramljá, verig ne vlači,
Ponese naj, kjer mučenju je meja.
Želeniga drugej pravica tlači,
Je vklenjen ves, pa vstvarjen tem enako,
Le čelo bolj se serda mu oblači.
Še nikda ni se stresla zemlja tako,
De bila turn bi slično zamajala,
Ko zdaj Fialt zatrepetal je jako.
Me smertna v tem je groza tak navdala,
Na njemu de zapazil nisim spone,
Ki čversto hod in gib je overala.

Potem naprej sledivši sle nagone,
Se bližava Anteju, ki iz jame
Vre vatlov šest, brez glave, zretju zone.
O ti ki v dol sloveč vojaške drame,
Kjer Scipio je dospel verhovja slave,
Ko Hanibal je v beg obernul rame,
Leónov djal si tisuč bil v oprave,
In ki, ak bil bi bratam se pridružil,
Perunu bi dosegel bil do glave,
Sinovam pak te zemlje k zmagi služil;
Prenesi naj, nevredno ti ne bodi,
Kjer clo je led Kocita tok okružil!
Pa k Titiju, k Tifeju naj ne vodi,
Naklonil ta bo vse kar tu se žudi,
Se vtaži s tem, vihaje nos ne sodi.
Na zemlji spet on slavo ti prebudi,
Ker še živí, i mnogo dni še upa,
Slučajno ak naklonba ga ne zgrudi.
To reče varh, le-un pa bližej stupa,
Ter tisto pest nasprot mu stegne ljuti,
Ki bila je Alcidu groze kupa.
Virgil, ko tak prijetiga se čuti,
Zakliče: berš mi bližaj se do tika,
Ter se v objem z osebo vso mi buti.
Se zdi na vid, ker vihta je velika,
In gost oblak čez Garisendo plava,
De ne oblak, de ona se premika;
Tak svepata Anteju struk i glava,
Me strah je vil, ko gledal sim priklonbe,
Napolnjen želj slovó de kraju dava.
Prenese naj on rahlo brez pogonbe
Na jame dno, kjer s čertam Judas biva,
Pa nagloma se dvigne iz utonbe,
Kot jambora na barki slika živa.

Dva in trideseti spev.

Obseg:

Deveti kolobar. Izdajavci v ledovju. Štirji krogi. Kaína. Kamičion de Paci. Antenora. Boka Abati.

Imeti htel bi slova gromoglasne,
Primerne tej dolini groz in žala,
Obsežlej ki je muke večnočasne;

Strahota s tem bi se izreči dala,
Ker niso last pa take mi besede,
Razlaga, da! omagati bi znala.
Obraziti užasni tamšne zmede,
Narisati strašila globočine,
To šala ni, se lahka v kvar zaprede.
Divice vé razjasnite mi tmine,
Ki v Tebi ste operle Amfiona,
De mi v besed sopuh predmet ne zgine.
O, trop uklet! obupa verh i stona!
Sognan ta v kraj, ki strah je ga izreči,
De bil bi plod ovac i koz iz lona!
Globejši ker sva bila ob stermeči
Skalini vniz prispela pod Orjaka,
In semtertje jaz gledal sim po peči,
Začujem klic: glej noga kje koraka!
Pozorno dalj, ne dregni kake glave
Umerlih, kim je ondi sreč napaka!
Ozrem se tje, in sredino širjave
Prepreženo zagledam srež in leda,
De zdela sklen se je ne liv poplave.
Clo Donave ne vstavi huj zapreda
Po zimi, mraz ne da ji slični lik,
I Donu ne, ki v studni sever gleda,
Kot led je tam; če pade Tambernik
Na njega, al visoka Pietrapana,
Se čul ne bo o bregu hersk ne krik.
Kot žabe ril iz vod molé za rana,
Kvakaje, kjer se trudni žnici sanja,
Pšenični snop de veže v žaru plana:
Tak udes te prikazni tu naganja,
Iz leda von stegavati obraze,
Občutke njih čeljusti škrip naznanja.
Zamislene v globejši so prelaze,
Pogledi jim svedočba britke muke,
Iz ust puhté izdihi zimne mraze.
Ko cenim krog, ljudí, terplenja zvuke,
Se vniz ozrem, ter vidim spako trupa,
Sprijeta dva, de jeden sta lasuke.
Povejta mi, ki zrašena sta skupa,
Ju prašam jaz, kdo sta? — se koj ozreta,
Očí, ki plen so znatniga obupa,
Blešeče solz, mi v lice srepo vpreta;
Pa zmerznjene spoznati nič ne dajo,
In zretje tak jim trud je le in šteta.
Clo vinte dil bolj stiskati ne znajo,
I stisnjena razbivata i phata,
Ko časi se serdito kozli phajo.

Nek druj kim se ušesa ne poznata,
Ker zmerznjena, zagledan podse praša:
Po čem pozor tak pazno v jamo hvata?
Ak čuti kaj o teh ti mik nanaša,
Povem, de ju Bizencja je gojila,
Zdajavna, kot očetu nekda, paša.
Taísta je obema majka bila,
Ne najdeš ga v pretresbi vse Kaíne,
Prilegla kim bi bolj se zimna sila.
Ne tistim ki na pervi mah pogine,
Ker Artus mu preklal je vrat i grodi,
Fokačju ne, ne tem, ki kos mi vrine
Zdaj glave v gled, naprej de vid ne sodi;
Imé mu bil Sassol je Maskerone,
Ak si Toskan, boš vedel v čim zabrodi.
Sim bil nekda dei Paci Kamičjone,
To pametvaj, prihodnim bodi znano,
Karlín dospè, mi zmanjša sram i stone.
Zdaj tikama jih tisuč je pred mano,
Psoglavnih senc, mi plane v čut strahota,
Še strese me, ko tehtam vidbo strano.
Ko bližava potem se kraju pota,
Ki nase vse občutne vleče teže,
In mene zlo napada strah i zmota;
Je bil primer, al ne zadostno preže,
Kdo reši to? med bučami ko greva,
Se mi zgodí, de jedno krevs doseže.
Ta zakričí: kaj suješ čop mi, šleva!
Ak ne hlepiš povikšati osvete
Za Montapert, zakaj me to zadeva?
Virgilu jaz: razjasni te zaplete!
Postojva tu, zavem de v tej se dvombi,
Potem ne bom naganjal spehu štete.
Se vstavi varh, in jaz omenim zlombi,
Ki kletve psalm nenehama prebera:
Kdo si de vreš prilično sodni trombi?
Kdo pak si ti, on reče, ki odera
Umerlih polt v Antenori temotni?
Ne pekla huj bi žive noge vmera.
Zavernem ja: sim živ, če mik pohotni
Navdaja te, med živim tam sloveti,
Po meni plod letá ti bo celotni.
On zarenčí: nasprotno htjem imeti,
Poberi se, de huj me ne zadene,
To ni tolaž, ne more serca vgreti.
Se desna zda mu v tilnik moja krene,
Ker mu velim: povej mi stanje svoje,
Al ne pustim na buči dlak ti ene.

Vse lase ak populiš glave moje,
    Omeni on, ti prazen trud ostane,
    Sim tih i nem, ne jasnim čutov roje.
Ga zgrabim zdaj; ko čversto pest ga mane,
    Mu znatni čop izpulim že na glavi,
    Naznanja on ko pes tuleči rane.
Zavpije druj: kaj, Boka, te ongavi?
    Al ni dovolj de škripajo čeljusti,
    Rujoveš cló! hudičev kter te davi?
Ni treba de se dalej več izusti,
    Omenim jaz, izdajnik malovredni!
    Prihodnim čin oznanjal tvoj bom pusti.
On reči mi: po godi, krič ti vjedni!
    Tud uniga, ki psuje me, ovadi,
    Ak idši v svit zapustiš kraj ta bedni.
Tu žgejo ga francozki zli zakladi,
    Dveranskiga sim srečal tam, omeni,
    Kjer vijejo zločine leda jadi.
Ak prašan boš, kdo druj de je v ti seni,
    Vej, tikama je tist iz Bekarije,
    Ki glave ga firenska moč opleni.
Jan Saldanier pa mislim de se vije,
    Ter Ganelon, in Tribaldelo dalej,
    Faénco ki izdá, ko v spanju dije.
Koračiva sopešno prostor malej,
    Zagledam dva ki sta se zgrabla tako,
    De spodniga je glava gornim valej.
Kot lačen hleb s čeljustmi mane jako,
    Tak spodnim zob zasaja gorni hotno,
    Dosega kjer zatilnik buče dlako.
Naganjalo občutje hujši motno
    Ni Tideja, požreti Menalipa,
    Kot serda ta postavo mu nasprotno.
Užasna zver, ki v smert soseda šipa,
    Ga z ojstrino zobov odera kruto,
    Zakaj ti zob to stvar serdite tipa?
Ak prav imaš, de tak čertiš ga ljuto,
    Spoznavši vaj, od kod i kaj sta bila,
    Vse vidjeno razglasil bom i čuto,
Če roka ta ne bo se mi vsušila.

Tri in trideseti spev.

Obseg:

Konte Ugolino. Devetiga kolobara tretji krog. Tolomea. Mnih Alberigo.

Na to zločin od studniga jedila
Vizdigne ril, ga ob laséh obriše
Glavé ki je načeta zadej bila;
In reče tak: želíš de se popiše
Strahota ta, ki britko v čut me speče,
Ko spomnim jo, poprej ko glas jo zdiše.
Če pa mu v zlo, v sramoto ak mu steče,
Kar slišal boš, trinogu ki ga grudim,
Nej grozo glas plakaje moj izreče.
Kdo si, ne vem; in tu de si, se čudim;
Pa zdi se mi, beseda razodeva,
Firenčan boš, terditi ne zamudim!
Jaz Ugolin sim svojega bil dneva,
Prelat Rudžjer tik mene ond se trese,
Me čuj zakaj v obupu straha zeva!
De vjet sim bil, v Italji celi ve se,
Zaúpal ker poštenju sim njegovim,
Ter to de mi k izidu smert nanese.
Pa zgodbe čuj, kih grozo tu ponovim,
Prisiljen kak sim kruto bil umreti,
In sodi sam, al sanja sence lovim.
Temavni lesk, po linci v hram sprejeti,
Kim davajo perimek ječe glada,
Ki slišal bo še zdihov tmo doneti,
Me spomni kdaj začenja luna mlada.
Jih steče več; sedaj nek sanj mi skaže
Prihodni čas, kak strašno za-me vlada.
Ta vodja zdel se je veljavne baže,
Pognati v hrib volká i z njim volčiče,
Ki v Luko vid Pisančanu zalaže.
Zedinši v trop meršave urne psiče,
Gvalandi spred, Sismondi, ter Lanfranki,
Po godi ki so vili druge ptiče.
Pa v kratkimu se vidi de so v zanki,
Omagani glavarje in podložni,
Do jedrine razdjani tropi stranki.
Ko se zbudim pred zarjo v svesti tožni,
Začujem zdih sinov ki so še spali,
Pa plakali spijoč po kruhu vbožni.

Iz jekla ste, ak niste joj kričali,
    Razkrita vam ker mojih muk je sreda,
    Ak ni vas jok — o čem bi vi jokali?
Zbudijo se; se bliža čas obeda,
    Prineslo ker se nam je scer kosilo,
    Po sanjah pak pretí mi hujši zmeda.
Zabivati sim čul uhoda krilo,
    Prestrašen ves pogledam svoje sine,
    Izreči kaj mi ni kreposti bilo.
Odrevenim, ne plakam, svest me mine,
    Otroci pak so plakali, in silno,
    Kaj tak stermiš? prašaje Anzelm zine.
Jaz le molčim cel dan taíst ozbilno,
    Ter celo noč ki sledila je tistim,
    Do tretjih zvezd, ki prišle so pravilno.
Ko micni svit zasije v mraku istim
    Po ječi mi, v obličju zrem čveterih
    Svoj lastni kip i bol v odsevu čistim;
Obé roké si grizem tih v ozerih,
    De glad me k tem, se mojem zdi, naganja,
    I v sličnih se vsi dvignejo namerih,
Izrekši to: bo muka naša manja,
    Ak nas poješ; ti dal si to mesó nam,
    Ga vží tedaj, doverši tužne sanja!
Prepustil sim občutke molka sponam
    Cel isti dan, ves druj smo bili muti,
    Zakaj se ni odperla zemlja stonam?
Napočil ker četerti dan je kruti,
    Moj Gado mi v medlevci k nogam pade,
    Prašaje me: so strani vam sočuti?
In mertev je. Ko tu od nog do brade
    Me v grozi zreš, tak slišal sim jih plašne
    Pomreti vse, ko šesti dan nastade.
Že bivši slep, naklonbe plen te strašne,
    Sim tipal krog in klical mertve mile,
    K izidu glad premaga stude pašne.
Končaje tak očes oberne kile
    Na bučo spet, s čeljustmi jo zagrabi,
    Prilične ki so gobcu pasjim bile.
O, Pisa! sram dešel kjer „Si“ se rabi,
    Ljudem prikor, okrajne krasne zona!
    Ker karati sosedstvo te pozabi,
Se dvignite Kapraja ter Gorgona,
    Zaprite clo izliv dereče Arne,
    Vse živo nej pogine tega lona.
Ak Ugolín je bil namere kvarne,
    Če on izdal protivniku je grade,
    Zakaj so šli otroci v muke tarne?

Pravičba teh so bile leta mlade,
O, Tebe kip! Ugučion, Brigata,
Ter una dva, otroka še bez brade!
Se vpotiva do druge sorte jata,
Tu vsaka stvar naviš je stermo zjala,
Ker bila v led je vtaknjena do vrata.
Tem solza clo, solziti se, ni dala,
Britkost ki ni se mogla v jok razliti,
Grenejši ost je v serce poganjala.
Že perve se začnó solzé terditi,
Tak očnice pred vidam naredijo,
De gledi v mrak zastora so poviti.
Čeravno mi oterpnenja grozíjo
Občutlejev ostudnimu po mrazu,
In lica polt zmerzline že moríjo,
Nek rahli pih začutim na obrazu;
Voditelju omenim: zrak se maja!
Ni muto vse po tamnim tem prelazu?
On reče mi: pihaje kar nagaja,
Pokazal bo ti videz lastni kmalo,
Zagledal koj pričino boš pihaja.
Zdaj zakričí med zmerznjenim rogalo:
Ve duši dve, krivični ki ste tako,
To končno de se vama je spoznalo,
Mi bacita iz lic teh kril napako,
De mogel bom izpuhati težave,
Poprej ko jok mi zmerzne spet enako!
Odgovorim: če hrepeniš lajšave,
Povej kdo si, razpihal bom ti brigo,
Nej spem, ak ne, globejši v te lednjave.
Mi reče on: ja mnih sim Alberigo,
Strupeni plod sejal sim tam nekada,
Prejemam zdaj tu datelj pust za figo.
Ga prašam: kaj, si že med mertvim sada?
Odgovorí: kak truplu mômu ide
Na zemlji gor, to v mojo vest ne spada.
Se s prednostjo te Tolomeje snide,
De duša pred ko Atropos odreže
Živetja klonč, te v kraje padši pride.
De berzej se sočutje ti razveže,
Posteklenih oprostiti solzá me,
Povem de koj, ko duša v deljo seže,
Kot moja zdaj, se trupla druge klame
Polastijo, v zlo djanje ga tiraje,
Dokler ga ne prihuskajo do jame.
Razvezana ko duša spe v te kraje,
Lupina nje na zemlji zdi se živa,
Nagibe pak premenjen duh ji daje.

Ti vedel boš, prihod ker nov ti biva,
Orjanski je pred letmi puhnul Branka
Ledovje v to, ki zdaj ga še pokriva.
Mu rečem jaz: opombi temelj manka,
Imenovan še žitja veselí se,
On hodi, jé, in pije brez prestanka.
Nečimerno, zaverne un, mi zdí se!
Raztopljena kjer smola širno teče,
Prikazoval še Miha Canke ní se,
Ker prižku on obsesti nekim reče,
Tak trup njegov, ko bližniga rojaka,
Ki brusil pred izdajstva z njim je meče.
Do mojega raztegni pest oblaka,
Mi sčisti vid! — Mu nečem ga odpreti,
Ker blažena nevljudnost bivši taka.
O, Genova! derhali zlobe vneti!
Brez čednosti, zločinci razun snage,
Zakaj vam Bog pravico da živeti?
Med hujši zlost uredim vaše blage,
Ko Rima smet; sim bitje srečal krivo,
Ki množilo je z dušo paklu vrage,
S telesam pak med živim snulo živo.

Štir in trideseti spev.

Obseg:

Giudeka, zadni krog, sreda vesolnosti, Luciferov tron, Juda, Brut, Kasij.

Vexilla regis prodeunt inferni
Nasproti nam; de vidil boš Orjaka,
Mi reče varh, na levo se oberni!
Ker megle šlar se zgosti do oblaka,
Al kadar tma večerna nas obsega,
Mlin veternik se zdi deljave spaka.
Tem sličen stav mi videnja preprega;
Vetrovja zbog sim bil za vodjem tično,
Branilo scer ni nič nadležja zlega.
Sim bil — plašán izrečem to prilično —
Do tje prispel, kjer sence v ledu skrite,
So vidle se ko v steklu proge mične
Ležé so tu, stojé so tam očite,
Na nogah te, s petam na kviško une,
Clo v kolobar nektere s truplam zvite.

Ker toliko naprej sva hodne bune,
  De vodniku se je pristojno zdelo,
  Mi skazati posestnika te krune,
Omeni on: postoj, in dvigni čelo!
  Orjak le-ún je Dite! lep nekada,
  Dnes vanj pogled zahteva serce smelo.
Premenul kak sim groze v led se tada,
  Ne upati, prepeval vam de tó bi,
  Jezika ni, ki strah enak ovada.
Ja nisim bil, ne vbit, ne živ, ti v dobi,
  Ak um imaš pretehtaj moje čute,
  Ko spasa vse obup mi nade zdrobi.
Glavar ohol te vlade žalno krute
  Iz leda pers molí le polovino,
  In roke te so prej za obra snute,
Kot obrove, mu seči v ram višino.
  Zdaj sodite, kak stas de mora biti,
  Primeren de za tako je zverino.
Prej slično lep, ko zda je grozoviti,
  Ker stvarniku nasprot je dvignul glavo,
  Iz njega zlo, ni čuda, mora kliti.
Clo groze plen sim gledal to postavo,
  Obraze tri različne je imela,
  Polt predniga mi kaže boj rujavo.
Inaka dva sta tik naviš kipela,
  O plečnicah nasprotna scer si bila,
  Pa zrašena se z unim zgorej zdela.
Rumenkasta je barva tem i čila,
  Leúniga jo misliti si morte,
  Enako tem, ki unstran biva Nila.
Peruti dve ste vsakim pram al porte,
  Širejši od jadrila morske barke,
  Primerne kot so tičku take sorte.
Namest peres imele so kožarke,
  Kot matopir; te suče silno tako,
  De vihram trem so dájale povdarke,
Premenši v led Kocita gnusno mlako.
  Tekó solzé iz šest očes ko veka,
  In peni jok mu v brade tri se jako.
Vsakterih je v čeljustih duša neka,
  Ki mane jo ko terlica predivo,
  Ob enim de odmeva trojna jeka.
Je predniga terpinčenje scer živo,
  Pa mickino v primeri unim dvema,
  Kih ledja so razkrite v kostje sivo.
Le-tá ki spred obupno muk pojema,
  Omeni varh, je Iskarjot izdajnik,
  Molí v gertan, z nogama von z obema.

Le-unih dveh je Brutus levi krajnik,
Iu černiga mu gobca visi vprečno,
Se kerči tug namere zviti tajnik.
Je Kasij druj; tem služi hrana tečno.
Nastopa noč, bo treba dalej iti,
Pretehtala dovolj sva muko večino.
Mi reče zdaj, mu z desno vrat oviti,
Presodi še okolnosti te ljute,
Ker zdejo se ugodne cilju biti,
Se spne z menoj žerjavu na perute.
Od kodra sva do kodra gomazila,
Med gošo dlak i srežjem polti krute.
Ko sva do tam ponizala se bila,
Kjer stegno se premika v kuknim sklepi,
Naravna moč je vodja tak zavila,
Kjer glava prej de nog so mu razcepi,
Plezavcu bil podoben je do pike,
Za nov se pot, sim djal, po paklu krepi.
Se derži jak; iz groze te velike
Po stopnicah težavnih le se pride,
Sopeha varh, ko kter iz muk dotike.
Votlini ker z menoj potem izide,
Me posadí na rob skalade sive,
Ter bližej se s telesam mojem snide.
Ja dvignem gled, nadjavši se de krive
Ne bom zazrel okrenbe velikana,
Pa zgor peté, in zdol so bučne grive.
Al stresla ni prikaz ne ta neznana,
Nej praša tist, ki ne razumi jasno,
Čez kteri člen sva zemlje bila gnana.
Na noge zdaj, velí mi vodja glasno,
Je dolga pot, negladka hodbi cesta,
Ur dve in pol že sije sonce krasno!
Ni hišni pod, ne tlak uglajen mesta,
Kjer bila sva, le groblje so sirove,
Spotik, overk, svitloba clo nezvesta.
Poprej ko se iz jame ločim ove,
Razjasni, varh, ga prosim stavši ravno,
Te vganjke mi, razumu negotove!
Kje led je zda? zašto je un zabavno
Obernjen tak? in kak ti v kratki dobi
Premenulo je sonce stanje glavno?
Mi reče varh: ti sodiš de si v globi
Poprejšni še, plezaje unstran sredja,
Strahote tik, ki zemlje jedro drobi.
Si bil dokler prehajal sim ji ledja,
V obratu môm si prekoračil piko,
Ki vleče vso na sebe težo vedja.

Prispela sva na drugo plat veliko,
Le-uni sprot, ki zdaj otesa čeka,
Nedolžnosti kjer križali so sliko,
Ki svetu snag je bila plodna reka.
Sedaj stojíš na grudi zemlje male,
Ki ravno ji nasprotna je Giudeka.
Ker tu daní, so nočne ondi hâle,
Ta pa ki bil mi stopnica je z dlako,
Je v stanu ki mu zgodbe so ga dale.
Na toti kraj iz viš je trešnul jako,
In zemlja, pred i ondi suha bivši,
Pokrila se je v grozi z morsko mlako;
Na strani tej se kviškoma razvivši,
Je za seboj votlino to pustila,
Oprostena gnusob se veselivši.
Je neki kraj, globejši sila sila,
Od Satana kar nora je široka,
Premerjena po vidu ni še bila;
Naznanja ist po glasu se potoka,
Ki v nižo raz kamnite jame lije,
In brizgoma peneče solze joka.
Na toti pot moj varh z menoj zavije,
De prišla bi iz puste tmine lasno,
Počitka brez on stalno dalej rije.
On spredej spè, tik njega jaz ne kasno,
Dosegel de bi prej željene mezde;
Skoz neki vdor primahava na jasno,
Kjer z radostjo zagledam svitle zvezde.



Staro- in novoslovenske jezikoslovne črtice.

Nsl. srakoper lanius,

iz srako+per, hrv. svrakoper; rus. sorokoputъ; polj. srokosz, zbog pisanega sračnemu podobnega perja, kakor je imajo veče bire gegači; zaradi per primerjaj nsl. srb. kaloper Frauenblatt'l; slovaš. kalokap, kalotok gonorrhöa, kar se v Halozah pravi cvêt; srb. šestoper buzdovan od šest pera, Art Keule; crvemperka avicula rubra. Na konci besede pristavlja se nalik na per tudi ter, ber, der: nsl. makoter Stampfklotz, inače pšaj iz pьh (-ati); hrv. grozdober Traubenleser; klasober; groboder Todtengräber; nsl. Kozoderc rod. ime.

Nsl. povir, povêrje

arundo, Schilf zur Ausfüllung der Ritzen an Fässern; Virje krajno ime; srb. vera Haarlocke, verati immitere; čes. povêrek Schlossnagel; rus. verva Pechdraht, vervь Strick, nsl. vrv isto, hrv. virnica Bogenlaube; stsl. vrêti concludere; polj. vrzeć, vierać schliessen, vrzeciądz, Thürkette, tore povir iz kor. vr, ker veže; pr. zbog pomena rogozъ, magj. ragaz Kitt, kar je rogoz pri posodi; magj. ragaszkodni ankleben, anhangen.

Stsl. posmagъ placenta,

iz po+smagъ. Fick II. 502 (smak) smug schwelen, schmauchen; čes. slovaš. smah Brandfleck, smaha Brandgeruch, Brandmal, smahly gedörrt, slovaš. smahnut' rösten; čes. smažiti bachen, rösten, braten, smaženka Schmalzkuchen; polj. smazyć schmoren, braten, rösten; srb. zmazati comedo: smazao čitavo jagnje; nsl. cmažiti braten, bachen.

Nsl. ščava eluvies,

čes. slovaš. štava Saft; polj. szczak Pisstopf; Pisser; srb. štava das Legen der Haut ins Wasser, um sie nachher zu gerben: metnuo kože u štavu; magj. csava Beitze; Gärberlohe; Gerbergrube; iz kor sьc (-ati). Fick II. 674 sik seigen, harnen, benetzen, befeuchten, ausgiessen. Odtod tudi ime potoku na Slovenskem Ščavnica Stainz.

Nsl. nastor Abneigung; Eifersucht,

iz na+stor (= stvor); pr. komu činiti trotzen, hetzen: „oča! Franček pa mi čini“ = draži me.

Stsl. pazderъ stipula,

paz ni mesto pa, nego pas (paz) = pos (poz), kakor pa = po, s = z zbog naslednjega soglasa: stsl. pazderъ, pozderъ iz paz (s) + derъ, kor. dr; nsl. pazder, pozder, pezder; magj. pazdorja, pozdorja Schäbe, Age, iz stsl. pozderije; stsl. paznogъtь ungula; čes. paznecht Klaue; rus. paznogti mn. Hufe, Klauen; polj. paznogieć, — nokieć Nagel (an Fingern); lit. posnagas Pferdehuf, iz paz (s) + nogъtь; stsl. pazuha axilla sinus, iz paz+duha = pas+duha, *d* je odpadel kakor v bъz sambucus iz bъzdêti; pr. nsl. pazduha, pazuha; skr. dôs; stsl. poskonь cannabis, iz pos+konь, pr. nsl. kon+oplja, litv. paskannas unechter Hanf; rus. poskonь (männlicher) Hanf; slovas. poskonnica isto; čes. poskonnice isto; magj. paszkoncakender Fimmel; stsl. pasrъbъ Stiefsohn, iz pas+rъbъ, poslednji živelj = robъ = rabъ servus, skr. arbha puer, čes. parob Knabe, Knecht; rus. rebjata Kinder, iz rebja; rus. paserbъ, paserbica; stsl. pastorъkъ privignus; nsl. pastorek, pasterek, iz pas in pripona tor, ter: vtorek Dienstag, kotoryj, koteryj; nsl. kteri, koteri; lat. posterus; grš. *σοφώ-τερος*; lit. pastoras der letzte; stsl. pozdъ serus, strpr. pa(n)sdau nachher z vrinenim *n* kakor litv. pa*n*skarra in skarra Lumpen; *d* v pozdъ je pripon kakor v na+dъ, prê+dъ, po+dъ itd. in praz+d+ь otium, iz praz= prozъ per, durch; pr. zbog pas šče grš. *πύ-μα-τος* mesto *ποσ-μα-τος* Curt. Grundz. str. 706; Fick II. 605 navaja tudi *πον-νός* = *ποσνος*, itak ta beseda ne čita se v Passowu. Nsl. pažlj in čes. slovaš. pazur Klaue, Kralle ne spada sem, nego naslanja se na kor. paž (-iti) fügen, stopfen, pfählen; rus. pazitь fügen, Caf); čes. paže brachium.

Stsl. kъmetь, kmetь

magnatum, procerum unus; srb. kmeta, a) imenitnejši seljak, kteri v malih rečeh sode občinarjem, b) v Crnigori Schiedsrichter, c) v Bosni zove se kmet seljak, kteri sedi na tuji zemlji in v tuji hiši; nsl. kmet Bauer (Ganzhübler) Landmann; slovaš. kmet' alter Mann; Greis; Grundbesitzer; Bauer; kmetica eine sehr alte Frau; kmetstvo Greisenalter; čes. kmet Greis; Bauer; Ganzlähner; polj. kmieć Hüfner; Bauersmann; Bauernbengel; kmiotek (armer) Bauer; kmiotka Bauersfrau; stsrb. kmetь in kьmetь (Daničić) subjectus, vasallus; kmetićь servus, iz kъ+met+ь, kor. met (-ati) werfen, vsaj stsrb. kmetь podvrženec, privrženec, kar so tudi bili velikaši in boljari svojim vladarjem.

Zbog pomena sôdec odgovarja lepo temu, ki je iz są+dъ, poslednji živelj iz dê (-ti), in srb. birov Unterknez im Dorfe, nsl. Dorfschulze magj. biró Schulze, Richter, iz br (-ati): pr. šče srb. žbir, iz ž+bir, Spion; pr. laš. sbirro, birro Scherge. Prispodabljaj šče litv. kumetys; litv. kummettys; strpr. pomests unterworfen, m. pometts, kar brez dvojščine kaže na kor. met.

Nsl. kaštuba

länglicher Milchtopf, kakor okolo Ljutomera duklj, iz ka+štuba; v Halozah štublj isto; stsl. stublь puteus; srb. stublina ein hohler aufrechter Stamm als Wasserbehälter; rus. isto. Dal' I. 750; pr. koloda (klada), kolodica Brunnenkasten; Tränke; nsl. štumblj ein länglicher Strunk; langer Krug, iz stъblo; kor. stab, stamb stemmen; stъblo; stamba Pfeiler, Steuder, odtod tudi stobor, vse iz sta. Nsl. duklj = kaštuba iz dhâka Behälter, korenika dhâ stellen. Fick I. 628. — Beseda kaštuba govori se v hrvatskih Halozah na Bezjačkem, prijavil mi jo je gosp. Toplak, župnik pri sv. Lenartu blizu Velike nedelje, in več drugih draginj. Javna mu hvala za njegov trud in marljivost.

Nsl. hajzba

(Topl., govori se na Murskem polji) velika soba v razmeri proti hiški: kdo bode v toti mrzli hajzbi spal? iz ha+izba.

Nsl. nunščak

(Topl.) Täufling, v Halozah zetec, zetica, iz nunec, nunica Taufpathe, — in, in to iz na, nana, nanâ lallende Anrede der Kinder an ältere Angehörige; grš. *νάννα-ς*, *νέννο-ς* Oheim Grossvater; lat. nonnus nonna Erzieher, Muhme, Amme, pozneje Nonne; Slovenec govori nuna Nonne; nunščak (na Žvabu blizu Ljutomera hišno ime Nunščak) je tore krščenec, komur je kdo nunec, kum (= compater), boter (= pater); rus. njanja Kindswärterin; luž. nan Vater; rez. nun Taufpathe; rusin. nenьka Mutter.

Nsl. pamprlič

(Topl.) dickes Kind, iz pa schwellen, podvojeno pa+p=pap in okrepljeno nosnikom *m* = pamp; pr. stsl. pąpъ umbilicus; nsl. pôp, pôpek a) isto, b) Knospe, tudi pôpje, pôpovje, pôpika, — er pripon; pr. rus. pupyr penis; Bläschen; zbog *l*—a lit. pamplys, lit. pamp-ti aufdinsen. — Na to koreniko naslanja se tudi slov. pumpava, pupava Kreuzdistel; čes. pupava Eberwurzel; polj. papava Pfaffenplatte; rus. pupavka,

pupavnikъ anthemis tinctoria; nsl. pumpava, pôpava, pôpovec, čegar korenje v (Halozah) Eberwurz, stolčeno za vraštvo služi, srb. pupa (Vuk) 2) nekaka trava, u koje je korijen otišao u zemlju dolje upravo; djeca ogledaju ovu travu, koje će iščupati upravo s korijenom i vukući je gore govore: „ispupi se pupo na majčino mlijeko".

Nsl. binec, nca

(Topl.) übermüthiger Bursche (jajčasti binci); glagol bincati springen, bincnoti (koga) ausschlagen und dadurch jemanden treffen wollen; tudi hincati se scherzen (gymnastisch): pastirje se hincajo, krave pa bincajo; bi (-ti); zbog oblike pr. svinec; sem najbrže ne spada samostav bingolice = gôsli.

R. B.

Drobtinice.

ELEN ali ELEND (cervus alces) slovanska beseda.

Spisal J. Navratil.

Trdil sem pred izvrstnim jezikoslovcem, da so Nemci besedo *elen* ali *elend* (= *elen*hirsch, *elen*thier, tudi *elend*hirsch, *elend*thier) posneli po slovanski *jelen**), ter se naslanjal pri tem posebno na zloženo besedo *elen*hirsch, v kateri po mojih mislih druga polovica ni nič drugega nego prve ponevedoma prevod; *d* v obliki *elend* je bil pa pricepljen. — Ali on mi ni hotel pritegniti nikakor, ponavljaje, da je ta *elend* . . . stara nemška beseda.

To pričkanje me izpodbode, da sem premišljeval to stvar potém še bolje in se uveril naposled, da moja prva slutnja, — ki se mi je bila posilila že pred mnogimi leti, ko sem besedo *elen*hirsch prvič čital v Ramiševem naravopisji,**) — vendar ni bila jalova.

---

*) Stslov. єлєнь ali ієлєнь (= jelenь); rus. олéнь; polj. jeleń; čes., slov. in srb.-hrv. jelen. Pis.

**) „Naturgesch." v. F. H. Ramisch. I. Prag, 1841. Pis.

Zasledil sem namreč pozneje, da je mojih misli tudi slavni Grimm (glej slovarja III. zv., 406.), da-si je ta nemški učenjak dobro védel in pravi ondi razločno, da se veli omenjeni živali po „slovanski“ *): *los*, polj. łoś, čes. *los* . . . . .

Podomačivši tujko *elen* do dobrega s privešenim *d*, **) mislili so Nemci — tako modruje učeni Grimm z drugimi besedami — pri tako popačenem imenu na svojo domačo besedo „elend“ (= nadloga) ter začeli s časom pritikati tej živali, [največji izmed vseh jelenov; — pis.], da jo meče božjast, ki jej pravijo pri nas včasih tudi „pádeča nadloga“; nekateri Nemci so pa zdeli, da ima ta žival v sebi tako moč, da lahko prežene to nadlogo.

Oživljali so neki nemški pisatelji z Ramišem vred pravo staro, a zastarélo . . . **mrtvo** nemško besedo srednjega veka *elch* (ëlch), ter se trudili, da bi se ukorenila zopet v nemščini; ali zahman. **Mrtvi ne vstajajo**. — Izpodrinila jo je menda na veke . . . slovanska presajenka.



*) To je: stslov. in ruski (лось). Pis.

) Priprosti Bečani (Dunajčani) podomačili so si celó domačo besedo „lebertran“ še bolj s privešenim **k: „lebertran**k**“ (nemara zato, ker ga dajó slabotni deci piti za zdravilo). Pis.

Popravki tiskovnih pomót
v „letopisu“ 1877.

Prvi dve vrsti na str. 227 prenesi na str. 228 pod 42 vrsto.

Na str. 228, vrsta 18. čitaj: u b i srb. aorist; (a ne „u b i j“).

Na str. 222, vrsta 3. od zdol. čitaj: „t a n k e g a s u k n a“ (a ne suknja).

Na str. 230, vrsta 8. prečrtaj „zè“.

Na str. 228, vrsta 26. namesti: „Petra II.“ čitaj: „Petra I.“



Prečastiti gospod poverjenik!

Pošiljamo Vam 14 iztisov Letopisa Matice Slov. za l. 1878. I. in II. del z uljudno prošnjo, da bi jih blagovolili razdeliti tamkajšnjim g. g. udom v svojem poverjeništvu in sicer po imeniku, ki je v Letopisu za 1877 l. Ostale knjige, ki jih ne morete spečati, prosimo, da pošljete „Matici Slovenski“ v Ljubljano.

Izrekamo Vam svoje spoštovanje, ter Vas prosimo, da bi po svoji moči podpirali lepi namen „Matice Slovenske.“

Iz odbora „Matice Slovenske.“

V Lujbljani 11/7 1878.

Tu je tudi pridjan Letopis za g. duhovnika [illegible] v [illegible] in za g. Župana [illegible].

[illegible]

"Slovenska matica" v Ljublijani.
Letopis Matice slovenske. --